СЪДЪРЖАНИЕ:

1. ВЪВЕДЕНИЕ 8

1.1. ОСНОВАНИЕ ЗА ВЪЗЛАГАНЕ 8

1.2. ИЗПЪЛНИТЕЛ НА ЗАДАЧАТА 8

1.3. ТЕРИТОРИАЛЕН ОБХВАТ НА РАЗРАБОТКАТА 8

1.4. ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ НА УСТРОЙСТВЕНОТО ПЛАНИРАНЕ 8

1.5. ПОДХОД, ИЗБРАН ЗА ИЗРАБОТВАНЕТО НА ОУПО 9

1.6. МЕТОДИ, ПРИЛАГАНИ ПРИ УСТРОЙСТВЕНИТЕ ПРОУЧВАНИЯ И РЕШЕНИЯ 9

1.7. ОТЧИТАНЕ НА ОГРАНИЧИТЕЛИТЕ ЗА ПРОСТРАНСТВЕНО РАЗВИТИЕ 10

1.8. ОТЧИТАНЕ НА СТИМУЛАТОРИТЕ ЗА ПРОСТРАНСТВЕНО РАЗВИТИЕ 10

1.9. ПРЕДНАЗНАЧЕНИЕ НА ОУПО ЕЛЕНА 11

1.10. ЦЕЛИ НА ОУПО ЕЛЕНА 13

1.11. ЗАДАЧИ НА ОУПО ЕЛЕНА 14

1.12. ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ ОТ ИЗГОТВЯНЕТО НА ОУПО ЗА ОБЩИНА ЕЛЕНА 15

1.13. НЕОБХОДИМИ ПРОУЧВАНИЯ ЗА ИЗРАБОТВАНЕ НА ОУПО 16

1.14. ОБЕМ И СЪДЪРЖАНИЕ НА РАЗРАБОТКАТА 17

1.15. ПРОГНОЗЕН СРОК НА ДЕЙСТВИЕ НА ОУПО 18

2. АНАЛИЗ НА ФИЗИЧЕСКОТО, СОЦИАЛНОТО, ИКОНОМИЧЕСКОТО И ЕКОЛОГИЧНОТО СЪСТОЯНИЕ НА ОБЩИНА ЕЛЕНА 19

2.1. ОБЩ ПРОФИЛ НА ОБЩИНАТА 19

2.1.1. ГЕОГРАФСКО МЕСТОПОЛОЖЕНИЕ 19

2.1.2. ГРАНИЦИ И ГОЛЕМИНА НА ОБЩИНСКАТА ТЕРИТОРИЯ 19

2.2. ПРИРОДО-ГЕОГРАФСКИ УСЛОВИЯ 19

2.2.1. РЕЛЕФ 19

2.2.2. КЛИМАТ 19

2.2.3. ВОДИ 20

2.2.4. ПОЧВИ 21

2.2.5. РАСТИТЕЛНОСТ 21

2.3. ТЕРИТОРИАЛНА СТРУКТУРА, СОБСТВЕНОСТ И ЗЕМЕПОЛЗВАНЕ 21

2.3.1. БАЛАНС НА ТЕРИТОРИЯТА И НАЧИН НА ТРАЙНО ПОЛЗВАНЕ 21

2.3.2. ТЕНДЕНЦИИ ЗА ПРОМЯНА В ЗЕМЕПОЛЗВАНЕТО 22

2.3.3. СОБСТВЕНОСТ 23

2.4. ДЕМОГРАФСКА ХАРАКТЕРИСТИКА 27

2.4.1. ЧИСЛЕНОСТ И ДИНАМИКА НА НАСЕЛЕНИЕТО 27

2.4.2. ЕСТЕСТВЕНО И МЕХАНИЧНО ДВИЖЕНИЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО 32
2.4.3. ПОЛОВА СТРУКТУРА 34
2.4.4. ВЪЗРАСТОВА СТРУКТУРА 34
2.4.5. ОБРАЗОВАТЕЛНА СТРУКТУРА 36
2.4.6. ЕТНИЧЕСКА СТРУКТУРА 36
2.4.7. ИКОНОМИЧЕСКА ХАРАКТЕРИСТИКА НА НАСЕЛЕНИЕТО 36
2.4.7.1. ИКОНОМИЧЕСКИ АКТИВНО НАСЕЛЕНИЕ 36
2.4.7.2. ЗАЕТИ/НАЕТИ ЛИЦА 37
2.4.7.3. БЕЗРАБОТИЦА 38
2.5. ИКОНОМИЧЕСКИ АКТИВНОСТИ 39
2.5.1. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА И СТРУКТУРА НА ОБЩИНСКАТА ИКОНОМИКА 39
2.5.2. ПЪРВИЧЕН СЕКТОР 40
2.5.2.1. СЕЛСКО СТОПАНСТВО 41
2.5.2.2. ГОРСКО СТОПАНСТВО 42
2.5.3. ВТОРИЧЕН СЕКТОР 43
2.5.3.1. ИНДУСТРИЯ И ЛОГИСТИКА 43
2.5.3.2. СТРОИТЕЛСТВО 44
2.5.4. ТРЕТИЧЕН СЕКТОР 44
2.5.4.1. ТЪРГОВИЯ 45
2.5.4.2. ТУРИЗЪМ 45
2.6. ПРОСТРАНСТВЕНА И ФУНКЦИОНАЛНО – ЙЕРАРХИЧНА СТРУКТУРА НА МРЕЖАТА ОТ НАСЕЛЕНИ МЕСТА В ОБЩИНА ЕЛЕНА 46
2.6.1. ИСТОРИЧЕСКО РАЗВИТИЕ 46
2.6.2. ПРОСТРАНСТВЕНО-ЙЕРАРХИЧНА СТРУКТУРА НА СЕЛИЩНАТА МРЕЖА 47
2.6.3. ФУНКЦИОНАЛНО-ЙЕРАРХИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НА НАСЕЛЕНИТЕ МЕСТА 48
2.6.4. ГРАДОУСТРОЙСТВЕНА ХАРАКТЕРИСТИКА НА НАСЕЛЕНИТЕ МЕСТА 49
2.6.4.1. ВЛИЯНИЕ НА ПРИРОДНИ ФАКТОРИ ВЪРХУ СЕЛИЩНАТА СТРУКТУРА 49
2.6.4.2. ВЛИЯНИЕ НА АНТРОПОГЕННИ ФАКТОРИ ВЪРХУ СЕЛИЩНАТА СТРУКТУРА 49
2.6.5. СЕЛИЩНИ ОБРАЗУВАНИЯ И ЗЕМИ ПО §4 ОТ ПЗР НА ЗСПЗЗ 52
2.7. ФУНКЦИОНАЛНА СИСТЕМА „ОБИТАВАНЕ” 52
2.7.1. КОЛИЧЕСТВЕНИ ПАРАМЕТРИ НА ЖИЛИЩНИЯ ФОНД 52
2.7.1.1. ЖИЛИЩНИ СГРАДИ 52
2.7.1.2. ЖИЛИЩА 53
2.7.2. КАЧЕСТВЕНИ ПАРАМЕТРИ НА ЖИЛИЩНИЯ ФОНД 57
2.7.3. ЖИЛИЩНА ОСИГУРЕНОСТ НА НАСЕЛЕНИЕТО 59

2.8. ФУНКЦИОНАЛНА СИСТЕМА „ТРУД” 60
2.9. ФУНКЦИОНАЛНА СИСТЕМА „СОЦИАЛНА ИНФРАСТРУКТУРА” 61
2.9.1. ОБРАЗОВАНИЕ 61
2.9.2. ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ 64
2.9.3. СОЦИАЛНИ ДЕЙНОСТИ 65
2.9.4. КУЛТУРА 68
2.9.5. АДМИНИСТРАТИВНО ОБСЛУЖВАНЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО 70
2.9.6. СПОРТ 70
2.10. ФУНКЦИОНАЛНА СИСТЕМА „ОТДИХ, ТУРИЗЪМ И ЗЕЛЕНА СИСТЕМА” 70
2.10.1. ОТДИХ 71
2.10.2. ТУРИЗЪМ 72
2.10.3. ЗЕЛЕНА СИСТЕМА 80
2.11. СИСТЕМА „ТРАНСПОРТНА ИНФРАСТРУКТУРА” 81
2.11.1. ПЪТНА ИНФРАСТРУКТУРА 81
2.11.1.1. РЕПУБЛИКАНСКА ПЪТНА МРЕЖА 81
2.11.1.2. ОБЩИНСКИ ПЪТИЩА 82
2.11.2. ЖЕЛЕЗОПЪТНА ИНФРАСТРУКТУРА 83
2.11.3. ВЪЗДУШЕН ТРАНСПОРТ 83
2.12. СИСТЕМА „ИНЖЕНЕРНИ МРЕЖИ И СЪОРЪЖЕНИЯ” 83
2.12.1. ВОДОСНАБДЯВАНЕ И КАНАЛИЗАЦИЯ 83
2.12.1.1. ВОДОПРОВОДНА МРЕЖА 83
2.12.1.1.1. ОБЩА ЧАСТ 83
2.12.1.1.2. ВОДОСНАБДИТЕЛНИ СИСТЕМИ 84
2.12.1.2. КАНАЛИЗАЦИОННА МРЕЖА 87
2.12.2. ЕНЕРГОСНАБДЯВАНЕ 87
2.12.2.1. ТРАДИЦИОННИ ЕНЕРГИЙНИ ИЗТОЧНИЦИ 87
2.12.2.2. ВЪЗОБНОВЯЕМИ ЕНЕРГИЙНИ ИЗТОЧНИЦИ 88
2.12.2.3. ЕНЕРГИЙНА ЕФЕКТИВНОСТ 89
2.12.3. ТЕЛЕКОМУНИКАЦИИ И ИКТ 89
2.13. ОКОЛНА СРЕДА 90
2.13.1. СЪСТОЯНИЕ НА АТМОСФЕРНИЯ ВЪЗДУХ 90
2.13.2. СЪСТОЯНИЕ НА ВОДИТЕ 90
2.13.3. СЪСТОЯНИЕ НА ПОЧВИТЕ 91
2.13.4. УПРАВЛЕНИЕ НА ОТПАДЪЦИТЕ 91
2.13.5. АКУСТИЧНО НАТОВАРВАНЕ 92

2.13.6. РАДИАЦИОННА ОБСТАНОВКА 92
2.13.7. БИОЛОГИЧНО РАЗНООБРАЗИЕ 92
2.13.8. НАЦИОНАЛНА ЕКОЛОГИЧНА МРЕЖА 93
2.13.9. ЛАНДШАФТ 94
2.13.10. НАРУШЕНИ ТЕРИТОРИИ ЗА ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ 95
2.13.11. РИСКОВЕ ОТ ПРИРОДНИ БЕДСТВИЯ И АВАРИИ 95
2.14. КУЛТУРНИ ЦЕННОСТИ 97
2.14.1. МАТЕРИАЛНИ КУЛТУРНИ ЦЕННОСТИ 97
2.14.1.1. НЕДВИЖИМИ КУЛТУРНИ ЦЕННОСТИ 97
2.14.1.2. ДВИЖИМИ КУЛТУРНИ ЦЕННОСТИ 111
2.14.2. НЕМАТЕРИАЛНИ КУЛТУРНИ ЦЕННОСТИ 113
2.15. ПЛАНОВА ОБЕЗПЕЧЕНОСТ НА ТЕРИТОРИЯТА 114
3. ДИАГНОЗА НА ФИЗИЧЕСКОТО, СОЦИАЛНОТО, ИКОНОМИЧЕСКОТО И ЕКОЛОГИЧНОТО СЪСТОЯНИЕ НА ОБЩИНА ЕЛЕНА 115
3.1. ОЦЕНКА НА СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКОТО СЪСТОЯНИЕ НА ОБЩИНА ЕЛЕНА 115
3.1.1. ОЦЕНКА НА ДЕМОГРАФСКОТО СЪСТОЯНИЕ НА ОБЩИНА ЕЛЕНА 115
3.1.2. ОЦЕНКА НА ИКОНОМИЧЕСКОТО СЪСТОЯНИЕ НА ОБЩИНА ЕЛЕНА 115
3.2. ОЦЕНКА НА СЪСТОЯНИЕТО НА СЕЛИЩНАТА МРЕЖА В ОБЩИНА ЕЛЕНА 116
3.3. ОЦЕНКА НА СЪСТОЯНИЕТО НА ФУНКЦИОНАЛНИТЕ СИСТЕМИ В ОБЩИНА ЕЛЕНА 117
3.3.1. ОЦЕНКА НА СИСТЕМА „ОБИТАВАНЕ” 117
3.3.2. ОЦЕНКА НА СИСТЕМА „ТРУД” 117
3.3.3. ОЦЕНКА НА СИСТЕМА „СОЦИАЛНА ИНФРАСТРУКТУРА” 118
3.3.4. ОЦЕНКА НА СИСТЕМА „ОТДИХ, ТУРИЗЪМ И ЗЕЛЕНА СИСТЕМА” 119
3.3.5. ОЦЕНКА НА СИСТЕМА „ТРАНСПОРТНА ИНФРАСТРУКТУРА” 120
3.3.6. ОЦЕНКА НА СИСТЕМА „ТЕХНИЧЕСКА ИНФРАСТРУКТУРА” 121
3.3.6.1. ВОДОСНАБДЯВАНЕ И КАНАЛИЗАЦИЯ 121
3.3.6.2. ЕНЕРГОСНАБДЯВАНЕ 121
3.3.6.3. ТЕЛЕКОМУНИКАЦИИ И ИКТ 121
3.4. ОЦЕНКА НА СЪСТОЯНИЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА В ОБЩИНА ЕЛЕНА 121
3.5. ОЦЕНКА НА СЪСТОЯНИЕТО НА КУЛТУРНИТЕ ЦЕННОСТИ В ОБЩИНА ЕЛЕНА 122
3.6. ОЦЕНКА НА ПЛАНОВАТА ОБЕЗПЕЧЕНОСТ НА ТЕРИТОРИЯТА 123
4. АНАЛИЗ НА ПРОСТРАНСТВЕНИ И СТРАТЕГИЧЕСКИ ДОКУМЕНТИ ОТ ПО-ВИСОКО ЙЕРАРХИЧНО НИВО 124
4.1. НАЦИОНАЛНО НИВО 124
4.1.1. НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЯ ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ 2012- 2022Г. (НСРР) 124

4.1.2. НАЦИОНАЛНА КОНЦЕПЦИЯ ЗА ПРОСТРАНСТВЕНО РАЗВИТИЕ 2013- 2025Г. (НКПР)....127
4.2. РЕГИОНАЛНО НИВО – РЕГИОНАЛЕН ПЛАН ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕВЕРЕН ЦЕНТРАЛЕН РАЙОН ОТ НИВО 2 ЗА 2014 – 2020Г. (РПР)....132
4.3. ОБЛАСТНО НИВО – ОБЛАСТНА СТРАТЕГИЯ ЗА РАЗВИТИЕ НА ВЕЛИКО ТЪРНОВО 2014-2020Г. (ОСР)....134
4.4. ОБЩИНСКО НИВО....136
4.4.1. ОБЩИНСКИ ПЛАН ЗА РАЗВИТИЕ 2014-2020Г....136
4.4.2. ОБЩИНСКА КОНЦЕПЦИЯ ЗА ПРОСТРАНСТВЕНО РАЗВИТИЕ....137
4.4.2.2. РАЗВИТИЕ НА ФУНКЦИОНАЛНО-ЙЕРАРХИЧНАТА СТРУКТУРА НА МРЕЖАТА ОТ НАСЕЛЕНИ МЕСТА В ОБЩИНА ЕЛЕНА....140
4.4.2.3. ФУНКЦИОНАЛНО ЗОНИРАНЕ НА ОБЩИНСКАТА ТЕРИТОРИЯ....142
5. ПРОГНОЗА ЗА ФИЗИЧЕСКОТО, СОЦИАЛНОТО, ИКОНОМИЧЕСКОТО И ЕКОЛОГИЧНОТО РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНА ЕЛЕНА....143
5.1. СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА ПРОГНОЗА ЗА РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНА ЕЛЕНА....143
5.1.1. ДЕМОГРАФСКА ПРОГНОЗА....143
5.1.2. ИКОНОМИЧЕСКА ПРОГНОЗА....150
5.2. ПРОГНОЗА ЗА ФУНКЦИОНАЛНО – ПРОСТРАНСТВЕНОТО РАЗВИТИЕ НА ТЕРИТОРИЯТА....155
5.2.1. ФУНКЦИОНАЛНА СИСТЕМА „ОБИТАВАНЕ“....155
5.2.2. ФУНКЦИОНАЛНА СИСТЕМА „СОЦИАЛНА ИНФРАСТРУКТУРА“....156
5.2.3. ФУНКЦИОНАЛНА СИСТЕМА „ТРУД“....159
5.2.4. ФУНКЦИОНАЛНА СИСТЕМА „ОТДИХ И ТУРИЗЪМ“....160
5.2.5. ФУНКЦИОНАЛНА СИСТЕМА „ТРАНСПОРТ“....164
6. КОНЦЕПЦИЯ ЗА ОУПО ЕЛЕНА....166
7. ОБЩ УСТРОЙСТВЕН ПЛАН НА ОБЩИНА ЕЛЕНА....171
7.1. БАЛАНС НА ТЕРИТОРИЯТА....171
7.2. ГРАНИЦИ НА УРБАНИЗИРАНИТЕ ТЕРИТОРИИ....171
7.3. ФУНКЦИОНАЛНО – ПРОСТРАНСТВЕНО ЗОНИРАНЕ НА ТЕРИТОРИЯТА....171
7.3.1. ЖИЛИЩНА УСТРОЙСТВЕНА ЗОНА С ПРЕОБЛАДАВАЩО КОМПЛЕКСНО ЗАСТРОЯВАНЕ (ЖК)....172
7.3.2. ЖИЛИЩНА УСТРОЙСТВЕНА ЗОНА С ПРЕОБЛАДАВАЩА СРЕДНА ВИСОЧИНА НА ЗАСТРОЯВАНЕТО (ЖС)172
7.3.3. ЖИЛИЩНА УСТРОЙСТВЕНА ЗОНА С МАЛКА ВИСОЧИНА НА ЗАСТРОЯВАНЕТО (ЖМ)....172
7.3.4. ЖИЛИЩНА УСТРОЙСТВЕНА ЗОНА С МАЛКА ВИСОЧИНА НА ЗАСТРОЯВАНЕТО И ЗАНИЖЕНИ УСТРОЙСТВЕНИ ПАРАМЕТРИ (РАЗНОВИДНОСТ 1) (ЖМ1)....173
7.3.5. СМЕСЕНА ЦЕНТРАЛНА УСТРОЙСТВЕНА ЗОНА (Ц)....173
7.3.6. УСТРОЙСТВЕНА ЗОНА ЗА ОБЩЕСТВЕНО-ОБСЛУЖВАЩИ ДЕЙНОСТИ (ОО)....174
7.3.7. УСТРОЙСТВЕНА ЗОНА ЗА ОБЩЕСТВЕНО-ОБСЛУЖВАЩИ ДЕЙНОСТИ (РАЗНОВИДНОСТ 1) (ОО1)....174
7.3.8. СМЕСЕНА МНОГОФУНКЦИОНАЛНА УСТРОЙСТВЕНА ЗОНА (СМФ)....174
7.3.9. СМЕСЕНА МНОГОФУНКЦИОНАЛНА УСТРОЙСТВЕНА ЗОНА (РАЗНОВИДНОСТ 1) (СМФ1)....175

7.3.10. СМЕСЕНА МНОГОФУНКЦИОНАЛНА УСТРОЙСТВЕНА ЗОНА (РАЗНОВИДНОСТ 2) (СМФ2) 175
7.3.11. ПРЕДИМНО ПРОИЗВОДСТВЕНА УСТРОЙСТВЕНА ЗОНА (РАЗНОВИДНОСТ 1) (ПП1) 175
7.3.12. РЕКРЕАЦИОННА УСТРОЙСТВЕНА ЗОНА ЗА КУРОРТНИ ДЕЙНОСТИ В ПРИРОДНА СРЕДА (РАЗНОВИДНОСТ 1) (ОК1) 176
7.3.13. РЕКРЕАЦИОННА УСТРОЙСТВЕНА ЗОНА ЗА КУРОРТНИ ДЕЙНОСТИ В ПРИРОДНА СРЕДА С ОГРАНИЧИТЕЛНИ ПАРАМЕТРИ (РАЗНОВИДНОСТ 21) (ОК2) 177
7.3.14. РЕКРЕАЦИОННА УСТРОЙСТВЕНА ЗОНА ЗА ВИЛЕН ОТДИХ (ОВ) 177
7.3.15. УСТРОЙСТВЕНА ЗОНА ЗА ОЗЕЛЕНЯВАНЕ, СПОРТ, АТРАКЦИИ И ДОПЪЛВАЩИ ГИ ОБСЛУЖВАЩИ ДЕЙНОСТИ (АТР) 177
7.3.16. УСТРОЙСТВЕНА ЗОНА ЗА ОЗЕЛЕНЯВАНЕ (ОЗ) 177
7.3.17. УСТРОЙСТВЕНА ЗОНА ЗА ОЗЕЛЕНЯВАНЕ (РАЗНОВИДНОСТ 1) (ОЗ1) 178
7.3.18. УСТРОЙСТВЕНА ЗОНА ЗА ОЗЕЛЕНЯВАНЕ (РАЗНОВИДНОСТ 2) (ОЗ2) 178
7.3.19. УСТРОЙСТВЕНА ЗОНА ЗА АЛТЕРНАТИВНО ЗЕМЕДЕЛИЕ (ЗА) 178
7.3.20. УСТРОЙСТВЕНА ЗОНА ЗА ЕКСПЕРИМЕНТАЛНО ЗЕМЕДЕЛИЕ (ЗЕ) 179
7.3.21. ТЕРЕНИ НА НЕФУНКЦИОНИРАЩИ НАСЕЛЕНИ МЕСТА 179
7.3.22. ТЕРЕНИ ЗА ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ НА ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ ФУНКЦИИ 179
7.3.23. ТЕРЕНИ ЗА ГРОБИЩНИ ПАРКОВЕ 179
7.3.24. ТЕРЕНИ ЗА ТРАНСПОРТНО-КОМУНИКАЦИОННА ИНФРАСТРУКТУРА 179
7.3.25. ТЕРЕНИ ЗА ИНЖЕНЕРНО-ТЕХНИЧЕСКА ИНФРАСТРУКТУРА 180
7.3.26. ТЕРЕНИ ЗА СПОРТ 180
7.3.27. ТЕРЕНИ НА СМЕТИЩА И ДЕПА ЗА ОТПАДЪЦИ 180
7.3.28. ТЕРЕНИ НА МИНИ И КАРИЕРИ 180
7.3.29. ТЕРЕНИ НА ИСТОРИЧЕСКИ МЕСТА, АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ И ДРУГИ ОБЕКТИ НА КИН 180
7.3.30. ТЕРЕНИ С ОДОБРЕН ПУП ИЗВЪН СТРОИТЕЛНИТЕ ГРАНИЦИ НА НАСЕЛЕНИТЕ МЕСТА (Т) 180
7.3.31. ЗЕМЕДЕЛСКИ ТЕРИТОРИИ С ДОПУСТИМА ПРОМЯНА НА ПРЕДНАЗНАЧЕНИЕТО 180
7.3.32. ГОРСКИ ТЕРИТОРИИ С ДОПУСТИМА ПРОМЯНА НА ПРЕДНАЗНАЧЕНИЕТО ЗА ПЛАНИНСКИ И ЗИМЕН ТУРИЗЪМ 181
7.3.33. ЗЕМЕДЕЛСКИ ТЕРИТОРИИ СЪС ЗАБРАНА ЗА ПРОМЯНА НА ПРЕДНАЗНАЧЕНИЕТО 181
7.3.34. ГОРСКИ ТЕРИТОРИИ СЪС ЗАБРАНА ЗА ПРОМЯНА НА ПРЕДНАЗНАЧЕНИЕТО 181
7.3.35. ТЕРИТОРИИ, ЗАЕТИ ОТ ВОДНИ ПЛОЩИ, СЪС ЗАБРАНА ЗА ПРОМЯНА НА ПРЕДНАЗНАЧЕНИЕТО 181
7.3.36. ТЕРИТОРИИ ЗА ТРАНСПОРТ И КОМУНИКАЦИИ СЪС ЗАБРАНА ЗА ПРОМЯНА НА ПРЕДНАЗНАЧЕНИЕТО 181
7.3.37. ТЕРИТОРИИ ЗА ТЕХНИЧЕСКА ИНФРАСТРУКТУРА СЪС ЗАБРАНА ЗА ПРОМЯНА НА ПРЕДНАЗНАЧЕНИЕТО 182
7.3.38. ТЕРИТОРИИ, ЗАЕТИ ОТ СКАЛИ, ПЯСЪЦИ, МОЧУРИЩА И ДЕРЕТА, СЪС ЗАБРАНА ЗА ПРОМЯНА НА ПРЕДНАЗНАЧЕНИЕТО 182
7.4. НАРУШЕНИ ТЕРИТОРИИ 182
7.5. ЗАЩИТЕНИ ТЕРИТОРИИ 182

7.5.1. ТЕРИТОРИИ С ОСОБЕНА ТЕРИТОРИАЛНО-УСТРОЙСТВЕНА ЗАЩИТА 182
7.5.2. ТЕРИТОРИИ С РЕЖИМ НА ПРЕВАНТИВНА УСТРОЙСТВЕНА ЗАЩИТА 183
7.5.3. ТЕРИТОРИИ ЗА ЗАЩИТА И ОПАЗВАНЕ НА НЕДВИЖИМИТЕ КУЛТУРНИ ЦЕННОСТИ 186
8. ПРАВИЛА И НОРМАТИВИ ЗА ПРИЛАГАНЕ НА ОУПО ЕЛЕНА 197
9. СПЕЦИФИЧНИ РЕЖИМИ ЗА УСТРОЙСТВО НА ТЕРИТОРИИТЕ С НЕДВИЖИМО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО В ОБЩИНА ЕЛЕНА 200
10. СИСТЕМА ЗА УПРАВЛЕНИЕ И РЕАЛИЗАЦИЯ НА ОУПО (ПРИМЕРЕН МОДЕЛ) 202
10.1. ПЛАНИРАНЕ 202
10.2. ОРГАНИЗАЦИЯ И РЪКОВОДСТВО 204
10.3. МОТИВАЦИЯ 206
10.4. СИСТЕМА ЗА МОНИТОРИНГ/КОНТРОЛ 206
10.5. ИЗТОЧНИЦИ ЗА ФИНАНСИРАНЕ НА ПРОГРАМИТЕ И ПРОЕКТИТЕ 206
11. ЗАКЛЮЧЕНИЕ 208
12. ПРИЛОЖЕНИЯ 209

1. ВЪВЕДЕНИЕ

1.1. Основание за възлагане

С влизането в сила Закона за изменение и допълнение на Закона за устройство на територията (ДВ, бр. 82 от 2012 г.) се поставят нови съществени изисквания към устройството на отделните видове територии и значително се ограничават инвестиционните намерения на физически и юридически лица при липса на действащ общ устройствен план на общината (чл. 59, чл.109 (3) от ЗУТ).

Общия устройствен план на община Елена ще създаде благоприятни условия за инвестиционно проектиране и строителство в Община Елена. Общият устройствен план ще допринесе за по-ефективното планиране на общинската територия, прилагащо интегриран подход за постигане на устойчиво развитие в перспектива.

Наличието на актуален действащ Общ устройствен план на Община Елена е също така предпоставка за кандидатстване и получаване на финансиране по линия на оперативните програми на европейските структурни фондове.

Общият устройствен план на община Елена се изработва въз основа на Планово задание в съответствие с чл.125 от ЗУТ.

1.2. Изпълнител на задачата

Общият устройствен план на община Елена се изработва от **ДЗЗД „Консорциум Урбан Груп“** въз основа на Договор No. РД.02.11-789 от 26.11.2014г. с община Елена след проведена процедура по ЗОП.

1.3. Териториален обхват на разработката

Общият устройствен план се изработва за територията в границите на община Елена с обхват на всички землища от общината.

1.4. Основни принципи на устройственото планиране

Устройственото планиране, имащо за краен продукт изготвяне на ОУП на община Елена, следва да се разглежда като сложен и отговорен процес, който определя дългосрочната политика на местните власти в сферата на териториалното устройство. На основата на наличните териториални ресурси се определят действията за ефективното им използване за целите на социално-икономическото и инфраструктурното развитие, съхраняване на природната среда и социализиране на културно-историческото наследство (КИН).

Процесът на изготвяне на ОУП на община Елена изисква прилагане на утвърдена от теорията и практиката методология за изготвяне на подобен тип планов документ в пространственото планиране. Тя се базира на спазването на няколко основни принципа:

- **Принцип за интегрираност** – изразява се в прилагането на методически подход, отчитащ влиянието на разнопосочни фактори на развитие и използване на териториалните ресурси, на търсене на възможности за съвместяване на разнопосочни интереси с превес на тези с изразен публичен характер. Принципът за интегрираност се допълва и с изискването за координация на устройственото планиране със стратегическото планиране и програмиране, на съвместяване на екологическите изисквания със социално – икономически и др.
- **Принцип за интегрирана консервация**
- **Принцип за реалистичност** – изразява се във възможността за приложимост на устройственото решение, съдържащо се в ОУП и на отчитане на обективните фактори за пространствено развитие на общината.
- **Принцип за дългосрочност** – съгласно действащата нормативна уредба в устройственото планиране, срокът на действие на ОУП е 15-20 години. Прилагането на този принцип при разработване на ОУП на община Елена следва да се съобрази с обективни прогнозни разчети за протичащите процеси, които да отчитат очакваното въздействие на фактори със стимулиращо и със задържащо влияние върху пространственото развитие. Предлаганото устройствено решение следва да е относително устойчиво във времевия хоризонт на действие на ОУПО.
- **Принцип на партньорство** между заинтересованите страни (на първо място местните власти, бизнеса, НПО, местното население).

- **Принцип на публичност** на устройственото решение.
- **Принцип на устойчиво развитие** – ОУПО Елена трябва да осигурява:
  - **достъпност** – пространствена, социална, финансова;
  - **условия и интерес** за реализация на различни социални и възрастови групи;
  - **опазване на околната среда** – природна и антропогенна (хора; културно-исторически ценности).
  - **запазване на интересите на бъдещите поколения** – това, което създаваме с действие или бездействие тук и сега, трябва да запази правото на избор на идните поколения. Целта е да предадем наследството си от миналото на бъдещето максимално некомпрометирано и по възможност подобрено, доколкото позволяват капацитета и нивото ни на интелектуално, духовно и научно-технологично развитие.

1.5. Подход, избран за изработването на ОУПО

Главният подход, избран за изработването на ОУПО Елена, е **холистичният подход.** Негови основни характеристики са: цялостност и интегралност.

Това означава решаването на отделните задачи в тяхната цялост и взаимна обвързаност – времева, функционална, пространствена, системна и методична.

Холистичният подход налага ефективно взаимодействие и постоянна комуникация както между членовете на проектантския колектив, така и между всички заинтересовани страни и участници в процеса на изготвяне, процедиране и прилагане на ОУПО – местни и държавни власти, частен бизнес, местно население, собственици, одобряващи и съгласуващи инстанции, неправителствен сектор и други заинтересовани страни.

Холистичният подход позволява всички нива и аспекти на процеса да функционират балансирано заедно за **оптимален ефект.**

1.6. Методи, прилагани при устройствените проучвания и решения

Основен момент в използваната методология за изработване на ОУП е този за прилаганите **методи на проучвания и на устройствените решения.** С настоящото Техническо предложение предлагаме при изработване на ОУПО да бъде използвана следната система от методи на проучвания:

- **Основни методи – аналитично-синтезни методи:**
  - **Анализ на:**
    - природо- географските характеристики;
    - социално- икономически условия;
    - културно- историческо развитие.
  - **Контент анализ** – при него се определя пространственото разположение на различни видове дейности, връзките между тях и се извеждат основни принципи за функционирането на системата;
  - **Синтез на:**
    - териториални и функционални приоритети;
    - пространствени сценарии;
    - оптимален вариант за устойчиво развитие;
    - устройствени решения на ОУПО;
    - управленски механизми за прилагане на ОУПО.
- **Други методи:**
  - **Статистически**
  - **Системен**
  - **Теренен**
  - **Графичен**
  - **Описателен**

- **Друг**

Важен принцип в прилаганата методология за изработване на ОУП на община Елена е отчитане на влиянието на **факторите** със:

- стимулиращ характер за развитието и устройственото планиране;
- задържащ характер за развитието и устройственото планиране.

1.7. Отчитане на ограничителите за пространствено развитие

Съществуващите методически подходи и досегашният практически опит при изработване на ОУП на общини показва, че **факторите с ограничително въздействие** за развитие са с **антропогенен характер** и с **природен характер.**

При разглеждане на **ограничителните фактори**, оказващи задържащо влияние за общото пространствено развитие на община Елена ще бъде отчетено влиянието на следните фактори с **антропогенен характер:**

- размера на инвестиционните ресурси (състояние и тенденции в тяхното осигуряване), ниското ниво на приходи в общинския бюджет и ограничената финансова самостоятелност на общината;
- демографското състояние - възрастовата, образователната и професионалната структура на населението и неговата оценка;
- ограничения поземлен ресурс, собственост на общината;
- степента на развитие на транспортната и техническата инфраструктура на територията на общината;
- степента на популяризиране и социализиране на обектите на богатото и разнообразно културното наследство на територията на общината, в т.ч. недвижими културни ценности като археологически находки, паметници на архитектурата и културата, защитени обекти и ансамбли, исторически обекти и др.; движими културни ценности; нематериално културно наследство;
- разположението на магистралните проводи и комуникации, които играят ролята на ограничители за развитие на определени функции;
- състояние на сградния фонд;
- равнището на развитие на социалната инфраструктура;
- други.

Възможните **ограничители** за пространственото развитие от **природен характер**, обект на проучвания на ОУПО, са:

- ограничените водни ресурси;
- защитени територии и зони по Натура;
- нарушени територии и замърсени територии;
- частите от територията, застрашени от бедствени ситуации (наводнения, пожари, свлачища и др. подобни);
- преобладаващият планинско-хълмист характер на релефа в границите на общинската територия;
- ограничения земеделски поземлен ресурс;
- нискокатегорийния характер на земеделските земи.

1.8. Отчитане на стимулаторите за пространствено развитие

Факторите, с **антропогенен характер**, стимулиращи комплексното социално-икономическо и инфраструктурно развитие, които ще бъдат отчитани при устройственото планиране (чрез ОУПО) са:

- наличие на потенциали за развитие на отдиха и туризма – богато културно-историческо наследство и благоприятни природни условия;
- потенциал за развитие на животновъдството, зърнопроизводството и производството на технически култури; екологично и алтернативно земеделие; хранително-вкусови производства;

- наличие на условия за развитие на малки и средни предприятия, преработващи местната селскостопанска продукция, ориентирана към туристическия сектор;
- енергийна инфраструктура – използване на ВЕИ (възобновяеми енергийни източници);
- високо равнище на жилищна задоволеност на населението.

От стимулаторите с **природен характер** ще се вземат под внимание следните:

- природна среда с много добри екологични характеристики;
- наличие на гори – едно от големите богатства на общината;
- наличие на водни ресурси с възможности за многофункционално използване;
- богата флора и фауна;
- разнообразен ландшафт и високи естетически качества на природната среда.

1.9. Предназначение на ОУПО Елена

Общият устройствен план на община Елена, е управленски инструмент на местната власт в сферата на устройствената политика, насочена към създаване на пространствени и функционално-управленски условия за развитие и комплексно устройствено планиране на различните видове територии при отчитане на съществуващите природни и антропогенни характеристики и специфични социално-икономически условия.

С ОУП се детайлизират териториалните насоки на развитие, заложени в пространствените документи от по-високо йерархично ниво – Националната концепция за пространствено развитие (НКПР), Регионалната схема за пространствено развитие (РСПР) на област Велико Търново и Концепцията за пространствено развитие община (КПРО) Елена. По този начин на нормативно ниво ОУП се явява основна връзка между Закона за регионално развитие (ЗРР) и Закона за устройство на територията (ЗУТ). Връзката между отделните видове стратегически и планови документи е онагледена във *фиг.1*:

Фигура №1

Схема на връзките между документите и нивата в пространственото планиране.

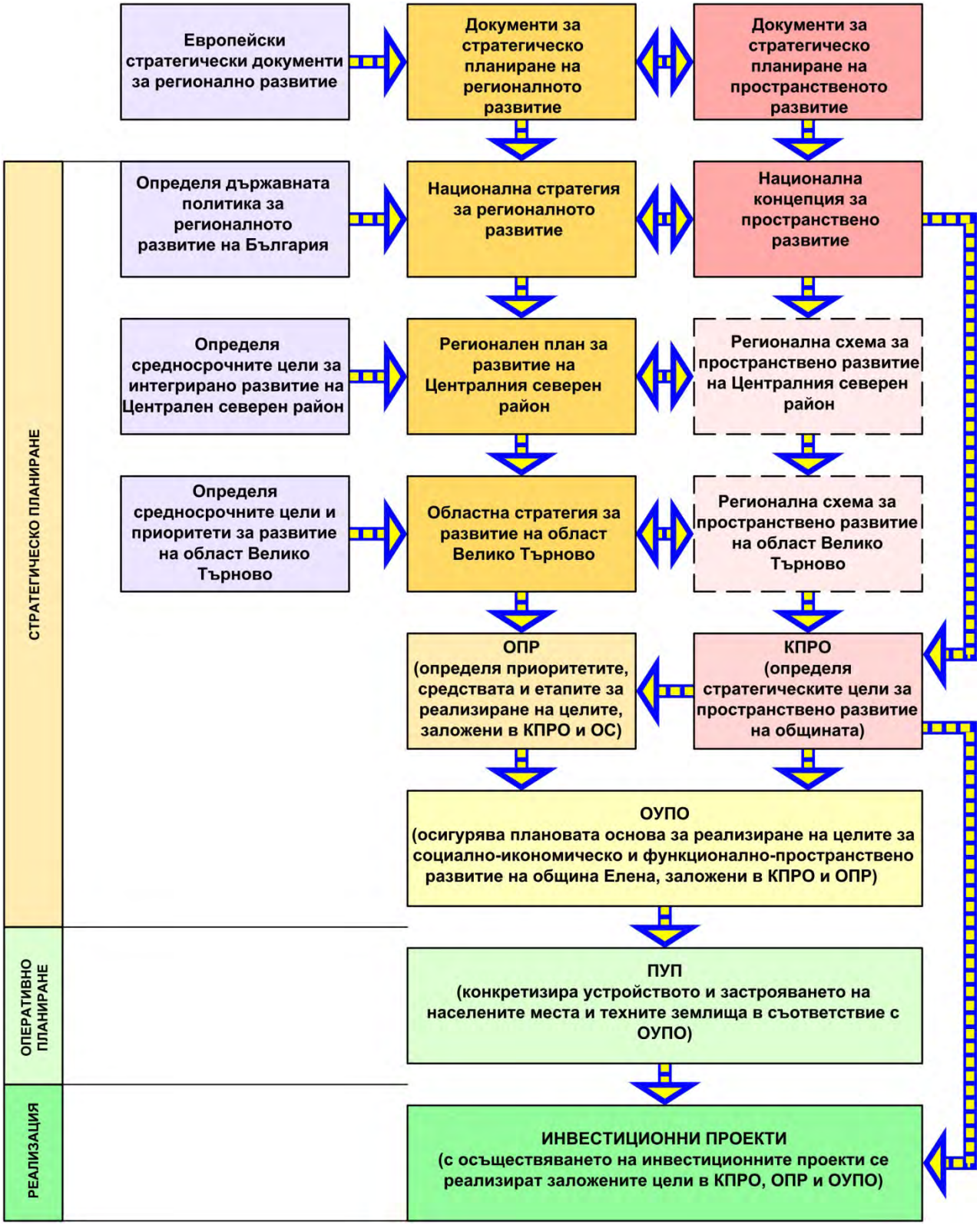

С ОУП се дава пространствено измерение на предвижданията и на други стратегически и планови документи за територията на общината – стратегии за развитие на областта и общината, в сферата на околната среда, управлението на отпадъците, туризма, икономиката и т.н. Определят се ограничителните режими върху територията, произтичащи от различни закони и подзаконови нормативи по отношение на опазването на историческите и културни ценности, горските и земеделски територии, опазването на околната среда, възстановяването на нарушени територии и т.н.

Основните цели и задачи на ОУП на община Елена са следните:

1.10. Цели на ОУПО Елена

Основната цел на ОУП на община Елена е да предложи условия и решения за създаване на оптимална пространствена и функционална структура за развитие, изграждане и комплексно устройство на общинската територия в хармонично единство на урбанизираните територии със съществуващите природни и антропогенни елементи и специфични социално-икономически условия за устойчиво възпроизводство на обществото и за предлагане на възможности за пространственото "вписване" на общината в групата от съседни общини в границите на област Велико Търново.

Реализацията на така формулираната основна цел на ОУП на община Елена, предполага предлагане на **устройствено решение, ориентирана в четири направления:**

- развитие и трансформация на съществуващи и поява на нови функции в общината;
- развитие, преустройство и адаптиране на макропространствената структура на общината, от гледна точка на поставянето ѝ в съответствие с трансформираните и новите функции;
- осигуряване на подходяща за реализацията на функциите на населените места жизнена среда;
- осигуряване на екологичен баланс и единство при осъществяване на съществуващите и новите функции в общината.

Предлаганите направления **на ОУП на община Елена** следва да бъдат възприемани като предварителни и ориентировъчни, рамкиращи проучванията и проектните решения в отделните етапи и фази на изработване на ОУП на общината. В процеса на съставяне на плана същите могат да бъдат допълвани, доразвивани и конкретизирани от авторите на ОУПО и да се диференцират като специфични цели с:

- **функционална насоченост** (първа група цели на ОУПО) - функционалният им обхват е ориентиран към **преструктуриране на съществуващите и появата на нови функции** на общината. Чрез тази група цели с ОУП се предвижда да се създадат условия за:

- развитие и утвърждаване на социално-икономическия и инфраструктурен комплекс на община Елена с оглед на потенциалите ѝ в област Велико Търново;

- ефективното използване на ресурсите и териториалните потенциали на общината за целите на социално-икономическото ѝ развитие;

- по-добро обвързване на транспортната инфраструктура на общината с тази от регионална и национална значимост;

- по-пълно използване на природните и антропогенни ресурси за развитие на различни видове туризъм;

- развитие на обслужващите функции на населените места и поставянето им в съответствие с реалните потребности на населението.

- **устройствена насоченост** (втора група цели на ОУПО) – те са свързани с предлагане на **устройствено решение**, създаващо условия за ефективно, балансирано и репродуктивно ползване на териториалните ресурси на общината. Сред тях се откроява: вътрешната структура на елементите на функционалните системи:

- **"обитаване"** (решаване на проблемите на обитаването и жилищния фонд и хуманизиране на съществуващите жилищна среда и др.);

- **"труд"** (преустройство и създаване на нова по характера си устройствена среда в зоните за труд);

- **"отдих"** (развитие на различни форми за отдих и туризъм, устройство на средата за отдих и интегрирането им с подходящи пространства от неурбанизираните територии или урбанизираните територии).

• **средова насоченост** (трета група цели на ОУПО) – по своят характер и съдържание това са цели и задачи, ориентирани към постигане на качествена, балансирана и устойчива жизнена среда.

1.11. Задачи на ОУПО Елена

Реализацията на така формулираните цели на ОУП на община Елена е свързано с решаване на следните **задачи:**

• да очертае **насоките за устройственото планиране** при отчитане на комплексните социално- икономически, пространствени и инфраструктурни предвиждания, както и на политиките за опазване на околната среда в перспективен период до 2025 - 2030 година.

• да предложи **функционално зониране на територията**, чрез:

- определяне на мястото на община Елена и на общинския център в териториално-пространствените структури от различен **йерархичен ред**;

- **пространствено структуриране** на различните видове територии (зониране на територията) в зависимост от предвиденото в ОУП бъдещо основно предназначение;

- определяне на **допустимите и забранените дейности** в определените функционални зони;

- регламентиране на изисквания за използване, опазване и застрояване но различните видове територии (функционални зони), чрез определяне на съответните **устройствени режими**;

- съставяне (изработване) на **специфични правила и норми** за определени територии с основно предназначение в землището на общината;

- предлагане на подходящи насоки за развитието на системите на **транспортната и техническата инфраструктура** и връзките им с териториите на съседните общини и с инфраструктурните мрежи, съоръжения и обекти с национално и регионално значение;

- развитие на системите за **отдих и туризъм**, свързани с природните и антропогенните характеристики на общината и наличните обекти на културно-историческото наследство;

- обособяване на **територии публична държавна и публична общинска собственост;**

- определяне на териториите с разпространение на предвидими природни бедствия и **мерките за устройствена защита**;

- определяне на границите на териториите за **природна защита и културно-историческа защита** и начините на тяхното използване;

- определяне на границите на **нарушените територии и територите за възстановяване.**

Задачите на ОУПО могат да се обобщят в три групи:

• **Първата група** задачи на ОУПО са с **концептуален (стратегически) характер**. В този смисъл, ОУП на община Елена ще предложи решения на следните задачи:

- да установи състоянието на ресурсите и потенциалите, с които разполага общината и възможностите им за използване с оглед постигане на основната и на специфичните цели на развитието и устройството на територията;

- да даде (на обективна основа) насоките за пространствено развитие на общината за перспективния срок на действие на плана както и основните параметри на демографското й развитие;

- да създаде условия за по-добра адаптивност на общината като цяло и на отделните населени места към динамично променящите се условия и фактори (външни и вътрешни) имащи отношение към отраслово-секторното и комплексното устройствено развитие на селищните и извънселищни територии;

- да осигури устройствени условия и благоприятни устройствени предпоставки за по-нататъшно капитализиране на територията при спазване на изискванията за устойчивост в развитието;

- да разкрие наличието или отсъствието на териториалните дисбаланси в развитието и осигуреността на населението с техническа и социална инфраструктура, на зелените площи, в жилищния фонд и другите функционални и структуриращи системи.

• **Втората група** задачи на ОУП е с по-конкретна, **функционална насоченост**. Тяхната реализация се постига чрез обосноваването на конкретни функционални и устройствени решения, заложени в ОУП и в последващите Програми за реализация и управление на плана. Като такива могат да бъдат формулирани следните задачи по определяне на:

- организация, йерархична съподчиненост и локализиране на основните елементи от обслужващата сфера;

- йерархията на структурата, трасетата на елементите на главната комуникационна мрежа и тесните места в действието й;

- възможностите за развитие, оразмеряване и провеждане на елементите на инженерните мрежи;

- изискванията за организиране, диференциране и оразмеряване на елементите на зелената система;

- условията за поддържане на екологично равновесие и опазване на природната среда от неблагоприятни антропогенни въздействия;

- необходимостта от разработване на програма от мероприятия и система за управление реализацията на ОУП.

• **Третата група** задачи на ОУП е свързана с:

- осигуряване на възможно най-добър баланс между частните и обществените интереси, като ОУП ще защитава и гарантира частната собственост, но в същото време следва да дава възможност за реализация на доказани обществени интереси;

- отчитането на равнопоставеността на различните видове собственост при определяне на функционалните зони и предвижданията за функционално използване на терените;

- определяне на режимите на отделните видове територии при спазването на законовата и нормативна уредба.

По този начин формулирани, **целите и задачите** на ОУП на община Елена произтичат от предназначението на общите устройствени планове за формиране на хармонична жизнена среда в населените места при отчитане на спецификата на конкретния обект и изискванията, предявени със Заданието за изработване на проект за Общ устройствен план на община Елена.

1.12. Очаквани резултати от изготвянето на ОУПО за община Елена

• **Ще се изследва и очертае потенциалът и характеристиките на територията** на Община Елена по отношение на:

- **демографския потенциал,** с който разполага общината сега и в перспектива от 15-20 год. и неговите характеристики;

- **икономическата база** на общината в областта на първичния, вторичния и третичния сектор (селско стопанство, производство, обслужване, туризъм) и перспективите за нейното развитие;

- състоянието на **урбанизираната среда:** жилищен фонд, благоустрояване, зелена система, техническа инфраструктура, социална инфраструктура;

- **екологическата характеристика** на общинската територия и очертаващите се тенденции в перспективния срок;

- наличието и състоянието на **недвижимите културни ценности**, техните характеристики и историко-културна значимост и насоки за социализирането им;

- ще се проучи задълбочено нематериалното културно наследство-традиции, обичаи, празници, специфика на кухнята, облеклото и традиционното жилище и ще се създадат предпоставки за неговото експониране.

- **природни условия** и тяхното влияние върху планирането на териториите и дейностите в тях;

- състояние на **транспортната инфраструктура** и тенденциите за нейното развитие;

- възможните посоки за **интегриране на общината със съседните общини;**

-възможните аспекти за **трансгранични взаимоотношения** предвид геополитическото и транспортно-географското местоположение на общината;

- **Ще се отчетат предвижданията на стратегиите, устройствените схеми и концепциите от по-високото териториално равнище**, имащи отношение към територията на община Елена.

- **Ще се структурира общинската територия по преобладаващото й предназначение** (съответно – **урбанизирани територии, земеделски земи, горски територии, нарушени територии за възстановяване, територии за природозащита и територии за културно-историческа защита)**.

- **Ще се определят общите режими на устройство** на всяка от териториите **със съответните правила и норми.**

- **Ще се обособят териториите с публична държавна и публична общинска собственост и режимите на тяхното устройство.**

- Ще се предвидят **мерки за опазване на паметниците на КИН** чрез създаване на охранителни зони, режими на охрана и др. Ще се създаде система за тяхното социализиране посредством формирането на културни маршрути, като част от системата за познавателен туризъм в общината.

- **Ще се предвидят трасетата на мрежите и местоположението на съоръженията на техническата инфраструктура** на територията на общината и връзките й **с териториите на съседните общини и с инфраструктурните мрежи, съоръжения и обекти от национално значение.**

- **Ще се изследват и очертаят териториите с предвидими природни бедствия** и ще бъде дадена **оценка на степента на риска и необходимите превантивни мерки и начини на устройство и защита.**

- **Ще се създадат благоприятни условия за стабилизиране на демографската структура и подобряване на възрастовото състояние и образователното равнище на населението.**

- **Ще се създадат условия за развитие на различните отрасли на икономиката**, което ще рефлектира положително върху заетостта и общото икономическото състояние на населението.

- В резултат от подобряването на благосъстоянието и общото жизнено равнище **ще се създадат условия за развитието и на социалния сервиз**, за което ще бъдат създадени необходимите устройствени условия.

- **Ще се предвидят мерки за съхраняване на екологичните качества на природната среда и съвременни методи за управление и третиране на отпадъците.**

1.13. Необходими проучвания за изработване на ОУПО

Обхватът и последователността на необходимите проучвания за изработване на ОУПО и на дейностите по процедиране на плана до влизането му в сила са определени **въз основа на законовата и нормативна уредба по устройство на територията в Р. България и в съответствие с изискванията на Заданието за изработване на ОУПО Елена**.

С общия устройствен план на община Елена (ОУПО), съгласно чл.16 на Наредба №8, следва да се определят:

- **общата структура на територията** и преобладаващото предназначение на съставните и структурните й части; местоположението и границите на урбанизираните територии,

земеделските територии, горските територии, защитените територии, нарушените територии за възстановяване и териториите със специално, с друго или със смесено предназначение;

• **общия режим на устройство** на всяка от гореизброените територии, който включва най-общи цели, мерки и изисквания за тяхното опазване, използване, изграждане и развитие;

• **извънурбанизираните територии** - изключителна държавна, публична държавна и публична общинска собственост, заедно с режима на тяхното устройство;

• **разположението на мрежите и съоръженията на техническата инфраструктура** на територията на общината и връзките им с териториите на съседните общини и с инфраструктурни мрежи, съоръжения и обекти от национално значение;

• **териториите с вероятно разпространение на предвидими природни бедствия** и необходимите превантивни мерки и начин на устройство и защита;

• **териториите за активно прилагане на ландшафтно-устройствени мероприятия и естетическо оформяне**, в т.ч. териториите за превантивна устройствена защита, съгласно чл.10, ал.3 от ЗУТ.

Последователността на разработката следва етапите представени във *фиг.2:*

Фигура №2

Последователност в етапите на разработване на ОУПО

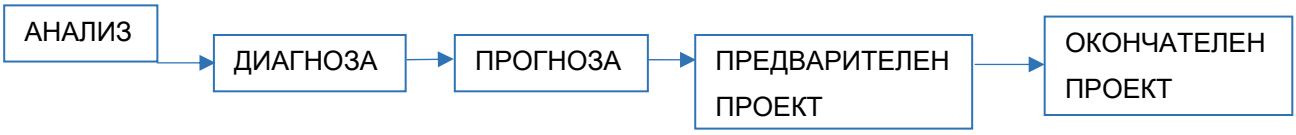

1.14. Обем и съдържание на разработката

Разработката се състои от две части:

• **Текстова част** – обяснителна записка, съдържаща десет глави, изясняващи последователните етапи от съставянето на плана;

• **Графична част –** съдържаща пояснителни схеми и проект за ОУПО.

ОУПО Елена е съобразен с изискванията на **действащата нормативна уредба в страната**:

- Закон за устройство на територията (ЗУТ);
- Наредба №8 за обема и съдържанието на устройствените планове;
- Наредба №7 за правила и нормативи за устройство на отделните видове територии и устройствени зони;
- Закон за регионалното развитие;
- Закон за опазване на околната среда;
- Закон за защитените територии;
- Закон за културното наследство;
- Закон за биологичното разнообразие;
- Закон за водите;
- Закон за горите;
- Закон за собствеността и ползването на земеделските земи;
- Закон за възстановяване на собствеността върху горите и земите от горския фонд;
- Закон за опазване на земеделските земи;
- Закон за туризма;
- Закон за административно-териториалното устройство на Република България;
- Закон за пътищата;
- други нормативни (законови и подзаконови) документи.

При изработването на ОУП на община Елена са използвани и **други документи с устройствен и стратегическо-програмен характер**, като:

- Стратегия за развитие на област Велико Търново (2014-2020г.);
- Общински план за развитие на община Елена за периода 2014-2020г.;
- Стратегия за развитие на устойчив туризъм в община Елена (2014-2020г.);
- Стратегия за развитие на младежта в община Елена (2014-2020г.);
- Стратегия за развитие на средното образование в община Елена (2014-2020г.);
- Планово задание за изработване на ОУПО Елена (2013г.);
- други документи, имащи отношение към развитието на община Елена.

Всички чертежи са представени съобразно изискванията на Наредба №8 за графично оформление на ОУПО.

1.15. Прогнозен срок на действие на ОУПО

Общият устройствен план е документ с дългосрочно действие.

Съгласно ЗУТ и чл.17, ал.(3) от Наредба № 8 за обема и съдържанието на устройствените планове, Общите устройствени планове на общини се създават за прогнозен период от 15 - 20 години.

2. АНАЛИЗ НА ФИЗИЧЕСКОТО, СОЦИАЛНОТО, ИКОНОМИЧЕСКОТО И ЕКОЛОГИЧНОТО СЪСТОЯНИЕ НА ОБЩИНА ЕЛЕНА

2.1. Общ профил на общината

2.1.1. Географско местоположение

Община Елена се намира в Централна Северна България, в югоизточната част на област Велико Търново. Град Елена се намира на 41 км от град Велико Търново, на 79 км от град Сливен и на 20 км от град Златарица.

Община Елена влиза в състава на Северния централен район за планиране на Р България.

2.1.2. Граници и големина на общинската територия

Площта на територията на община Елена е 671,39 км².

Община Елена граничи:

- на север - с община Златарица;
- на запад и северозапад - с община Велико Търново;
- на североизток - с община Антоново;
- на изток - с община Сливен;
- на юг – с общините Твърдица и Гурково.

2.2. Природо-географски условия

2.2.1. Релеф

Територията на община Елена е с преобладаващ планинско-котловинен релеф, като в посока от север на юг релефът преминава плавно от хълмисто-котловинен в планински.

От по-значимите морфоструктурни елементи в обхвата на община Елена попадат: Еленските височини, Еленската котловина и части от Елено-Твърдишкия дял на Стара планина.

Еленските височини представляват рид в Средния Предбалкан, който попада между реките Белица и Стара река. Издигат се на 700-800м надм. височина и се пресичат от долините на реките: Златаришка, Веселина и Бебровска. От чисто геоморфоложка гледна точка Еленските височини са типична антиклинална форма. Геоложкият им строеж е от седиментни скали, върху които са развити лесивирани почви.

Еленската котловина е разположена на юг от Еленския рид и на север от Елено-Твърдишката планина. Конфигурацията й е с посока изток – запад. Тя е пресечена от гъста речно-долинна мрежа. Средната й надморска височина е около 550м. Оградните й части са с височина от 650 до 850м. Геоложката основа на Еленската котловина е съставена от мергели, пясъчници и др.

Елено-Твърдишката планина заема южните части на територията на община Елена. Характеризира се с широко и плоско било на височина 1000-1200м, над което се издигат отделни върхове. Най-високата част е връх Чумерна (1536м). Северните склонове на Елено-Твърдишката планина, които попадат в обхвата на община Елена, са по-полегати от южните. Склоновете на планината се пресичат от реките Златаришка и Веселина. Геоложкият строеж на Елено-Твърдишката планина е от гранити, варовици, мергели, пясъчници.

Релефът на община Елена е формиран в условията на сложна геоложка обстановка през мезозойската и неозойската ери. Разнообразието на релефа се дължи на взаимодействието между активните движения на земната кора и различните екзогенни релефообразуващи процеси (ерозионни, свлачищни, срутищни, карстови и др.). В съвременната епоха значително влияние оказва и антропогенният фактор (човешката дейност).

Преобладаващата част от територията на общината е със стръмен наклон (над 20°). С относително равнинен терен (с наклон от 0 до 10°) е само 2,7% от територията на общината. Тези значителни наклони на терена оказват значимо влияние върху стопанското усвояване на територията. Те се явяват решаващ фактор за определяне на различните типове земеползване в територията, местоположението на населените места, конфигурацията и състоянието на транспортната система и на другите инфраструктурни обекти.

2.2.2. Климат

Климатът в община Елена е умерено-континентален с черти на планински.

В климатично отношение територията на общината може да се раздели на две зони – северна и южна.

Поради големите разлики в надморската височина и изложението на склоновете в тези две зони, числовите стойности на климатичните елементи варират в твърде широки граници.

В северните части на общината, включващи Еленските височини:

- средногодишните температури се движат в интервала 9,6 - 10,6ºС;
- средногодишното количество на валежите е между 490 и 620мм;
- снежната покривка се задържа между 40 и 60 дни в годината.

В южните части на общината, включващи Елено-Твърдишката планина:

- средногодишните температури се движат в интервала 5 - 7ºС;
- средногодишното количество на валежите е между 760 и 1150мм;
- снежната покривка се задържа между 84 и 142 дни в годината.

И в двете зони валежният максимум е през май - юни, а валежният минимум е през февруари - март. Наблюдава се вторичен минимум през август - септември.

Анализът на данните показва, че в северните части на общината климатът е умерено – континентален, а в южната зона климатът е с черти на планински.

Климатичните параметри на южната зона са добра природна предпоставка за развитие на зимни ски спортове в територията – в района на връх Чумерна.

2.2.3. Води

Речната мрежа в община Елена включва основно водосборите на реките: Златаришка, Джулюница, Бебровска, Веселина и Костелска.

Дължината на р.Златаришка е 56,5км, а водосборната й площ е 86,2км². Тя е десен приток на р.Джулюница. Река Джулюница е с начален приток р.Веселина. Дължината на река Джулюница е 85км, а водосборната й площ е 391,6км². Средногодишният отток при ХМС „Йовковци“ е 2,4 м³/сек.

Режимът на речния отток е с максимум през май - юни, когато са и валежните максимуми. Тогава речните води нарастват до 18-20% от годишния воден обем. Минимумът на речния отток е през месеците август и септември.

Водното ниво на грунтовите води в ниските тераси е плитко разположено и е хидравлично свързано с речните води. То се покачва по време на пълноводната фаза на реките и често причинява разливания и локални заблатявания.

Към водните ресурси на общината следва да се отчитат и водите от изкуствените водоеми – язовири и микроязовири.

Най-големият язовир на територията на община Елена е язовир „Йовковци“. Той е изграден на река Веселина. Задоволява потребностите от питейна вода на около 250 000 души от областите Велико Търново и Габрово. Общият му обем е 92 179 000м³. Строителството му започва през 1968г. Неговото завиряване е започнато на 27.12.1977г. Първото пускане на вода от язовира е на 25.04.1979г.

На територията на община Елена има и 8 броя микроязовира:

- Язовир „Константин“ – с площ 23,589 дка;
- Язовир „Палици“ – с площ 52,296 дка;
- Язовир „Батаклика“, с.Константин – с площ 24,695 дка;
- Язовир „Беброво“ – с площ 101,111 дка;
- Язовир „Крумчевци“ – с площ 5,377 дка;
- Язовир „Руховци“ – с площ 23,241 дка;
- Язовир „Опитно поле“ – с площ 9,810 дка;
- Язовир „Червенковци“ – с площ 12,606 дка.

2.2.4. Почви

На територията на община Елена се наблюдава голямо многообразие от почвени типове и подтипове, което е резултат от разнообразието в съчетанията на литографската основа, почвената покривка, хидроложкия режим и др.

Най-широко разпространените почви са сивите горски почви. Те се срещат в три разновидности – типични сиви (45-48% от почвената покривка), светло сиви (15-18%) и тъмно сиви.

Вторият почвен тип са кафявите горски почви. Характерното за тях е, че те са предимно леко песъчливо-глинести, с дълбочина на профила от 40см до 70см и са предимно леко песъчливо - глинести, с дълбочина на профила от 40 до 70см и са с малка мощност на хумусния хоризонт. От подтиповете на кафявите горски почви се срещат: светли, тъмни и вторично затревени. Пространствата, които те заемат имат важно стопанско значение, предвид екологичните им функции и свойства за формиране на водния баланс.

В съчетание с кафявите горски почви, на някои места се срещат рендзини. Те са с плитка дълбочина на проявление (до 10см, а в определени случаи и до 30см) и са с ниско хумусно съдържание.

В пояса на дъбовите и смесените широколистни гори се срещат канелените горски почви. Те са представени от следните подтипове: слабо излужените, излужените и оподзолените канелени горски почви.

По речните тераси се наблюдават алувиално-ливадните почви. Те са най-плодородните почви на територията на общината.

В обезлесените участъци с по-големи наклони, поради интензивните ерозионни процеси, почвената покривка е представена във вид на изолирани почвени ареали, като на места тя напълно липсва и на повърхността се разкриват голи скали.

2.2.5. Растителност

Растителната покривка на територията на община Елена е представена от няколко горски растителни вида. В зависимост от надморската височина горската растителност формира няколко горски пояса – дъбов, габъро-горунов и буков. Около 90% от горския пояс е зает от широколистни дървесни видове. Те са представени от: благун, цер, липа, зимен дъб, габър, бук.

2.3. Териториална структура, собственост и земеползване

2.3.1. Баланс на територията и начин на трайно ползване

Балансът на територията на община Елена показва, че урбанизираните територии представляват 2,87% от общата площ на общината. Най-голям дял в площоразпределението се пада на горските територии - 57,04%. Това е обяснимо, като се има предвид предимно планинския и силно залесен характер на общинската територия.

Земеделските територии заемат около 1/3 от площта на общинската територия (37,72%). Най-нисък е делът на териториите за транспортна и техническа инфраструктура – 0,41% *(табл.1).*

Таблица №1

Баланс на територията на община Елена

№	Видове територии	Площ	
		ха	%
1.	Урбанизирани територии	1 934,0	2,87
2.	Земеделски територии	25 325,9	37,72
3.	Горски територии	38 300,3	57,04
4.	Територии, заети от водни площи	744,0	1,12
5.	Територии за транспортна и техническа инфраструктура	272,5	0,41

6.	Нарушени територии	562,2	0,84
	ОБЩО	***67 138,9***	***100,00***

Източник: Общинска администрация

2.3.2. Тенденции за промяна в земеползването

През последните 10 години, в резултат на засиления инвеститорски интерес, в община Елена са проведени 249 процедури за промяна на предназначението на земеделски имоти в урбанизирани, с цел застрояване *(табл.2).*

Таблица №2

Брой имоти с променено предназначение на територията на община Елена (по населени места)

№	Населено място	Брой имоти с променено предназначение за:					Общ брой
		Земеделски дейности	Жилищно строителство	Вилно строителство	Туристически обекти	Производствени и дейности фотоволтаици	
1.	гр.Елена	2	26	6	2	5	41
2.	с.Мийковци	-	15	6	1	-	22
3.	с.Блъсковци	-	13	5	-	4	22
4.	с.Чакали	-	1	4	-	-	5
5.	с.Яковци	-	17	2	1	-	20
6.	с.Илаков рът	-	8	2	-	-	10
7.	с.Константин	-	-	-	-	3	3
8.	с.Беброво	-	8	2	-	1	11
9.	с.Шилковци	-	22	4	2	-	28
10.	с.Руховци	-	6	3	-	-	9
11.	с.Буйновци	-	11	2	2	1	16
12.	с.Средни колиби	-	12	-	1	2	15
13.	с.Марян	-	20	1	-	1	22
14.	с.Костел	-	9	2	2	-	13
15.	с.Палици	-	3	2	-	-	5
16.	с.Тодювци	-	3	-	-	-	3
17.	с.Майско	-	2	-	-	-	2
18.	с.Каменари	-	-	-	2	-	2
	ОБЩО	2	176	41	13	17	249

Източник: Общинска администрация – община Елена.

Поради липса на Общ устройствен план или други регулиращи фактори, имотите с променено предназначение са дисперсно разпръснати на територията на общината. Това е предпоставка за създаването на много сериозни устройствени, екологични и комуникационно-транспортни проблеми в бъдеще.

Най-много са тези имоти в землището на гр.Елена (41), последвано от: с.Шилковци (28), с.Мийковци (22), с.Блъсковци (22), с.Марян (22), с.Яковци (20), с.Буйновци (16) и с.Средни колиби (15). Няма земеделски имоти с променено предназначение в землищата на селата: Бойковци, Дебели рът и Дрента.

Логично по-големият брой земеделски имоти с променено предназначение е в землищата на населените места около язовир „Йовковци" и в среда, подходяща за изграждане на обекти за различни форми на отдих.

От всички 249 имота с променено предназначение: 176 са за жилищно застрояване; 41 са за вилно строителство; 17 са за реализация на производствени дейности и фотоволтаици; 13 са за изграждане на туристически обекти и само 2 са за земеделски дейности.

В преобладаващата част от имотите с променено предназначение не са реализирани предвидените инвестиционни намерения, сроковете за които съгласно чл. 24 от ЗОЗЗ са изтекли и за тях следва да се проведе процедура за възстановяване на земеделския им статут.

2.3.3. Собственост

За целите на анализа е необходимо да се изследват имотите на територията на община Елена не само като начин на трайно ползване, а и като форма на собственост. Това дава възможност да се очертаят основните участници в урбанистичното развитие на територията, както и тяхната относителна тежест в процесите на планиране и реализиране на различни инвестиционни намерения. Собствеността може да се раздели на 9 основни групи: държавна (публична и частна), общинска (публична и частна), частна, собственост на обществени организации, собственост на религиозни институции, съсобственост и собственост, стапанисвана от общината *(табл.№3).*

Таблица №3

Площоразпределението на територията в община Елена по вида на собствеността

Населено място	***Площ на територията (дка) по вид собственост:***									
	Държавна публична	***Държавна частна***	***Общинска публична***	***Общинска частна***	***Частна***	***Обществени организации***	***Религиозна***	***Съсобственост***	***Стопанисвано от общината***	***ОБЩО***
Беброво	325.0	20184.8	3682.5	4605.7	17447.4	1482.0		1340.2	2.0	**49069.6**
Блъсковци	320.4	8416.4	978.2	1730.5	7614.2	423.7		582.6	17.1	**20083.1**
Бойковци	61.0	3943.6	1737.1	2369.0	8240.6	876.0		459.6	66.0	**17753.1**
Буйновци	1797.8	32443.7	735.4	2554.1	17593.5	525.3		1032.0	5.5	**56687.3**
Дебели рът	85.7	8375.0	562.4	2160.0	2372.5	526.8		161.1	2.4	**14245.9**
Дрента	224.8	42141.9	3165.2	6081.2	14059.1	580.6		687.5	134.2	**67074.6**
Елена	840.0	24891.9	5131.1	4067.8	22829.7	1186.0		3821.7	62.2	**62830.4**
Илаков рът	134.8	4928.0	1387.1	3204.1	6502.3	276.8		675.2	23.4	**17131.7**

Каменари	280.1	5842.5	1930.2	5804.2	4077.4	822.0	30.0	289.2	45.4	**19121.1**
Константин	77.6	5669.3	1770.6	2635.5	18028.0	2998.2		1114.8	9.9	**32304.0**
Костел	4533.7	27861.8	622.9	12288.1	9672.9	170.6		695.7	14.9	**55860.7**
Майско	123.8	6815.0	2807.3	4488.3	9133.8	3528.2		571.8	39.7	**27507.9**
Марян	210.8	1927.1	1148.8	857.6	5404.5	264.6		512.3	2.6	**10328.3**
Мийковци	273.3	26232.1	775.5	6005.9	9179.4	257.2		672.0	3.8	**43399.2**
Палици	0.0	4051.0	895.6	492.4	11149.2	841.9		882.7	8.4	**18321.1**
Руховци	79.1	1781.8	899.6	852.4	5128.9	239.0		569.2	29.2	**9579.2**
Средни колиби	292.6	13498.8	1892.5	4127.1	16327.6	925.5	16.0	1370.8	10.1	**38461.1**
Тодювци	590.6	22895.5	3359.9	7198.2	16997.3	696.3		959.3	42.1	**52739.2**
Чакали	153.5	352.6	317.3	152.7	2602.0	107.9		357.4	3.6	**4047.1**
Шилковци	70.3	6607.4	2325.2	6354.7	8292.0	655.4		751.1	0.6	**25056.7**
Яковци	6291.8	7501.5	1239.9	1512.1	11676.7	605.7		819.5	10.3	**29657.5**
Общо:	**16766.9**	**276361.8**	**37364.4**	**79541.6**	**224329.1**	**17990.0**	**46.0**	**18325.6**	**533.3**	**671258.7**

Източник: Общинска администрация Елена

Преобладаващата част от територията на община Елена е държавна собственост. Тя обхваща 43,67% от общата площ на общината и е разпределена както следва:

- държавна частна собственост – 41,17% (от площта на общината);
- държавна публична собственост – 2,50% (от площта на общината).

След нея се нарежда частната собственост, която включва около 1/3 от общата площ на общината (33,42%). Териториите, собственост на общината, са значително по-малко – около 17,42%, като сред тях отново преобладава частната собственост (11,85%), за сметка на публичната (5,57%). Най-малка е площта на териториите, собственост на религиозни институции – по-малко от 0,01% *(фиг.№3).*

Фигура №3

Разпределение на собствеността на територията в община Елена (по площ %)

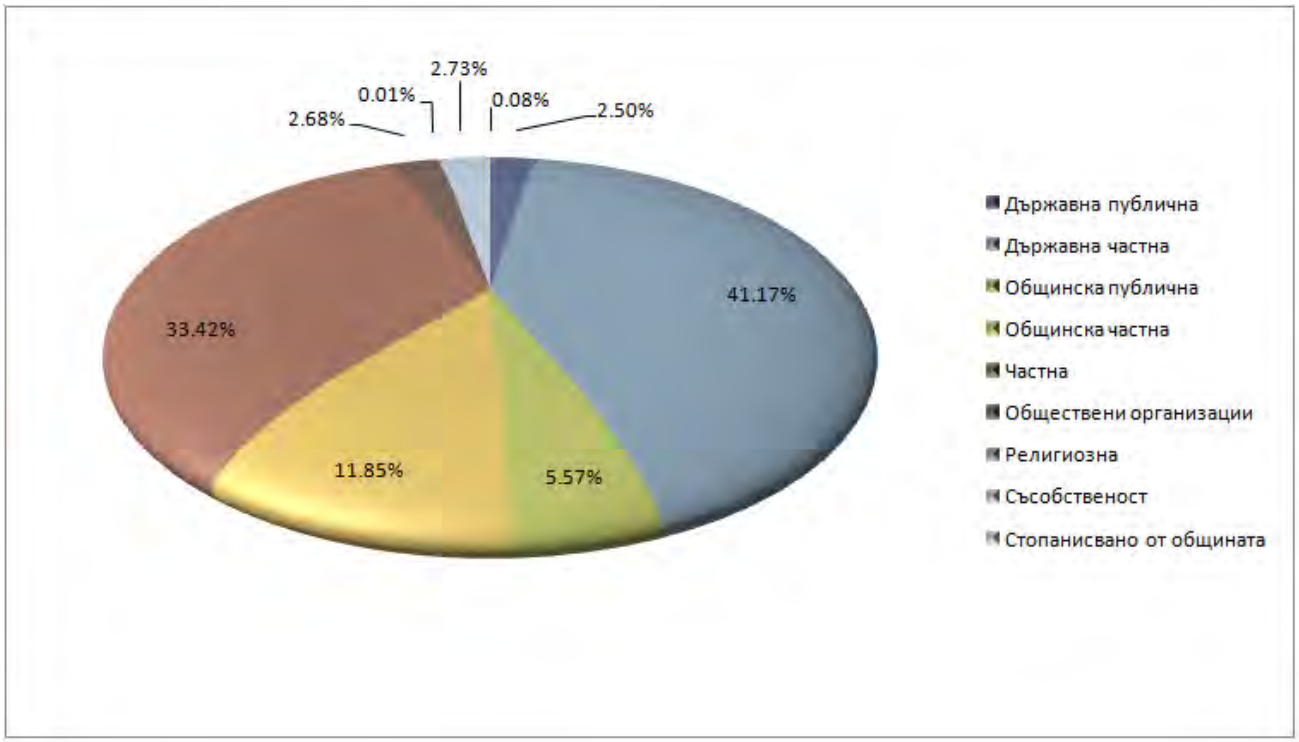

От особено значение за местната власт е териториалното разпределение на имотите, които са общинска собственост. Данните показват, че най-голям е делът на общинските имоти в землищата на град Елена и селата: Дрента, Тодювци и Костел, а най-малък е техният дял в землищата на селата: Чакали, Палици, Руховци и Марян.

Друг важен параметър на имотите в община Елена (освен площта им) е техният брой и разпределение по вида на собствеността *(табл.№4).*

Фигура №4

Разпределение на собствеността на територията в община Елена (по брой на имотите)

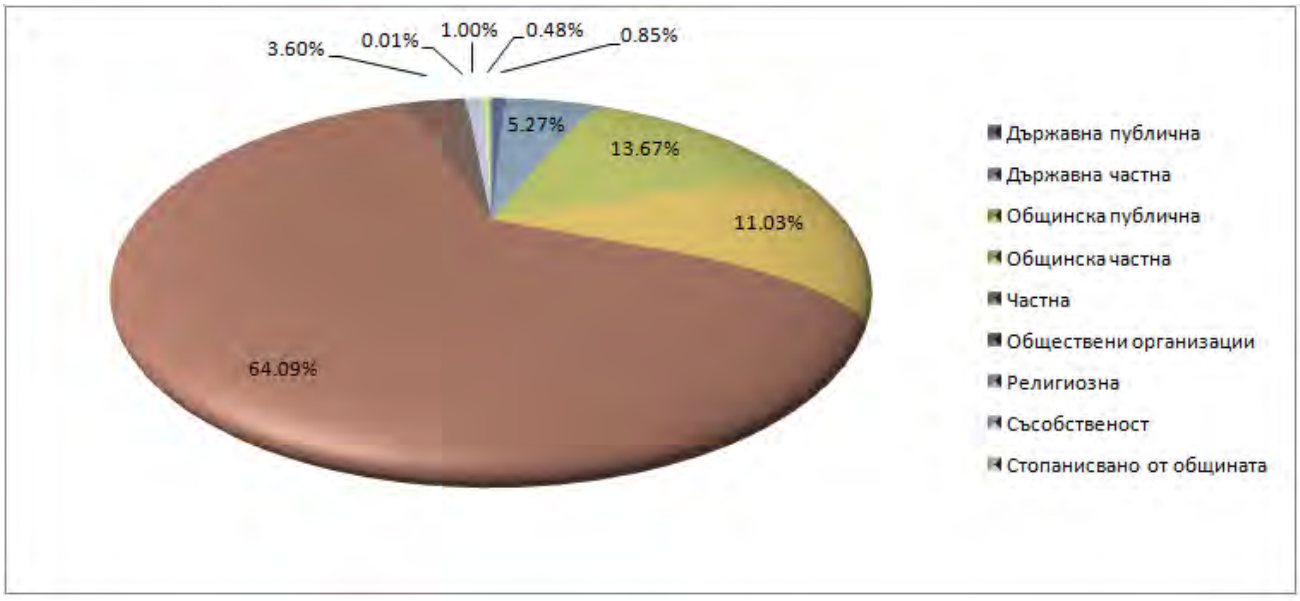

Таблица №4

Разпределение на броя на имотите в община Елена по вида на собствеността

Населено място	***Брой имоти по вид собственост:***									
	Държавна публична	***Държавна частна***	***Общинска публична***	***Общинска частна***	***Частна***	***Обществени организации***	***Религиозна***	***Съсобственост***	***Стопанисвано от общината***	***ОБЩО***
Беброво	29	301	871	971	4179	282	0	41	2	**6676**
Блъсковци	44	172	405	425	1848	75	0	41	22	**3032**
Бойковци	19	98	396	293	1272	65	0	38	26	**2207**
Буйновци	53	508	564	640	3794	148	0	86	13	**5806**
Дебели рът	14	63	224	364	802	39	0	30	2	**1538**
Дрента	16	312	632	317	3012	140	0	25	37	**4491**
Елена	83	392	1366	1018	6040	213	0	84	82	**9278**
Илаков рът	11	130	340	341	1980	59	0	44	20	**2925**
Каменари	14	72	240	362	682	69	3	21	24	**1487**
Константин	16	165	809	611	3408	678	0	53	17	**5757**
Костел	37	219	454	365	2775	38	0	51	9	**3948**
Майско	26	90	437	303	687	262	0	9	32	**1846**
Марян	29	102	376	336	2163	74	0	10	8	**3098**
Мийковци	104	342	374	456	2010	38	0	67	5	**3396**
Палици		277	496	276	2734	173	0	14	8	**3978**
Руховци	5	57	338	208	1877	78	0	16	21	**2600**
Средни колиби	39	280	525	478	3610	158	2	23	13	**5128**
Тодювци	8	364	687	310	3085	84	0	29	17	**4584**
Чакали	6	27	127	47	791	28	0	4	10	**1040**
Шилковци	37	87	645	320	2435	95	0	83	4	**3706**
Яковци	93	201	736	470	2596	113	0	41	17	**4267**
Общо:	**683**	**4259**	**11042**	**8911**	**51780**	**2909**	**5**	**810**	**389**	**80788**

Сравнението между броя на имотите и тяхната площ показва, че традиционно най-раздробена е частната собственост. Тя заема едва 33,42% от общата площ на общината, но броят на имотите е близо 65% от общия брой. За сметка на това имотите държавна собственост са значително по-окрупнени. Те заемат 43,67% от общата площ на общината, а броят им е едва 6,12% от общия брой имоти в територията. Общинската собственост заема междинно положение – 17,42% от общата площ на имотите и 24,7% от общия им брой. Най-слабо представена е собствеността на религиозните институции. Тя обхваща по-малко от 0,01% от имотите в общината и по двата показателя (площ и брой).

2.4. Демографска характеристика

Демографската характеристика на община Елена е определящ фактор не само за социално-икономическото развитие на територията, но и за нейното устройствено планиране. Пространственото развитие на различните функционални системи в дадената територия се определя на базата на броя и териториалното разпределение на населението.

Аналитичните проучвания за състоянието на населението в община Елена обхващат както неговите количествени параметри (брой, динамика), така и качествените му характеристики (възрастова и полова структура, образователен ценз, етническа принадлежност, икономическа активност и др.).

2.4.1. Численост и динамика на населението

По данни от последното преброяване на населението и на жилищния фонд в Република България, извършено през 2011г., в община Елена живеят 9434д. Броят на населението в общината съставлява само 3,6% от това на област Велико Търново. По показателя „брой на населението“ община Елена попада в категорията на много малките общини в България (с население до 10 хил. д.).

Динамиката в броя на населението за изминалия десетгодишен период (между двете преброявания - 2001 и 2011г.) показва, че населението на община Елена е намаляло от 11342 души на 9434 души, т.е. с 1908д. (16,8%). Този темп на обезлюдяване на общината е два пъти по-висок от средния за страната (7,1%) за същия период.

Данните от текущата демографска статистика показват, че очерталата се негативна тенденция на обезлюдяване на територията продължава и през следващите години. Към 2013г. населението на община Елена възлиза на 9116д., т.е. само за седем години (2007-2013г.) то е намаляло с 1505д. (14,2%).

Всички населени места в община Елена се обезлюдяват. В 26 от общо 124 населени места в общината през 2013г. няма регистрирани жители. Това показва, че демографският потенциал на част от селата е напълно изчерпан.

Населението на общинския център - гр.Елена също намалява, макар и с по-бавни темпове от това в селата. За периода 2007-2013г. населението в гр.Елена е намаляло с 510д., или с около 8,8% *(фиг.5).*

Фигура №5

Динамика в броя на населението в община Елена за периода 2007-2013г.

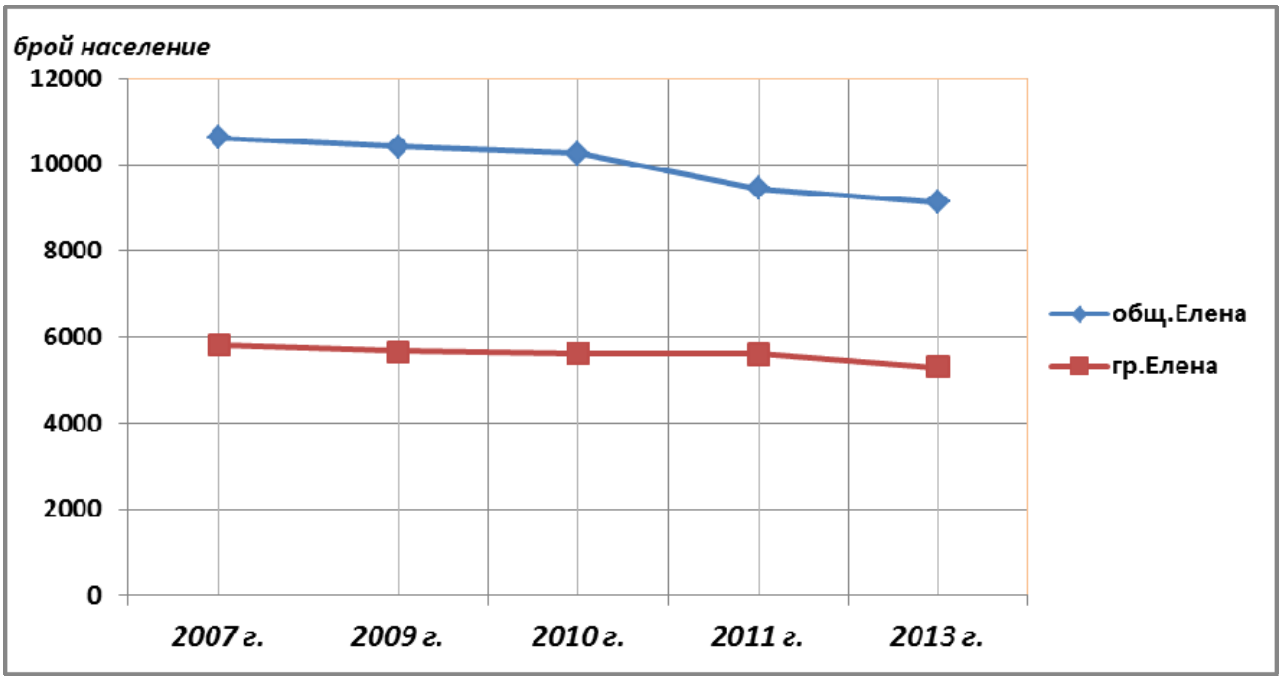

Структурата в броя на населението по местоживеене (град-село) показва, че към 2013г. градското население е 58,2% от цялото население на общината, а населението, живеещо в селата – 41,8%. Това на практика означава, че почти 60% от населението на общината е концентрирано в общинския център – гр.Елена.

Териториалното разпределение на населението за периода 2007-2013г. по населени места, показва че преобладаващата част от населените места в община Елена са с малък брой регистрирани жители *(табл.5).*

Таблица №5

Динамика в броя на населението в община Елена за периода 2007-2013г. (по отделни населени места)

Населени места	***Брой население към:***				
	2007г.	***2009г.***	***2010г.***	***2011г.***	***2013г.***
Община Елена	***10621***	***10407***	***10245***	***9434***	***9116***
гр.Елена	5814	5665	5623	5604	5304
с.Аплаци	1	1	1	-	-
с.Багалевци	3	3	3	6	4
с.Бадевци	19	18	17	8	23
с.Баевци	18	18	16	16	17
с.Баждари	1	1	1	-	-
с.Балуци	4	5	5	2	3
с.Беброво	292	285	279	234	229
с.Бейковци	5	3	3	2	1
с.Берковци	4	4	4	7	5
с.Блъсковци	45	39	32	12	14
с.Богданско	-	-	-	-	-

Населени места	*Брой население към:*				
	2007г.	*2009г.*	*2010г.*	*2011г.*	*2013г.*
с.Бойковци	58	54	51	48	47
с.Босевци	2	5	5	2	1
с.Брезово	6	5	5	-	-
с.Бръчковци	7	8	7	3	3
с.Буйновци	102	91	86	68	65
с.Бялковци	9	7	5	5	6
с.Валето	-	-	-	-	-
с.Велковци	15	12	10	10	8
с.Велювци	-	-	-	-	-
с.Веселина	16	15	16	10	14
с.Високовци	5	4	3	-	-
с.Вълчовци	15	13	13	11	14
с.Вълчовци	21	17	17	12	12
с.Вързилковци	20	26	20	17	9
с.Габрака	-	-	-	-	-
с.Ганев дол	-	-	-	-	-
с.Глоговец	26	24	23	21	19
с.Големани	4	7	7	11	12
с.Горни край	24	26	26	7	6
с.Горни Танчевци	8	9	6	15	18
с.Горска	-	-	-	2	1
с.Граматици	22	17	13	10	10
с.Гърдевци	33	27	25	19	16
с.Давери	9	7	6	5	6
с.Дайновци	2	2	1	2	2
с.Дебели рът	8	9	8	-	3
с.Добревци	13	11	9	3	6
с.Долни Марян	6	6	5	9	11
с.Долни Танчевци	3	2	1	-	19
с.Донковци	16	15	16	12	12
с.Драгановци	1	1	1	-	-
с.Драганосковци	9	9	9	1	1
с.Драгийци	2	2	2	2	2
с.Драгневци	1	1	-	1	1
с.Дрента	87	88	82	59	59
с.Дуковци	2	2	2	1	1
с.Дърлевци	-	-	-	2	2

Населени места	*Брой население към:*				
	2007г.	*2009г.*	*2010г.*	*2011г.*	*2013г.*
с.Зеленик	5	5	4	3	2
с.Ивановци	-	-	-	-	-
с.Игнатовци	12	9	8	9	8
с.Илаков рът	128	132	126	134	128
с.Илиювци	3	2	2	2	3
с.Каменари	243	236	226	231	221
с.Кантари	4	4	4	1	1
с.Караиванци	-	-	-	-	-
с.Карандили	-	-	-	-	-
с.Киревци	1	1	1	-	-
с.Кожлювци	3	2	2	3	9
с.Козя река	29	26	24	20	20
с.Колари	16	12	11	6	4
с.Константин	1142	1120	1111	1022	1014
с.Косевци	1	1	1	-	-
с.Костел	90	83	79	75	65
с.Котуци	2	2	1	4	4
с.Крилювци	6	5	6	4	5
с.Крумчевци	9	6	6	6	6
с.Лазарци	24	19	18	16	16
с.Лесиче	-	-	-	-	-
с.Майско	1082	1107	1119	783	836
с.Марафелци	3	9	10	4	5
с.Мариновци	-	-	-	-	-
с.Марян	123	108	107	106	93
с.Махалници	1	1	1	-	1
с.Мийковци	47	45	46	31	24
с.Миневци	-	1	2	2	2
с.Мирчовци	8	8	8	2	1
с.Мъртвината	-	-	-	-	-
с.Недялковци	-	-	-	2	9
с.Нешевци	19	21	19	12	109
с.Николовци	9	7	7	9	26
с.Николчовци	7	7	4	5	31
с.Ничовци	7	6	6	3	7
с.Нюшковци	-	-	-	-	-
с.Палици	159	182	167	158	154

Населени места	Брой население към:				
	2007г.	2009г.	2010г.	2011г.	2013г.
с.Папратлива	2	1	1	1	1
с.Пейковци	-	1	1	1	1
с.Петковци	10	6	6	8	6
с.Попрусевци	12	10	9	11	8
с.Попска	18	19	19	18	17
с.Радовци	5	5	5	4	3
с.Райновци	-	1	1	-	-
с.Ралиновци	5	5	5	4	2
с.Раювци	27	34	32	15	15
с.Ребревци	11	11	10	9	9
с.Руховци	152	148	138	119	109
с.Светославци	34	28	30	28	26
с.Средни колиби	43	51	47	28	31
с.Стойчевци	3	3	5	8	7
с.Стояновци	14	14	13	12	13
с.Султани	5	4	4	1	1
с.Събковци	2	2	2	-	-
с.Титевци	5	5	5	5	4
с.Тодювци	72	78	74	50	53
с.Томбето	4	3	3	-	-
с.Топузи	8	6	4	1	1
с.Трънковци	-	-	1	1	-
с.Тумбевци	16	15	15	16	14
с.Тънки рът	2	1	1	2	2
с.Търкашени	9	9	8	2	1
с.Угорялковци	29	32	30	19	30
с.Харваловци	6	7	7	3	10
с.Христовци	2	2	2	6	9
с.Хъневци	-	-	2	1	3
с.Цвеклювци	1	-	-	-	-
с.Чавдарци	-	-	-	-	-
с.Чакали	107	97	93	89	80
с.Червенковци	8	8	7	7	6
с.Черни дял	18	18	17	12	11
с.Шиливери	-	-	-	-	-
с.Шилковци	2	6	9	4	4
с.Шубеци	1	1	1	1	1

Населени места	Брой население към:				
	2007г.	2009г.	2010г.	2011г.	2013г.
с.Яковци	47	45	48	36	34

Източник: НСИ. Текуща демографска статистика.

Агломерацията на населените места по брой на населението в общината показва следното състояние към 2013г.:

- Брой населени места без население – 26;
- Брой населени места с население до 50д. – 83;
- Брой населени места с население от 51 до 100д. – 6;
- Брой населени места с население от 101 до 500д. – 6;
- Брой населени места с население от 501 до 1000д. – 1;
- Брой населени места с население над 1000д. – 2.

Анализът на данните показва, че само 2 от общо 124 селища в общината са с население над 1000 души. Това са общинският център – град Елена (5304) и село Константин (1014).

Малкият брой на населението в повечето населени места на община Елена възпрепятства нормалното функциониране на обектите на образованието и здравеопазването. Към настоящия момент само в 5 селища съществуват условия за функциониране на детски заведения и училища – гр. Елена и селата Константин, Майско, Беброво и Палици.

2.4.2. Естествено и механично движение на населението

Факторите, които оказват влияние върху броя на населението в общината са естественото движение (раждаемост и смъртност) и механичното движение – миграция (вътрешна и външна).

Естественият прираст на населението в общината е резултативна величина от раждаемостта и смъртността. Естественото възпроизводство на населението е водещ фактор за определяне на демографската жизненост на общината.

Анализът на данните за раждаемостта и смъртността за периода 2007-2013г. показва, че през посочения седемгодишен период естественият прираст на населението в община Елена е отрицателен, като се очертава тенденция към запазване на високи стойности на тези показатели *(табл.6).*

Таблица №6

Естествен прираст на населението в община Елена за периода 2007-2013г.

Години	Раждаемост		Смъртност		Естествен прираст	
	брой	‰	брой	‰	брой	‰
2007	102	**9,6**	181	**17,0**	-79	**-7,4**
2008	91	**8,6**	206	**19,5**	-115	**-10,9**
2009	91	**8,7**	177	**16,9**	-86	**-8,2**
2010	103	**10,0**	183	**17,7**	-80	**-7,7**
2011	83	**8,8**	170	**18,1**	-87	**-9,3**
2012	83	**8,7**	181	**17,9**	-98	**-9,2**
2013	76	**8,3**	195	**21,4**	-119	**-13,1**

Източник: НСИ. Текуща демографска статистика.

Средногодишният естествен прираст за периода 2007-2013г. е отрицателен (–89д.). Средният годишен коефициент на естествения прираст в община Елена също е отрицателен (-8,7‰). Коефициентът на раждаемост се запазва сравнително постоянен, докато коефициентът на смъртност значително се повишава *(фиг.6).*

Фигура №6

Динамика в коефициента на показателите за естествено движение на населението (изразено в ‰) в община Елена за периода 2007-2013г.

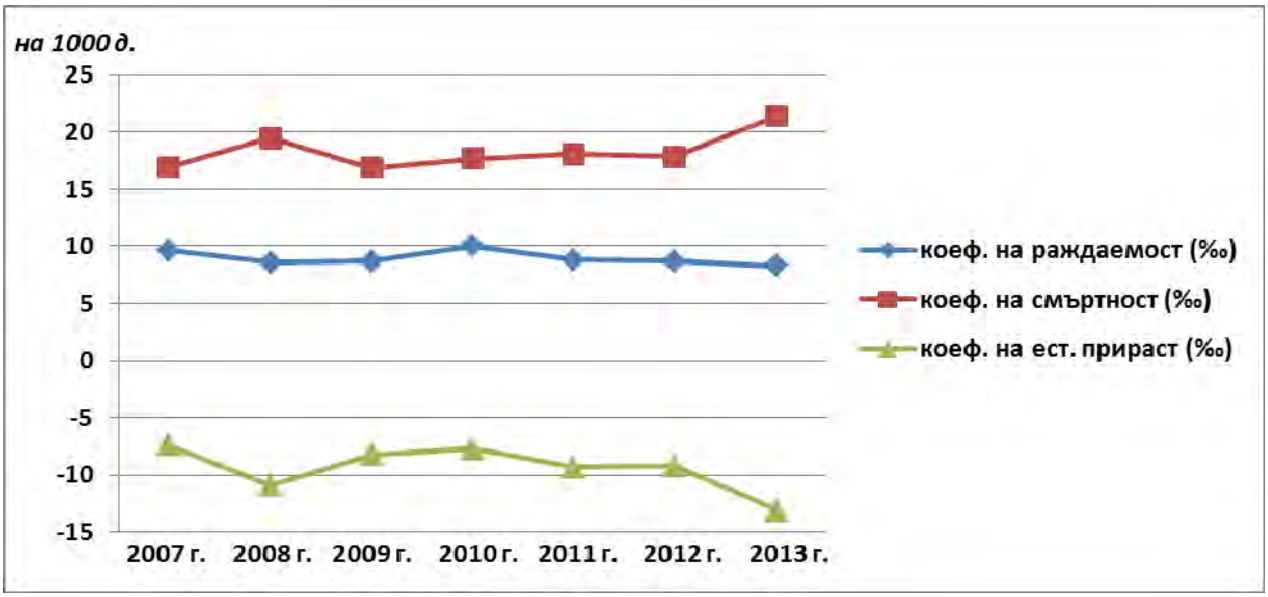

Данните за естественото възпроизводство на населението в община Елена и очерталата се трайна тенденция за запазване на високи отрицателни стойности на естествения прираст се отчитат при прогнозните разчети както за стандартните, така и за специфичните възрастови групи от населението.

Броят на населението, освен от естественото възпроизводство, зависи и от механичното движение – миграцията (вътрешна и външна).

Анализът на данните показва, че за периода 2007-2013г. броят на изселените от общината лица превишава слабо броя на заселените *(табл.7).*

Таблица №7

Динамика в показателите за механично движение на населението в община Елена за периода 2007-2013г.

Показатели	***Състояние към:***						
	2007г.	***2008г.***	***2009г.***	***2010г.***	***2011г.***	***2012г.***	***2013г.***
Население на община Елена	***10621***	***10539***	***10407***	***10245***	***9434***	***9250***	***9116***
Брой заселени лица	234	162	257	202	140	146	147
Коефициент на заселване (‰)	22,0	15,4	24,7	19,7	14,8	15,8	16,1
Брой изселени лица	234	181	248	268	127	163	162
Коефициент на изселване (‰)	22,0	17,2	23,8	26,2	13,5	17,6	17,8
Механичен прираст	0	-13	9	-66	13	-17	-15
Коефициент на механ. прираст (‰)	***0,0***	***-1,8***	***0,9***	***-6,5***	***1,3***	***-1,8***	***-1,7***

Източник: НСИ. Текуща демографска статистика.

Данните показват, че през разглеждания период в община Елена средно на година са се заселвали по 199 лица, а са се изселвали по 211 лица. Това означава, че средногодишният механичен прираст е отрицателен, макар и минимален (-12).

В сравнение с високите отрицателни стойности на естествения прираст на населението в община Елена, може да се каже, че механичният му прираст е относително по-благоприятен. Въпреки, че общината очевидно е притегателен център за значителен брой заселници, не трябва да се подценява високият среден коефициент на изселване (–20,5‰).

2.4.3. Полова структура

Половата структура на населението в община Елена е с пропорции близки до тези, характерни за страната. Преобладава броят на жените, които към 2013г. са 4733д., т.е. 51,9% от общия брой на населението в общината.

За общинския център – гр.Елена съотношението мъже/жени е същото като това за общината – 48,1/51,9. В териториален аспект броят на мъжете варира в тесни граници, но като цяло е малко по-нисък от този на жените.

2.4.4. Възрастова структура

Възрастовата структура на населението е от особено значение за вземането на устройствени решения, касаещи развитието на някои базови функционални системи като „труд“ и „социална инфраструктура“. С цел адекватното прогнозиране и планиране на развитието на посочените системи е необходимо да се анализират стандартните и специфичните възрастови групи.

Стандартните възрастови групи от населението са контингентите „в под трудоспособна“, „в трудоспособна“ и „в над трудоспособна възраст“. Посочените възрастови групи имат отношение както към фактическото състояние, така и към прогнозите за броя на активното население в общината (в т.ч. броя заети лица). Тези възрастови групи определят трудовия потенциал на община Елена. Те са база за развитието на функционална система „труд” в разглежданата територия.

Специфичните възрастови групи от населението са контингентите от лица, които са обхванати от образователната система: 0-2 години, 3-6 години, 7-14 години и 15-18 години. Тези възрастови групи се отчитат при параметрирането на потребностите от инфраструктура на образованието.

Анализът на стандартните възрастови групи в община Елена показва, че населението е с влошена възрастова структура *(табл.8).*

Таблица №8

Възрастова структура на населението в община Елена (в по-големите населени места) към 2011г.

Населени места	***Общ брой***	***в под трудоспособна възраст***		***в трудоспособна възраст***		***в над трудоспособна възраст***	
		брой	***%***	***брой***	***%***	***брой***	***%***
Община Елена	***9434***	***1352***	***14,33***	***5369***	***56,9***	***2644***	***28,0***
гр.Елена	5604	711	12,7	3471	61,9	1422	25,4
с.Константин	1022	157	15,3	664	65,0	201	19,7
с.Майско	783	170	21,7	529	67,6	84	10,7
с.Беброво	234	36	15,4	139	59,4	59	25,2
с.Каменари	231	41	17,7	142	61,5	48	20,8

Източник: НСИ.

Подобно на преобладаващата част от общините в България възрастовата структура на населението в община Елена е много проблемна - населението застарява. Сравнението с 2007г. показва, че тази структура продължава да се деформира. За сметка на относителния дял на младото по възраст население се увеличава броят и делът на населението в и над трудоспособна възраст.

Фигура №7

Промяна във възрастовата структура на населението в община Елена

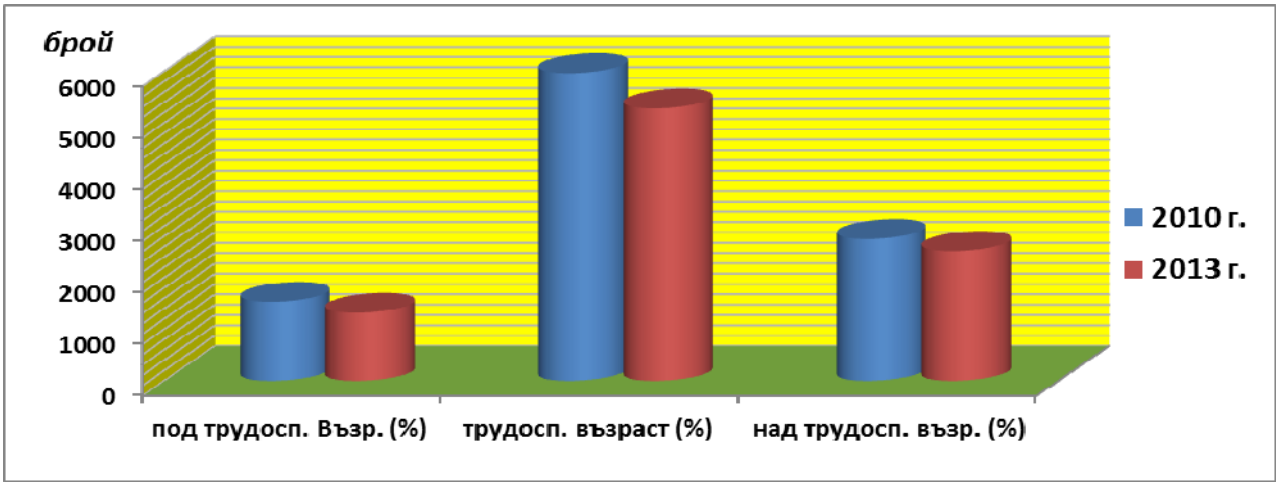

Данните показват, че към 2013г. възрастовата структура на населението става още по-неблагоприятна (*фиг.7)*:

- общ брой на населението – 9116д.;
- население в „подтрудоспособна възраст" – 1319д.;
- население в „трудоспособна възраст" – 5280д.;
- население в „надтрудоспособна възраст" – 2517д.

В някои от населените места процесът на застаряване на населението е по-силно изразен. В някои села на общината хората в „надтрудоспособна възраст" са над 2,5 - 3 пъти повече от лицата в подтрудоспособна възраст.

Въпреки наличието на териториални различия, като цяло населените места в община Елена се характеризират със застаряващо население.

Намаляването на населението в под трудоспособна възраст в общината води и до редуциране на броя на лицата от специфичните възрастови групи *(табл.9).*

Таблица №9

Специфични възрастови групи от населението на община Елена (в по-големите населени места) към 2011г.

Населено място	*Специфични възрастови групи*			
	0-2 Години	*3-6 години*	*7-14 години*	*15-18 години*
Община Елена	***152***	***321***	***612***	***424***
гр.Елена	77	161	323	228
с.Константин	17	40	99	78
с.Майско	32	65	103	55

Източник: НСИ. Текуща демографска статистика.

В сравнение с 2007г. е налице „свиване" на броя на лицата в специфичните възрастови контингенти, особено във възрастовите групи: 0-2, 3-6 и 7-14 годишна възраст. Редуцирането на броя на лицата в предучилищна и училищна възраст в община Елена е наложило частично преструктуриране на мрежата от обекти на образователната инфраструктура в някои от населените места.

2.4.5. Образователна структура

Анализът на данните за образователната структура на населението показва, че в общината преобладава високообразованото население (със завършено средно и висше образование), като то представлява 56,9% от общия брой лица на 7 и повече навършени години *(фиг.8).*

От общия брой на населението на 7 и повече навършени години (7148д.), лицата с висше образование са 735д., което е 10,2% от населението над 7 годишна възраст. Почти половината от това население – 3405д. е със завършено средно образование, или 46,7%. С основно и по-ниско образование към 2011г. са 2964 лица (41,6%), а като неграмотни са се самоопределили само 33д., или около 0,6%.

В териториален аспект се наблюдава концентрация на високообразованото население в общинския център – гр.Елена.

Фигура №8

Образователна структура на населението в община Елена към 2011г.

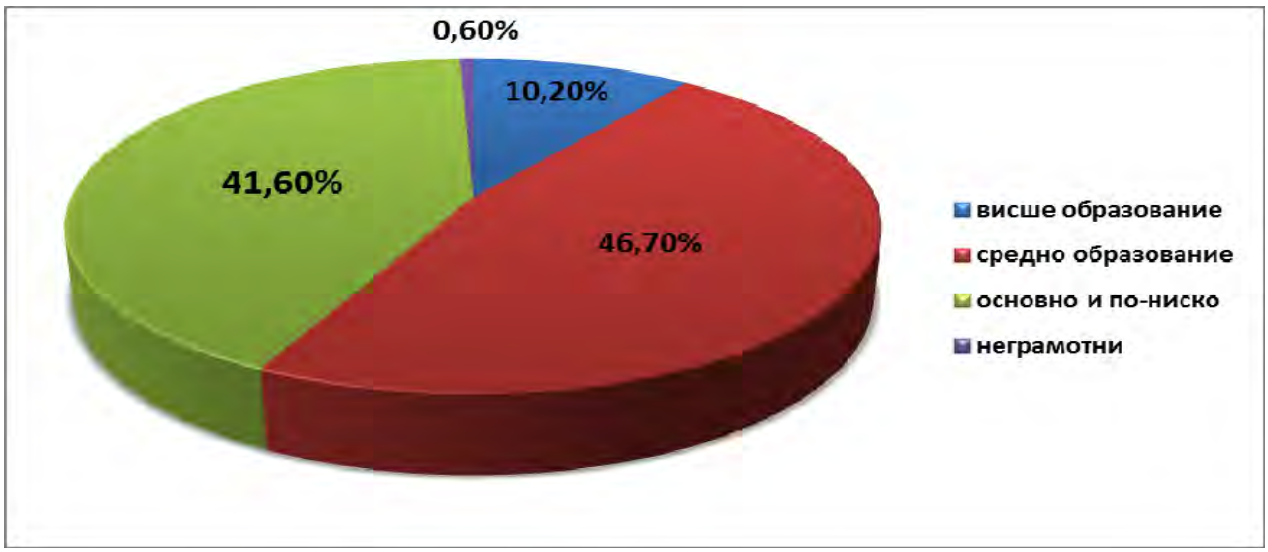

2.4.6. Етническа структура

Анализът на населението по етнически признак показва, че в община Елена стандартно преобладава българската етническа група. Като българи са се самоопределили 97,6% от общия брой на лицата, посочили своята етническа принадлежност. Втората по многобройност етническа група е ромската. Като роми са се самоопределили едва 2,2% от жителите на общината.

Анализът на етническите групи по населени места в общината също показва доминиране на българската етническа група. По-компактно ромско население живее в град Елена и селата: Беброво, Каменари и Майско.

2.4.7. Икономическа характеристика на населението

Икономическата характеристика на населението в общината се определя от три основни параметъра: икономически активно население, заети/наети лица и безработица.

2.4.7.1. Икономически активно население

Икономически активното население по същество определя параметрите на работната сила. В тази категория попадат лицата във възрастовата група от 15 до 64 годишна възраст.

Анализът на данните за община Елена показва, че към 2011г. общият брой на населението над 15 години в общината е 8164д. От тях 3615д. са икономически активно, а 4549д. са икономически неактивно население *(табл.10).*

Анализът на данните показва, че в община Елена икономически активното население съставлява по-малко от половината от общия брой на населението над 15 годишна възраст. Това е индикатор за непълноценното оползотворяване на трудовия потенциал на населението и се явява значим проблем за социално-икономическото развитие на общината. Тази негативна тенденция е свързана и с последиците от икономическата криза в страната, която рефлектира пряко върху заетостта на населението.

Териториалното разпределение на икономически активното население в общината показва известни различия по населени места. С относително по-нисък дял на икономически активното население са по-малките селища на общината, което се дължи на относително по-високия дял на населението в над трудоспособна възраст в тези населени места.

Таблица №10

Икономически активно и икономически неактивно население в община Елена (в по-големите населени места) към 2011г.

Населено място	***Брой икономически активно население***	***Относителен дял (%)***	***Брой икономически неактивно население***	***Относителен дял (%)***
Община Елена	***3615***	***44,3***	***4549***	***55,7***
гр.Елена	2676	54,0	2277	46,0
с.Константин	328	39,2	509	60,8
с.Майско	151	27,6	397	72,4
с.Беброво	42	20,9	159	79,1
с.Каменари	32	16,5	162	83,5

Източник: НСИ. Резултати от преброяване на населението и жил.фонд - 2011г.

С по-благоприятни показатели се отличава само общинският център - гр.Елена, в който делът на икономически активното население (54,0%) надвишава делът на икономически неактивното население (46,0%).

Структурата на икономически активното население в общината се определя от броя (съответно относителния дял) на заетите и на безработните лица.

2.4.7.2. Заети/наети лица

Към 2012г. общият брой на наетите лица в община Елена е 1152 души, което е около 31,9% от общия брой на икономически активното население в общината. Относителният дял на заетите/наетите лица в общината е значително по-нисък от този за област Велико Търново (53,2%) и много под средния за страната (85,1%).

За периода 2007-2012г. се наблюдават определени промени в секторната структура на наетите лица *(табл.11).*

Таблица №11

Динамика в броя и относителния дял на наетите лица в отделните сектори на икономиката на община Елена за периода – 2007 - 2012г.

Икономически сектори	***Брой наети лица – състояние към:***			
	2007г.		***2012г.***	
	Брой	***%***	***Брой***	***%***
Първичен (селско и горско стопанство)	128	8,5	165	14,3
Вторичен (индустрия и строителство)	681	45,4	565	49,0
Третичен (услуги)	690	46,1	422	36,7
Общо	***1499***	***100,0***	***1152***	***100,0***

Източник: НСИ.

Анализът на данните показва, че за периода 2007-2012г. е налице спад в броя на заетите лица. Това до голяма степен се дължи и на факта, че разглежданият период съвпада с настъпилата икономическата криза в страната.

Освен редуциране на абсолютния брой на заетите лица се наблюдават и определени изменения в отрасловата структура на заетостта. За периода 2007-2012г. се наблюдава увеличаване на броя на заетите лица единствено в първичния сектор на икономиката на общината. Техният брой се е увеличил от 128 на 165д., а относителният им дял е нараснал от 8,5% на 14,3%. В останалите два сектора броят на заетите лица за посочения период намалява. Най-значимо намалява броят на заетите в третичния сектор - от 690 на 422д. Броят на заетите лица във вторичния сектор също намалява, но въпреки това към 2012г. в него са заети почти половината от общия брой заети лица в общината *(фиг.9).*

Фигура №9

Динамика в броя на наетите лица по икономически сектори в община Елена за периода 2007-2012г.

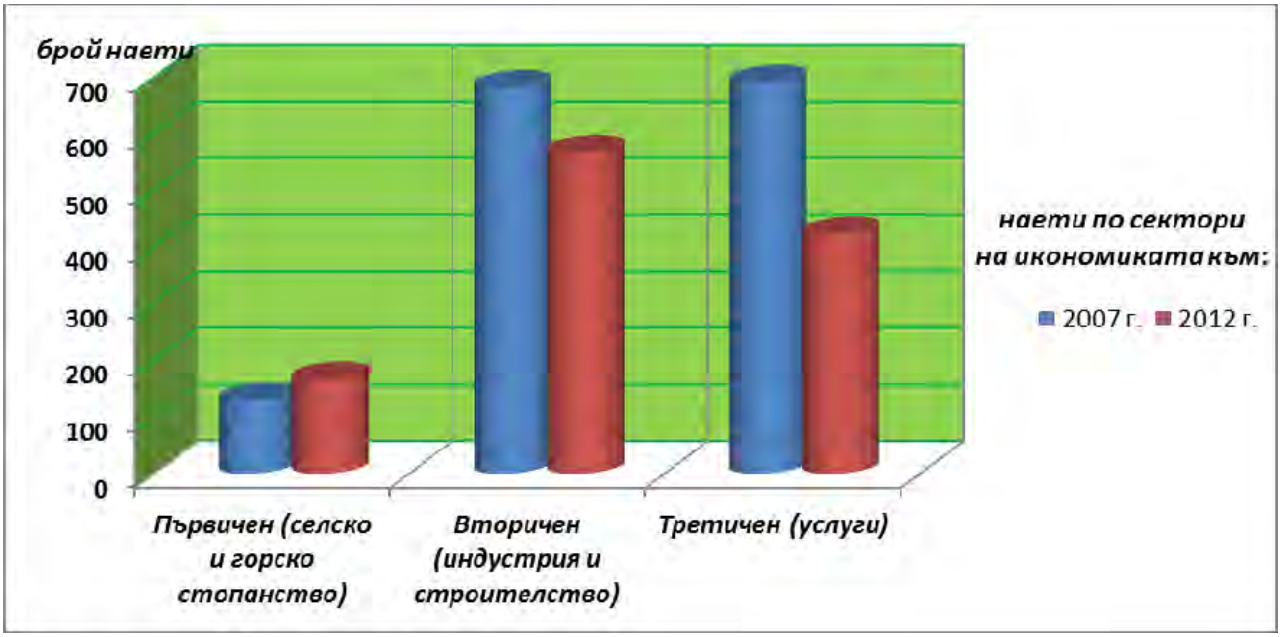

За настъпилите изменения в отрасловата структура са характерни:

- спад на наетите в областта на строителството (от 93д. на 58д.);
- спад на наетите в преработващата промишленост (от 681д. на 565д.);
- леко увеличение на броя на наетите лица в отрасъл „Хотелиерство и ресторантьорство” (от 77д. на 84д.).

Налице е и тенденция на намаляване на броя на заетите в образованието и здравеопазването. Това се дължи на намаляването на населението в общината и редуцирането на контингентите от лица от специфичните възрастови групи. Поради тази причина броят на децата в детските заведения, броят на учениците в училищата и броя на пациентите в пациентските листи на общо практикуващите лекари за посочения период са значително намалели.

2.4.7.3. Безработица

Като резултат от слабата динамика в броя на наетите лица и очерталата се тенденция на нарастване на дела на икономически неактивното население в общината, се увеличава и равнището на безработица *(табл.12).*

Анализът на данните показва, че през разглеждания шестгодишен период община Елена е с високо равнище на безработица. През 2009г. то бележи лек спад в сравнение с 2007г., но след това нараства почти двойно. Това до голяма степен е резултат от икономическата криза, характерна за цялата страна.

Таблица №12

Динамика в равнището на безработица в община Елена за периода – 2007 - 2012г.

Показатели	***Състояние към:***		
	2007г.	***2009г.***	***2012г.***
1.Икономически активни лица (бр.)	5193	5193	3568
2.Регистрирани безработни (бр.)	767	717	817
в т.ч. до 29 години вкл. (бр.)	132	89	125
с регистрация повече от 1 година (бр.)	528	256	282
3.Равнище на безработица (%)	***14,77***	***13,81***	***22,90***

Източник: НСИ

Към 2012г. равнището на безработицата в общината достига твърде високи стойности – 22,9%, при средно равнище за страната – 11,4% и за област Велико Търново – 11,5%.

Броят на безработните лица, съотнесен към броя на заетите/наетите лица, също индикира за проблеми в пазара на труда в община Елена.

2.5. Икономически активности

2.5.1. Обща характеристика и структура на общинската икономика

По характера и водещите си функции икономиката на община Елена е с промишлено-аграрна структура, която се характеризира с превес на вторичния сектор на икономиката (промишленост и строителство) над първичния сектор (селско и горско стопанство). През последните години се наблюдава стабилно развитие и на третичния сектор (сектора на услугите). Водещи отрасли в него са: „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети" и „Хотелиерство и ресторантьорство". Стабилни позиции запазват и чисто социалните отрасли като: „Образование", „Здравеопазване и социални дейности", „Държавно управление".

Въпреки икономическата криза в страната, вторичният сектор задържа челните си позиции в общинската икономика *(табл.13).* Той заема водещо място по редица икономически показатели като размер на произведената продукция и размер на дълготрайните материални активи. С най-ниски икономически показатели към момента е първичният сектор (селско и горско стопанство). Въпреки това този сектор има много добри перспективи за развитие в бъдеще, на базата на наличните природни ресурси в разглежданата територия (земеделски и горски територии).

Таблица №13

Секторна структура на социално-икономическия комплекс на община Елена към 2012г.

Показатели	***Общо***	***в т.ч. по икономически сектори***		
		Първичен Сектор	***Вторичен Сектор***	***Третичен сектор***
Предприятия (брой)	***352***	59	38	255
Заети лица (брой)	***2187***	199	627	1361
Произведена продукция (хил.лв.)	***45909***	5475	31929	8505
ДМА (хил.лв.)	***30460***	3555	17691	9214

Източник: НСИ.

Броят на предприятията, в които се реализират икономическите дейности на територията на община Елена, към 2012г. е 352, като за периода 2008-2012г. се наблюдава тенденция на увеличаване на броя на тези предприятия с общо 51 бр., или с около 17% *(табл.14).*

Таблица №14

Структура на предприятията по брой на заетите лица в община Елена за периода – 2008 - 2012г.

Групи предприятия	*Брой предприятия към:*				
	2008г.	*2009г.*	*2010г.*	*2011г.*	*2012г.*
Микро (до 9 заети)	265	289	306	313	328
Малки (от 10 до 49 заети)	29	29	25	…	21
Средни (от 50 до 249 заети)	7	6	4	…	3
Големи (над 250 заети)	-	-	-	-	-
Общо за община Елена	***301***	***324***	***335***	***342***	***352***

Източник: НСИ.

Забележка: „…“ – конфиденциални данни.

Анализът на данните показва, че в социално-икономическия комплекс на общината преобладават предприятията от типа „микро“ (с брой на заетите до 9 души). През 2008г. те са представлявали около 88% от общия брой предприятия в нефинансовия сектор, а през 2012г. – 93,2%. Броят на предприятията от типа на „малките” и „средните” е много малък. В община Елена липсват предприятия от категорията на „големите” (с брой на заетите в тях лица над 250 души).

Основната част от микро и малките предприятия са в третичния сектор (сектора на услугите). Много малка част от тях са в аграрния сектор и промишлеността.

Преобладаващият брой на микропредприятията в община Елена е функция от няколко фактора. На първо място те са по-адаптивни към бързо променящата се икономическа среда, което им гарантира по-добри шансове за оцеляване. На второ място, в резултат от трансформационните процеси, част от малките предприятия постепенно преминават в категорията на предприятия от типа „микро”.

В същото време, следва да се подчертае, че микропредприятията са с по-ниска конкурентноспособност, в сравнение със средните и големите предприятия, имат по-ниска производителност и норма на печалба.

Последиците от световната икономическа криза се отразяват и на икономиката на община Елена. За периода 2008-2012г. се наблюдава значителен спад в няколко важни икономически показателя, характеризиращи инвестиционната активност на територията на общината:

- размер на преките чуждестранни инвестиции – спад от 1992 хил. евро (2008г.) на 1408,5 хил. евро (2012г.);
- разходи за придобиване на дълготрайни материални активи (ДМА) – спад от 34857 хил. лв. (2008г.) на 30603 хил. лв. (2012г.).

Друг индикатор за колебливото развитие на икономиката през разглеждания период е размерът на произведената продукция на територията на община Елена (хил. лв.), който също е с тенденция към намаляване. Анализите на икономическите показатели разкриват както положителни, така и редица негативни тенденции в икономическото развитие на общината.

2.5.2. Първичен сектор

Първичният сектор (селско и горско стопанство) е с по-ниски количествени стойности на анализираните икономически показатели, в сравнение с другите два сектора на икономиката в общината (вторичен и третичен).

Към 2012г. секторът се характеризира с малък брой заети лица – 199 от общо 2187 души, или около 9,1% от общия брой заети лица в общината. В този сектор през 2012г. е произведена продукция в размер на 5475 хил.лв., което е едва 11,9% от общия размер произведена продукция от всички сектори на икономиката в общината. Аналогично е мястото на първичния сектор и по другия основен икономически показател – „дълготрайни материални активи“ (ДМА). За 2012г. относителният им дял за аграрния сектор (вкл. и за отрасъл „Горско стопанство“) е 11,7% от общия размер на ДМА. Подобна констатация се наблюдава и при броя на регистрираните

предприятия, които през 2012г. са 59 на брой от общо 352, или 16,7% от общия брой предприятия в общината.

2.5.2.1. Селско стопанство

Почвените ресурси, климатичните особености, производствените традиции на населението и пазарните изисквания формират производствения профил на аграрния сектор в община Елена. Той е растениевъдно - животновъден.

- **Растениевъдство**

Поземлените ресурси, предвидени за развитие на селскостопанската дейност в община Елена, заемат не много висок дял от територията й - около 1/3 от общата площ на общината *(виж т.2.3.1. Баланс на територията).*

Към 2012г. в структурата на селскостопанския поземлен фонд преобладават изоставените, т.е. необработваемите ниви. Те заемат 91847 дка и превишават размера на обработваемите ниви, които са около 90340 дка. Останалата част от земеделските територии се разпределя както следва: мери и пасища (27527 дка), ГЗЗ (24787 дка), пасища с храсти (10705 дка), ливади (5150 дка), храсти (4121 дка).

Почвените и климатични условия, както и характерът на релефа определят до голяма степен и вида на основните култури, които се отглеждат в община Елена. Тяхната номенклатура е твърде ограничена. Посевните площи се използват за отглеждането основно на зърнени култури (пшеница, ечемик, царевица) и картофи *(табл.15).*

Таблица №15

Посевна площ и добиви от основните земеделски култури в община Елена към 2007г. и 2012г.

Основни култури	2007г.		2012г.	
	Площ (дка)	Добив (кг/дка)	Площ (дка)	Добив (кг/дка)
1.Пшеница	400	200	1940	285
2.Ечемик	100	150	1020	180
3.Царевица	200	67	440	300
4.Картофи	540	967	600	1050

Източник: Областна служба „Земеделие" – Велико Търново.

Данните за посевните площи, както и тези за средните добиви от отделните земеделски култури в община Елена за разглеждания шестгодишен период, дават основание да се направят следните констатации:

- Като цяло размерът на използваемите (посевните) площи е твърде ограничен. През 2007г. тези площи представляват една незначителна част от общата площ на обработваемите земеделски земи в общината. Нарастването на тези площи през 2012г. се дължи основно на стимулите, които се осигуряват за зърнопроизводителите в страната.
- В община Елена преобладават частните земеделски стопанства с относително малка площ и големина.
- Релефните особености не позволяват обособяването на по-големи масиви от обработваеми земи, които да благоприятстват приложението на съвременна агротехника.
- Средните добиви от декар за зърнените култури в община Елена са значително по-ниски от тези в равнинните части на област Велико Търново.

Причините за това са от комплексен характер – по-ниския почвен бонитет и по-слабото приложение на агротехнически мероприятия.

Природо-климатичните условия на територията са подходящи за отглеждане и на трайни насаждения, но от съществуващите доскоро насаждения, към 2012г. са останали само: овощни градини (3156 дка), лозя (538 дка), малини, касис (236 дка). Размерът на изоставените трайни насаждения е около 772 дка.

През последните години в разглежданата територия се наблюдава интерес към отглеждането на арония. Това е вид трайно насаждение, което е с голям потенциал за развитие при местните природо-климатични условия. За стопанската 2012/2013г. с тази култура са засети около 105 дка.

➢ **Животновъдство**

Животновъдството в общината е с дребностоков характер. То е предназначено основно за задоволяване на собствените потребности на населението. Малка част от продукцията има стоков характер и това е валидно основно за говедовъдството.

Говедовъдството и овцевъдството са основните два перспективни отрасъла на животновъдството в община Елена, които бележат определен ръст в развитието си през последните години *(табл.16).*

Таблица №16

Брой на основните видове селскостопански животни в община Елена за периода – 2007-2011г.

Видове животни	***Брой към:***		
	2007г.	***2009г.***	***2011г.***
1.Говеда	711	1265	1480
в т.ч. крави	655	796	910
2.Овце	6201	8708	8521
3.Кози	2244	1872	2126
4.Свине	722	275	32
5.Птици	4000	8000	4700
6.Пчелни семейства	2825	2974	3685

Източник: Областна дирекция „Земеделие" – Велико Търново.

В община Елена има частни животновъди, които отглеждат преди всичко едър рогат добитък и овце. Те са обезпечени с фуражи собствено производство, което намалява себестойността на животинската продукция и повишава качеството й. Към 2012г. на територията на община Елена са регистрирани 225 говедовъдни стопанства, като едно от тях е класифицирано в I група, а останалите са от III група. Развитието на говедовъдството и овцевъдството в общината се благоприятства от добрите природни условия и наличието на необходимите за целта пасища.

Анализът на данните показва, че свиневъдството в общината се намира в трайна криза. Броят на отглежданите птици и кози варира за посочения период, но като цяло се запазва относително постоянен.

Като особено перспективно за община Елена се очертава пчеларството. През разглеждания период броят на пчелните семейства е нараснал от 2825 на 3685, или с около 30%.

2.5.2.2. Горско стопанство

Значителните по размери горски територии в община Елена се стопанисва от две Държавни горски стопанства – ТП ДГС „Елена" и ТП ГС „Буйновци".

Площта на ТП ДГС „Елена" е 23 794 ха по вид собственост:

- Държавна горска територия – 14 654 ха (61,59%);
- Общинска горска територия – 2017 ха (8,48%);
- Гори, собственост на физически лица – 4436 ха (18,64%);
- Гори, собственост на юридически лица – 135 ха (0,57%);
- Гори, собственост на религиозни организации – 5 ха (0,02%);
- Земеделски територии, придобили характеристиките на гора – 2454 ха (10,31%);
- Горски територии на други ведомства – 93 ха (0,39%)

Площта на ТП ДГС „Буйновци" е 17 013 ха по вид собственост:

- Държавна горска територия – 12 487 ха (73,4%);
- Общинска горска територия – 2148 ха (12,62%);
- Гори, собственост на физически лица – 2305 ха (13,55%);

- Гори, собственост на юридически лица – 37 ха (0,22%);
- Гори, собственост на религиозни организации – 2 ха (0,01%);
- Горски територии на други ведомства – 34 ха (0,2%).

Съгласно отчета по вид гори ТП ДГС Елена:

- Иглолистни – 2672 ха (11,23%);
- Широколистни високостъблени – 7422 ха (31,20%);
- Издънкови за превръщане – 9529 ха (40,04%);
- Нискостъблени – 4171 ха (17,53%).

Съгласно отчета по вид гори ТП ДГС Буйновци:

- Иглолистни – 2719 ха (15,98%);
- Широколистни високостъблени – 11 343 ха (66,67%);
- Издънкови за превръщане – 2090 ха (12,28%);
- Нискостъблени – 861 ха (5,02%).

Средногодишното ползване на дървесина по действащия горскостопански план на ТП ДГС „Елена" е 54 049м^3.

Средногодишното ползване на дървесина по действащия горскостопански план на ТП ДГС „Буйновци" е 25 680м^3.

Дърводобивът на територията на община Елена е насочен основно към добиване на дърва за горене и в значително по-малка степен към добив на строителна дървесина и дървесина за нуждите на мебелостроенето. Липсва и съгласуваност между дърводобива, реализиран в посочената територия и другите отрасли на общинската икономика, които също използват горските територии като ресурс за развитието си (например туризма).

2.5.3. Вторичен сектор

Вторичният сектор на икономиката (промишленост и строителство), макар и силно засегнат от икономическата и финансова криза в страната, все още е с водещи позиции в икономиката на община Елена.

По основните икономически показатели в предприятията от нефинансовия сектор („произведена продукция", „приходи от дейност", „нетни приходи от продажби" и др.), вторичният сектор е с по-високи стойности и относителни дялове в сравнение с останалите два сектора. Изключение от това правило е показателят „брой предприятия", по който промишлеността и строителството се нареждат на последното трето място в общинската икономика. По всички останали показатели вторичният сектор е с по-добри позиции.

В най-голяма степен това се отнася за размера на произведената продукция в този сектор, която към 2012г. е 31929 хил. лв., или 69,5% от общия размер на произведената продукция в общината.

Представа за капитализацията на територията дава основният икономически показател – „дълготрайни материални активи". Към 2012г. размерът на ДМА в промишлеността и строителството възлиза на 17691 хил. лв., или 58,1% от общия размер на ДМА.

Във вторичния сектор са регистрирани 627 заети лица, или 28,7% от общия брой заети лица в общината. Броят на предприятията е сравнителни нисък – 38 от общо 352, или 10,8% от общия брой регистрирани предприятия в общината.

2.5.3.1. Индустрия и логистика

Индустрията като цяло е най-капиталоемкият отрасъл. През 2011г. приходите от дейност на индустрията (и свързаната с нея логистика) възлизат на 31,8 млн.лв., а размерът на нетните приходи от продажби – на 28,8 млн.лв.

Индустриалният профил на община Елена включва фирми, осъществяващи дейност в няколко промишлени отрасли:

- „Производство на метални изделия";
- „Производство на храни, напитки и тютюневи изделия";
- „Производство на текстил и изделия от текстил";
- „Производство на облекла";
- „Производство на дървен материал и изделия от дърво";
- други промишлени отрасли.

В периода след 2005г. на мястото на по-големите промишлени предприятия, които трудно се приспособяват към новите икономически условия, се появяват нови малки частни предприятия, които са по-адаптивни към динамично променящата се икономическа среда.

Така на базата на бившето голямо предприятие за плоско стъкло в отрасъл „Производство на изделия от минерални суровини", възниква ново предприятие от категорията на средните – „Интериор глас". То се занимава основно с производство на стъклен амбалаж – бутилки за винарската промишленост.

Голям брой малки и микро предприятия осъществяват дейност в отрасъл „Производство на храни, напитки и тютюневи изделия". От тях най-големите са: „Би Си Си Хандел" и „Консерва България". Първото от тези две предприятия е за преработка на мляко. През последните години то се утвърждава на регионалните пазари в страната.

В сферата на транспортното машиностроене с традиции в производството на различни видове ремаркета е фирма „Ремел" АД . В тази област дейност развива и фирма „Ел Кар" ЕООД.

На базата на местния дървен материал, в общината осъществяват дейност и няколко малки предприятия за производство на фасониран дървен материал и за производство на изделия от дърво (мебели).

Производството на традиционни текстилни изделия е организирано в малкото предприятие „Елена текстил" ЕООД.

Производствените мощности на преработващата промишленост в общината са концентрирани предимно в общинския център. Възможностите на съществуващите стопански дворове на бившите ТКЗС и АПК в селата в общината не са напълно оползотворени за целите на производството.

2.5.3.2. Строителство

Строителният отрасъл е функция от инвестиционната политика, провеждана в общината и състоянието на общинската икономика. Поради тази причина, като резултат от икономическата криза в страната, строителният отрасъл в община Елена към 2011г. се намира в кризисно състояние *(табл.17).*

Строителните фирми в общината осъществяват дейност най-вече в сферата на жилищното строителство и строително-ремонтните услуги, поддръжката на пътната и уличната мрежа и благоустрояването.

Таблица №17

Основни икономически показатели на отрасъл „Строителство" в община Елена за периода – 2008-2011г.

Показатели	***Състояние към:***	
	2008г.	***2011г.***
Строителни фирми (брой)	18	12
Заети лица (брой)	192	57
Размер на произведената продукция (млн.лв.)	5,6	1,5
Размер на ДМА (млн.лв.)	2,6	3,0

Източник: Общинска администрация

За дейността на строителството е създадена и съответната инфраструктура: бетонови възли, арматурни дворове, складове за строителни материали и др.

2.5.4. Третичен сектор

Третичният сектор на икономиката (сферата на услугите) в община Елена се развива с относително по-устойчиви темпове от останалите два икономически сектора. Това се дължи на няколко отрасъла с обслужващ характер, които се развиват успешно през последните години. Това са отраслите: „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети", „Хотелиерство и ресторантьорство" и „Транспорт, складиране и пощи".

Стабилното развитие на третичния сектор на икономиката в община Елена се потвърждава от стойностите на основните икономически показатели – заети лица, произведена продукция, приходи от дейност, размер на дълготрайните материални активи (ДМА) и др.

В третичния сектор към 2012г. са регистрирани 255 фирми от общо 352, или 72,4% от общия брой регистрирани фирми в община Елена. Това са основно предприятия от типа „микро" и „малки", които развиват дейност в сферата на търговията, туризма и транспорта. В третичния сектор са ангажирани общо 1361д., което е 62,2% от общия брой на трудово заетите лица в общината. По тези два показателя сферата на услугите заема челни позиции в общинската икономика.

По другите два икономически показателя (размер на произведена продукция и дълготрайни материални активи), третичният сектор отстъпва на вторичния, но заема по-добри позиции в сравнение с първичния.

Третичният сектор е пряко свързан със степента на развитие на обслужващите функции на общината. Те са ориентирани към задоволяване на ежедневните и периодичните потребности на населението.

От отраслите с бюджетен характер с по-устойчиво развитие в община Елена са: „Образование", „Хуманно здравеопазване и социални дейности", „Държавно управление" и др. Те са по-подробно разгледани в т.*2.9. Функционална система „Социална инфраструктура".* Тук са анализирани само онези отрасли, които се развиват и регулират на чисто пазарен принцип.

2.5.4.1. Търговия

Отрасъл „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети" е с водещо място в третичния сектор по отношение на нефинансовите предприятия. В него са регистрирани най-много фирми – 127, а броят на заетите в него лица е 306д.

Всички регистрирани фирми в отрасъла са в частния сектор. Съпоставката между данните за броя на фирмите и броя на заетите в тях лица показва, че търговската мрежа в общината е съставена предимно от малки обекти (с персонал от 1 до 4 души).

Структуроопределящите търговски обекти (супермаркети и хипермаркети) не са представени в търговската мрежа на общината. С по-голяма търговска площ е Градският универсален магазин (ГУМ) в централната част на гр.Елена.

2.5.4.2. Туризъм

Туристическата дейност има двойствен характер. От една страна това е форма на реализация на отдиха на населението, но от друга страна се явява трудова дейност, която формира значителна част от показателите на третичния сектор на икономиката в разглежданата територия.

Туризмът (като икономическа дейност) създава определен брутен вътрешен продукт, осигурява трудова заетост на населението, стимулира развитието на отрасли, пряко или косвено свързани с туристическата функция (обезпечаване с хранителни продукти, осигуряване на транспорт, развлечения и др.).

Най-тясно свързан с развитието на туризма е отрасълът „Хотелиерство и ресторантьорство". Към 2011г. в този отрасъл осъществяват дейност 45 фирми. Пряко в туризма са заети 114д., а приходите от туристическа дейност през 2011г. възлизат на 1,8 млн.лв.

За нарастващата значимост на туристическия сектор и за водещото му място в социално-икономическия комплекс на община Елена представа дават данните за икономическите резултати от туристическата дейност *(табл.18).*

Таблица №18

Динамика в броя и дейността на средствата за подслон (с капацитет над 10 легла) в община Елена за периода – 2007 - 2012г.

Показатели	*Мярка*	*2007г.*	*2011г.*	*2012г.*	*Ръст - % (2007/2012г.)*
1. Средства за подслон	Брой	10	21	20	200,0
2. Легла	Брой	455	748	707	155,4
3. Стаи	Брой	186	318	318	171,0
4. Реализирани нощувки	Брой	9761	14460	17837	182,7
в т.ч. от чужденци	Брой	192	*	783	407,8

5. Приходи от дейност	хил. лв.	215441	362433	412453	191,4
в т.ч. от чужденци	хил. лв.	5646	*	8640	153,0

Източник: НСИ. Районите за планиране, областите и общините в Р България.

Забележка: „ “ – няма данни.*

Анализът на данните показва, че за периода 2007-2012г. е налице сериозно развитие в отрасъл „Хотелиерство и ресторантьорство”. Ръстът на анализираните показатели не се наблюдава при никой друг отрасъл на общинската икономика. Докато другите отрасли изпитват негативни последици от икономическата криза, туризмът бележи значим ръст в приходите от нощувки (191,4%). Наблюдава се и относително висок ръст на приходите от чуждестранни туристи (153%).

Тези данни показват, че туристическата дейност е една от най-устойчивите и динамично развиващи се икономически дейности в общината през разглеждания период. Въпреки постигнатите високи показатели обаче, потенциалът на община Елена в тази насока все още не е достатъчно добре оползотворен.

При позиционирането на общината сред съседните й общини, става ясно, че тя заема междинно място по отношение на степента на развитост на туристическите функции. Това донякъде се дължи и на наличието на други утвърдени туристически дестинации в областта (Велико Търново, Трявна, Дряново), които значително са изпреварили в развитието си община Елена. Те привличат значим поток не само от български, но и от чуждестранни туристи, докато в община Елена има много слабо чуждестранно присъствие.

Ако се сравни община Елена с други близки общини със сходни ресурси, обаче, ще стане ясно, че за периода 2007-2012г. общината е реализирала съществен ръст по отношение развитието на туризма, увеличила е приходите от туристическата дейност и е изпреварила общини като Златарица и Котел.

Това показва, че община Елена постепенно се утвърждава на туристическия пазар и се позиционира добре в този икономически сектор.

По-подробен анализ на туристическата дейност, като форма на реализация на отдиха на населението, е предложен в *т.2.10. Функционална система „Отдих, туризъм и зелена система.”*

2.6. Пространствена и функционално – йерархична структура на мрежата от населени места в община Елена

2.6.1. Историческо развитие

Има сведения (каменни брадви, чукове и кремъчни върхове за стрели), че Еленската котловина е била обитавана още през новокаменната епоха – 6000 г.пр.Хр.

По време на римското владичество през нея е преминавал важен път от Никополис ад Иструм към Константинопол, чиито останки съществуват и до днес. Археологически останки от това време са намерени при строителството на църквата в с.Марян – основи на стар храм, украсен с мозайки и мраморни колони, капители от V-VI век и др. На стратегически места по границата на Еленската котловина се намират останки от антични крепости, което показва, че тя е била добре охранявана територия.

Сведенията за развитието на разглежданата територия през следващите няколко исторически епохи са относително оскъдни.

Първите писмени сведения за съществуването на Елена са от средата на XV век (вероятно около 1430г.) в турски документ – опис на тимарите в Никопол, където селището е регистрирано като Мезра Истръмена Илияна (опустяло, безлюдно, полуразрушено село с неговото землище).

Според известие от края на XV век, село Елена е записано в тимара на Исмаил, гулам-имир (дворцов паж) с 61 семейства. Населението му охранява прохода и е освободено от всички извънредни данъци. Както всички дервентджийски селища, така и жителите на Елена е трябвало да охраняват с оръжие преминаващите през проходите търговски пътници и керван.

От регистър на Търновската кааза (от около 1700г.) се вижда, че в Елена са записани 579 души, което показва, че по това време Елена вече се е превърнала в многолюдно селище.

Значителният брой на населението в този слабо плодороден край, може да се обясни само със стопанска дейност, която да придава на селището градски облик. И наистина „до 1860г. селото и околностите му се управляват от субаш, а след тази дата в Елена се назначава мидюрин, с което се признава неговия градски статус“ (Дичев М., „Градиво за историята на гр.Елена“).

Към средата на XVIII век се отварят и първите дюкяни в Елена. Бързо набира скорост прекупуването на данъци и свързаното с това лихварство, което е първата икономическа основа за появата на чорбаджийските фамилии. По това време започва развитието на занаятчийското производство. Силен тласък в това отношение дават проведените в Турската империя реформи (през 1826г., 1834г. и 1839г.), както и спирането на кърджалийските нашествия. В град Елена бързо развитие получават: терзийството, грънчарството, коларо - железарските дейности, куюмджийството, тъкачеството, абаджийството, бояджийството, кюркчийството, кундурджийството, ножарството, дърводелството, дюлгерството и др. При настъпилата относителна стабилност в империята широко се развива и гурбетчийството, с цел търсене на възможности за работа в по-отдалечените краища на империята. Показател за подобреното икономическо състояние на населението са построените в този период (1830-1860г.) възрожденски къщи в гр.Елена и по-малките населени места от общината, които и до сега си остават най-добрите примери за предосвобожденска архитектура в този край.

По време на сраженията през Освободителната война някои от селищата в общината са били засегнати. Най-потърпевши са село Беброво, което е изцяло опожарено и село Марян, което е частично изгорено. В гр.Елена са опожарени около 40 къщи.

След Освобождението Елена започва постепенно да деградира. Тя остава встрани от новоформираните комуникационни коридори в новата българска държава и нейните икономически функции постепенно започват да западат.

През социалистическия период град Елена бележи развитие за сметка на миграцията от по-малките селища в общината, които започват постепенно да се обезлюдяват. Този процес започва още в края на 50-те години на XX век и с различни темпове продължава и до днес.

След промените от 1989г. община Елена отново изпада в трудна социална и икономическа ситуация. Почти всички промишлени предприятия преустановяват дейността си или работят с частичен капацитет. Това довежда до нова вълна от миграционни процеси - този път от гр.Елена към по-големите градове в България. Към настоящия момент икономическите и инвестиционни активности в града и общината са значително ограничени.

2.6.2. Пространствено-йерархична структура на селищната мрежа

Съвременната пространствена структура на селищната мрежа на община Елена е резултат от комплексното действие на няколко фактора:

- специфичния релеф на общинската територия, която се характеризира със силно пресечен релеф в западната и южната част и относително по-равнинна източна зона;
- особеностите на пътната мрежа, която се е развила по надлъжната ос на Еленската котловина (изток – запад) и тупиковите пътни връзки в напречно направление (север – юг);
- историческите условия, при които се е формирала селищната мрежа (периода след падането на Търновското царство), които са предпоставка за формирането на разсредоточено дисперсно заселване и създаването на удребнена пространствена структура на селищната мрежа;
- ограничен като количество и качество земеделски фонд, разположен в сложни релефни условия, който не създава база за формиране на по-големи населени места със земеделска икономическа насоченост.

Селищната мрежа в община Елена е с характерна йерархична структура. Тя включва 124 населени места, разпределени в три йерархични нива:

- 1 централно разположен град - общинският център гр.Елена;
- 22 „опорни селища“, които изпълняват средищни функции;
- 101 малки населени места, гравитиращи около „опорните селища”.

Град Елена е ситуиран относително централно в територията на общината. Той е разположен на мястото, където се пресичат двете главни комуникационни оси - запад-изток (Велико Търново – Сливен) и север–юг (Елена – Твърдица).

По-голямата част от опорните селища са разположени по транспортната комуникация запад-изток. Това са селата: Средни колиби, Шилковци, Яковци, Марян, Беброво, Константин, Майско.

Посочените населени места формират главната урбанизационна ос на община Елена с направление изток-запад. Перпендикулярно на нея в посока север-юг са се развили няколко второстепенни оси.

Второстепенните урбанизационни оси са образувани от по няколко опорни селища и множество на брой малки махали, които гравитират около тях.

На юг от главната урбанизационна ос са се формирали следните вторични напречни урбанизационни оси:

- Средни колиби – Илиювци – Бадевци;
- Елена – Тодювци – Добревци – Дрента;
- Елена – Буйновци – Предела;
- Елена – Лазарци – Мийковци;
- Руховци – Илаков рът;
- Марян – Чакали – Граматици – Костел – Зеленик;
- Марян – Чакали – Палици – Каменари – Бойковци.

На север от главната урбанизационна ос са се създали само две напречни вторични урбанизационни оси:

- Елена – Блъсковци – Търкашени;
- Беброво – Ганев дол – Босевци.

Много характерни за пространствената структура на селищната мрежа на община Елена са дисперсните струпвания на по-малки селища (махали) около едно по-голямо опорно селище. Такива групирания се наблюдават около почти всички по-големи селища в общината. Единствено около селата Каменари и Чакали липсват гравитиращи населени места.

С най-значителен брой гравитиращи около него махали е с.Тодювци (19), следвано от с.Буйновци (14), с.Яковци (12), с.Беброво (11), с.Блъсковци (10), с.Дрента (7), с.Костел (6), с.Мийковци (6), с.Палици (6), с.Средни колиби (6).

Особено характерен е примерът със самия общински център – гр.Елена, около който гравитират 17 по-малки населени места. С Указ №757 от 08.05.1971г. на Държавния съвет тези населени места са заличени като самостоятелни селища и административно са трансформирани в улици на града, запазвайки името на населеното място. Въпреки тази административна трансформация тези селища и до днес са запазили до голяма степен старата си териториална и функционална самостоятелност.

2.6.3. Функционално-йерархична характеристика на населените места

От 124 населени места в общината само 23 селища имат административни функции:

- 1 общински център – гр.Елена;
- 3 кметства – селата Константин, Майско и Беброво;
- 19 кметски наместничества – селата Бадевци, Блъсковци, Бойковци, Буйновци, Гърдевци, Дебели рът, Дрента, Илаков рът, Каменари, Костел, Лазарци, Марян, Мийковци, Палици, Руховци, Средни колиби, Тодювци, Чакали и Яковци.

Град Елена е единственият град в общината, поради което той изпълнява ролята на главен икономически, административен и обслужващ център.

Към настоящия момент в гр.Елена е концентриран основният демографски и икономически потенциал на общината. Тук са съсредоточени и повечето обекти за обществено обслужване на населението. Тук се намират обектите, обезпечаващи периодичното обслужване на населението на общината като например: средното общообразователно училище, първичната и

специализирана лечебна помощ, структурите на местната власт и на правоохранителната система.

След него в йерархията на селищната мрежа се нареждат трите кметства: Константин, Майско и Беброво. Тези населени места притежават относително съхранена демографска жизненост и изпълняват ролята на „опорни селища" в общината. Ето защо в тях са локализирани единствените обекти на образованието, които функционират извън общинския център. И в трите села има по една детска градина и по едно основно училище.

В останалите населени места в община Елена развитието на обектите на социалната инфраструктура е на значително по-ниско ниво. Те са представени предимно от магазини и заведения за хранене, които задоволяват единствено потребностите на населението от базово ежедневно обслужване. През последните години, във връзка с развитието на туристическата дейност, в някои от населените места в общината се появяват нови хотелски и туристически комплекси със съответните обслужващи обекти към тях (кафета, барове, механи, ресторанти).

Общата тенденция в развитието на селищната мрежа на община Елена е към редуциране на броя на населението и функциите на по-малките населени места. При последното преброяване на населението от 2011г. е установено, че в 28 от общо 124 населени места в общината няма регистрирани жители, а в 40 селища населението е от 1 до 5 души. Това означава, че 55% от селищата в община Елена са с напълно изчерпан демографски потенциал, което повдига въпроса с бъдещето на тези населени места. Значителна част от тези селища се намира в подходяща среда за развитие на отдих, рекреация, туризъм и висококатегорийно обитаване.

2.6.4. Градоустройствена характеристика на населените места

Градоустройствената характеристика на населените места отразява в най-голяма степен социално-икономическите и политическите условия, при които са възниквали и са се развивали селищата. Съвременната структура на селищата е резултат от съвместното въздействие на фактори с природен и антропогенен характер.

2.6.4.1. Влияние на природни фактори върху селищната структура

Релефът, върху който са се развили населените места в община Елена е типично планински. Повечето селища са възникнали в речните долини, в близост до водните течения, което е предопределило техния линеен характер. Сложната конфигурация на речните долини и постепенното усвояване и застрояване на околните склонове е довело до формирането на специфични издължени и разчленени селищни структури. Най-характерни в това отношение са гр.Елена, с.Костел, с.Чакали, с.Дрента.

Град Елена е типичен пример за образуването на издължена и разчленена селищна структура. Градът се е развил по протежение на главната комуникация Велико Търново – Сливен, успоредно на Еленската река, в следствие на което е придобил характерна издължена форма с направление изток-запад. Насечения от множество малки притоци на реката терен е причина за допълнителното разчленяване на селищната структура. Второто комуникационно направление Горна Оряховица – Твърдица е изтеглило развитието на града в южна посока и така той е придобил съвременния си градоустройствен облик. Наличието на множество извори за питейна вода е осигурило непрекъснатост в развитието на селищната структура.

Повечето населени места в общината имат сходна структура с тази на град Елена. Изключение правят няколко селища, които имат значително по-компактна структура: с.Константин, с.Майско, с.Палици, с.Буйновци, с.Средни колиби. При тези структури също е налице известно разчленяване в периферните територии и слабо издължаване по продължението на главните комуникационни трасета, около които са възникнали селищата.

2.6.4.2. Влияние на антропогенни фактори върху селищната структура

Населените места в община Елена преминават през различни етапи в своето развитие, които оставят своя отпечатък върху селищната им структура.

Анализът на съвременната структура на град Елена показва, че има четири значими исторически периода в неговото развитие.

Първият период съвпада с епохата на Възраждането. Той обхваща края на 18 и почти целия 19 в. През този период Елена възниква като малко дервентджийско селище, но бързо се развива

и се превръща във важен търговско-занаятчийски град в Турската империя. Това променя значително неговата селищна структура. Тъй като имотите губят своите селскостопански функции, техните размери се редуцират, а жилищните сгради се изтеглят към уличния фронт и се разполагат максимално близо една до друга, като по този начин се създава впечатлението за плътно застроени улични фронтове. Партерните етажи на жилищните сгради придобиват обслужващи функции. Там се разполагат дюкяни, работилници или други обекти с обществен характер. По този начин се оформят чаршийските улици, които придават типично градски вид на селището.

Характерно за този период е строителството на първите обществени сгради. През 1804г. се възстановява черквата „Свети Никола", а през 1837г. се изгражда новата черква „Успение Богородично". Най-новата църква в града „Рождество на пресвета Богородица" е построена през 1865г. Часовниковата кула е изградена през 1812г., а през 1820г. е построена първата самостоятелна училищна сграда. През 1844г. е открито първото класно училище в България, придобило названието „Даскалоливница" (в момента превърнато в музеен комплекс). През 1874г. е построена нова училищна сграда с архитектурен облик, типичен за обществена сграда от този период. По това време е построена и първата болнична сграда в града, която днес се използва за полицейски участък.

В този период се оформят и двата площада (горния и долния), свързани с ежеседмичните пазари, които са се провеждали в града. Основните улици на населеното място са били покрити с трайна настилка (калдъръм), което от една страна е подобрявало хигиенните условия, а от друга страна е придавало добре благоустроен и градски вид на селището.

Вторият период обхваща годините от Освобождението до Втората световна война. Това са години на стагнация и упадък за селището. Градът остава встрани от новоформираните транспортни коридори в новата българска държава, което довежда до спад в икономическите му функции. Занаятчийското производство постепенно замира и градът започва да губи население.

През този период град Елена не се разширява териториално и не променя своята вече формирана структура. Новото строителство е насочено предимно към възстановяването на опожарените през войната жилищни квартали. По това време се изграждат и няколко нови обществени сгради: Читалище „Напредък", новата болница (1905г.), училище „Иларион Макариополски" (1935г.), Популярна банка, Обществената баня и няколко хотела.

През този период се правят и първите опити за частично прилагане на одобрения през 1905г. Регулационен план на града. Направено е първото водоснабдяване и частично електрифициране на селището. Организира се и първото залесяване на пустеещи земи в периферията на града, които по-късно се явяват основа за формирането на градския парк.

Третият период в развитието на гр.Елена е времето на социалистическото строителство от края на Втората световна война до 1989г. По това време градът съществено променя своя облик. Броят на населението значително нараства, а оттам и площта на селищната територия. Изграждат се новите жилищни квартали в северна, западна и южна посока.

В първите години на този период жилищното строителство е предимно от еднофамилни и двуфамилни жилищни сгради, разположени свободностоящо в самостоятелни имоти с минимални размери (около 300м^2). Това застрояване (характерно по-скоро за селата, отколкото за градската среда) довежда до значителна промяна в стария облик на града, формиран от почти свързаното улично застрояване.

В по-късните етапи от този период в град Елена е приложена политиката за изграждане на колективни жилищни сгради, но този принцип не е бил масово реализиран. В границите на града са изградени няколко колективни жилищни сгради, но тяхното местоположение, обем и архитектура не внася дисонанс в градската среда. Те са „изтласкани" в периферната част на населеното място (кв."Север") и не оказват въздействие върху същинската градска територия, която запазва в значителна степен своята хомогенност.

През този период са построени и няколко нови обществени сгради, които променят мащаба на застрояването в града, но до сериозни конфликти между старо и ново строителство не се стига. Старата улична мрежа е разширена, за да удовлетвори потребностите на автомобилното движение. Новите улици са прокарани с необходимите габарити, отговарящи на съвременните

изисквания за проектиране на комуникационно-транспортните системи. Реконструиран е и градският център и е реализирана връзката с градския парк „Калето”.

През този период в източната част на града се развива производствената зона. Изграден е и стопански двор с ферма на АПК. Това типично индустриално застрояване е изолирано от същинската част на града посредством масивна зеленина, поради което липсват конфликтни точки.

Четвъртият период в развитието на селището обхваща годините от 1989г. до днес. През този период гр.Елена не е претърпял съществени промени. Може да се каже, че инвеститорският интерес в община Елена през последните години е насочен по-скоро към малките населени места, където се реализира поредица от малки ваканционни обекти.

На територията на града не е осъществено значително ново строителство. Направени са само някои промени във функциите на съществуващия сграден фонд, но те не са съществени.

Най-значителни промени в този период настъпват в производствената зона на града. По-голямата част от предприятията в нея преустановяват дейността си или работят с частичен капацитет. Най-големият обект (Заводът за строително стъкло) прекратява дейността си и разпродава цялото технологичното оборудване. Към момента производствените сгради пустеят и се саморазрушават. Единствено млекопреработвателното предприятие „Би Си Си Хандел” е модернизирано и разширява производствената си дейност.

През този период бившият стопански двор на АПК също променя функциите си. Съществуващите сгради се трансформират в производствени и складови площи.

Селата в община Елена също преминават през различни етапи в своето развитие, които оставят своя отпечатък върху селищната им структура.

За разлика от гр.Елена обаче, най-активният период в тяхното развитие е след Освобождението. По това време е изградена основната част от жилищните и обществените сгради в селата в общината. Най-сериозно развитие претърпяват селата Палици, Константин и Майско. Последните две села са изградени изцяло наново, съобразно одобрени регулационни планове. Поради тази причина те имат нетипичната за останалите селища в общината геометрично правилна улично-квартална структура. Единствено село Беброво (подобно на град Елена) бележи определен регрес. По това време неговите най-дейни и инициативни жители се изселват в София и другите по-големи градове на страната. Поради намаляването на населението и редуцирането на икономическите активности селото започва постепенно да деградира.

След Втората световна война селата в община Елена започват да западат. Единствено с.Майско бележи непрекъснат ръст в броя на населението си, което в по-голямата си част е от ромски произход. Останалите селища в общината започват да се обезлюдяват. Особено силни демографски процеси се появяват след масовото кооперiране на земеделските земи в края на 50-те години. Най-чувствителни в това отношение се оказват махалите. В рамките на 6 години (от 1965г. до 1971г.) от списъците на населените места в община Елена са заличени 24 селища. Неефективните ТКЗС-та в планинските части на общината до голяма степен са причината за засилената миграция на населението към градовете (предимно Елена, Велико Търново, Горна Оряховица), където по това време има нужда от работна ръка за изграждащите се промишлени предприятия. Това довежда до постепенното западане на по-малките селища в община Елена. Естествено това е свързано и с по-ниска строителна активност в тези населени места. Все пак трябва да се отчете фактът, че през този период са построени не малко нови обществени сгради, обслужващи администрацията, търговията и културата. Изградени са и някои нови обекти на образованието (детски градини и училища) в по-многолюдните села. Повечето селски центрове са озеленени и благоустроени. Всички села са електрифицирани и водоснабдени. Това обаче не спира миграционните процеси, които в крайна сметка довеждат до силна деградация на по-малките населени места в общината.

След 1989г. се наблюдава известно оживление в селата на община Елена. Появява се засилен инвестиционен интерес към изграждане на обекти за отдих в малките населени места, разположени в красива природна среда. Особено привлекателни в това отношение се оказват селата около изградения през 70-те години язовир „Йовковци”. В първите години се изграждат предимно отделни вилни сгради, но в последствие започва реализирането на малки ваканционни

комплекси. Такива вилни структури са изградени в селата: Вълчовци, Средни колиби, Усои, Яковци, Костел, Чакали, Каменари, Долни Чукани и др. В резултат на настъпилата в страната криза, инвестиционният интерес през последните години намалява, но не изчезва напълно. Все още продължава строителството на комплекс „Ханчето" в Долния боаз. Тези новоизградени обекти внасят нови елементи в структурата на селата в общината, които все още не са достатъчно добре овладявани в градоустройствено отношение.

2.6.5. Селищни образувания и земи по §4 от ПЗР на ЗСПЗЗ

Около град Елена и другите селища в общината няма големи територии по §4 от ПЗР на ЗСПЗЗ. Причина за това е фактът, че по-голямата част от жителите на града притежават родови къщи в селата от общината, които се използват като вили или т.нар. „втори жилища".

Общата площ на земите по §4 е 50,8 ха. По-крупни масиви от земи по §4 се намират в местностите: „Стаева страна" – 248,57 дка, „Черешките" – 107,43 дка, Чуката" – 56,53 дка, „Балева река" – 35,10 дка и „Опитното поле" – 4,29 дка.

Има и няколко единични имота по §4 в местностите: „Самуилец", „Русинка", „Лапавишковци" и „Паметника" северно от гр.Елена. Подобни отделни имоти има и около селата: Костел, Валето, Долни Марян, Христовци и Илаков рът.

Изработени са планове на новообразуваните имоти на земеделските земи, предоставени за ползване, въз основа на актовете по §4 от ПЗР на ЗСПЗЗ в землищата на град Елена и селата: Руховци, Марян, Костел и Илаков рът. Те са одобрени със Заповед №СА-02-11-11 от 21.12.2009г. на Областния управител на област Велико Търново, публикувана в ДВ, бр.3, 12.01.2010г., стр.144.

2.7. Функционална система „Обитаване"

Функционална система „обитаване" е от изключително важно значение при устройственото планиране на населените места, тъй като изисква значителни териториални ресурси. Анализът на обитаването има социално-икономически характер. Той изследва количествените и качествените параметри на жилищата и жилищните сгради, като прави обобщена оценка за постигнатите нива на жилищно задоволяване в община Елена.

2.7.1. Количествени параметри на жилищния фонд

Резултатите от преброяването на населението и жилищния фонд в Р България показват, че към 2011г. в община Елена има 7346 жилища, разпределени в 6217 жилищни сгради. Сравнението между посочените две стойности показва, че в общината преобладават еднофамилните жилищни сгради.

Динамиката в броя на жилищните сгради и на жилищата в община Елена (за периода между двете последни преброявания – 2001г. и 2011г.) е слабо изразена *(табл.19).*

Таблица №19

Динамика в жилищния фонд на община Елена за периода 2001-2011г.

Показатели	***Състояние към:***	
	2001г.	***2011г.***
Жилищни сгради (брой)	6549	6217
Жилища (брой)	7867	7346

Източник: НСИ.

Наблюдава се тенденция към леко намаляване на броя на жилищните сгради и на жилищата в общината. Причините за този слаб спад са основно от демографски характер. Влияние оказва и сноса на стари (обикновено паянтови) жилищни сгради.

2.7.1.1. Жилищни сгради

Жилищните сгради се анализират по два основни показателя: *„брой"* и *„вид на материала, от който са изградени" (фиг.10).*

Фигура №10

Структура на жилищните сгради в община Елена (по вид на материала, от който те са изградени) към 2011г.

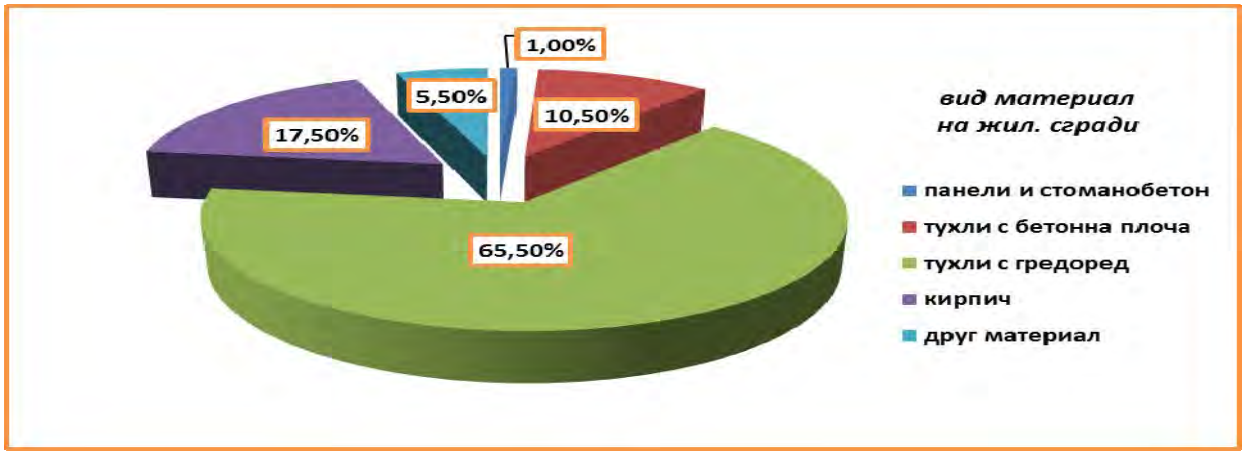

Анализът на данните показва, че към 2011г. в община Елена преобладават тухлените жилищни сгради. Те са 4736 на брой от общо 6217 жилищни сгради, т.е. съставляват около 76% от общия жилищен фонд в общината. Сред тях е по-голям делът на жилищните сгради с гредоред – 4074 бр. (65,5%), а броят на сградите от тухли със стоманобетонна плоча е относително малък – 662 бр. (10,5%).

Жилищните сгради с кирпич (сурови тухли) в община Елена са 1085 бр., т.е. около 17,5% от общия жилищен фонд.

Най-малък е броят на жилищните сгради от стоманобетон или „панелен тип". Те са само 53 бр., като най-голямата част от тях са концентрирани в общинския център гр.Елена (22) и в селата Хъневци (7), Райновци (2), Ничовци (2) и др.

2.7.1.2. Жилища

По-подробна представа за състоянието на жилищния фонд в община Елена дава не броят на жилищните сгради, а броят на жилищата в тях, с техните основни параметри – жилищна площ и използваемост (обитавани/необитавани жилища).

Общият брой на жилищата в общината към 2011г. е 7346, но една значителна част от тях (3799) попадат в категорията на необитаваните жилища. На практика повече от половината от наличните жилища (51,7%) са необитавани *(табл.20).*

Таблица №20

Брой жилища и жилищна площ по населени места в община Елена за 2011г.

Населени места	Общ брой жилища	Обща жил.площ ($м^2$)	обитавани жилища		необитавани жилища	
			брой	жил.площ ($м^2$)	брой	жил. площ ($м^2$)
Общ. Елена	**7346**	**438050**	**3547**	**222436**	**3799**	**215614**
Елена	2985	180286	2092	132871	893	47415
Аплаци	3	187	-	-	3	187
Багалевци	27	1816	4	273	23	1543
Бадевци	59	3501	7	358	52	3143

Населени места	Общ брой жилища	Обща жил.площ ($м^2$)	обитавани жилища		необитавани жилища	
			брой	жил.площ ($м^2$)	брой	жил. площ ($м^2$)
Баевци	27	1563	7	416	20	1147
Баждари	11	649	-	-	11	649
Балуци	19	1535	1	87	18	1448
Беброво	244	13424	94	5138	150	8286
Бейковци	10	404	1	30	9	374
Берковци	31	2203	3	276	28	1927
Блъсковци	39	2167	7	558	32	1609
Богданско	-	-	-	-	-	-
Бойковци	65	5205	21	1782	44	3423
Босевци	13	836	1	20	12	816
Брезово	12	424	-	-	12	424
Бръчковци	12	995	2	185	10	810
Буйновци	121	7397	36	2249	85	5148
Бялковци	21	1202	2	109	19	1093
Валето	8	343	-	-	8	343
Велковци	29	1593	7	378	22	1215
Велювци	17	1062	-	-	17	1062
Веселина	14	690	5	258	9	432
Високовци	9	472	-	-	9	472
Вълчовци	26	2112	5	428	21	1684
Вълчовци	15	824	2	88	13	736
Вързилковци	16	1248	5	360	11	888
Габрака	2	74	-	-	2	74
Ганев дол	25	1899	-	-	25	1899
Глоговец	20	834	10	430	10	404
Големани	15	920	4	238	11	682
Горни край	51	2683	12	688	39	1995
Горни Танчевци	18	1024	3	188	15	836
Горска	9	437	1	120	8	317
Граматици	41	2002	7	429	34	1573
Гърдевци	47	2693	11	557	36	2136
Давери	27	1098	3	149	24	949
Дайновци	4	250	1	56	3	194
Дебели рът	31	1968	-	-	31	1968
Добревци	20	1035	1	59	19	976
Долни Марян	41	2140	5	412	36	1728

Населени места	Общ брой жилища	Обща жил.площ ($м^2$)	обитавани жилища		необитавани жилища	
			брой	жил.площ ($м^2$)	брой	жил. площ ($м^2$)
Долни Танчевци	16	660	-	-	16	660
Донковци	27	1909	8	568	19	1341
Драгановци	7	302	-	-	7	302
Драганосковци	15	1035	1	42	14	993
Драгийци	18	1271	1	66	17	1205
Драгневци	5	235	1	50	4	185
Дрента	116	7240	39	2808	77	4432
Дуковци	7	350	1	44	6	306
Дърлевци	18	1059	1	81	17	978
Зеленик	22	886	3	140	19	746
Ивановци	4	278	-	-	4	278
Игнатовци	27	1546	6	421	21	1125
Илаков рът	115	11252	37	7084	78	4168
Илиювци	23	1488	1	56	22	1432
Каменари	94	5040	81	4394	13	646
Кантари	5	296	1	62	4	234
Караиванци	12	755	-	-	12	755
Карандили	7	447	-	-	7	447
Киревци	12	632	-	-	12	632
Кожлювци	13	742	2	75	11	667
Козя река	12	507	5	190	7	317
Колари	30	1588	6	323	24	1265
Константин	412	23122	322	18508	90	4614
Косевци	5	281	-	-	5	281
Костел	136	6438	49	2495	87	3943
Котуци	3	180	1	60	2	120
Крилювци	13	682	2	134	11	548
Крумчевци	16	674	3	105	13	569
Лазарци	45	2636	10	653	35	1983
Лесиче	-	-	-	-	-	-
Майско	226	14529	176	11424	50	3105
Марафелци	26	1606	1	66	25	1540
Мариновци	3	160	-	-	3	160
Марян	125	8505	48	2964	77	5541
Махалници	10	859	-	-	10	859
Мийковци	93	5201	18	998	75	4203

Населени места	Общ брой жилища	Обща жил.площ ($м^2$)	обитавани жилища		необитавани жилища	
			брой	жил.площ ($м^2$)	брой	жил. площ ($м^2$)
Миневци	6	294	1	30	5	264
Мирчовци	7	469	1	80	6	389
Мъртвината	1	90	-	-	1	90
Недялковци	9	539	1	50	8	489
Нешевци	23	1279	6	391	17	888
Николовци	14	751	4	233	10	518
Николчовци	10	541	4	251	6	290
Ничовци	7	314	1	76	6	238
Нюшковци	6	354	-	-	6	354
Палици	161	7840	78	3861	83	3979
Папратлива	20	992	1	48	19	944
Пейковци	3	172	1	60	2	112
Петковци	23	1332	6	381	17	951
Попрусевци	38	2197	8	508	30	1689
Попска	33	1959	8	397	25	1562
Радовци	15	531	3	94	12	437
Райновци	8	437	-	-	8	437
Ралиновци	14	845	3	159	11	686
Раювци	66	4251	9	486	57	3765
Ребревци	30	1890	4	275	26	1615
Руховци	185	8654	59	2419	126	6235
Светославци	29	2302	10	824	19	1478
Средни колиби	99	5460	16	798	83	4662
Стойчевци	12	973	2	146	10	827
Стояновци	15	823	5	242	10	581
Султани	11	664	1	64	10	600
Събковци	5	247	-	-	5	247
Титевци	13	727	4	204	9	523
Тодювци	73	4307	28	1488	45	2819
Томбето	-	-	-	-	-	-
Топузи	13	698	1	38	12	660
Трънковци	7	378	1	59	6	319
Тумбевци	26	1380	7	354	19	1026
Тънки рът	18	996	1	50	17	946
Търкашени	32	2224	2	99	30	2125
Угорялковци	45	2176	8	350	37	1826

Населени места	Общ брой жилища	Обща жил.площ ($м^2$)	обитавани жилища		необитавани жилища	
			брой	жил.площ ($м^2$)	брой	жил. площ ($м^2$)
Харваловци	36	2380	2	110	34	2270
Христовци	20	1104	4	183	16	921
Хъневци	44	2103	1	78	43	2025
Цвеклювци	7	314	-	-	7	314
Чавдарци	6	340	-	-	6	340
Чакали	110	7150	45	2524	65	4626
Червенковци	9	517	3	175	6	342
Черни дял	36	2355	6	442	30	1913
Шиливери	5	280	-	-	5	280
Шилковци	36	2440	2	252	34	2188
Шубеци	13	782	1	36	12	751
Яковци	45	3613	15	1120	30	2493

Източник: НСИ. Резултати от преброяване на населението и жил.фонд - 2011г.

Анализът на данните показва, че броят на необитаваните жилища е най-висок в най-малолюдните села. Жилищните сгради в тези селища са построени преди няколко десетилетия, когато броят на населението в тях е бил доста по-голям. С постоянното намаляване на броя на обитателите в тези населени места, броят на необитаваните жилища постепенно нараства и към 2011г. преобладава над броя на обитаваните жилища *(фиг.11).*

Фигура №11

Структура на жилищата в община Елена (обитавани/необитавани)

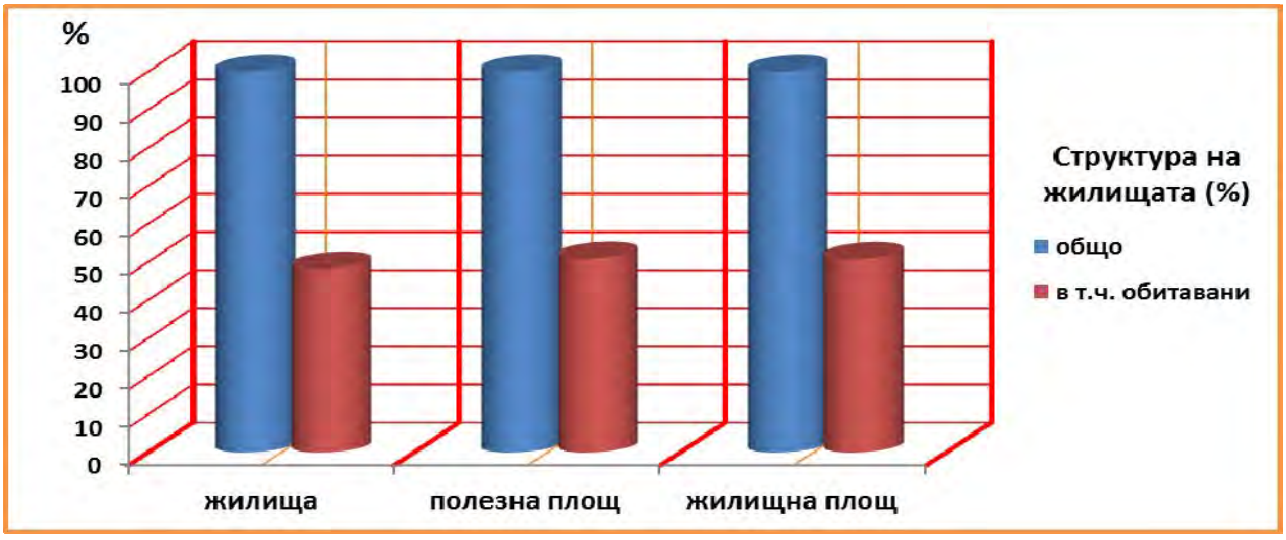

В някои села делът на необитаваните жилища е над 70-80% от общия жилищен фонд. Причините за това са отново от демографско естество. В общинския център – гр.Елена също има значителен брой необитавани жилища (893 бр.), но техният относителен дял от общия брой жилища е в относително по-приемливи граници.

2.7.2. Качествени параметри на жилищния фонд

Качествената характеристика на жилищния фонд в община Елена включва: площните параметри на жилищата, броя на стаите в тях, тяхното благоустрояване.

- **Полезна площ и жилищна площ на жилищата**

Един от акцентите на аналитичните проучвания на жилищния сектор е върху размера на жилищната площ и дела му от наличната полезна площ на жилищата.

Ето защо една от най-важните характеристики на жилищата е съотношението между полезната и жилищната площ. Към 2011г. за община Елена са регистрирани следните показатели:

- „относителен дял на жилищната от полезната площ" (общо за всички жилища) – 76,7%;
- „относителен дял на жилищната от полезната площ" (за обитаваните жилища) – 76,5%;
- „относителен дял на жилищната от полезната площ" (за необитаваните жилища) – 74,9%.

Друга важна характеристика на жилищата е *„средната площ на едно жилище".* Средно за община Елена този относителен показател е със следните параметри:

- „средна полезна площ на едно жилище" – 77,7 м²;
- „средна жилищна площ на едно жилище" – 59,6 м².

Средната полезна площ на жилищата по населени места в общината варира в твърде широки граници: от 45-46 м² (за селата Радовци, Пейковци, Дъбрака и др.) до 100-116 м² (за селата Мъртвина, Ганев дол, Илаков рът и др.). В около 50 села средната полезна площ на жилищата е над средната за общината (над 77,7 м²). В останалите населени места тя варира между 50 и 75 м². В общинския център град Елена жилищата са със средна полезна площ – 78,8 м², което е малко над средния за общината показател.

➢ **Структура на жилищата по брой на стаите в тях**

Големината на жилищата, освен с площни показатели, се определя и от броя на стаите в тях *(табл.21).*

Таблица №21

Разпределение на жилищата в община Елена по брой на стаите в тях

Населени места	***Жилища по брой на стаите (бр.)***					
	Общо	***1 стая***	***2 стаи***	***3 стаи***	***4 стаи***	***над 5 стаи***
Общ. Елена	***7346***	***228***	***1412***	***2637***	***2004***	***1065***
гр.Елена	2985	170	767	962	729	357
с.Константин	412	10	52	153	124	73
с.Беброво	244	1	63	101	58	21

Източник: НСИ. Резултати от преброяване на населението и жил. фонд – 2011г.

В структурата на жилищата по критерия *„брой на стаите в тях"* преобладават многостайните жилища (с 3 и повече стаи). Техният брой е 5706 от общо 7346 броя жилища, или 77,7% от всички налични жилища *(фиг.12).* Малките жилища (с една и две стаи) съставляват само 22,3% от общия жилищен фонд на община Елена.

Фигура №12

Структура на жилищата в община Елена по брой на стаите в тях

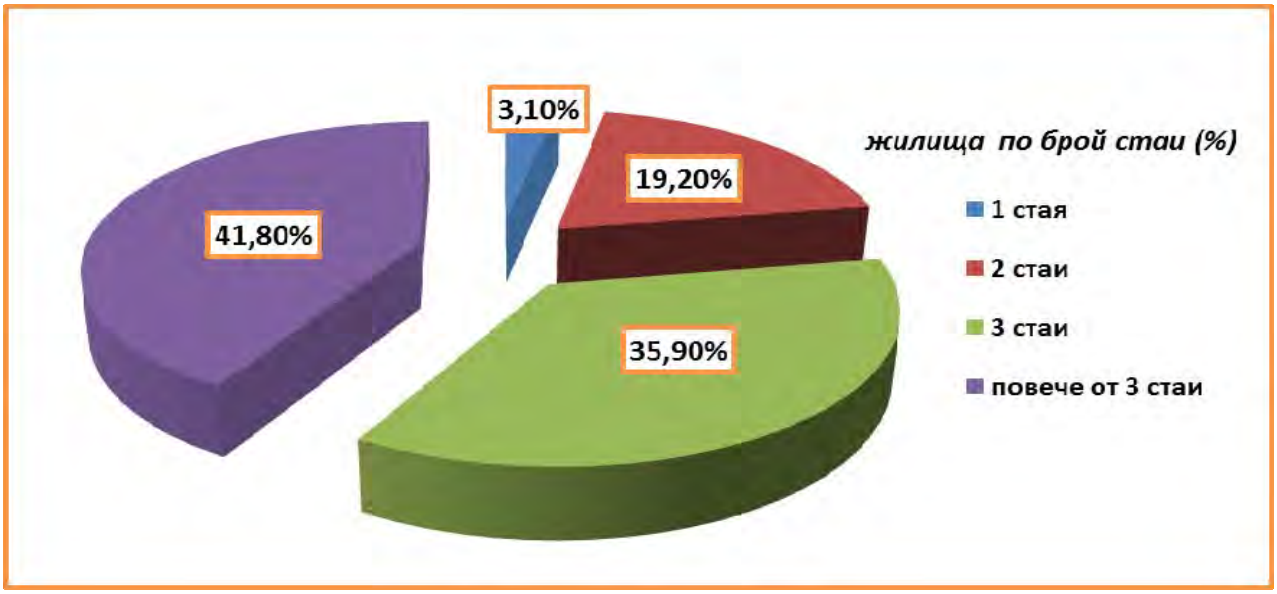

В някои от по-малолюдните села многостайните жилища (с 3 и повече стаи) представляват основната част от жилищния фонд на селището – Светославци (96,5%), Яковци (93,3%), Харваловци (91,6%). За съжаление по-голямата част от тези жилища са в категорията на необитаваните.

- **Благоустроеност на жилищата**

Статистиката осигурява данни за степента на благоустроеност на жилищата по два показателя – електрификация на жилището и наличие на баня в него.

По отношение на първия показател данните сочат, че всички жилища в община Елена са осигурени с електрически ток.

Вторият показател обаче (наличие на баня в жилището) е с по-лоши параметри.

Към 2011г. от общо 3547 обитавани жилища без баня са 703 бр., или 19,8% от общия брой обитавани жилища в общината. Прави впечатление фактът, че делът на жилищата без баня в селата е по-висок от този в общинския център. В гр.Елена жилищата без баня са 154, или само 7,3% от обитаваните жилища.

Жилищата с баня (в самото жилище) са 2375 бр., или 67,0% от общия им брой. За общинския център този дял е малко по-нисък – около 59,7%.

Баните в останалите жилища са разположени в сградата или извън нея.

- **Форма на собственост на жилищата**

Преобладаващата част от наличните към 2011г. 7346 жилища в общината са частна собственост, и по-точно собственост на частни физически лица. Много нисък е броят на жилищата, които са държавна или общинска собственост, както и този, собственост на частни юридически лица.

По статута си на собственост, жилищата в община Елена се разпределят както следва:

- собственост на частни физически лица – 7212 жилища (98,17%);
- държавна или общинска собственост – 99 жилища (1,35%);
- собственост на частни юридически лица – 35 жилища (0,48%).

2.7.3. Жилищна осигуреност на населението

Основен показател за жилищна осигуреност на населението е *задоволеността с жилищна площ.* Като абсолютни величини тези показатели имат информационен характер, но отнесени към броя на населението показват какъв е неговият жилищен стандарт.

Стандартът на обитаване в община Елена, изчислен като размер на жилищната площ на човек от населението, е 48,1м² *(табл.22).* Стойността на този показател е в рамките на проектния норматив за жилищна осигуреност, който се предвижда да се постигне в периода 2030-2035г.

Таблица №22

Жилищна задоволеност на населението в община Елена (по населени места с над 100 жители) към 2011г.

Населени места	*Население (брой)*	*Полезна площ ($м^2$)*	*Жилищна площ ($м^2$)*	*Пол. площ/ обитател ($м^2$)*	*Жил. площ/ обитател ($м^2$)*
Общ. Елена	***9116***	***570991***	***438050***	***62,6***	***48,1***
гр.Елена	5304	235249	180286	44,4	34,0
с.Константин	1014	30041	23122	29,6	22,8
с.Майско	836	18191	14529	21,8	17,4
с.Беброво	229	20084	13424	87,7	58,6
с.Каменари	221	6402	5040	29,0	22,8
с.Палици	154	10928	7840	71,0	50,9
с.Илаков рът	128	13405	11252	104,7	87,9
с.Нешевци	109	1837	1279	16,9	11,7
с.Руховци	109	13978	8654	128,2	79,4

Източник: НСИ. Резултати от преброяване на населението и жил. фонд – 2011г.

Посочените стойности за жилищна задоволеност са изчислени въз основа на данните за всички жилища в общината (обитавани и необитавани). Изчисленията само за обитаваните жилища са с около 40% по-ниски от посочените в таблицата.

В някои от селата с население над 100д. задоволеността с жилищна площ е ниска - под 20 м² / обитател. В тези селища е налице потребност от ново жилищно строителство.

В същото време в по-малолюдните населени места средната жилищна площ на един обитател е значително над средната за общината. Там показателят варира в твърде широк диапазон – от 80 до 350-400 м², а по отношение само на обитаваните жилища – от 50 до 110 м².

2.8. Функционална система „Труд”

Функционална система „труд“ е пряко обвързана с икономиката на община Елена и следва тенденциите в нейното развитие. Териториално отражение на система „труд“ са производствените територии (в цялата им разновидност).

По-голямата част от производствените предприятия са в гр. Елена и са изградени през 60^{те}, 70^{те} и първата половина на 80^{те} години на XXвек. За около двадесет години в града основно са изградени производствени предприятия, които имат нужда от повече работна сила отколкото градът може да осигури. Това предизвиква засилена миграция от селата в общината към общинския център. Тези процеси са много интензивни през 60^{те} години и началото на 70^{те} години на XXвек. Към края на 70те години миграционния потенциал на общината се изчерпва и за осигуряване на необходимия брой работници в новоизградения завод за стъкло се налага привличане на трудов ресурс от района на Омуртаг и Стражица. За тази цел предприятията организират система за транспорт на работниците от местоживеенето им до предприятието и обратно. Това натоварва с допълнителни разходи производството, но по този начин градът е свободен от необходимостта да осигурява жилища за работниците и да разширява урбанизираните територии с нови жилищни зони.

Най-старото предприятие е „Елба“ – дървообработване. След него са изградени текстилно предприятие за производство на жакардови изделия, килими тип „персийски“, одеала и други тъкани, завод за училищна мебел, завод за ремаркета, завод за стъкло и завод за телевизори – филиал на завода във Велико Търново. Изграждат се и някои по-дребни предприятия за услуги.

Хранително-вкусовата промишленост е представена от 4 обекта – месокомбинат, млекопреработващо предприятие, специализирано в производството на кашкавал, винпром и мелница.

За осигуряване на транспортните дейности (товарни и пътнически) е създаден ДАП Елена. По-късно през 1974г. е открита и ж.п. линията Златарица-Елена, обслужваща предимно завода за стъкло.

Производствените територии в гр. Елена са локализирани в три зони – западна, южна и източна. Най-голяма е източната и в нея са съсредоточени най-големите предприятия. Тя е и с най-благоприятни транспортни връзки.

След 1990г. и настъпилите социално-икономически промени най-силно се засяга промишления сектор. Всички обекти се приватизират, а най-големите предприятия преустановяват работа и се закриват. Това са: завода за стъкло, завода за телевизори, завода за училищна мебел, завода за текстил, месокомбината, дървообработващото предприятие и други. Със значително намален капацитет работят и бившия завод за ремаркета, ДАП и други. Разкрити са и няколко нови предприятия, но те са с ограничен производствен капацитет и заети работници в тях.

Двете малки производствени зони на гр.Елена – западна и южна променят своята функционална характеристика от производствена в складово-търговска.

Закритите предприятия разполагат с големи резерви в теренно отношение, но усложнените отношения на собствеността пречат за тяхната конверсия и ефективно им използване за нови функции. Това създава ситуация, в която новите инвестиционни намерения се локализират в нови терени за производствено-складови дейности, при наличие на огромен нефункциониращ поземлен фонд в границите на закритите предприятия.

Малки производствени зони има и в селата Беброво и Константин, но те също са с нефункциониращи или затихващи функции.

2.9. Функционална система „Социална инфраструктура”

В този раздел са анализирани онези социални дейности (и свързаната с тях социална инфраструктура), които са ангажимент на местната общинска власт и на държавата. Това са бюджетни социални дейности, чието финансиране и цялостна издръжка се осъществява с публични (основно бюджетни) средства.

Такива дейности са: образованието, здравеопазването, социалните дейности, културата, административното обслужване на населението и спорта.

2.9.1. Образование

По степен на значимост (изградена инфраструктура и брой заети лица) с най-голяма тежест в третичния сектор на социално-икономическия комплекс на община Елена е образованието.

Инфраструктурата на образованието в общината включва обекти за:

- *предучилищно обучение* – целодневни детски градини (ЦДГ);
- *общо образование* – общообразователни училища (начално, основно и средно образование).

Посоченият набор от обекти на образованието в общината е обоснован с наличните възрастови контингенти от лица в предучилищна и в учебна възраст.

Предучилищното обучение в община Елена включва пет целодневни детски градини (ЦДГ). От тях една е в общинския център – гр.Елена, а останалите четири са разпределени в селата: Майско, Беброво, Константин и Палици *(табл.23).*

Таблица №23

Мрежа от детски заведения на територията на община Елена - 2012г.

№	Наименование	Населено място	Капацитет	Обхванати деца
1.	ЦДГ „Радост”	гр.Елена	175	150
2.	ЦДГ „Приказен свят”	с.Майско	32	30
3.	ЦДГ „Вяра, надежда и любов”	с.Беброво	27	17
4.	ЦДГ „Щастливо детство”	с.Константин	23	22
5.	ЦДГ „Мир”	с.Палици	23	14

Източник: Общинска администрация – град Елена.

Анализът на данните показва, че изградената мрежа от детски заведения на територията на общината е в състояние да удовлетвори напълно потребностите на населението от този тип обслужване. Съпоставката между проектния капацитет на заведенията и реалния брой обхванати деца показва, че наличната инфраструктура не се използва пълноценно. Това важи особено за 2 от селата (Беброво и Палици), в които има само по една група (с по-малко от 20 деца). Ако сегашната тенденция към намаляване на броя на децата продължи и през следващите години, това ще постави под въпрос по-нататъшното съществуване на тези детски заведения.

Погледнато в ретроспективен план през последните години не се наблюдават съществени промени в характера и структурата на мрежата от заведения за предучилищно образование на територията на община Елена *(табл.24)*.

Данните сочат, че броят на обхванатите деца в системата на предучилищното обучение не претърпява значителни промени през разглеждания период. Средната пълняемост на групите е в границите на действащите нормативи. Средният брой деца на един учител е приблизително 12, което също говори за добра обезпеченост на детските заведения с педагогически персонал.

През учебната 2013/2014г. от 333 налични места в детските заведения са заети 277, т.е използва се около 83,2% от капацитета на детските градини на територията на общината. Обезпечеността с този тип инфраструктура е много добра. Към 2014г. на 100 деца се падат около 120 места в детските заведения в общината.

Таблица №24

Динамика в броя и капацитета на детските заведения в община Елена за периода 2008 - 2013г.

Учебна година	Детски заведения (брой)	Обхванати деца (брой)	Места		Детски учители (брой)	Групи (брой)	Средна пълняемост на група (брой деца)
			Общ брой	На 100 деца			
2008/2009	5	274	335	122,3	22	12	22,8
2009/2010	5	270	328	121,5	22	12	22,5
2010/2011	5	264	328	124,2	22	12	22,0
2011/2012	5	271	333	122,9	24	13	20,8
2012/2013	5	282	333	118,1	24	13	21,7
2013/2014	5	277	333	120,2	23	12	23,1

Източник: НСИ.

Динамиката в броя на обхванатите деца в детските градини и броя на местата в тях през разглеждания период е слаба *(фиг.13).*

Фигура №13

Динамика в броя на обхванатите деца в детските заведения и местата в тях в община Елена за периода 2008 - 2013г.

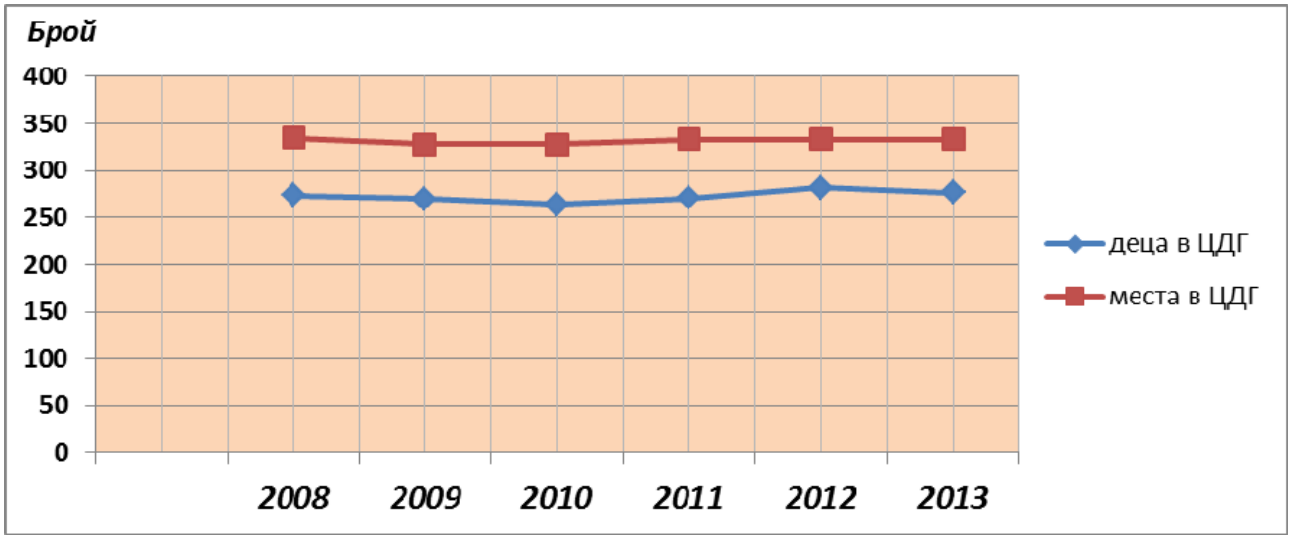

Причините за слабата динамика са най-вече от демографски характер. Влияние върху броя на децата, включени в системата на предучилищното обучение оказва и провежданата политика за по-пълно обхващане на децата в детските заведения и въведения задължителен характер на подготвителните групи за децата на 5 и 6 – годишна възраст.

Общото образование в община Елена е представено от две степени на общо образователна подготовка, осигуряващи възможност за получаване на основно и средно общо образование. Според Държавния регистър на общообразователните училища на МОН, системата на общото образование в общината включва пет училища – едно начално, три основни и едно средно общообразователно училище.

Началното и средното общообразователно училище се намират в общинския център – град Елена, а трите основни училища са разпределени в селата: Майско, Константин и Беброво. Териториалното разположение на инфраструктурата на образованието в община Елена е в съответствие с наличния брой лица в училищна възраст. Обектите на общото образование са концентрирани в населените места с най-добри демографски показатели *(табл.25).*

Таблица №25

Брой на учениците и на паралелките в общообразователните училища в община Елена през учебната 2011/2012г.

№	Наименование	Населено място	Ученици (бр.)	Паралелки (бр.)
1.	НУ „Иларион Макариополски”	гр.Елена	115	6
2.	ОУ „Отец Паисий”	с.Майско	172	9
3.	ОУ „Отец Паисий”	с.Константин	112	9
4.	ОУ „Христо Ботев”	с.Беброво	33	4
5.	СОУ „Иван Момчилов”	гр.Елена	496	21

Източник: Общинска администрация – гр.Елена.

Като основен образователен център се е утвърдил общинският център – град Елена, в който се намира и единственото СОУ в общината. Освен него, като вторични образователни центрове, могат да се посочат трите села – Константин, Майско и Беброво (с по едно ОУ).

Данните показват, че на фона на отрицателните демографски процеси, които протичат в община Елена и намаляването на броя на лицата в училищна възраст, броят на учениците в общообразователните училища се колебае в относително приемливи граници *(табл.26).*

Таблица №26

Динамика в броя на учениците в общото образование на община Елена за периода 2008 - 2013г.

Учебна година	Училища (брой)	Ученици (брой)	в т.ч. IX-XII клас	Паралелки (брой)	в т.ч. IX-XII клас
2008/2009	5	925	194	45	9
2009/2010	5	891	161	43	7
2010/2011	5	876	152	42	7
2011/2012	5	862	156	41	7
2012/2013	5	883	164	40	7
2013/2014	5	920	165	43	8

Източник: НСИ.

Броят на учениците както в основното, така и в средното образование (от IX до XII клас) остава сравнително постоянен *(фиг.14).*

Всички общообразователни училища в общината са със статут на средищни училища. За осигуряване на обучението на учениците от селата, в които липсват действащи училища, са осигурени училищни автобуси, с които част от децата се превозват до съответните средищни училища. Другата част от учениците се превозват с автобуси на ДАП „Автотранспорт". Общият брой на превозваните ученици от селата е 169 деца.

Фигура №14

Динамика в броя на учениците в общото образование и броя на учениците в средната степен (IX-XII клас) в община Елена за периода 2008 - 2013г.

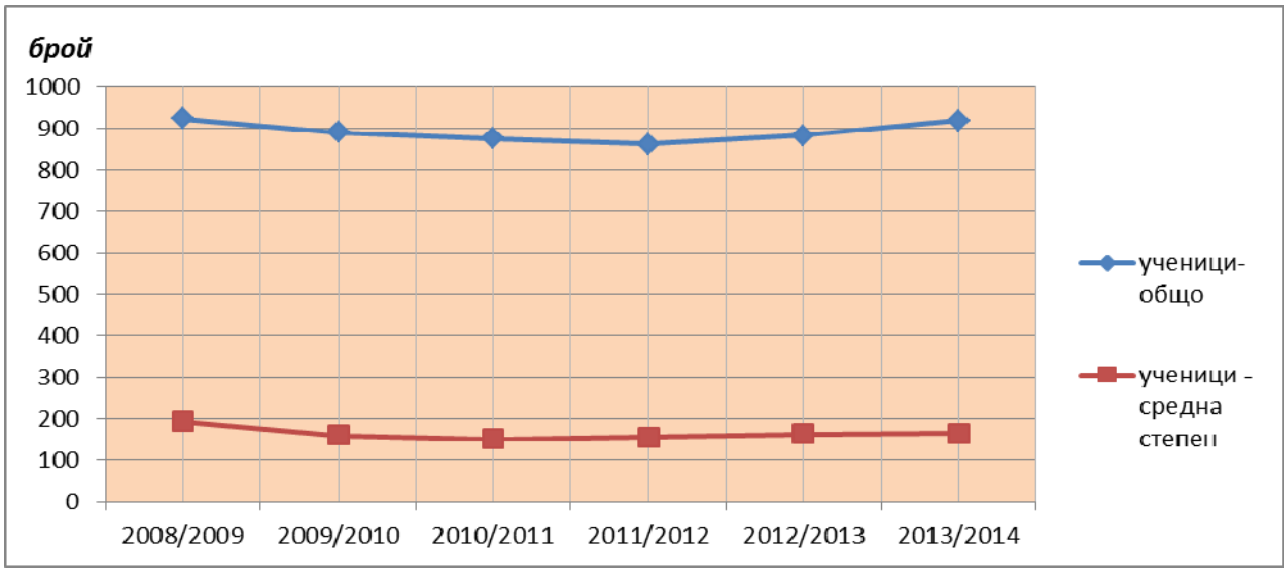

Професионалното образование не е представено в община Елена. Поради малкия брой на учениците липсват и профилирани училища. Част от учениците на възраст от 15 до 18 години учат в професионални и профилирани гимназии извън рамките на общината (най-вече в гр.Велико Търново).

2.9.2. Здравеопазване

Вида и структурата на здравеопазването, в т.ч. и здравната инфраструктура в община Елена, са определени и заложени в Регионалната здравна карта на област Велико Търново. Съобразно нея, в община Елена здравеопазването е представено единствено от извънболнична медицинска помощ. Тя включва първична и специализирана извънболнична лечебна помощ.

Първичната медицинска помощ в община Елена включва мрежа от лечебни заведения от типа „Амбулатории за извънболнична лечебна дейност". Практиките са от индивидуален тип и се завеждат от общопрактикуващи лекари. В регистъра на РЗИ – Велико Търново към 03.10.2013г. са включени шест общопрактикуващи лекари на територията на община Елена. Пациентските листи на тези лекари са съобразени със заложените през 2008г. в Националната здравна стратегия горни граници за обхват (1500 пациента / 1 лекар). Териториалната организация на

лекарските практики показва, че всички те са разположени в град Елена, като в пациентските им листи са включени и здравноосигурени лица от селата.

Първичната дентална (стоматологична) медицинска помощ е представена от пет индивидуални практики с петима специалисти по дентална медицина. Всички те осъществяват дейност на територията на общинския център – гр.Елена.

Специализираната извънболнична лечебна дейност се реализира от лекари – специалисти по определен вид болести. В община Елена този тип лечебна дейност е представена от общо пет индивидуални практики за специализирана медицинска помощ, които също са разположени в общинския център.

„Медицински център I – Елена" ЕООД е лечебно заведение за оказване на специализирана извънболнична медицинска помощ. В медицинския център работят лекари със специалности: хирургия, акушерство и гинекология, ендокринология, дерматология, неврология, уши, нос, гърло, педиатрия, офталмология, физиотерапия, рентгенология. Към центъра функционира и много добре оборудван физиотерапевтичен блок, както и лаборатория по абдоминална ехография.

В сградата на бившата болница в град Елена се помещава специализирано лечебно заведение за долекуване и рехабилитация „Хоспис Елена" ЕООД, което е с капацитет 16 места.

Друг специфичен тип обекти на здравеопазването в общината са здравните кабинети, които функционират по Наредба №3/27.04.2000г. на МЗ. Те са четири на брой и са разкрити в детските заведения и училищата.

Както първичната, така и специализираната извънболнична лечебна помощ е организирана в индивидуални практики. В общината няма регистрирани групови практики, както от лекари, така и от стоматолози.

Всички действащи практики са разположени в гр.Елена. Тази концентрация на обектите на здравната инфраструктура в общинския център създава проблеми със здравното обслужване на населението в селата. Особено потърпевши са селата, които са с по-малобройно население и/или са по-отдалечени от град Елена.

По данни на РЗИ – Велико Търново на територията на общината функционират четири частни аптеки и една оптика, които също са разположени в град Елена.

Болничната лечебна помощ на населението от община Елена до 2011г. се е осъществявала в МБАЛ „Д-р Димитър Моллов" ЕООД - гр.Елена. Болницата е обслужвала не само община Елена, но и съседната община Златарица, т.е. тя е изпълнявала надобщински функции.

От 2012г. обаче болницата е закрита и към настоящия момент населението на община Елена се обслужва от МБАЛ „Свети Иван Рилски" – гр.Горна Оряховица и МОБАЛ „Д-р Стефан Черкезов" – гр.Велико Търново.

Спешната медицинска помощ в общината се извършва от специализирано звено – филиал на ЦСМП – Велико Търново. Тя се осъществява от един екип с една линейка, които обслужват едновременно община Елена и община Златарица.

В обхвата на инфраструктурата на здравеопазването в общината попадат и детските ясли. В град Елена има една детска ясла, която е с малък капацитет. Броят на местата в детската ясла е 32, като към 2011г. в нея са настанени едва 19 деца, формиращи 1 яслена група. Това означава, че се използва малко повече от половината капацитет на детската ясла (около 59%).

2.9.3. Социални дейности

Социалните дейности са ориентирани към определени категории лица, които са в неравностойно социално положение и имат нужда от определен вид социални услуги. Към 2011г. в община Елена са регистрирани общо 326 нуждаещи се, от които 30 са деца.

Социалните дейности на територията на община Елена не са достатъчно добре развити. Съгласно Общинската стратегия за развитие на социалните услуги (2011-2015г.) броят на предлаганите социални услуги в общината трябва да се увеличи значително. Равносметката към 2012г. показва, че някои от предвидените услуги вече са реализирани, но друга част от обектите все още са в процес на изграждане *(табл.27).*

Таблица №27

Социални дейности на територията на община Елена към 2012г.

№	Вид социална услуга	Цел на услугата	Брой места	Населено място	Целева група
1	Защитено жилище за лица с умствено изоставане	Създаване на умения и навици за интегриране в реалния живот, чрез консултиране, информиране, ориентиране, групова работа, помощ в домакинството, трудотерапия, дневна грижа и др.	8	с.Илаков рът	Лица с умствена изостаналост
2	Дом за деца и младежи с умствена изостаналост „Надежда“	Постоянна грижа, рехабилитация, терапия, информиране, образование / обучение, групова работа и др. Създаване на условия, близки до семейна среда, качествени грижи за задоволяване на индивидуалните потребности.	50	с.Илаков рът	Деца и младежи с умствена изостаналост
3	Дневен център за деца и младежи с увреждания	Задоволяване на социалните, медицинските и образователните потребности на децата и младежите с интелектуални и физически затруднения, подобряване качеството на техния живот чрез рехабилитация, терапия, групова и индивидуална работа, подпомагане в образованието и организирането на свободното време и др.	36	гр.Елена	Деца и младежи с интелектуални затруднения и физически увреждания
4	Дом за стари хора	Денонощно обслужване на възрастни хора за осигуряване на достоен живот – здравословно хранене, личен тоалет и хигиена, психологична подкрепа, трудотерапия, културни и самодейни дейности.	***	с.Тодювци	Възрастни хора без възможности за грижа в семейна среда
5	Център „За по-добро детство” *Проект по ОПРЧР*	Комплекс от услуги с мобилна работа за ранно детско развитие и	***	гр.Елена и мобилна работа в	Деца от 0 до 7г. от рискови групи и техните

№	Вид социална услуга	Цел на услугата	Брой места	Населено място	Целева група
		превенция на увреждания на деца от 0 до 7 г. от рискови групи, формиране и развиване на родителски умения, здравна консултация за деца, семейно консултиране и подкрепа, подготовка за родителстване, интеграция на деца в детска ясла, детски градини и предучилищни класове.		населените места в общините Елена и Златарица	родители
6	Дневен център за възрастни хора	Основна форма на социална услуга в общността, предлагаща храна, дневна грижа и възможности за общуване.	***	гр.Елена	Възрастни хора
7	Център за обществена подкрепа	Семейно консултиране и подкрепа, превенция на изоставането, рисково и асоциално поведение, включващо мобилна работа.	***	гр.Елена	Деца в риск и техните семейства
8	Приемна грижа „И аз имам семейство” *Проект по ОПРЧР*	Подкрепа на процеса на деинституционализация на деца, като създаде и реализира устойчив модел за развитие на заместваща семейна грижа за деца, в риск от изоставяне.	***	гр.Елена и населените места в общината	
9	Хоспис	Предоставяне на непрекъсната медицинска и социална грижа.	16	гр.Елена	
10	Домашен социален патронаж	Комплекс от социални услуги, предоставяни по домовете на възрастни хора и хора с увреждания.	100	гр.Елена и населените места в общината	Лица с увреждания и самотно живеещи хора
11	Личен асистент *Проект по ОПРЧР „Алтернативи”*	Осигуряване на качествена грижа в семейна среда за тежко болни лица с увреждания и постигане на социална адаптивност в рамките на съществуващата	67	гр.Елена и населените места в общината	Лица/деца, нуждаещи се от постоянно обслужване в ежедневието си.

№	Вид социална услуга	Цел на услугата	Брой места	Населено място	Целева група
		инвалидност. Намаляване на броя на настанените в специализираните институции.			
12	Социален асистент *Проект по ОПРЧР „Алтернативи”*	Осигуряване на грижи в семейна среда на самотно живеещи възрастни хора и деца с увреждания, които поради ограничения от здравословен характер са изключени от социалния живот.	10	гр.Елена и населените места в общината	Лица с увреждания и самотно живеещи хора
13	Домашен помощник *Проект по ОПРЧР*	Усъвършенстване и подобряване на качеството на живота на самотно живеещите хора и лица/деца с увреждания, чрез предоставяне на услуги в семейна среда.	30	гр.Елена	Лица/деца с увреждания и самотно живеещи хора

Източник: Общински план за развитие - 2014-2020г.

*Забележка: „*** ” – социални услуги в процес на реализация*

Трябва да се отбележи като положителна тенденцията на увеличаване на броя и вида на предоставяните в общината социални услуги през последните години.

Според данни на НСИ през 2007г. в община Елена е предоставяна само една социална услуга – домашен социален патронаж с капацитет от 100 души, който се използва непълноценно (около 85%).

За периода 2007-2012г. асортиментът от предлагани социални услуги в община Елена значително се увеличава. Основният акцент е върху преминаването към нов модел на полагане на грижи в общността, който да замести досега приетия модел на институционализация на нуждаещите се лица/деца.

В село Илаков рът функционира Дом за деца и младежи с умствена изостаналост „Надежда“, който е с капацитет 50 места. Това е единствената институционална структура в сферата на социалните дейности на територията на общината. Общинската стратегия предвижда постепенно редуциране на капацитета на заведението и деинституционализация на децата чрез реформиране на дома и разкриване на Защитени жилища и Центрове за настаняване от семеен тип (ЦНСТ). В тази връзка са изградени два нови социални обекта: Защитено жилище за лица с умствено изоставане в село Илаков рът (с капацитет 8 места) и Дневен център за деца и младежи с увреждания в град Елена (с капацитет 36 места).

Предвижда се в гр.Елена да се разкрият още две Защитени жилища и два Центъра за настаняване от семеен тип (ЦНСТ) с общ капацитет 32 места. Те са насочени както към лица с интелектуални затруднения, така и към деца, лишени от родителска грижа и групи в риск.

С оглед социално подпомагане на лицата/групите в риск в гр.Елена предстои да стартират още две нови социални услуги: Център „За по-добро детство“ и Център за обществена подкрепа.

Предвижда се допълнителна грижа за възрастните хора да се осъществява в Дом за стари хора в с.Тодювци и Дневен център за възрастни хора в гр.Елена, които са в процес на реализация към настоящия момент.

2.9.4. Култура

От дейностите на функционална подсистема „култура“ в община Елена са развити: музейната, галерийната, библиотечната и комплексната читалищна дейност. За развитието на тези дейности в общината е създадена и съответната инфраструктура на културата.

➢ **Музейна дейност**

Развитието на музейната дейност в община Елена е функция от богатото историческо и културно минало на общинския център – гр.Елена и някои от селата в общината. Музейните експозиции са организирани в отделни къщи или цели комплекси от сгради, които имат висока архитектурна и историческа стойност, и които сами по себе си са част от недвижимите културни ценности в общината. По този начин се създава комплексен културен продукт, който привлича интереса както на местното население, така и на туристическия контингент.

Типични примери за подобна реализация на музейна дейност в гр.Елена са:

- *Музеен комплекс „Даскалоливницата“;*
- *Къща-музей „Иларион Макариополски“.*

Тези обекти отразяват в пълна степен спецификата на музейната дейност в общината, която се явява комбинация от експонирането на недвижими и движими културни ценности. Ето защо тези два компонента са разгледани по-подробно в *т.2.14. Културни ценности.*

➢ **Галерийна дейност**

Основен представител на този тип дейност в общината е *Художествената галерия в гр.Елена*. Тя е открита през 1965г., като първоначално е отдел към „Музея на Възраждането“. Художественият фонд на галерията включва над 1000 предмета на изкуството: живопис, графика, скулптура, икони и щампи. Притежание на галерията са творби на известни български художници: Илия Петров, Васил Стоилов, Стоян Венев, Ненко Балкански, Янаки Манасиев, Георги Павлов, Светлин Русев, Лиляна Русева, Димитър Казаков. По-голямата част от сбирката е от еленски художници: проф. Христо Берберов, Йордан Касъров, Никола Пиндиков, Стоян Минков, проф. Иван Петров, Йордан Попов, проф. Александър Терзиев, Иван Миланов, Стоян Минчев. Галерията първоначално се е помещавала в къщата на Юрдан Хаджипетков. В момента сградата е приватизирана и художественият фонд се съхранява в административната сграда на музея.

В родната къща на Иларион Макариополски е разположена втора, по-малка изложбена зала, която се използва за временни изложби.

➢ **Библиотечна дейност**

Библиотечната дейност в община Елена се реализира основно в *Градската библиотека в гр.Елена*. Тя съществува от 1863г. С изграждането на сградата на Читалище „Напредък“ се осигуряват условия за нормалното й функциониране. Библиотеката разполага с приблизително 70 хил. библиотечни единици от всички отрасли на знанието. Има обособена част за справочен фонд и „Детски отдел“, който е разположен в друга сграда.

Освен в Градската библиотека, библиотечна дейност се осъществява и в по-малките библиотеки, организирани в читалищата и училищата на територията на общината.

➢ **Комплексна читалищна дейност**

Комплексната читалищна дейност е широко застъпена в община Елена.

На територията на общината функционират 15 читалища:

- *Читалище „Напредък“ - гр.Елена;*
- *Читалище „Наука“ - с.Костел;*
- *Читалище „Надежда“ - с.Тодювци;*
- *Читалище „Просвета“ - с.Дрента;*
- *Читалище „Просвета - 1897“ - с.Палици;*
- *Читалище „Развитие“ - с.Руховци;*
- *Читалище „Свети Свети Кирил и Методий – 1928“ - с.Буйновци;*
- *Читалище „Иван Комитов“ - с.Каменари;*
- *Читалище „Пробуда“ - с.Илаков рът;*
- *Читалище „Надежда“ - с.Шилковци;*
- *Читалище „Христо Смирненски“ - с.Чакали;*
- *Читалище „Наука“ - с.Марян;*
- *Читалище „Надежда – 1942“ - с.Бадевци;*
- *Читалище „Събуждане - 1894“ - с.Средни колиби;*

- *Читалище „Просвета” - с.Разпоповци (сега част от гр.Елена).*

Това са комплексни културни обекти с традиции още от Възраждането. Днес в тях са застъпени културни дейности като: библиотечна, кръжочна, музикална дейност и художествена самодейност (любителско творчество).

Ограниченият брой на жителите в някои от селищата затруднява нормалното функциониране на читалищата в тях. В по-големите населени места обаче, тези културни институции работят ефективно. Към читалището в гр.Елена са формирани множество самодейни състави, участващи в различни фестивали.

2.9.5. Административно обслужване на населението

Административното обслужване в общината е представено от структури на местната власт. Това са кметствата в отделните население места и Общинският съвет. На територията на община Елена са локализирани и няколко поделения на административните структури на други ведомства. Това са: Общинска служба „Земеделие и гори“, Общинска служба „Социално подпомагане“, Дирекция „Бюро по труда” – филиал Елена и един филиал на РЗИ.

Правоохранителните институции в община Елена са представени от Районно полицейско управление (РПУ) и Районна служба за пожарна безопасност и защита на населението (РСПБЗН). Тези две институции са с районен характер и обслужват населението както на община Елена, така и на община Златарица. В средищните села на общината са разкрити приемни на районните полицейски инспектори.

Към правоохранителните институции спадат и звена на съдебната система – Районен съд, Районна прокуратура и Следствена служба. Тези институции също са с надобщински функции. В техния район на обслужване попадат общините Елена и Златарица.

Седалищата на структурите за административно обслужване на населението са концентрирани в общинския център – гр.Елена.

2.9.6. Спорт

Развитието на спорта и спортната инфраструктура в общината е свързано с дейността на действащите спортни клубове. На територията на община Елена са регистрирани 6 спортни клуба, които са профилирани в 8 направления (футбол, борба свободен стил, джудо, конен спорт, спортно катерене, ски туризъм, вело туризъм и туризъм).

Спортната база в община Елена е в относително добро състояние. Тя включва следните обекти:

- Градски стадион „Чумерна”, който включва едно основно и две тренировъчни игрища, съблекални и открит басейн, разположени в гр.Елена;
- Комбинирано игрище за баскетбол, волейбол и футбол на малки вратички, с място за зрители, намиращ се в центъра на гр.Елена;
- Спортна зала за борба „Дан Колов” в гр.Елена;
- Плувен комплекс „Елена” в гр.Елена;
- Футболни игрища в селата: Константин, Майско, Руховци и Марян.

От посочените данни е видно, че основната част от спортната инфраструктура е съсредоточена в общинския център – гр.Елена.

В обхвата на спортната инфраструктура следва да се включат и спортните бази на училищата в община Елена – физкултурни салони, спортни площадки и игрища, разположени в училищните дворове, които се използват най-вече от младежите.

В гр.Елена има изграден покрит плувен басейн (с размери 25/12м) към СОУ „Иван Момчилов“, но поради големите разходи за неговото поддържане, той не се използва за практикуване на плувни спортове.

В гр.Елена, както и в някои от селата в общината, има изградени множество открити плувни басейни. Те обаче, не са пригодени за практикуване на плувни спортове, а са предвидени по-скоро за отдих и забавление. Повечето от тях се използват като допълнителна атракция за туристите в общината.

В община Елена има и специфичен ресурс за развитие на конен спорт и зимни ски спортове, но тъй като те са насочени както към местното население, така и към туристическия контингент в района, този тип инфраструктура е разгледана по-подробно в *т.2.10.2. Туризъм.*

2.10. Функционална система „Отдих, туризъм и зелена система”

2.10.1. Отдих

Отдихът на населението в община Елена може да бъде разгледан в неговите три основни аспекта: ежедневен, седмичен и годишен.

2.10.1.1. Ежедневен отдих

Ежедневният отдих на населението в община Елена се реализира в различни, подходящи за тази функция обекти. Формите на отдих се различават както в зависимост от годишния сезон, така и в зависимост от възрастовата характеристика на населението.

През топлите месеци на годината (от май до септември) ежедневният отдих се реализира в откритите зелени площи на града: парк „Калето“, градската градина зад паметника на „Майка България“, градината пред „Ритуалния дом“, градината с детска площадка при източния вход на града. За тази цел се използват и откритите тераси на частни заведения в центъра на града като: „Виа-Вита“, хотел „Централ“, хотел „Елени палас“, хотел „Елена“, механа „Рай“, механа „Кьошето“ и др.

В центровете на почти всички по-големи села има благоустроени площадни пространства, с малки зелени площи и заведения около тях, които предоставят, макар и минимални възможности за отдих на населението.

През студените месеци на годината (от октомври до април) ежедневният отдих на населението в гр.Елена се реализира на закрито - главно в кафе-сладкарниците и дневните барове към частните хотели. Условия за подобен род отдих в по-малките населени места в общината почти изцяло липсват.

Наблюдава се известен дисбаланс в териториалното разположение на обектите за отдих. Повечето от тях са съсредоточени в общинския център - гр.Елена, докато в селата няма създадени достатъчно добри условия за реализация на ежедневния отдих. В по-малките села, където преобладава по-възрастното население, липсват необходимите обекти за отдих, а и самият бит на обитателите не предполага реализация на функцията „отдих” извън рамките на домовете им.

Подобен дисбаланс се наблюдава и по отношение на обезпечаването на отдиха на различните възрастови групи. Относително по-голям брой обекти за отдих има изградени за по-младия възрастов контингент, като те отново са съсредоточени предимно в общинския център. За сметка на това условията за отдих на по-възрастното население са сравнително по-ограничени.

Значителна част от ежедневния отдих на децата и младежите се осъществява под формата на активни спортни занимания, за което са създадени добри условия в общинския център – град Елена *(виж т.2.9.6. Спорт).*

За децата от 0 до 6 години има изградени няколко детски площадки, една част от които (9 бр.) са реализирани със средства от европейски фондове.

През летните месеци на годината в града функционират и пет плувни басейна, които се използват от по-младата част от населението за ежедневен активен отдих.

2.10.1.2. Седмичен отдих

Най-разпространените форми за реализация на седмичния (съботно-неделен) отдих на населението в община Елена са следните:

- посещение на селската родова къща (или вила в земите по §4) и занимание с различни селскостопански дейности;
- риболов - в язовир „Йовковци“, микроязовирите (до Константин, Беброво, Палици и Елена) и реките (Мийковска, Костелска и Златаришка);
- излети и спорт (плуване), организирани около водните течения и водоемите в общината - Мийковска, Костелска и Златаришка река, „Христовски водопад“, язовир „Йовковци“ (на определените за целта места);
- организирани ловни излети през ловния сезон.

Седмичният отдих на населението (подобно на ежедневния) е по-интензивен и по-добре обезпечен през топлите месеци на годината (от май до септември).

За разлика от ежедневния отдих обаче, седмичният отдих се реализира най-вече извън границите на общинския център – в по-малките населени места или в природна среда. Водните атракции (спорт, плуване, риболов) са основен елемент на седмичния отдих на населението в община Елена.

2.10.1.3. Годишен отдих

Традиционната форма на годишен отдих за обитателите на община Елена е летният морски туризъм. Поради все по-малките икономически възможности на населението обаче, през последните години се утвърждава практиката за прекарване на лятната отпуска в селската родова къща. По-голямата част от жителите на гр.Елена притежават подобни имоти в по-малките населени места на общината, в които те реализират своя годишен отдих в условията на икономическа и финансова криза.

На практика това означава, че през последните години всички форми на отдих на населението (ежедневен, седмичен и годишен) се реализират в границите на общинската територия.

В същото време обаче, община Елена се превръща в притегателно място за реализация на годишния отдих на населението от останалата част на страната, а в отделни случаи привлича, макар и малък, чуждестранен туристически поток.

2.10.2. Туризъм

Основните фактори за развитието на туризма в община Елена са:

- наличие на висококачествени туристически ресурси, които са с природен и антропогенен характер;
- изградена туристическа инфраструктура;
- териториална близост до важни туристически дестинации (Велико Търново, Габрово, Трявна, Дряново и др.);
- целенасочена политика, която местната власт провежда, в подкрепа на развитието на туристическите функции на общината.

Община Елена разполага с голямо разнообразие от туристически ресурси, които представляват значим потенциал за развитие на туристическа дейност в разглежданата територия.

Значителна част от тези ресурси са с антропогенен характер. Това са преди всичко архитектурно-строителни обекти от епохата на Възраждането, които са обявени от НИНКН за недвижими културни ценности (НКЦ). Те са разположени не само в общинския център – гр.Елена, но и в голяма част от останалите населени места в общината. Към тях спадат и религиозните обекти (църкви и манастири), които също привличат туристически интерес *(виж т.2.14. Културни ценности).*

Туристическите ресурси с природен характер включват набор от природни забележителности в планинската част на територията. Към тази група ресурси спадат и добрите условия за развитие на ски туризъм в района на хижа „Чумерна”. Специфичен ресурс за разгръщане на риболовния туризъм и водните атракции в общината се явява язовир „Йовковци” *(виж т.2.2. Природо-географски условия и т.2.13. Околна среда).*

Наличните туристически ресурси в общината са предпоставка за развитие на различни форми на туризъм: познавателен, културен, селски, религиозен, еко, планински, риболовен, пешеходен, велосипеден, зимен ски туризъм и др.

За успешното развитие на туризма в общината е изградена и съответната туристическа инфраструктура. Тя може да се раздели на две основни групи:

- *обща туристическа инфраструктура;*
- *специализирана туристическа инфраструктура.*

Общата туристическа инфраструктура е материално-техническата база, която е изградена на територията на общината, с цел настаняване и обслужване на туристическия контингент. Тя включва: легловата база, заведенията за хранене и развлечения, спорта, атракциите и другите съпътстващи дейности, които имат за цел да обезпечат престоя на туристите и да удовлетворят техните разнообразни потребности. Този тип инфраструктура е квалифицирана като *„обща”,* тъй като тя може да не е пряко обвързана с конкретен тип туризъм. Например в една и съща къща за гости могат да бъдат настанени лица с различни туристически интереси – семейства с деца, ориентирани към културно-познавателен туризъм, младежи, привлечени от възможностите за велопреходи и скално катерене и т.н.

Основно място в този тип инфраструктура заема *легловата база.* Тя включва два типа категоризирани обекти – средства за подслон и места за настаняване. Към 2015г. на територията

на община Елена са категоризирани общо 134 обекта, които са разпределени в 44 населени места и са с общ капацитет 1751 легла *(табл.28).*

Таблица №28

Категоризирани средства за подслон и места за настаняване в община Елена към 2015г.

Населено място	***Вид обект за настаняване – брой легла***						***ОБЩО***
	Къща за гости	***Самост. стая***	***Семеен хотел***	***Хотел***	***Бунгало***	***Пансион***	
гр. Елена	42	31	95	222	-	-	***390***
с.Долни Чукани	42	-	74	-	-	-	***116***
с.Майтанци	-	2	-	-	-	-	***2***
с.Шейтани	-	10	56	-	-	-	***66***
с.Килъжевци	17	-	-	-	-	-	***17***
с.Пърчевци	11	8	-	-	-	-	***19***
с.Недешковци	-	8	-	-	-	-	***8***
с.Долни Болерци	10	-	-	-	-	-	***10***
с.Новачкини	-	6	-	-	-	-	***6***
с.Вълчовци	17	-	30	-	-	-	***47***
с.Палици	20	18	-	-	-	-	***38***
с.Баевци	20	6	-	-	-	-	***26***
с.Марян	8	-	-	-	-	-	***8***
с.Търкашени	15	6	-	-	-	-	***21***
с.Яковци	48	41	-	-	-	-	***89***
с.Мийковци	47	31	-	-	-	88	***166***
с.Махалници	8	-	-	-	-	-	***8***
с.Багалевци	12	6	-	-	-	-	***18***
с.Каменари	6	-	-	-	-	-	***6***
с.Блъсковци	-	23	-	-	-	-	***23***
с.Руховци	12	9	-	-	-	-	***21***
с.Шилковци	8	-	18	-	8	-	***34***
с.Средни колиби	63	-	-	-	-	-	***63***
с.Буйновци	33	14	-	-	-	-	***47***
с.Долни Марян	13	-	-	-	20	-	***33***
с.Марафелци	-	15	-	-	-	-	***15***
с.Дрента	40	-	-	-	-	-	***40***
с.Христовци	15	-	-	-	-	-	***15***
с.Балуци	-	10	-	-	-	-	***10***
с.Мутафите	24	-	-	-	-	-	***24***
с.Ребревци	-	8	-	-	-	-	***8***

Населено място	Вид обект за настаняване – брой легла						ОБЩО
	Къща за гости	Самост. стая	Семеен хотел	Хотел	Бунгало	Пансион	
с.Бадевци	50	6	-	-	-	-	**56**
с.Харваловци	8	-	-	-	-	-	**8**
с.Раювци	17	12	-	-	-	-	**29**
с.Хъневци	66	-	-	-	-	-	**66**
с.Лазарци	26	5	-	-	-	-	**31**
с.Стойчевци	-	-	-	-	8	-	**8**
с.Бръчковци	40	-	-	-	-	-	**40**
с.Игнатовци	12	9	-	-	-	-	**21**
с.Костел	-	24	30	-	-	-	**54**
с.Топузи	-	9	-	-	-	-	**9**
с.Донковци	-	8	-	-	-	-	**8**
с.Велковци	-	18	-	-	-	-	**18**
с.Гърдевци	9	-	-	-	-	-	**9**
Общо	**759**	**343**	**303**	**222**	**36**	**88**	**1751**

Източник: Общинска администрация – Елена.

**Забележка: При изготвянето на таблицата селата: Долни Чукани, Майтанци, Шейтани, Килъжевци, Пърчевци, Недешковци, Долни Болерци и Новачкини са изведени в отделни позиции, въпреки, че в чисто административен план тези села са присъединени към град Елена и не фигурират в официалния списък на населените места. Това е направено, за да се постигне по-голяма подробност и прецизност в анализа, да се подчертае факта, че значима част от легловата база всъщност е ситуирана не в самата сърцевина на общинския център, а в неговата периферия, изградена от посочените бивши населени места.*

Легловата база в община Елена е представена от шест типа обекти: къщи за гости, самостоятелни стаи, семейни хотели, хотели, бунгала и пансиони. Най-голям е броят на къщите за гости. Те представляват 50% от общия дял на обектите и са с капацитет 759 легла, което е 43,3% от общата леглова база в общината *(табл.29)*. На второ място се нареждат самостоятелните стаи с 49 обекта (или 36,6% от общия брой обекти) и 343 легла (или 19,6% от общата леглова база). Семейните хотели са на трето място – 11 броя (8,2%) с леглови капацитет 303 места (17,3%). След тях се нареждат хотелите, които са 3 (2,2%) с общо 222 легла (12,7%). Точно толкова на брой са и бунгалата – 3 (2,2%), но със значително по-малък капацитет - 36 легла (2,1%). Последният вид леглова база е най-слабо представена – само 1 пансион с 88 места (5,0% от легловата база в общината).

Таблица №29

Капацитет на средствата за подслон и местата за настаняване в община Елена към 2015г.

Вид	Обекти		Легла	
	бр.	%	бр.	%
Къща за гости	67	50,0	759	43,3
Самостоятелна стая	49	36,6	343	19,6

Семеен хотел	11	8,2	303	17,3
Хотел	3	2,2	222	12,7
Бунгало	3	2,2	36	2,1
Пансион	1	0,8	88	5,0
Общо	***134***	***100,0***	***1751***	***100,0***

Източник: Общинска администрация – Елена.

Разпределението на легловата база показва, че в сектора на настаняването в община Елена приоритетно се развиват семейният тип обекти – къщи за гости, самостоятелни стаи и семейни хотели. Техният общ капацитет е 1405 легла, което представлява 80,2% от общата леглова база на общината. Броят на тези обекти е 127 от общо 134, т.е. 94,8% от общия брой обекти за настаняване в общината.

Ориентацията на туристическото предлагане към тези типове обекти напълно отговаря на мащаба и духа на общината, както и на инвестиционните възможности на предприемачите на местно ниво. Този вид настаняване съответства изцяло и на туристическите ресурси в територията. Туристическото предлагане е насочено към специфичен сегмент от туристопотока – български семейства с деца и младежи в относително ниска ценова зона.

Това твърдение се доказва и от наличните данни, че в общината преобладават нискокатегорийните обекти – с една и две звезди, които съставляват общо 73,1% от обектите за настаняване в общината *(табл.30).* Обектите с категория „три звезди" са едва 36 на брой (26,9%). В община Елена липсват висококатегорийни обекти.

Таблица №30

Категоризация на обектите за настаняване в община Елена към 2015г.

Категория	***Обекти***	
	бр.	***%***
1 звезда	17	12,7
2 звезди	81	60,4
3 звезди	36	26,9
Общо	***134***	***100,0***

Източник: Общинска администрация – Елена.

Ако една част от туристическото предлагане се насочи и към чуждестранните туристи, това ще наложи в перспектива разкриването на по-висококатегорийни обекти за настаняване – четири и пет звезди. Разполагането на подобни обекти следва да се адресира към подходящи за целта места, без това да доведе до нарушаване на специфичните за общината характеристики на селищната среда.

За успешното развитие на туристическата дейност от съществено значение е и заетостта на легловата база *(табл.31).*

Таблица №31

Годишна заетост на легловата база в община Елена за периода 2007- 2013г.

Показател	***Състояние към:***						
	2007г.	***2008г.***	***2009г.***	***2010г.***	***2011г.***	***2012г.***	***2013г.***
Общ брой пренощували лица в община Елена	4604	7366	7101	8874	10427	10906	17009
Годишна заетост на легловата база	21,4	25,1	19,1	16,0	22,0	25,2	30,2
Годишна заетост на	5,9	6,9	5,2	4,4	6,0	6,9	8,3

легловата база (%)							
Средна цена на нощувка (в лева)	22,25	21,33	21,03	24,18	21,98	23,12	23,60

Източник: Общинска администрация – Елена.

Анализът на данните показва, че за разглеждания период (2007– 2013г.) се наблюдава известен ръст на покачване, както на общия брой на реализираните нощувки на територията на общината, така и на годишната заетост на легловата база. Като цяло обаче, стойностите на заетост на легловата база са сравнително ниски – движат се в границите между 20 и 30 нощувки на година. Това означава, че се ползва едва около 8% от възможния годишен капацитет на легловата база, което е крайно недостатъчно.

Таблица №32

Категоризирани обекти за хранене и развлечения в община Елена за 2015г.

Вид заведение	***Места***		***Населено място (брой заведения)***
	бр.	***%***	
Кафе – аперитив	258	9,3	*Елена (10)*
Снек – бар	656	23,8	*Елена (8), Чакали (1), Шилковци (1), Буйновци (1), Дрента (1), Яковци (1), Долни Марян (1)*
Пивница	209	7,6	*Елена (2), Чакали (1), Яковци (1), Дрента (1), Константин (2), Майско (1), Руховци (1)*
Ресторант	430	15,6	*Елена (2), Средни колиби (1), Костел (1)*
Механа	704	25,5	*Елена (8), Вълчовци (1)*
Пицария	50	1,8	*Елена (2)*
Кафе – клуб	298	10,8	*Елена (2)*
Кафетерия	30	1,1	*Елена (1)*
Коктейл – бар	40	1,5	*Елена (1)*
Лоби бар	40	1,5	*Елена (1)*
Къщи	40	1,5	*Средни колиби (1)*
Общо	***2755***	***100,0***	***Обхват: 13 населени места***

Източник: Общинска администрация – Елена.

В туристическата дейност освен легловата база, съществена роля играят и *обектите за хранене и развлечения*, насочени предимно към обслужването на туристическия контингент (част от обектите се използват и от местното население).

В община Елена обектите за хранене и развлечения са значително по-малко, отколкото местата за настаняване. Тези обекти са общо 54 на брой, от които 37 са в град Елена, т.е. 68,5% от обектите са съсредоточени в общинския център и само 17 обекта са разположени в други населени места в общината *(табл.32)*.

Категоризираните обекти за хранене и развлечения са разпределени в общо 13 населени места и са с общ капацитет 2755 места. Обектите са от 11 типа, като най-разпространени са механите, които разполагат със 704 места, или 25,5% от общия капацитет на всички заведения. След тях се нареждат снек – баровете с 656 места (23,8%) и ресторантите с 430 места (15,6%). С най-малък капацитет е единствената кафетерия, регистрирана на територията на общината – 30 места, или едва 1,1% от общия капацитет.

От общо 2755 места в заведенията за хранене и развлечения 2090 места (или 75,9%) са съсредоточени в общинския център – гр.Елена. Останалите 665 места са разпределени в 12 села,

като най-много места има в с.Средни колиби - 162, а най-малко са местата в с.Шилковци – 28 *(табл.33).*

Таблица №33

Брой места в обектите за хранене и развлечения в община Елена за 2015г. (по населени места)

Населено място	***Места***	
	бр.	***%***
гр.Елена	2090	75,9
с.Средни колиби	162	5,9
с.Яковци	60	2,2
с.Костел	60	2,2
с.Буйновци	50	1,8
с.Долни Марян	50	1,8
с.Вълчовци	60	2,2
с.Майско	44	1,6
с.Руховци	43	1,5
с.Дрента	36	1,3
с.Константин	32	1,2
с.Чакали	40	1,4
с.Шилковци	28	1,0
Общо	***2755***	***100,0***

Източник: Общинска администрация – Елена.

Посочените обекти са подразделят на две основни групи – заведения, в които се предлага храна (капацитет 1840 места, т.е. 67%) и питейни заведения (капацитет 915 места, или 33% от общия брой места в общината).

Данните показват, че в община Елена преобладават нискокатегорийните обекти за хранене и развлечения *(табл.34).* Най-висок е делът на заведенията с 2 звезди – 59,3% от общия брой заведения, следван от обектите с най-ниската категория (1 звезда) – 35,2%. Най-малко са обектите от по-високата категория (4 звезди) – 1,8%. В община Елена почти липсват висококатегорийни заведения, което е резултат от характера на търсенето – предимно семейства с деца и младежи, ориентирани към по-нисък ценови клас.

Сравнението на данните показва, че обектите за настаняване и тези за хранене и развлечения имат сходни характеристики. Повечето от тях са с ниска категория (1 и 2 звезди) и са концентрирани около град Елена и някои от по-големите села в общината. Липсват обекти от по-високата категория, които са предпоставка за привличане и на чуждестранен туристически поток. Към момента туристическото предлагане в общината е насочено почти изцяло към български туристи.

Таблица №34

Категоризация на обектите за хранене и развлечения в община Елена към 2015г.

Категория	***Обекти***	
	бр.	***%***
1 звезда	19	35,2

2 звезди	32	59,3
3 звезди	2	3,7
4 звезди	1	1,8
Общо	***54***	***100,0***

Източник: Общинска администрация – Елена.

Анализът на данните показва, че на този етап обектите за настаняване и заведенията за хранене и развлечения изчерпват целия набор от туристически продукти, които община Елена предлага. Друг тип допълнително обслужване на туристическия контингент (атракции, спорт, развлечения и други съпътстващи туризма дейности) почти не се предлага. Преодоляването на този дисбаланс следва да бъде водещо за институциите и предприемачите, имащи отношение към развитието на туризма в региона. Община Елена притежава специфичен набор от услуги, насочени към определен туристически сегмент – млади хора и семейства с деца. Този потенциал на територията следва да бъде оптимално оползотворен с оглед по-доброто позициониране на община Елена на българския и международния туристически пазар.

Специализираната туристическа инфраструктура включа всички обекти и съоръжения, които са изградени на територията на общината, с цел осигуряване на възможност за практикуване на определен вид туризъм: пешеходни пътеки, вело маршрути, ски писти и съоръжения, стени за скално катерене, полигони за спортно ориентиране и др. Този тип инфраструктура (за разлика от досега разгледаната) е тясно свързана с типа туризъм, който се практикува, поради което се квалифицира като „специализирана". Без този тип инфраструктура на практика не може да се развива никаква туристическа дейност.

На територията на общината са маркирани и се поддържат няколко основни *пешеходни маршрута:*

1. *с.Усои – м."Марков камък" – м."Раюв камък" – с.Усои*

Маршрутът се предлага в два варианта. Първият от тях започва от Хотелски комплекс „Усоето", преминава покрай „Марков камък" и „Раюв камък" и се връща до с.Усои. Маршрутът е кръгов и отнема около 3 часа. Вторият вариант е с начална точка на 3 км южно от град Елена, по прохода Елена - Твърдица. Този маршрут продължава с изкачването на планинския рид покрай природната забележителност „Марков камък". По-нататък пътеката преминава над скални откоси и достига до платото, в края на което е другата природна забележителност „Раюв камък". След това следва спускане от планинския рид обратно към с.Усои.

2. *с.Мийковци – х.Чумерна – вр.Чумерна*

Маршрутът започва от с.Мийковци (на около 13 км югоизточно от гр.Елена) и отнема около 4 часа. Той включва: разходка по макадамов път около живописната р.Борощица, почивка в хижа Чумерна и около 30 минутен финален преход до самия връх Чумерна. По трасето на маршрута има изградени много кътове с пейки, маси и барбекюта, които дават възможност за къмпингуване и пикник на открито.

3. *гр.Елена – Ханче „Боаза"*

Маршрутът започва от град Елена, като се движи на север от града (в посока Долни Чукани). След това преминава през „Боаза" (една от най-интересните местности в Еленския Балкан) и достига до водопадите на р.Търкашени. В района на водопада се предлагат допълнителни атракции – спускане на рапел и въжен тролей. След водопада, маршрутът преминава през жп прелез и достига до Ханче „Боаза". Целият маршрут отнема около 3:30 часа.

4. *гр.Елена – с.Марафелци – с.Вълчевци – Капиновски манастир*

Маршрутът започва от центъра на град Елена, като първоначално се движи в северозападна посока. Преминава се през няколко типични за Еленския Балкан селца – Марафелци, Титевци, Вълчевци. Трасето се движи край язовир „Йовковци", изкачва се до махала Развалаци и се спуска до река Велесина. Крайната точка на маршрута е Капиновския манастир. Районът разполага с детски кътове, комплекс с басейн и други атракции. Преходът отнема около 4:30 часа.

5. *гр.Елена – „Христовски водопад"*

Маршрутът започва от автогарата в град Елена и се движи на югоизток, като преминава през бившите махали и села, по-късно присъединени административно към града. След като премине покрай махала Христовци, трасета извежда до самия „Христовски водопад" на река Мийковска. Предлагат се допълнителни атракции като спускане с алпийски рапел до реката. В района има изградени кътове за отдих и пикник на открито. Преходът отнема около 3:30 часа.

6. *с.Долни Марян – с.Марян – Марянски манастир – с.Долни Марян*

Маршрутът започва от бунгала „Лъки" и в началото следва асфалтовия път в посока североизток. След това трасето се изкачва по скалист хребет и достига до барата в с.Марян, откъдето извежда до Марянския манастир. Следва връщане по асфалтовия път обратно до с.Долни Марян. Преходът трае около 3 часа.

За любителите на колоезденето община Елена предлага два различни типа *вело маршрути:*

1. *спускане:*
   - *х.Чумерна – с.Мийковци*
2. *велотурове по асфалтови пътища и пътеки:*
   - *гр.Елена – яз.„Йовковци" – с.Вълчовци – с.Марафелци – гр.Елена;*
   - *гр.Елена – с.Горни Геновци – с.Багалевци – с.Тодювци – гр.Елена;*
   - *гр.Елена – с.Руховци – „Христовски водопад" – с.Велковци – гр.Елена;*
   - *гр.Елена – с.Руховци – „Христовски водопад" – с.Илаков рът – с.Хъневци – гр.Елена;*
   - *гр.Елена – с.Мийковци – с.Костел – с.Марян – гр.Елена.*

Маршрутите са с различна степен на трудност и са с продължителност от 3 до 4 часа. Тези трасета комбинират активния отдих (колоезденето) с пасивния отдих (познавателния туризъм).

Община Елена разполага с осем *полигона за спортно ориентиране,* което я превръща в първенец в страната по този показател. До х.„Буковец" има оборудвани *маршрути за скално катерене* за начинаещи и средно напреднали. Районът е подходящ и за организирането на *въжен тролей.*

Като особено перспективни за общината се очертават конният спорт и зимните ски спортове. Те са свързани с изграждането на значителна по обем туристическа инфраструктура (особено ски туризма).

За практикуване на *конен спорт* са изградени три бази – в землищата на селата Шилковци и Константин и в град Елена. Този вид спорт е сравнително добре обезпечен с необходимите обекти и съоръжения и през последните години привлича все по-голям туристическия интерес.

Първата конна база се намира на територията на Частно ловно стопанство „Буковец" в землището на с.Шилковци, на около 8 км от гр.Елена. Тренировъчният плац е с размери 60/80м и е покрит с пясък върху скара. Той е оборудван с 30 стойки и 80 бариери от дърво. Близо до него е разположен и тревен плац с размери 30/55м. Осигурена е тревна площ за свободна паша на конете с размери 100/200м. Базата разполага с 20 бокса за коне с размери 3/3м, от които клубът използва само 5 бокса. Боксовете са с твърда настилка, масивна конструкция и са снабдени с поилки. Към тях има изградена стая за амуничник със съблекалня, а до нея е разположена отделна баня за конете с външен вход. Осигурени са и помещения за съхраняване на сено, слама и фуражни храни. Базата отговаря на съвременните изисквания за обучение на коне и уроци по езда за различните възрастови групи. В базата се провеждат и тренировките на състезателите от ККС „Скайси – ЕФ" – гр.Елена. В община Елена съществува и втори полигон за скокове, който е разположен в с.Константин. Конната база в гр.Елена предлага езда за начинаещи и напреднали, както и конни преходи през Балкана.

Въпреки наличието на много добри условия за развитието и практикуването на *зимни ски спортове* в община Елена, този вид спорт не е достатъчно добре развит. Независимо от сравнително малката височина на връх Чумерна (1536м), поради специфичните локални климатични особености снежната покривка се появява още в средата на месец декември и се задържа до началото на месец март. Това позволява реализацията на един нормален ски сезон в рамките на разглежданата територия. Изградената за тази цел инфраструктура обаче, е крайно недостатъчна като брой и капацитет. Към настоящия момент функционират само няколко къси любителски писти в района на връх Чумерна и около селата Мийковци и Усоето.

Едната ски-писта е разположена в близост до хижа Чумерна. Тя има дължина 750м, оборудвана е със ски-влек (тип „Помагалски”) и ски-гардеробна към хижата (със 100 чифта ски). По изградената екопътека от връх Чумерна до село Мийковци се стига до другата функционираща ски-писта в района. Тя е подходяща както за начинаещи, така и за напреднали скиори и също е оборудвана със ски-влек и ски-гардеробна. Близо до хижа „Буковец” и в околностите на град Елена (в местността „Ушите”) са изградени малки ски-писти.

Съществуват добри условия за прокарването на нова ски писта по трасето хижа „Чумерна“ - местност „Боржийска поляна“ - с.Мийковци, с обща дължина около 3км. Подобна реализация би превърнала района на връх Чумерна в привлекателна ски зона за населението от Източна България, което сега е принудено да пътува до значително по-отдалечени дестинации като Боровец, Банско и Пампорово. За постигането на този резултат е необходимо да се построят няколко лифта от района на с.Мийковци до хижа „Чумерна“, което ще скъси с около 15км достъпа до високопланинските части на община Елена. Реализацията на подобна възможност ще увеличи в значителна степен туристическия потенциал на община Елена и ще окаже мултиплициращ ефект върху останалите туристически дейности, които стават все по-важен фактор в социално-икономическото развитие на общината.

2.10.3. Зелена система

Зелената система в общината може да бъде разгледана в два териториални аспекта: зелена система, изградена в рамките на урбанизираните територии и зелена система, формирана извън границите на урбанизираните територии.

2.10.3.1. Зелена система в урбанизираните територии

Ясно структурирана зелена система съществува само в общинския център – град Елена. Тя включва следните по-значими обекти: парка „Калето“, градината до „Ритуалния дом“ и озелените площи при източния вход на града.

Градският парк „Калето“ е най-значимият елемент на зелената система на град Елена. Той е изграден в резултат на многогодишните усилия на местните власти. Залесен е изцяло с доброволния труд на учениците и жителите на града.

Подходите към парка са организирани от три посоки – юг, изток и запад, което го прави леснодостъпен от всички части на градската територия. С осъщественото благоустрояване на площад „Христо Ботев“, завършено през 1983г., се постига една ефективна връзка на парковата територия с центъра на града.

В южната част на парка през 70-те години на XX век е изграден спортния комплекс със стадион „Чумерна“. По-късно, в началото на XXI век, е преустроен и съществуващият плувен басейн, който е превърнат в съвременно място за отдих и развлечения. В близост до него са изградени нови тенис кортове, които обогатяват и допълват спортните функции в южната зона на парка.

Парковата територия е залесена предимно с едра иглолистна растителност, която вече е достигнала зряла възраст и на места се нуждае от подмяна. Алейната мрежа е в лошо състояние и се налага да бъде реновирана. Страничните подходи към парка (от изток и запад) се нуждаят от ремонт и подновяване на настилките.

Освен посочените по-горе елементи, зелената система на град Елена включа и специфичните озеленени пространства, които са изградени в Музейния комплекс „Даскалоливницата“ и Къщата-музей „Иларион Макариополски“. Те допринасят за добре благоустроения вид на музейните сгради и комплекси и предлагат удачна форма за отдих както на туристите, така и на местното население.

Към зелената система на града се причисляват и някои по-малки зелени площи с ограничено ползване в дворовете на детските заведения и СОУ „Иван Момчилов“. Те са предназначение предимно за отдих на деца и ученици.

Тук следва да се включи и гробищният парк на гр.Елена, който също се явява част от зелената система на града. Той се нуждае от разширяване и подходящо озеленяване и благоустрояване.

Зелената система в останалите селища в община Елена е представена от малки зелени площи. Те са ситуирани предимно в центровете на селата (под формата на озеленяване около селските площади), в дворовете на училищата и църковните сгради. Тези зелени площи не се

поддържат в достатъчно добро състояние, но са от важно значение за ежедневния отдих на местните жители.

Общото впечатление от населените места в община Елена е, че те са богато озеленени. Това до голяма степен е свързано и с наличието на едра дървесна растителност в дворовете на обществените и индивидуалните жилищни сгради. Зеленината присъства осезателно и в извънселищните територии на общината.

2.10.3.2. Зелена система извън урбанизираните територии

От съществено значение за околоградската зона на гр.Елена е наличието на естествени или изкуствено създадени територии с едра дървесна растителност.

В резултат на няколкогодишни залесителни дейности по стръмните брегове на Еленската река са засадени борови насаждения, които придават един добър вид на ерозиралите и стръмни скатове на речното корито.

Подобни насаждения са реализирани и южно от бившия Завод за училищна мебел. Тук се намира най-старата гора от бял бор в района, засадена в края на XIX в. (непосредствено след Освобождението), която в продължение на дълги години е била единствената иглолистна гора в крайградската зона.

В много добро състояние е и иглолистната гора, разположена върху терена на бившия разсадник в местността „Тихия кът“. Тя се явява естествено продължение на градския парк „Калето“, който постепенно преминава в лесопарка „Тихия кът“.

Около града има и много самозалесили се територии с едра растителност като: „Балбузанския баир“, „Чуката“, „Теферич“, поречията на Еленската река и нейните притоци в околоселищната територия.

Всички населени места в общината са се вписали удачно в раздвижения и сложен релеф на територията, като са се обвързали по един естествен начин с обилната околна зеленина. По този начин е постигната връзката между зелените площи в селищните територии и залесените части на извънселищния ландшафт. В тази насока допълнително влияние оказва визуалната връзка с близките и по-далечни хълмове и планински вериги, които придават силно залесен характер на цялата общинска територия.

2.11. Система „Транспортна инфраструктура”

Транспортният достъп “от” и “до” община Елена е от значение за устройственото планиране от гледна точка на условията за реализиране на външните (входящи и изходящи) връзки със съседните общини.

2.11.1. Пътна инфраструктура

Пътната инфраструктура на територията на община Елена включва част от трасетата на републиканската пътна мрежа и общински пътища.

2.11.1.1. Републиканска пътна мрежа

Пътната инфраструктура в община Елена се състои от:

- участък от второкласен път **II-53** (от граница с община Златарица - община Елена - граница с община Сливен)*;*
- отсечки от третокласни пътища: **III-662** (Твърдица-Елена); **III-551** (граница с община Велико Търново до Елена) и **III-408** (с.Константин – гр.Омуртаг).

Състоянието на пътищата от републиканската пътна мрежа на територията на община Елена варират от „лошо” до „много добро” *(табл.35).*

Таблица №35

Състояние на пътищата от републиканската пътна мрежа в община Елена

№	*Републиканска пътна мрежа*	*Дължина (км)*	*Състояние*
1.	***II****-53 (от граница с община Златарица до гр. Елена – (км 46+290) и от гр. Елена (км 46+290) до граница с община Сливен (км 72+200)*	8.85 км. 25.91 км.	***лошо*** ***много добро***
2.	***III****-662 (Твърдица - Елена)*	23.875 км.	***добро***

3.	***III**-551 (от граница с община Велико Търново до Елена) и по главна улица на град Елена*	17.6 км. 2.721 км.	***лошо*** ***много добро***
4.	***III**-408 (с.Константин - гр.Омуртаг)*	9.031 км.	***лошо***
	Обща дължина	*85.637 **км.***	

Главната транспортна артерия, която минава край град Елена е второкласен републикански път **II-53** Поликраище - Горна Оряховица - Лясковец - Елена - Стара река - Сливен - о.п.Ямбол - Калчево - Средец. Тя свързва общината на север с главния железопътен възел в Централна Северна България - Горна Оряховица и косвено чрез първокласен републикански път I-4 София - Варна - с областния център Велико Търново. На изток чрез път II-53 се осъществява връзката на община Елена с общините Сливен, Ямбол и Бургас.

Връзката на община Елена на североизток с общините Антоново и Омуртаг от област Търговище изпълнява третокласният път III-408 (Стеврек - Глоговец), който се включва във второкласния път II-53 в участъка Елена - Стара река при с.Константин.

Втората косвена връзка на общинския с областния център от северозапад е третокласен път III-551 (Дебелец-Плаково-Средни колиби-Елена), който през последните години е занемарен, което създава затруднения при движението на масовия автомобилен транспорт.

Друга важна транспортна артерия е третокласен път III-662 (Нова Загора - Баня - Твърдица - Елена). Освен, че осъществява връзка с хижите „Буковец" и „Чумерна", той е най-пряката връзка между селищата от двете страни на Стара планина.

След приключването на ремонтна дейност проходът Елена-Твърдица е отворен в края на 2012 г. за леки автомобили и тежкотоварни превозни средства до 10 тона. По широкия шест метра път са укрепени няколко свлачища и са изградени отводнителни системи. В края на 2013г. е извършен ремонт на обект ЛОТ 19 „Рехабилитация на път II-53 от км. 46+290 до км. 72+200 и на път III - 551 Дебелец - Плаково - Елена". С рехабилитацията на пътната мрежа се осигурява безопасност при пътуването и се подобрява достъпът на хората от общините Елена и Златарица до административни, здравни, образователни и културни услуги, както и до областния център Велико Търново. Подобрена е връзката при пътуването между Северна и Южна България през прохода Вратник, който е отворен целогодишно за леки автомобили и тежкотоварни превозни средства до 10т.

Пътищата от републиканската пътна мрежа са поддържани от Областно пътно управление (направления Велико Търново, Сливен, Твърдица, Средни колиби-Плаково).

2.11.1.2. Общински пътища

Общинските пътища съдействат за извършването на основните обслужващи функции в рамките на общината. Те осигуряват прекия транспортен достъп до всички населени места в общината, които са извън обхвата на републиканската пътна мрежа.

Общинската пътна мрежа включва всички четвъртокласни пътища по отменения Закон за пътищата (обн. ДВ, бр.93 от 1969 г., отм. §3 от ПЗР на Закона за пътищата, обн.Дв. Бр.26 от 29 март 2000г.), които не са включени в списъка на републиканските пътища, както и някои други. Списъкът на общинските пътища на територията на общината е утвърден с Решение № 236 от 13 април 2007 г. и Решение № 115 от 14 март 2009 г. на Министерския съвет за утвърждаване на списък на общинските пътища и на допълнителен списък.

Общият брой на общинските пътища на територията на общината е 69 с обща дължина 230,39 км.:

VTR -1072, 1074, 1075, 1078, 1079, 1080, 1162, 2070, 2076,3071,3073, 3077, 3081,3082, 3083, 3084, 3085,3086, 3087, 3088, 3089, 3090, 3091, 3092, 3093, 3094, 3095, 3097, 3098, 3099, 3100, 3101, 3102, 3103, 3104, 3105, 3106, 3107, 3108, 3109, 3110, 3111, 3113, 3114, 3115, 3116, 3119, 3120, 3121, 3122, 3123, 3125, 3126, 3127, 3128, 3129, 3130, 3132, 3133, 3134, 3135, 3136, 3137, 3138, 3139, 3142, 3143, 3144 и 3145.

Пътищата от общинската пътна мрежа са категоризирани в 3 категории. На територията на общината 75,8 км са I категория, 3,2 км са II категория и 151,39 км са III категория. По-голямата част от общинските пътища са изградени още в първата половина на XXв. През 1970-1980г. на миналия век почти всички пътища са асфалтирани, без да им се променят напречните и надлъжните профили. Поради слабата интензивност на автомобилното движение те са издържали в относително добро състояние до края на века, но с увеличаване на натоварването една голяма част от тях в момента са в лошо състояние. За това оказва влияние и увеличения дърводобив, движението на тежкотоварните автомобили и засиленото строителството в малките населени места.

2.11.2. Железопътна инфраструктура

Железопътната инфраструктура на територията на община Елена включва:

- част от 41 жп линията „Горна Оряховица - Елена“ от км 35+980 до км 43+750 с дължина 7,770 км по данни от ГИС на ДП „НКЖИ“;
- жп гара „Елена“;
- заводското отклонение от жп гара „Елена” до Завода за строително стъкло - 300м.

Железопътната линия е пусната в експлоатация през 1974г. Тя в основни линии е обслужвала Завода за строително стъкло. След неговото закриване товарооборота по линията рязко спада. С постановление на Министерски съвет от 2003г. железопътната линия Горна Оряховица - Елена е закрита като нерентабилна. Жп линията се охранява от охранителна фирма от 2011 г.

Със Заповед № РД 46-666/15.08.2012 г. на министъра на МЗХ е съставена междуведомствена комисия със задача: „Определяне на размера и границите на площите, подлежащи на рекултивация на земното легло след демонтиране на жп линията в участъка Лясковец – Елена.

Жп гара „Елена“ е на 2,5 км от центъра на града. Съоръженията и сградите, обслужващи жп транспорта, към момента не функционират.

2.11.3. Въздушен транспорт

Поради планинския характер на терена на общината, въздушния транспорт не е развит. Преди години за хеликоптерна площадка е служил дворът на гимназията в гр.Елена.

2.12. Система „Инженерни мрежи и съоръжения”

2.12.1. Водоснабдяване и канализация

2.12.1.1. Водопроводна мрежа

2.12.1.1.1. Обща част

Община Елена, заедно с община Златарица е най-богата на водни ресурси в областта. Въпреки това, по данни на НСИ за 2010г. делът на водоснабденото население на територията на община Елена е най-нисък – 94,6%.

Водоснабдяването на населените места от областта се осигурява основно от хидровъзел „Йовковци” - район Елена, както и от местни водоизточници. Основното водоснабдяване на гр.Елена се осъществява от ВиК „Йовковци“ - район Елена. Водата се доставя от язовир „Йовковци“, преминава през пречиствателна станция „Йовковци“ и чрез помпена станция „Елена“ се доставя посредством довеждащ водопровод 400мм, който се обслужва от ВиК „Йовковци“ ООД - В. Търново. Продължение на този водопровод с диаметър 219мм стига до с.Беброво, като водоснабдява с.Руховци, с.Христовци, с.Марян, с.Чакали и с.Беброво.

ВиК „Йовковци“ стопанисва и местни водопроводи - Бадевски, който водоснабдява с.Бадевци, с.Ребревци, с.Гърдевци, с.Шилковци, с.Баевци, с.Донковци, с.Яковци и гр.Елена. От отделни водопроводи се водоснабдяват и селищата: Средни колиби, Раювци, Илиювци, Берковци, Блъсковци, Търкашени, Велювци, Николовци, Тодювци, Бейковци, Буйновци, Хъневци, Угорялковци и Илаков рът.

От водопровода „Бяла крава“ се водоснабдяват селищата: Костел, Граматици, Събковци и Валето.

С.Константин се водоснабдява от водопровода от с.Каменари, а с.Майско се водоснабдява от водопровода от с.Бойковци.

Град Елена частично се водоснабдява и от съществуващите и все още действащи стари водопроводи - Бадевския, Буков Дол и Дядо Стоянов Кладенец.

Останалите села и махали в община Елена са водоснабдени от собствени водоизточници, които се стопанисват от община Елена. В тези населени места през летните месеци има недостиг на вода, което налага ограничения във водоползването. Наблюдава се рязко покачване на консумацията през лятото (питейната вода се ползва за напояване) и затова се прилагат принудителни ограничения във водоподаването, с цел ограничаване на разхищенията. Необходимо е да се изследват възможностите за ползване на питейна вода от язовир „Йовковци" за селищата, които се водоснабдяват от местни водоизточници с недостатъчен дебит, сред който е и с.Майско.

Основният водоизточник в общината е язовир „Йовковци", управляван от ВиК „Йовковци" ООД, от който се водоснабдяват повече от 25 населени места - градовете Велико Търново, Горна Оряховица, Лясковец, Стражица, Златарица, Елена, Дряново и други. Язовир "Йовковци", изграден на територията на община Елена по поречието на р.Веселина, е с обем 92 млн.куб.м, а пречиствателната станция за питейни води ПСПВ "Йовковци" е с проектен капацитет 2500 л./сек. ПСПВ е въведена в експлоатация през 1980г., като е изграден само първият етап с 50% мощност от предвидената.

Използваната вода от един човек за 2010г. по данни на НСИ е 117 л./ч./д., което е под средното за областта (125 л./ч./д.) и страната като цяло (135 л./ч./д.). От тази вода 75,4% е използвана от домакинствата при 70,0% за областта.

До 01.04.2013г. дейностите по поддръжката и експлоатацията на общинските водоснабдителни и водопреносни мрежи се осъществявани от „Буковец" ЕООД - гр.Елена. Тъй като в периода 2009-2012г. дейността е губеща, а от бюджета на общината не се покрити реализираните загуби, договорът е прекратен и до предаването на водоснабдителните съоръжения на воден оператор, дейността се извършва от община Елена. Големите загуби за периода се дължат на увеличението на цените на електроенергията и консумативите. Това води до увеличаване на загубите и невъзможност за извършване на текущи ремонти и поддръжка на водоснабдителните и водопреносни мрежи.

Налице е нужда от разширение, реконструкция и изграждане на нова водоснабдителна инфраструктура. Основните проблеми във водоснабдяването произтичат предимно от силно амортизираните мрежи и съоръжения, в резултат на което загубите на вода достигат много високата стойност.

2.12.1.1.2. Водоснабдителни системи

Район Елена

(Експлоатационен район към „ВиК Йовковци" ООД град Велико Търново)

Майско-Бойковци

Двете населени места се водоснабдяват от 3 каптажа, разположени западно от с.Бойковци. Водата от каптажите постъпва в напорен водоем по гравитачен водопровод ⌀125мм и ⌀100мм, L=2800м. От водоема по гравитачен водопровод L=240м и ⌀125мм захранва вътрешната мрежа на с.Бойковци.

От същия напарен водоем по гравитачен водопровод L=6000м и ⌀100мм вода достига до напорен водоем на с.Майско, откъдето по гравитачен водопровод L=320м и ⌀80мм захранва вътрешната мрежа на с.Майско.

За водоснабдяване на с.Майско е включен каптаж, намиращ се в посока североизток от селото. Същият е консервиран. Водата от каптажа чрез помпена станция постъпва в напорен водоем по тласкателен водопровод L=400м и ⌀80мм, откъдето захранва вътрешната мрежа на селото.

Годината на построяване е 1971г.

Жителите на с.Бойковци са 48. Водопроводните отклонения са 8бр. с дължина 148м. Жителите на с.Майско са 783. Водопроводните отклонения са 129бр. с дължина 1100м.

Блъсковци - Търкашени

Двете населени места се водоснабдяват от 3 каптажа, разположени северно от с.Блъсковци. Водата от трите каптажа по отделни гравитачни водопроводи L=400м и ⌀60мм, L=460м и ⌀60мм, L=400м и ⌀60мм достигат до събирателна шахта. От шахтата по гравитачен водопровод L=1100м и ⌀60мм водите достигат до напорен водоем. От водоема по гравитачен водопровод L=400м и ⌀60мм водата захранва вътрешната мрежа на с.Блъсковци. От водоема тръгва още един гравитачен водопровод L=700м и ⌀60мм за с.Търкашени. Подава се вода и от хв"Йовковци". През 2012г към системата е включено и село Червенковци.

Годините на построяване са 1985г., 1987г.

Жителите на с.Блъсковци са 12. Водопроводните отклонения са 11бр. с дължина 117 м. Жителите на с.Търкашени са 2. Водопроводните отклонения са 3бр. с дължина 40 м. Жителите на с.Червенковци са 7. Водопроводните отклонения са 7бр. с дължина 50 м.

Буйновци-Кожлевци-Нешевци-Николчевци

Четирите населени места се водоснабдяват от 2 каптажа, разположени югоизточно от с.Буйновци. Водата от двата каптажа по гравитачен водопровод L=9300м и ⌀80мм достигат до напорен водоем, по това трасе е направено отклонение за с.Николчевци. От водоема по гравитация се захранва вътрешната мрежа на с.Буйновци. От нея са направени 2 отклонения за с.Нешевци и с.Кожлевци.

Годините на построяване са 1958г., 1960г.

Жителите на с.Буйновци са 68. Водопроводните отклонения са 144бр. с дължина 1818 м. Жителите на с.Кожлевци са 3, на с.Нешевци - 12, а на с.Николчевци - 5

Илаков рът-Угорялковци

Двете населени места се водоснабдяват от 3 каптажа, разположени южно от селата. Водата от трите каптажа по отделни гравитачни водопроводи L=810м и ⌀ 1 ½", L=650м и ⌀60мм, L=292м и ⌀60мм достигат до напорен водоем. От него по гравитачен водопровод L=1100м и ⌀60мм водите достигат до напорен водоем. От водоема по гравитачен водопровод водата захранва вътрешната мрежа на с.Илаков рът. От водоема тръгва още един гравитачен клон L=340м и ⌀60мм за махала Угорялковци. Подава се вода и от хв"Йовковци".

Годините на построяване са 1958г., 1960г., 1985г., 1987г.

Жителите са 153. Водопроводните отклонения са 154бр. с дължина 1584м.

Хъневци

Водоизточникът е каптаж, намиращ се североизточно от селото.

Водата от каптажа по гравитачен клон L=25м и ⌀60мм достига до напорен водоем, откъдето по гравитачен водопровод L=470м и ⌀60мм захранват вътрешната водопроводна мрежа на селото.

Годината на построяване е 1958г.

Водопроводните отклонения са 5бр. с дължина 50м. Селото има само 1 регистриран жител.

Гюрлека (Константин-Каменари-Светославци)

Водоизточникът е каптаж, намиращ се южно от с.Светославци.

Водата от каптажа чрез помпена станция и тласкателен водопровод L=1200м и ⌀125мм достига до напорен водоем. От водоема тръгват 3 хранителни клона:

- за с.Светославци - L=350м и ⌀80мм;
- за с.Каменари - L=1000м и ⌀125мм;
- за напорен водоем с.Константин - L=3800м и ⌀100мм.

Годината на построяване е 1972г.

Жителите на с.Константин са 1022. Водопроводните отклонения са 361бр. с дължина 3928 м. Жителите на с.Каменари са 231. Водопроводните отклонения са 81бр. с дължина 1171 м. Жителите на с.Светославци са 28. Водопроводните отклонения са 8бр. с дължина 195 м.

Бадевци

Водоизточниците са два каптажа, намиращ се в посока юг, югоизток от с.Бадевци. Първоначално водоснабдяването от тези водоизточници е било само за с.Бадевци и за гр.Елена, но в последствие са включени следните населени места: Ребревци, Шилковци, Гърдевци, Баевци, Донковци, Вързилковци, Бръчковци, Яковци, Махалници, Стойчевци, Тинково, Д.Геновци, Казаци.

Водата от каптажите по гравитачен водопровод L=12 900м и ⌀150мм , ⌀125мм чрез няколко облекчителни шахти достига до напорен водоем гр.Елена, като по пътя си отдава вода на изброените по-горе населени места.

На 80 м от водохващането е изградена помпена станция за с.Бадевци. От помпената станция по тласкателен водопровод L=400м и ⌀80мм водата достига до напорен водоем, откъдето по гравитачен водопровод L=240м и ⌀125мм захранват вътрешната водопроводна мрежа на с.Бадевци.

Годините на построяване са 1930г., 1962г., 1968г., 1970г., 1987г., 1988г.

Жителите на с.Бадевци са 8. Водопроводните отклонения са 21бр. с дължина 314м.

Елена

Освен от каптажите “Бадевци” и от яз.”Йовковци” гр.Елена се водоснабдява и от дренаж и каптаж, намиращи се южно от града. Водите от каптажа, чрез помпена станция и тласкателен водопровод L=1200м и ⌀125мм, достигат до напорен водоем. В този водоем вече са се включили по гравитация водите от дренажа. От напорния водоем по гравитация гр.Елена получава допълнителните водни количества.

Годините на построяване са 1928г., 1930г., 1939г.

Жителите на гр.Елена са 5604. Водопроводните отклонения са 1 444бр. с дължина 16 031м.

Дрента-Горни край

Двете населени места се водоснабдяват от 3 каптажа, разположени южно от селата. Водата от трите каптажа по гравитачен водопровод L=4000м и ⌀100 мм достига до разпределителна шахта, от която тръгват два гравитачни клона. Единият достига до напорен водоем, откъдето по гравитация захранва махала Горни край. Другият клон, също по гравитация, достига до с.Дрента.

Годината на построяване е 1956г.

Жителите са 74. Водопроводните отклонения са 147бр. с дължина 2074 м.

Мийковци

Водоизточникът е каптаж, намиращ се южно от селото.

Водата от каптажа достига гравитачно до НВ, откъдето по гравитачен водопровод L=1300м и ⌀80мм захранва вътрешната водопроводна мрежа на селото.

Годината на построяване е 1987г.

Жителите на селото са 31. Водопроводните отклонения са 66бр. с дължина 373 м.

Костел

Водоизточникът е каптаж, намиращ се южно от селото.

Водата от каптажа по гравитачен водопровод L=2300м и ⌀60мм достига до НВ, откъдето по гравитачен водопровод L=150м и ⌀100мм захранва вътрешната водопроводна мрежа на селото.

Годините на построяване са 1951г., 1974г.

Жителите на селото са 75. Водопроводните отклонения са 134бр. с дължина 1635 м.

Титевци-Марафелци

Водоизточникът е каптаж, намиращ се северно от селата.

Водата от каптажа по гравитачен водопровод L=1000м и ⌀60мм достига до НВ, откъдето по гравитачен водопровод L=1000м и ⌀60мм захранва вътрешната водопроводна мрежа на с.Марафелци. От тази мрежа е направено отклонение за с.Титевци.

Годината на построяване е 1972г.

Жителите на с.Марафелци са 4. Водопроводните отклонения са 1бр. с дължина 52м. Жителите на с.Титевци са 5. Водопроводните отклонения са 2бр. с дължина 140 м.

Подава се вода и от хв”Йовковци”.

Тодевци

Водоизточниците са 2 каптажа, намиращи се на югозапад и североизток от селото.

Водата от единия каптаж по гравитачен водопровод L=2700м и ⌀80мм достига до НВ. В същия водоем се включва водата по гравитачен водопровод L=2000м и ⌀60мм от другия каптаж . От напорния водоем гравитачно се захранва водопроводната мрежа на селото.

Годините на построяване са 1955г., 1983г.

Жителите на селото са 50. Водопроводните отклонения са 94бр. с дължина 1157 м.

Средни колиби-Раевци-Илиевци

Водоизточникът е каптаж, намиращ се южно от с.Берковци.

Водата от каптажа по гравитачен водопровод L=3900м и ⌀80мм достига до НВ. Този гравитачен водопровод по пътя си към НВ отдава вода на с.Илиевци. От напорния водоем водата достига до вътрешната мрежа на с.Средни колиби по гравитачен водопровод L=260м и ⌀125мм. От тази мрежа тръгва клон за с.Раевци.

Годината на построяване е 1975г.

Жителите на с.Средни колиби са 28. Водопроводните отклонения са 96бр. с дължина 1189 м. Жителите на с.Раевци и с.Илиевци са 17. Водопроводните отклонения са 66бр. с дължина 76 м.

Колари-Граматици

Водоизточникът е каптаж, намиращ се южно от с.Колари.

Водата от каптажа по гравитачен водопровод L=1424м и ⌀1" достига до НВ за с.Колари. От напорния водоем водата достига до вътрешната мрежа на с.Колари по гравитачен водопровод L=380м и ⌀1 ½". От напорния водоем тръгва гравитачен клон L=1218м и ⌀1" за с.Граматици.

Годината на построяване е 1942г.

Жителите на с.Колари са 6. Жителите на с.Граматици са 10. Водопроводните отклонения са 47бр. с дължина 759 м.

Дебели рът-Стояновци

Двете населени места се водоснабдяват от каптаж, намиращ се южно от селата. Водата от каптажа постъпва гравитачно в напорния водоем и след това отново по гравитация захранва първо с.Стояновци и след това с.Дебели рът. Единствено тази система, разположена на територията на Община Елена , се обслужва от експлоатационен район Златарица на „ВиК Йовковци" ООД, поради отдалечеността от град Елена и по-добрата транспортна връзка с град Златарица.

Жителите на село Дебели рът са 0, а на Стояновци 12.

2.12.1.2. Канализационна мрежа

Състоянието на канализационната мрежа е аналогично с това на водопреносната. Стартирало е изграждането на главен канализационен колектор на град Елена.

Град Елена е почти изцяло свързан с обществена канализация, в по-големите села канализацията е изградена частично, а в някои такава въобще липсва и се използват септични ями.

През 2009г. община Елена има одобрена и стартирала Техническа помощ за детайлно разработване на инфраструктурно предложение „Доизграждане на ВиК мрежата и пречистване на водите на гр.Елена", като този проект се финансира по ОП „Опазване на околната среда". Целта е да се подготви качествен и пълен инвестиционен проект за доизграждане на ВиК мрежата и пречистване на водите на гр.Елена. В процес на изграждане е довеждащия колектор до бъдещата пречиствателна станция за отпадни води, която се очаква да бъде изградена през настоящия програмен период 2014 - 2020г.

Докато не се изгради колектора и пречиствателната станция, отпадните води ще продължават да се изливат в река Еленска, която след производствената зона на града е силно замърсена. Най-големият замърсител е „Би Си Си Хандел" ООД. Предприятието разполага със собствена пречиствателна станция, но тя не може да осигури ефикасното пречистване на отпадните води от млекопреработката. Очаква се с изграждане на градската пречиствателна станция проблемите, свързани със замърсяване на водните течения да бъдат разрешени. Решаването на проблема с отпадните води от млекопреработвателното предприятие в града е от решаващо значение за подобряване на екологичната обстановка в общината.

2.12.2. Енергоснабдяване

2.12.2.1. Традиционни енергийни източници

Основен енергоносител в община Елена е електроснабдяването. На територията на община Елена няма селище със статут на населено място, което да не е електрифицирано. Основен потребител на електроенергия в община Елена е град Елена, като на него се пада около 90% от общото потребление в общината.

Основен източник на електроенергия за областта е националната електроенергийна система, посредством ел. подстанция „Горна Оряховица"- 220/110/20 kV. В община Елена е изградена една

подстанция „Елена” - 110/20 kV, която е разположена източно от гр.Елена. Подстанцията е с достатъчен капацитет за снабдяване на общината с електричество. Подстанцията е резервирана с два електропровода 110 kV и при необходимост може временно да се снабдява с електричество от община Златарица и Велико Търново по съществуващата мрежа 20 kV.

В общината е изградена много добра система от електропроводи 20 kV. От електропроводите в градската част 80% са кабелни и 20% са въздушни. В селата електропроводите са 100% въздушни. Трафопостовете 20/0,4 kV в град Елена са около 40 броя, а в селата - около 65 броя.

Като цяло електроразпределителната мрежа на общината е реконструирана и поддържана на добро равнище, но има участъци с нарушени механични и електрически параметри. Строителството на нови трафопостове решава потребностите от нарасналите товари.

Поради наличие на инвеститорски интерес е необходимо изграждането на нови трафопостове в следните населени места: с.Драганосковци, с.Костел, с.Дрента, с.Бръчковци, с.Яковци, с.Райновци, махала „Балуци”, ул.”Неювци” - гр.Елена, ул.”Чукани” - гр.Елена, ул.”Разпоповци” - гр.Елена, ул.”Боевци” - гр.Елена, ул.”Младеново” - гр.Елена.

Мрежата 1 kV в голямата си част е въздушна. За рехабилитация на мрежа 1 kV е необходима подмяната на проводници в следните населени места: с.Костел, с.Дъбравата, с.Николовци (Търкашени), с.Яковци, с.Горно Танчевци, с.Мийковци, с.Духлевци, ул.”Мирославци”.

Обслужването на населението на Община Елена се извършва от ЕНЕРГО-ПРО Мрежи" АД. През юли 2012г. енергоразпределителното дружество стартира мащабен проект за подмяна и рехабилитация на електроразпределителната мрежа на територията на община Елена и община Златарица, с който се предвижда рехабилитацията на 27 електропровода и ремонт на 32 трафопоста в района на Хаинбоаз и общините Елена и Златарица. Община Елена е сред общините, които традиционно страдат през зимата заради системни аварии. Една от главните причини за крупната реконструкция е това, че електроразпределителната мрежа в тези райони претърпя сериозни щети при тежки зимни условия.

Топлоснабдяването на гр.Елена се осъществява от самостоятелни източници - обикновено това са печки на твърдо гориво, електроуреди или самоделно изработени парни инсталации, работещи на твърдо гориво. Община Елена не е газифицирана, като заедно с общините Свищов и Златарица тя е без лиценз за газификация.

2.12.2.2. Възобновяеми енергийни източници

От възобновяемите енергийни източници община Елена е с добри възможности за използването на слънчевата енергия и с по-слаби възможности за използването на ветровата енергия.

Слънчева енергия

Слънчевата радиация, преобразувана в топлина чрез конвенционални термични слънчеви колектори, може да се насочи приоритетно към производство на гореща вода през късна пролет, лято и ранна есен. Въпреки, че съществуват слънчеви термични системи, които могат да работят през цялата година, в момента вследствие на високата им цена, икономически ефективното им приложение трудно може да се докаже.

Краткосрочната програма по ВЕИ за тригодишния период - 2013, 2014 и 2015г., в частта въвеждаща използването на термични слънчеви колектори, включва общински сгради, потребяващи електроенергия или течни горива за производство на гореща вода. Добър пример за това е Детска градина “Радост” в град Елена.

Вятърна енергия

Въз основа на средногодишните стойности на енергийния потенциал на вятърната енергия, отчетени при височина 10 m над земната повърхност, на територията на страната теоретично са обособени три зони с различен ветрови потенциал, като община Елена попада в зона на среден ветроенергиен потенциал. Характеристиките на тази зона са:

- средногодишна скорост на вятъра: 3 - 6 m/s;
- енергиен потенциал: 100 - 200 W/m2 ; (около 1 500 kWh/m2 годишно);

- средногодишната продължителност на интервала от скорости Е т 5-25 m/s в тази зона е 4 000 h, което е около 45% от броя на часовете в годината (8 760 h).

Конкретни проучвания, извършени от инвеститори на ВЕИ показват, че териториите, в които се наблюдават ветрове с постоянство и умерена сила на вятъра (скорост минимум от 5 м/сек) са малко. Такива са крайните южни части от територията на община Елена, основно по билото на Стара планина. За използване на ветровата енергия в тези части от област Велико Търново се налага да се извършат съответните специфични климатични наблюдения за ветровия режим - посока, скорост и колебания и т.н.

Възможностите за използване на ВЕИ на територията на община Елена следва да бъдат проучени и предвид това, че в настоящия етап община Елена е без лиценз за газификация.

2.12.2.3. Енергийна ефективност

Енергийната ефективност е доста сложно, обемно и комплексно понятие, което накратко може да се представи като измерител на разумното използване на енергията. Най-характерната роля на община Елена в този аспект е тази на консуматор на енергия. Това е функция, свързана със задълженията на общината. От голямо значение за жителите на общината е постигането на ниски разходи за енергия и ефективното й изразходване, което обуславя като приоритет за община Елена, внедряване на мерки за енергийна ефективност.

Отговорностите на община Елена в сферата на енергийната ефективност се съдържат в чл.6 от Закона за енергетиката, в чл.9 от Закона за енергийната ефективност и чл.92 от Закона за устройство на територията.

Съгласно програмата основно перо в консумацията на енергия от общината е обслужването на общинските сгради: административни, сгради на образованието, здравеопазването и културата, както и системата на уличното осветление. В община Елена сградите общинска собственост са 21 бр., като основни енергоносители са:

- електроенергия - за всички обекти;
- нафта (газьол) за отопление на административни сгради, училища, детски градини и читалища;
- твърдо гориво (дърва и въглища) - за отопление на здравни заведения, кметства, детски градини, училища и читалища.

Най-голям процент е потреблението на енергия в сферата на образованието и уличното осветление. Основните причини, водещи до възникването на проблеми, свързани с ефективното използване на енергията в общинските обекти са:

- лошото физическо състояние на сградните обвивки;
- амортизирани, морално и физически остарели отоплителни инсталации в сградите;
- липса на разбиране на проблемите за енергопотреблението.

За да се подобрят техническите характеристики на общинските сгради, да се оптимизира консумацията на енергия и да се постигне комфорт на обитаване, следва да се приложат мерки за подобряване на енергийната ефективност, свързани с подмяна на съществуващите дограми, топлоизолация, хидро- и топлоизолация на покриви, подмяна на инсталации и др.

Проблемът за енергийната ефективност в жилищния сектор става все по-значим по две причини - пълната пазарна цена на енергоносителите, водеща до тежко бреме за домакинските бюджети и глобалният стремеж към пестене на енергия в контекста на усилията за постигане на устойчиво развитие. Ограничената информация не дава възможност за технически подробна картина на сектора на територията на общината.

2.12.3. Телекомуникации и ИКТ

Телефонната мрежа обхваща почти всички населени места в общината. В община Елена има покритие на всички действащи мобилни оператори, но поради планинския релеф е трудно да се постигне пълно покритие на цялата общинска територия.

Теренните условия не позволяват пряко приемане на ТВ сигнал от предавателя на връх „Ботев”. За покриване на територията на общината с ТВ сигнал са изградени шест

ретранслаторни станции. Те работят на автоматичен режим и не се нуждаят от обслужване.

Кабелен достъп до Интернет е осигурен само в общинския център. По отношение на покритието на територията на общината с инфраструктура за широколентов достъп до интернет, община Елена попада в териториите на „дигитална сянка" в областта. Част от южните планински части на общината са неосигурени с широколентова връзка, като това са основно землищата на община Елена извън общинския център. Развитието на широколентовия достъп е в пряка връзка с темпа на цифровизацията, като се предлагат предимно xDSL технологии. На пазара много добре са представени кабелните оператори и LAN/WLAN операторите, което заедно с наличието на предлаганите от мобилните оператори услуги за пренос на данни практически прави възможен достъпа до интернет от всяка точка.

Наблюдават се съществени териториални различия по отношение на използването на информационни и комуникационни технологии (ИКТ), което се отразява и на местния потенциал за икономически растеж, конкурентоспособността на местната икономика и равните възможности на населението. В селата, където все още степента на оборудване на фирмите и домакинствата с компютри е по-ниска, е необходимо изграждането на публични места за ползване на интернет, с цел преодоляване на различията и осигуряване на достъп от страна на максимално широк кръг жители. Важно място в този процес заемат местните читалища и библиотеки. Интернет вече е достъпен и в малките селища, като в някои от читалищата в селата се предоставя достъп до компютър и интернет. Макар и с по-малка популярност се ползват и библиотеките. Две от тях - в Елена и Беброво, работят по програмата „Глоб@лни библиотеки". Необходимо е внедряването на иновативни услуги в библиотеките чрез използването на ИКТ.

Паралелно с внедряването на ИКТ в публичния сектор следва да се подпомага дейността на частни предприятия, които да поддържат мрежите и/или да създават съдържание/ИКТ- базирани услуги за ползване от населението на конкретния район - например: местни трудови борси, платформи за интернет-търговия, образователни услуги, за дистанционна здравна диагностика и консултации, портали, свързани с развитието на местния туризъм, ИКТ-базирани системи за наблюдение през активния сезон за прибиране на реколтата и т.н.

2.13. Околна среда

2.13.1. Състояние на атмосферния въздух

Община Елена не попада в РОУКАВ, което е свидетелство за много добрите качества на атмосферния въздух в региона. В общината няма и постоянен пункт за контрол на качеството на въздуха.

Основните източници на замърсяване на въздуха в община Елена са: производствените предприятия, използването на твърди горива за отопление в битовия сектор и автотранспорта.

Намаляването на вредните емисии в общината (в сравнение с предходни години) се дължи на намаляване на производствената дейност на по-голямата част от предприятията или тяхното закриване.

Функциониращите производствени предприятия замърсяват атмосферния въздух предимно чрез парокотелните инсталации с прах, серни и азотни окиси. Най-значимото промишлено предприятие, които се контролира от РИОСВ – Велико Търново е млекопреработвателното предприятие на „Би Си Си Хандел" ООД. Практически други промишлени източници на осезаемо въздействие по отношение на въздуха няма.

През зимния период значим източник на замърсяване на въздуха са битовите отоплителни процеси. Изгарянето на твърдо гориво при инверсионен тип време многократно увеличава концентрациите на замърсяващи вещества в приземния въздух.

Автотранспортът също има своето значение за замърсяване на въздуха в населените места и крайпътните територии в община Елена. Не са изградени необходимите обходни трасета за селищата и пътищата от републиканската пътна мрежа преминават направо през тях.

2.13.2. Състояние на водите

- **Състояние на повърхностните води**

Реките в басейна на река Янтра, протичащи през община Елена, са с добър кислороден режим и показатели, които отговарят на ПДК за проектната им категория почти целогодишно.

В тях са регистрирани в редки случаи превишавания само по показателите: неразтворени вещества, амониев азот и нитритен азот. За река Веселина, преди вливането ѝ в язовир „Йовковци“, е установено много добро състояние.

Горните течения на реките (до навлизането им в първото населено място) спадат към I категория. Преминаването на реките през селищните образувания понижава тяхната категория и в средните си и долни течения те спадат към II категория. Това се отнася за всички реки в община Елена. Изключение прави само речният участък на река Еленска след града.

- **Състояние на подземните води**

На територията на общината попада подземно водно тяло BG1G0000TJK045 – Карстови води в Централния Балкан. В мониторинговия пункт (МР 323, с.Средни колиби, община Елена) през 2011г. е отчетено добро химично състояние по Стандартите за качество. В този пункт има заложен оперативен мониторинг по нитрати.

- **Източници на замърсяване**

Непречистените води от населените места са основните замърсители на водоприемниците в района. Селищата без изградени ПСОВ, които заустват в реки с малък дебит, създават проблеми с ползването на водите по течението след тях. Канализационната мрежа в град Елена е почти напълно изградена, но липсва главен канализационен колектор и като такъв се използва реката, която преминава през центъра на града. Изграждането на довеждащ колектор е в процес на изпълнение и напредва със сериозни темпове. Няма изградена градска пречиствателна станция. В по-големите села на община Елена канализацията е изградена частично, а в някои такава въобще липсва и вместо това се използват септични ями.

Определящи за състоянието на повърхностните води са промишлените източници на замърсяване. Сред тях най-значим обект – източник на замърсяване е млекопреработвателното предприятие „Би Си Си Хандел“ ООД – гр.Елена. Изградената към мандрата ПСОВ работи, като за нейната работа се води необходимата отчетност. Продължава да се извършва реконструкция на ПСОВ. Поради недобра експлоатация и други причини, пречиствателната станция работи с променлив ефект на пречистване, което определя този обект като рисков по компонент „води“. Предприятието е поставено под засилен контрол, като се прилагат всички административно-наказателни мерки, предвидени в законодателството (Закон за водите и Закон за опазване на околната среда), с цел ограничаване на замърсяването.

Комбинираното замърсяване от непречистените води на град Елена, от млекопреработвателното и от месопреработвателното предприятие в града, прави негодни за ползване водите на р.Еленска до гр.Златарица.

2.13.3. Състояние на почвите

На територията на община Елена има 2 постоянни пункта за мониторинг на почвите (I ниво – тежки метали). Единият е до гр.Елена, а другият е между селата Майско и Каменари. Резултатите от извършените анализи показват, че няма наднормено съдържание на вредни вещества в почвата.

Ерозионните процеси на територията на община Елена са сравнително ограничени, поради естественото затревяване на наклонените терени и самозалесяването на земите, които не се обработват. Прилагането на нови финансови стимули за развитие на селското стопанство в района (по линия на различни европейски програми) води до интензифициране на обработката на земеделските земи. Това е предпоставка за възобновяването на ерозионните процеси в тези територии.

Високата химизация на българското земеделие през 70-те и 80-те години на миналия век довежда до оставането на стотици тонове залежали и негодни за употреба продукти за растителна защита (пестициди). На територията на община Елена също са разположени складове и „Би-Би“ кубове със забранени и негодни за употреба пестициди. Те се намират до гр.Елена. Като потенциално опасни обекти, тези складове за забранени и залежали пестициди са под непрекъснатия контрол на специалистите от РИОСВ, ОУПБЗН и община Елена. Временното и контролирано съхраняване на старите и излезли от употреба пестициди на територията на общините ще продължи до намирането на подходящ начин за тяхното крайно обезвреждане или изнасяне извън страната, съгласно НПУДО.

2.13.4. Управление на отпадъците

Община Елена изпълнява Програма за управление на отпадъците, изготвена на основание чл.29, ал.1 от Закона за управление на отпадъците. Общинската програма за управление на дейностите по отпадъците е актуализирана през 2011г. и е приета от Общинския съвет.

Организираното сметосъбиране и сметоизвозване в общината обхваща 92,9% от населените места. Непълната обхватност се дължи на големия брой махали, единични имоти в планински райони и обезлюдени населени места.

За депониране на отпадъците на община Елена е определено Регионално депо за регион Велико Търново. То ще обслужва шест общини: Велико Търново, Горна Оряховица, Лясковец, Стражица, Елена и Златарица.

На територията на общината е въведена система за разделно събиране на отпадъци от опаковки. Те се сортират в инсталация на площадка в град Горна Оряховица. Оператор на инсталацията е фирмата „Пейпър груп“ ЕООД – град Горна Оряховица. Инсталацията е финансирана от „ЕКОПАК – България“ АД.

Общината има сключени договори с три организации за разделно събиране на масово разпространени отпадъци: излезли от употреба моторни превозни средства и гуми; негодни за употреба батерии и акумулатори; електрическо и електронно оборудване.

С кметски заповеди са определени местата за разполагане на съдовете за разделно събиране и терените, които ще обслужват населението от общината. Специални кошчета за изхвърляне на употребявани батерии вече са поставени в сградата на общинската администрация. Предстои монтирането на подобни кошчета в търговските вериги, бензиностанциите, училищата, административните сгради на кметствата в Майско, Беброво и Константин. В двора на общинското дружество „Буковец“ са определени площадки за събирането на излезли от употреба гуми, електрическо и електронно оборудване.

2.13.5. Акустично натоварване

Измервания на акустичното натоварване на средата в община Елена не са правени. Като цяло шумовото натоварване в територията е с ниски стойности. То е по-голямо в близост до транспортните артерии на територията на общината.

Най-голяма е концентрацията на шумовото натоварване в населените места, пресичани от второкласния път II-53 от РПМ (с.Марян, с.Константин, с.Майско и ул.Разпоповци). В рамките на населените места други значими източници на шум не са регистрирани.

Производствената зона на град Елена е изолирана от останалата селищна територия, а и характерът на производствените дейности в нея е такъв, че те не създават значима шумова среда.

2.13.6. Радиационна обстановка

Община Елена е една от общините в България с най-нисък радиационен фон. Измерените стойности през първите месеци на 2013г. са в рамките на 0,017 μSv/h. Параметрите на гама фона се следят ежедневно. Като цяло те не превишават границата от 0,02 μSv/h. На територията на общината няма зони с повишен радиационен фон. В промишлените предприятия и медицинските учреждения не се използват радиоактивни материали и технологии.

2.13.7. Биологично разнообразие

Община Елена е богата на горска растителност, която попада и в двете зони: дъбовата зона и буково-иглолистната зона. Най-голямо разпространение от широколистните дървесни видове имат: дъбовете (зимен дъб, благун, цер), габърът (обикновен и келяв), яворът, липата, букът и др. Като техни спътници се срещат бряст, клен, ясен, череша, круша, киселица и др.

От храстите най-често се срещат: глог, шипка, леска, дрян и др. Някои от тези дървесни видове напоследък се изсичат и на тяхно място се засаждат иглолистни видове (главно черен и бял бор). В района на буковите гори има в по-малка степен залесявания със смърч и ела. Разчита се на естествено семенно възобновяване.

Дивечовото разнообразие е голямо. От едрия дивеч са разпространени сърната и благородният елен, а напоследък и дивата свиня, мечки, вълци, чакали, лисици, язовци, белки, златки и др. Представители на дребния дивеч са зайци, яребици, пъдпъдъци и др. Във високите планински части на общината се срещат ястреби, соколи и множество дребни птици. В реките се срещат мряна и кефал. В пенливите и студени планински ручеи се въди балканска и дъгова

пъстърва. Изкуствено се развъжда дъгова пъстърва. В язовир „Йовковци" се развъжда шаран, каракуда, платика, толстолоб, сом, бяла риба и други видове.

2.13.8. Национална екологична мрежа

Въпреки голямото биологично разнообразие в община Елена и наличието на запазени екосистеми, защитените обекти от Националната екологична мрежа (НЕМ) са значително под средното ниво за страната. Площта на всички обекти от НЕМ в община Елена е 174,78 км^2, което прави 26,05% от територията, при среден дял за страната от 35%.

Почти изцяло обектите под природозащита са представени от Защитените зони (33) по „НАТУРА 2000". Те включват части от защитени зони за опазване на дивите птици – Котленска планина с код BG0002029 и защитени зони за опазване на природните местообитания и дивата флора и фауна – Твърдишка планина с код BG0000211 и Златаришка река с код BG0000280.

Защитените територии са с нищожен дял от 2,14%, което е над два пъти под средния дял за страната. На територията на община Елена се намират 8 защитени територии:

- Резерват „Бяла крава";
- Поддържан резерват „Хайдушки чукар";
- Природна забележителност „Водопада на река Мийковска";
- Защитена местност „Слона";
- Защитена местност „Марков бук";
- Защитена местност „Главите";
- Защитена местност „Белокравищница";
- Защитена местност „Букова гора".

Резерват „Бяла крава" е обявен със Заповед №РД-508 от 28.03.1968г. (обн. ДВ, бр.76 от 1968г.). Той заема площ от 93,46 ха и се намира в землището на село Костел. Целта на обявяването е опазване на вековна букова гора, флористично и фаунистично богатство и карстови извори „Бяла крава".

Поддържан резерват „Хайдушки чукар" е обявен със Заповед №РД-508 от 28.03.1968г. (обн. ДВ, бр.76 от 1968г.). Той заема площ от 31,78 ха и се намира в землището на село Буйновци. Целта на обявяването е опазване на вековна букова гора (с участието на явор, смърч, бор, шестил, зимен дъб, папрати и др.) и фаунистично богатство.

Природна забележителност „Водопада на река Мийковска" е обявена със Заповед №РД-1427 от 13.05.1974г. (обн. ДВ, бр.44 от 1974г.). Тя заема площ от 3,37 ха и се намира в землището на селата Руховци и Христовци. Целта на обявяването е опазване на водопада.

Защитена местност „Слона" е обявена със Заповед №РД-333 от 16.05.1991г. (обн. ДВ, бр.43 от 1991г.). Тя заема площ от 13,3 ха и се намира в землището на село Тодювци. Целта на обявяването е опазване на вековна дъбова гора.

Защитена местност „Марков бук" е обявена със Заповед №РД-506 от 12.07.2007г. (обн. ДВ, бр.72 от 2007г.). Тя заема площ от 182 ха и се намира в землището на село Буйновци. Посочената територия е прекатегоризирана от буферна зона на поддържан резерват „Хайдушки чукар" в защитена местност.

Защитена местност „Главите" е обявена със Заповед №РД-510 от 12.07.2007г. (обн. ДВ, бр.72 от 2007г.). Тя заема площ от 291 ха и е разположена върху територията на община Елена (землищата на селата Дрента и Тодювци) и община Велико Търново (землището на село Войнежа). Посочената територия е прекатегоризирана от буферна зона на поддържан резерват „Савчов чаир" в защитена местност.

Защитена местност „Белокравищница" е обявена със Заповед №РД-511 от 12.07.2007г. (обн. ДВ, бр.72 от 2007г.). Тя заема площ от 226,8 ха и се намира в землището на село Костел. Посочената територия е прекатегоризирана от буферна зона на резерват „Бяла крава" в защитена местност.

Защитена местност „Букова гора" е обявена със Заповед №РД-528 от 12.07.2007г. (обн. ДВ, бр.72 от 2007г.). Тя заема площ от 151,9 ха и е разположена върху територията на община Елена и община Сливен. Посочената територия е прекатегоризирана от буферна зона на поддържан резерват „Сини бряг" в защитена местност.

Освен посочените защитени територии по смисъла на Закона за защитените територии, в община Елена има и значителен брой защитени вековни дървета.

Със Заповед №1301 от 05.05.1974г. в землището на с.Беброво са обявени 12 защитени вековни дървета – зимен дъб (2 бр.) и цер (10 бр.).

Със Заповед №657 от 13.09.1979г. (обн. ДВ, бр.79 от 1979г.) са обявени 3 защитени вековни дървета – зимен дъб (2 бр. в землището на с.Майско) и цер (1 бр. в землището на с.Руховци).

Със Заповед №235 от 04.04.1980г. (обн. ДВ, бр.35 от 1980г.) в землището на с.Тодювци е обявено 1 защитено вековно дърво – зимен дъб.

Със Заповед №1027 от 01.12.1982г. (обн. ДВ, бр.101 от 1982г.) в землището на с.Петковци е обявено 1 защитено вековно дърво – зимен дъб.

Със Заповед №227 от 07.03.2003г. (обн. ДВ, бр.36 от 2003г.) в землището на с.Тодювци са обявени 21 защитени вековни дървета – бял бор (16 бр.) и черен бор (5 бр.).

Извън обхвата на НЕМ значителни територии от община Елена попадат в санитарно-охранителни зони на водоизточници. Около 229 500 дка са площите на санитарно-охранителните зони на водоизточниците, в т.ч. около 223 120 дка в западния район на общината, заети от санитарно-охранителната зона на язовир „Йовковци". Тя обхваща водосбора на р.Веселина и притоците й в землищата на бившите кметства Яковци, Шилковци, Средни колиби, Тодювци, Дрента. Тя включва около 1/3 от територията на община Елена. Поради особения й статут (вододайна зона на открит водоизточник) в нея е установен специален режим на ползване с множество забрани и ограничения.

2.13.9. Ландшафт

В границите на община Елена се наблюдават различни типове ландшафт, като почти всички са формирани в следствие на силно разчленения релеф и неговата сложна конфигурация. Релефът и локалните микроклиматични условия са основните фактори, определящи типовете растителност в границите на общината. Голямата разлика в надморската височина (от 100 до 1536м) е предпоставка за създаването на разнообразни по структура насаждения, които играят значителна роля във формирането на водния баланс и спомагат за редуцирането на ерозионните процеси по наклонените скатове и оврази.

Сложният и силно разчленен релеф е спомогнал за формирането на разнообразни типове ландшафт в териториалния обхват на община Елена. В основната си част релефът е с хълмист характер, но североизточната зона може да бъде характеризирана и като равнинно-хълмиста. Южната част на територията е предпланинска и планинска, а западната част на общината е заета почти изцяло от язовир „Йовковци" и вододайната му зона.

Този разнообразен релеф е допълнително насечен от множеството водни течения, които протичат през територията на община Елена в посока юг-север. Изворите в планинската част дават началото на по-големите реки: Веселина, Костелска, Еленска, Мийковска и Бебровска, които са притоци на Златаришка река. Речните русла са с големи наклони, вдълбани от ерозионните процеси. Реките са с дъждовно-снежно подхранване и с непостоянен дебит. Територията на общината е прорязана от голям брой малки и големи долове с непостоянни водни течения.

Във фитогеографско отношение община Елена влиза в състава на Мизийска горскорастителна област, която обхваща територията на почти цяла Северна България. Дървесната растителност е представена предимно от листопадни широколистни видове.

Голямата разлика в надморската височина допълнително диференцира облика на конкретните ландшафти. Ниските части на общината са под влияние на регионалния климат, но във височина климатичните промени са значителни и те рефлектират основно върху състава и вида на растителните съобщества.

Територията на община Елена попада в два от трите характерни за България лесорастителни пояса:

- Долен (базален или топъл);
- Среден (планински).

Техните вертикални граници се променят в зависимост от особеностите на релефа. При северните изложения вертикалната граница е при по-малка надморска височина, а при южните изложения – при по-голяма височина.

Въпреки тези отклонения, горната вертикалната граница на Долния пояс е на около 1000м надм. вис. Той обхваща равнинните, хълмистите и предпланинските части и заема по-голямата

част от територията на община Елена. В границите на този лесорастителен пояс най-масово са представени дъбовете, поради което и той се нарича „Пояс на дъбовете“. Други видове, характерни за този пояс, които изграждат растителни съобщества в границите на общината, са: акацията, обикновеният габър, келявият габър, благунът и зимният дъб.

Средният пояс включва планинските гори в диапазона от 1000м до 1536м надморска височина. Това са териториите в южната част на общината, които са с предпланински и планински характер и включват част от северните склонове на Стара планина. Горите в този пояс следват изключително правилно разпределение във височинно отношение от букови гори в долната част през елови в средната и смърчови в горната част. Община Елена не е изключение и нейните високи части се заемат от планински ясен и букови гори и съобщества. Локалните климатични условия в района (влажни почви и въздух) са позволили те да се изкачат и на по-висока надморска височина, изтласквайки еловите насаждения нагоре. Именно поради това иглолистната растителност в рамките на община Елена е оскъдна.

В обхвата на горското стопанство на община Елена се срещат и изкуствено създадени насаждения от бял бор и смърч, но те имат по-скоро ограничено разпространение и са в следствие на горскостопански мероприятия.

2.13.10. Нарушени територии за възстановяване

Най-значими са нарушенията на земите от добивът на полезни изкопаеми. В община Елена няма открити залежи на рудни подземни природни богатства. Единствено речните русла на реките Веселина, Костелска и Руховска се използват като източници за добиване на инертни материали (чакъл и пясък), които намират приложение в строителството.

През 50-те и 60-те години на XX век са разработени много малки кариери за добиване на ломен камък за строителството, изработвани са павета от местния здрав пясъчник. Кариерите отдавна са преустановили дейността си, терените са обрасли с естествена растителност и са възстановили своя природен характер.

Към настоящия момент единствено сметището на град Елена може да се класифицира като нарушена територия за възстановяване. Предвидено е депонирането на отпадъците на община Елена да се извършва в Регионално депо – Велико Търново. Това означава, че съществуващото към момента депо до гр.Елена следва да бъде поетапно закрито и рекултивирано.

2.13.11. Рискове от природни бедствия и аварии

На територията на община Елена е възможно възникването на различни бедствия и аварии, като земетресения, наводнения, пожари, свлачища. Някои от тях могат да предизвикат значителни материални и човешки щети, ако не се вземат необходимите превантивни мерки.

- **Земетресения**

Територията на община Елена не попада в най-силно земетръсните райони на страната. Максималният възможен интензитет по скалата на Медведев-Шпонхойер-Карник е VII степен. При земетресения от тази степен не се очакват сериозни поражения по сградите и съоръженията. Най-опасните обекти, които могат да нанесат значими поражения, са малките микроязовири на територията на общината. Те са изградени през 60-те години на XX век и при по-значително земетресение би могло да се стигне до скъсване на язовирните стени, което да предизвика наводнения.

- **Наводнения**

В община Елена могат да възникнат наводнения, свързани с повърхностните водни течения и съществуващите водоеми в територията.

От реките, които протичат през общинската територия най-пълноводна е река Веселина. Опасност от наводнение, причинено от нея, има само в района на село Тодювци, където могат да бъдат наводнени дворове и селскостопански площи.

Опасност от наводнения, причинени от останалите реки, които протичат на територията на общината, съществуват в района на с.Марян (около „Барата“), с.Чакали (около „Комплекс за отдих – Чакали“), гр.Елена (в жилищните квартали в ниската част на града, в промишлената зона, терена на Завода за стъкло, в района на гара „Елена“ и ниските части на ул.Разпоповци).

На територията на община Елена съществува опасност и от наводняване в следствие на частично или пълно разрушаване на язовирните стени на изкуствените водоеми. Като потенциално опасни язовири се класифицират:

- Язовира в с.Константин – застрашава 10 жилищни сгради и 24 жители;
- Язовира в с.Палици – застрашава 8 жилищни сгради и 14 жители.

Останалите 6 малки язовира застрашават общо 16 жилищни сгради и общо 36 жители.

Най-големият язовир „Йовковци“ не представлява опасност за територията на общината, тъй като заливната му зона се намира извън пределите на община Елена (в територията на община Велико Търново и другите общини по поречието на р.Янтра).

➢ **Пожари**

На територията на община Елена съществува възможност от възникването на пожари в: горите (поради голямата площ на горските масиви в общината); в селскостопанските територии и в промишлените и обслужващи обекти, които работят с леснозапалими материали. С особено висока пожароопасност са складовите стопанства на бензиностанциите и газостанциите.

Поради сложния релеф на територията и неподдържаните горски пътища, борбата с горските пожари и пожарите в земеделските земи е изключително затруднена.

➢ **Свлачища**

Свлачищата са едни от най-трудните за овладяване природни бедствия. Стръмните терени, наличието на плитки подпочвени води и неразумната човешка дейност са най-честите причини за тяхното появяване. Регистрираните свлачища на територията на общината са следните:

- VTR13.27190.05 – гр. Елена, над ул.“Иван Момчилов“№89;
- VTR13.27190.06 – гр. Елена, път за кв.“Горни чукани“;
- VTR13.27190.07 – гр. Елена, път за кв.“Горни чукани“;
- VTR13.27190.08 – гр. Елена, път за кв.“Горни чукани“;
- VTR13.27190.09 – път VTR3140 (Елена – Багалевци – Тодювци), км 3+200;
- VTR13.35729.01 – с. Каменари, 500м източно, на изхода за с.Бойковци;
- VTR13.38337.01 – с. Константин, път за кв.“Плавци“;
- VTR13.38861.01 – с. Костел, м.Дъбрава, под южните покрайнини;
- VTR13.38861.02 – с. Костел, източната част;
- VTR13.38861.03 – с. Костел, източни покрайнини;
- VTR13.38861.04 – с. Костел, 4,6км южно, шосе за кол.Зеленик;
- VTR13.48057.01 – с. Мийковци, път VTR1079 (III – 662) при км 9+100;
- VTR13.51531.01 – с. Нешевци, път IV-53407 Буйновци-Нешевци;
- VTR13.57741.01 – мах. Попска, централна част, извън регулация;
- VTR13.57741.02 – мах. Попска, южна част;
- VTR13.63495.01 – с. Руховци, път VTR2070 (II53 – Руховци), км 0+500;
- VTR13.68429.01 – с. Средни колиби, път III-551 Елена Дебелец;
- VTR13.72607.01 – с. Тодювци, път IV – 53406, км 0+400м;
- VTR13.72607.02 – път VTR1080 (Тодювци – Дрента), км 3+300;
- VTR13.80042.01 – с. Чавдарци, западна част;
- VTR13.02169.01 – с. Бадевци, път IV – 55106, км 4+900;
- VTR13.02498.01 – мах. Балуци, източно от южните покрайнини;
- VTR13.03054.01 – с. Беброво, път IV – 52013, 4,3км от Беброво-Златарица;
- VTR13.03054.02 – с. Беброво, път VTR1162 (II-53), км 14+000;
- VTR13.03054.03 – с. Беброво, ул.“Втора“, път VTR1162;
- VTR13.05709.01 – мах. Босевци, шосе към махалата;
- VTR13.06896.01 – с. Буйновци, път III-534, км 9+400;
- VTR13.06896.02 – с. Буйновци, път III-534, км 15+150;
- VTR13.06896.03 – с. Буйновци, път IV-53405 Елена-Мийковци, км 8+200;
- VTR13.10522.01 – с. Велковци, път IV-53405 Велковци-Лазарци;
- VTR13.14430.01 – мах. Ганев дол, южни покрайнини;
- VTR13.14430.02 – мах. Ганев дол, източно от махалата;
- VTR13.14430.03 – с. Ганев дол, улица в югозападната част на селото;
- VTR13.17083.01 – с. Горска, път VTR3101, преди селото;
- VTR13.20268.01 – с. Дебели рът, 300м югозападно от селото;
- VTR13.23710.01 – землище на с.Дрента, път IV-53406, км 12+400;
- VTR13.27190.01 – гр. Елена, над южните покрайнини, над стр.кв.9;

- VTR13.27190.02 – гр. Елена, строителен кв.65;
- VTR13.27190.03 – гр. Елена, източно от града;
- VTR13.27190.04 – гр. Елена, околовръстен път, срещу РПК;
- VTR04.10553.01 – извън границите на община Елена
- VTR04.10553.02 – извън границите на община Елена

Свлачищата на територията на общината са 40 и нанасят най-значими поражения върху пътната инфраструктура.

2.14. Културни ценности

2.14.1. Материални културни ценности

2.14.1.1. Недвижими културни ценности

На територията на община Елена са разположени 603 недвижими културни ценности, съгласно списъците, предоставени от НИНКН (Национален институт за недвижимо културно наследство).

След провеждане на процедурите по деклариране и обявяване на обектите на недвижимото културно наследство, извършени главно през 70-те и началото на 80-те години на XX век, на територията на община Елена са локализирани и други обекти на недвижимото културно наследство, които не са включени в списъците на НИНКН. Те са част от т.нар. „Списък с допълнително декларирани архитектурно-строителни паметници на културата в гр.Елена“ (информация за тях е предоставена от Регионалния исторически музей и община Елена).

Независимо дали фигурират или не в списъците на НИНКН, всички селищни и надгробни могили и средновековни отбранителни валове също притежават статут на недвижими културни ценности с категория „национално значение“, съгласно Разпореждане на МС №1711 от 1962г.

Съгласно Писмо №4349 на НИПК от 1992г. всички възпоменателни знаци, издигнати по повод участието на България във войните (между 1885г. и 1945г.) също притежават статут на исторически недвижими културни ценности.

Това на практика означава, че броят на недвижимите културни ценности на територията на общината е значително по-голям от официално декларирания в списъците на НИНКН. За всички тези обекти са в сила актуалните нормативни документи в областта на опазването на недвижимото културно наследство. Всички предоставени списъци за наличието на обекти на недвижимото културно наследство на територията на общината са включени като приложение към настоящата обяснителна записка към проекта за ОУПО.

Освен в общинския център гр.Елена има декларирани и обявени недвижими културни ценности в още около 40 села в община Елена. Това са предимно къщи и религиозни обекти от епохата на Възраждането.

В почти всички селища има запазени и множество обекти, които са с висока историческа и културна стойност, но не притежават определен статут на недвижими културни ценности. Те са част от историята и традиционния облик на населените места в общината. Такива са например: възрожденските къщи в селата Мийковци, Буйновци, Ребревци; църквите в селата Мийковци, Илаков рът, Средни колиби, Велковци, Гърдевци, Яковци; някои следосвобожденски сгради, читалищата и училищата в някои от селата.

В сравнение с гр.Елена обектите на недвижимото културно наследство в селата на общината не са достатъчно популяризирани. Усилията на общинските власти са насочени предимно към промотирането на изключително богатото културно наследство на град Елена. В същото време селата в общината остават пренебрегнати, въпреки че те също притежават значим културно-исторически потенциал.

Обезлюдяването и застаряването на населението в селата в община Елена е негативен процес, който още повече затруднява поддържането и опазването на обектите на недвижимите културни ценности. Обитателите на селата са предимно възрастни хора, които нямат финансови възможности за качествено поддържане на собствените си сгради, особено когато това са недвижими културни ценности, изискващи специфични строителни дейности и по-големи инвестиции.

Селата в община Елена са се развили по различен начин в зависимост от своето местоположение. Част от селищата, които са разположени предимно в южната високопланинска

част на общината са запазили своя автентичен вид и мащаб, градоустройствена структура и сграден фонд. Тяхната отдалеченост от основните пътни артерии и живописното им разположение насред девствената природна среда ги превръща в привлекателни места за отдих и почивка. Във връзка с това се изграждат и някои нови сгради (предимно частни вили и къщи за гости). Повечето от тях се придържат към традициите в етажността и структурата на застрояването на селищата. Има единични изключения с по-едромащабни сгради и комплекси с по-висока плътност на застрояване.

Селата, които са разположени по-близо до комуникационните артерии и общинския център са обект на по-засилен инвестиционен натиск. Това е най-видно в териториите около язовир „Йовковци“. В тези селища застрояването е по-интензивно. Освен еднофамилни къщи и вили се строят и по-големи хотелски сгради и комплекси. Като цяло частната инвестиционна инициатива не отчита в достатъчна степен наличието на обекти на недвижимото културно наследство в населените места. Вместо да използват и адаптират тези обекти за нуждите на туристическата дейност, инвеститорите предпочитат строителството на нови сгради и обекти, които често не са съобразени с традиционните характеристики на селищната структура и местна специфика на архитектурата.

Недвижимите културни ценности биха могли да се анализират и разгледат по по-дробно по два основни признака:

- *териториален признак* – разпределение на НКЦ по населени места
- *типологичен признак* – разпределение на НКЦ по вид/типология

➢ **Недвижими културни ценности по териториален признак**

Повече от половината недвижими културни ценности на територията на община Елена са съсредоточени в общинския център. Останалите са разпределени в около 40 други населени места в общината. За постигане на по-задълбочен анализ на културните ценности е необходимо тяхното обвързване с историческото и културно развитие на отделените населени места.

Елена

Намира се на 38 километра южно от Велико Търново, на 215 километра от Варна и 240 километра от София.

Градът е известен от 1430 година с имената Стръмена и Еляна. Според Йордан Попгеоргиев годината на заселване е 1433. Градът е опожаряван от кърджалии през 1800 г. Опожарен и отново въздигнат през 1804 г. е храмът „Св. Никола“.

През XVIII и XIX век е занаятчийски, търговски и културен център. Градът и еленчани са играли важна роля през Възраждането на България. В почти всяко важно събитие от тогава има участие на еленчани: във Велчовата завера през 1835г. и в Търновското въстание през 1862 г.

Град Елена е наричан "Българският Витлеем", защото по време на възрожденската епоха е имал три църкви. Това не го е имало в нито един друг български град по това време.

Преобладаващата част от декларираните недвижими културни ценности в общината се намират в град Елена. Основната част от тях са с категория „местно значение“. Само 7 от общо 353 обекта са с категория „национално значение“: „Даскалоливницата“, „Поп Николовата къща“, църквата „Свети Никола“, църквата „Успение Богородично“, „Разсукановите къщи“, къщата-музей на Иларион Макариополски и Часовниковата кула. Първите 4 обекта са част от музейния комплекс „Даскалоливницата“, а другите 3 са самостоятелни обекти.

Даскалоливницата е една от емблематичните за община Елена сгради (част от герба на общината). Сградата е построена през 1844г. за нуждите на първото класно училище в България, основано от Иван Момчилов. В него са получили образованието си много видни възрожденски деятели като П.Р.Славейков, Добри Чинтулов и др. Възпитаници на училището са били преподаватели (даскали) в над 60 града в страната. Оттам то получава своето название „Даскалоливница“ (призвано да лее даскали), дадено му от Славейков през 1848г. В последствие тази сграда се превръща в символ на регионалната културна идентичност на община Елена. Около нея е изграден цял ансамбъл от сгради, които формират Музейния комплекс „Даскалоливницата“. Комплексът включва още 5 сгради („Поп Николовата къща“, „Златевата къща“, „Гуневата къща“, „Камбуров хан“ и „Дом на културните дейци“) и 2 църкви („Св. Никола“ и

„Успение Богородично“). Всички сгради са обявени за недвижими културни ценности с национално или местно значение.

Поп Николовата къща е една от най-характерните възрожденски жилищни сгради в Еленския край. Строена е през първата половина на XIXв. (около 1830г.). Сградата е триетажна с приземие и два етажа. В приземието е бил разположен дюкян, а горните два етажа са били жилищни. В годините след Освобождението в нея се е помещавала градската техническа служба, затова е наричана още „Старото инженерство“. След пълната й реставрация сградата е предоставена на Софийски университет „Свети Климент Охридски“ за използването й като научна и учебна база. Към настоящия момент в къщата се помещава Музей по палеонтология към университета.

Църквата „Свети Никола“ е най-старият храм в Елена и региона. Първият писмен документ за съществуването му датира още от 1518г. През пролетта на 1800г., когато гр.Елена е нападнат от кърджалиите, църквата е опожарена. Възстановена е в сегашния си вид през 1804г. със средствата на по-заможни граждани и с труда на населението на града. Построена е набързо за около 40 денонощия без позволението на турските власти. Архитектурата на сградата е скромна и непретенциозна, за да „не се дразни поробителя“. За разлика от нея вътрешността на църквата е богато украсена. Стенописите имат изключителна стойност и представляват значима част от недвижимата културна ценност.

Църквата „Успение на Пресвета Богородица“ е построена до църквата „Свети Никола“ през 1837г. Храмът има внушителни размери – 33м дължина, 21м ширина и 25м височина. До Освобождението през 1878г. църквата е била най-големият християнски храм в Северна България. За разлика от църквата „Свети Никола“ новата черква е с по-пластично и изявено архитектурно оформление на фасадите. Причината за това е, че строителството на новия храм е извършено с официалното разрешение на турските власти, получено от влиятелни еленчани директно от Цариград.

Разсукановите къщи са следващият по значимост архитектурно-строителен комплекс в град Елена. Те представляват интересен ансамбъл от пет сгради под един покрив. Сградите са строени в края на XVIII и началото на XIX век от хаджи Димитър Разсуканов за петимата му сина. Петте тавана са без преградни стени, „за да се съхрани семейния дух и чувството за родова принадлежност“. Всяка от къщите има собствена архитектура, с която се отличава от другите четири, но фасадата на всяка от тях е хармонично свързана с тази на съседните къщи.

Къщата-музей на Иларион Макариополски е друг значим обект от културното наследство на града. Към момента тя функционира като етнографски музей, а две от помещенията в нея се използват за изложбени зали.

Часовниковата кула е един от символите на града. Тя е строена през 1812г. Мястото й е подбрано така, че нейният обем осъществява визуална връзка с почти всяка точка на градското пространство.

Освен тези 7 обекта с национално значение, на територията на гр.Елена има още 79 обекта в категорията „недвижима културна ценност с местно значение“. Това са предимно сгради от епохата на Възраждането, повечето от които са групирани и формират цялостни градоустройствени ансамбли, които създават специфичния характер на централната част на града.

Останалите 267 обекта в град Елена са с категория „недвижима културна ценност с ансамблово значение” или „за сведение”. Запазени са цели улици с техните автентични настилки и характер на застрояването, по които могат да се проследят етапите в развитието на възрожденските къщи в този край на Стара планина. Това е резултат от усилията не само на местните еленски строители. Принос в изграждането на архитектурната среда в региона имат и майстори от Трявна и Дряново.

Най-добре запазен и с най-голям брой обекти на недвижимото културно наследство е ансамбълът, обхващащ ул.„Стоян Михайловски“ и ул.„Кършовска“ с част от ул.“Ст.Йовчев“. В близост до него се намира още една забележителна група от сгради по ул.“Хаджи Сергей“, където е била най-старата част на града. Много характерен е и ансамбълът по ул.“С.Катрафилов“. По-малобройни са групите по ул.“Хр.Станев“, ул.“Ив.Калчев“, ул.“Първи май“, ул.“Костовска“, около площад „Васил Левски“ и в горния край на ул.“Ст.Петков“ в Еловската махала.

Освен ансамбловите композиции има и не малко запазени единични обекти с висока културно-историческа стойност и обществена значимост.

В Еленската община има 6 паметника - символи на загиналите в Руско-Турската война руски войници и офицери: западно от Елена, под местността Чукани, под Горни Марян, на Марянската дъбрава, в село Константин и село Костел.

Бадевци

Село Бадевци (Бадювци) се намира на 6 километра южно от село Средни колиби. Разположено е на висока хълмиста местност с югоизточно изложение. Районът му е карстов. В землището му се намират Бадевските извори, които през 60-те години са каптирани за водоснабдяването на град Елена.

Счита се за едно от старите поселения, водещи началото си от времето на траките и римляните. В древността оттук минавал стар път, свързващ поречието на река Дунав с Егейско море. Според проучванията на доц. Димитър Василев този път идвал от античното селище Нове край Свищов, минавал през Никополис ад Иструм, край село Никюп Търновско и през Арбанаси, Харваловци, Бадевци продължавал на юг към село Дрента, Гурково, Стара Загора, Пловдив и по течението на река Места водел до тракийския град Абдера. Останки от същия още личат в околностите на селото. Местното население нарича трасето на пътя с различни названия - „Друма", „Стария път", „Хазнарския път", тъй като по него в турско време била пренасяна хазната за Цариград.

За стария произход на Бадевци свидетелстват местностите с названия от тракийски и римски произход. По-късно в годините на турското владичество Бадевци било овчарско селище. Предание разказва, че получило названието си от един от първите заселници дядо Бадю. Дълго време се води колиби. В 1891 година е наброявало 33 къщи. Населено е само с българи.

Културна забележителност на селището е селското читалище "Надежда", основано през 1942г. от Недю Димитров - първия висшист от с.Бадевци. В читалището са се изнасяли редовно театрални постановки и са се прожектирали различни филми в миналото. Сега на фасадната стена на читалището стои закачена паметната плоча на единствения опълченец на връх Шипка от това китно село. Той се казва Стефан Богданов Петков, от фамилията на най-известния род в селото - Бабалините. Той участва в епичната битка на вр.Шипка, където се сражава редом с руските войници.

Блъсковци

Село Блъсковци се намира на около 8 километра северно от град Елена, в гънките на Еленския рид. Обкръжено е от много малки махали, на които е средищен център. Селището съществува от годините на турското робство.

Според предположение наименованието си селището получило от падането на гръм по тия места. Местното население казвало на мълнията "блъска-аа", "блъска се" вместо "светка се".

Данни за училище в селото има от 1829г. Първата училищна сграда е строена през 1857г. През 1921/22 учебна година е правен опит да се открие гимназия, но същият не успял. През 1951 г. е построена нова двуетажна училищна сграда.

През 1860г. е построена църквата "Св. Великомученик Димитрий". Тя и за черкуване на населението от всички околни махали.

Читалището "Съгласие" е основано през 1905г., а читалищната сграда е строена през 1948г. Същото развива богата културно-просветна дейност, особено през зимните месеци. Организират се театрални представления, вечеринки и други прояви.

Блъсковци има 12 недвижими културни ценности.

Беброво

Село Беброво се намира на 13 км североизточно от град Елена. Разположено е при река Бебровска в красива надлъжна котловина в северните склонове на Елено-Твърдишкия дял на Стара планина, на около 430 м надморска височина.

Историческата справка сочи, че Беброво е основано преди завладяването на България от османските турци. В землището му има останки от старо кале и римски път. Има следи от два

манастира - „Св. Четиридесет мъченици” и „Св. Никола”, за които се предполага, че са от времето на царуването на Иван Асен II. В годините на турско робство от 1860г. до Освобождението Беброво е административен център на кааза (околия), по-късно нахия (подоколия), обхващаща източната част на Еленския край, тъй наречения Тузлук.

За произхода на името има различни версии – от бобър (старобългарски бебър) или от птичките бебри.

През епохата на Възраждането Беброво е било голямо село, населено с будно и свободолюбиво българско население, с добре развити занаяти и търговска дейност. Често то било наричано градец. Отличавало се с хубави двуетажни, добре уредени къщи, които с възхищение описва при посещението си Феликс Каниц (1872). „Повечето къщи на Беброво са двуетажни, украсени са с хубави балкони. Таваните им, прозорците, капаци, иконостаси и долапи са инкрустирани с разноцветно дърво и изненадват с богатството и изящността на линиите”- пише Ф. Каниц. Той е нарисувал гостната стая в хана, където бил отседнал.

Селището е опожарявано и разорявано по време на кърджалийските набези в края на XVIII и началото на XIX век и през Руско-турската Освободителна война (7 август 1877г.), при което хубавите къщи били унищожени. Бебровчани слагат началото на съседното село Константин през 1878 г.

Основният поминък на населението е било скотовъдството и земеделието. Предприемчивите бебровчани ходели по далечни краища като градинари на гурбет. Те се занимавали и със занаяти и търговия. Известно е, че бебровчанките Ружа и Стойка ходили по искане на турски везир чак в Цариград да учат стамбулските гъркини да тъкат аби за аскера. Развити били сапунжийството, кундуржийството, дюлгерството и др. Захари Стоянов в своите записки посочва търговския нюх на бебровските търговци на суджук и пастърма, сапун и оцет, обикалящи по всички краища на Турската империя. В Беброво след Освобождението се поддържала традицията да няма къща без дюкян.

Бебровчани участват във Велчовата завера (1835), в подготовката на въстанието на капитан дядо Никола (1856), в четите на Хаджи Димитър и Стефан Караджа (1868) и на Стоил войвода (1876), в подготовката на Априлското въстание и др. Тук Васил Левски устройва събрание (1871). В Българското опълчение участват 13 души от селото. При избухването на Балканската война един човек от Беброво е доброволец в Македоно-Одринското опълчение.

В Беброво има 43 недвижими културни ценности.

Дрента

Село Дрента се намира в планински район, на 22 километра западно от град Елена по протежението на Стара планина. Разположено е по северните склонове на планината.

Началото на селището е от 1186 година, което дали прогонени от угнетители, или възхитени от чудната природа, първите заселници. Сега то се състои от няколко махали, пръснати из дебрите на Еленския балкан – Баждари, Брежници, Горни край, Дъневци, Ганевци ,Чифлика, Вълчата, Бялковата, Корията, Широката, Неновци, Божечка, Косевци, Липов рът, Добревци, Караиванци, Разпада, Пейковци. В по–голямата си част тези махали са обезлюдени, като някои от къщите са пригодени за селски екологичен туризъм.

От Дрента води началото родословието на известната в Елена Робовска фамилия. Дойно Станюв Робовски, известен като Дойно Граматик, е преписвач на Паисиевата „История славянобългарска“ (1784г.), учител, свещеник, книжовник. Синът му поп Андрей Робовски също е възрожденски учител, свещеник и борец за църковно–национална независимост. Делото им продължава до Освобождението учителят Стоян Попандреев Робовски.

Дрента има 10 недвижими културни ценности.

Костел

Село Костел се намира в живописния Еленски балкан, в близост до дивите и девствени местности Валето, в подножието на върховете Голяма Турла, Дабрава и Зеленик. Непосредствено до село Костел протича река Костелска, извираща от територията на резервата "Бяла крава".

Счита се, че етимологията на името идва от римския „кастело“ (замък). Свързва се и с останките от средновековен дворец от Първото българско царство при местността Валето.

В Костел има 20 недвижими културни ценности.

Марян

Село Марян се намира на около 8 км източно от град Елена, на пътя за Сливен. Разположено е на равно място между реките Боровщица (Руховска, Мийковска) и Бързица (Костелска).

Счита се за едно от най-старите селища в Еленско, по-старо от Елена. Възниква в епохата на римското и ранновизантийското крепостно строителство в Предбалкана и Балкана. Основание за това дават останките от базилика от V или VI век, върху които е имало църква или манастир. Тези останки се намират в северния край на селото, където се сливат двете реки. Тук са открити мраморни колони и капители от V — VI век, които се съхраняват в Софийския археологически музей. Името на селото се корени в легенда за сестрата на цар Иван Шишман, Кера Тамара, която на път за Цариград и обручването ѝ със султан Мурад I отсяда в манастира и го дарява щедро с жълтици.

Край Марян са се водили сериозни битки между турската и руската армия през 1877г., важни за изхода на войната, поне колкото шипченската, защото не са дали възможност на турците да прекарат войски в помощ на обсадената от ген. Тотлебен Плевенска крепост.

Килийно училище в селището е съществувало около 1835 година, когато е изградена църквата "Свето Преображение Господне". Същата е ремонтирана и възстановена през 1870 година и по-късно след разоряването на селото от войските през 1878 година. Заниманията са водени в една от стаите до църквата. През 1870 година е построена училищната сграда. Тя била опожарена през Освободителната война и изградена отново след Освобождението, а през 1904 година — разширена и преустроена. През 1920 година е открита прогимназия, която по-късно се премества в село Чакали.

Марянското читалище "Наука" е основано в 1900г. по инициатива на Петър Кирчев и Коста Кирчев. На 5 декември 1934г. е открита новопостроената читалищна сграда, комбинирана с общинско управление и потребителна кооперация. През 1953 год, към читалището е открита детска музикална школа.

Марян има 15 недвижими културни ценности.

Палици

Разположено е на висок рид, който служи за вододел между Костелската и Бебровската реки. Палици е на 13 км от Елена в посока Сливен.

За произхода на наименованието му има няколко предания. Едното гласи, че след изкореняването на гората била запалена папратта, за да се освободи място за къщите и от думата "пали" се получило името Палици. Прави се връзка и с неколкократното подпалване на близкия крайпътен хан.

Друго предание разказва, че първи поселници били двама братя. Единият бил дребен на ръст и затова му викали пале. Той живеел в източния край на селото, поради което тази част била наречена "Палик" и оттам дошло наименованието Палици. Другият брат живеел в западния край на селището и зиме правел пъртина в снега, но брат му си пускал свините и я развалял. Затова западната махала била наречена Развалаци.

Има данни, че наименованието на селото произхожда от латински - *Palatium* (палатка, шатра), което означавало палатка, лятна вила, каквито строели римляните край пътищата. А недалеч оттук минавал римският път от Никополис ад Иструм за прохода Вратник (Цемир капия) в Стара планина.

В околностите на Палици са бродели в турско време хайдути, народни отмъстители и четници. През 1900 - 1901г. при добив на дърва за огрев, в едно кухо дъбово дърво (хралупа) е намерен човешки скелет и пушка. Има догадки, че може би в селото е имало местен революционен комитет, тъй като на тавана на стара къща са намерени комитетски книжа, предадени на училищния музей в с. Чакали. Селото е средище на няколко близки махали. По

време на Руско-турската война 1877-1878 г. в околностите му имало башибозушки лагер. По време на сраженията селото и махалите са опожарени и разграбени.

Палици има 11 недвижими културни ценности.

Руховци

Намира се на около 6,8 км югоизточно от град Елена.

Руховци съществува като селище отпреди Освобождението. Възниква от създадените на това място плугари за стада с добитък, привлечени от обилната паша. В турски източници се среща като Рухоларе. За названието на селото има две хипотези: едната - от името на първия заселник дядо Рухо от Елена, който при търсене на паша за добитъка си се натъкнал на тази местност, харесала му природата и условията за скотовъдство и решил да се засели тук, а втората е, че е основано в края на XVI век от преселници от Радомирското село Русоларе, между които бил и дядо Рухо. Основният поминък на населението бил скотовъдството и земеделието. Недостатъчната обработваема земя породила гурбетчийското градинарство и дюлгерство в други краища на страната. Развили се занаятчийството и търговията.

По време на Руско-турската война 1877-1878г. селото е опустошено и разграбено.

В селото е съществувало едно от ранните килийни училища в района. То било открито в 1828 г. и се помещавало в частни къщи, докато в 1857 г. "на хорището" била построена училищна сграда, но в нея занятия не са водени. На следващата година било построено ново училище в центъра на селото. През 1904 г. е отворено вечерно училище за възрастни, а в 1921г. първи прогимназиален клас.

Руховци е признато от колиби за село след 1887г. След Освобождението с присъединените към него махали Кехайовци, Стайковци и Христовци е самостоятелна община.

Читалище "Развитие" е основано на 19 януари 1914г. В 1950 г. с доброволен труд по стопански начин е построен читалищен дом. Читалището развива активна културно-масова дейност. Активни читалищни дейци, оставили значими следи в дейността му са Недялка и Коста Кирчеви, Петко Ст. Воденичаров, свещ. Никола П. Марков, Петко Попов, Христо Недялков, Драган Чакъров, Стойко Делипеев, Петър Садинов, Гиргина Игнатова, която дълги години е и клисар на църквата в селото.

Църквата "Успение Пр. Богородица", построена през 1859 година, е мащабна каменна сграда. В околностите на селото са открити останки от стар манастир. В далечното минало за черкуване на жителите на селището се използвало светилището под големия дъб на местността "Горбанец".

Руховци има 8 недвижими културни ценности и природния феномен Христовски водопад, разположен на 400 метра надморска височина по поречието на река Мийковска. През 1974 година е обявен за природна забележителност.

Тодювци

Село Тодювци се намира в планински район, на около 50 км в югоизточна посока от град Велико Търново и около 10 км от град Елена в посока Елено-Твърдишкия проход.

Началото датира от средата на XV век, когато тук се установява преселения от полето дядо Тодю. Той си направил в началото малка чобанска къща западно от местността "Юрта". По-късно слиза и построява къщи и за синовете си в местността "Тодюва лъка", където е днес селото. На река Веселина били направени воденици караджейки. Наследниците на дядо Тодю се скарали за имота му и се разделили на два лагера: Гуньовци се заселили в лявата половина на селото, а Кьорчовци в дясната.

До 1830г. Тодюва махала се състояла от около 30 къщи и се водела административно към Султанска община (мах. Султани). Същата година се обединяват Султанската и Папратливската община и Тодювци става община. Селото се утвърждава като средище на 19 махалички намиращи се в околностите му. По данни на руското военно разузнаване през 1877г. то имало 32 къщи. Къщите му били двукатни и добре подредени, изобщо селото имало хубав вид и са го наричали Кючук Букурещ (Малък Букурещ). Поминъкът на населението е животновъдство, земеделие, дърводобив и гурбетчийство. Преди Освобождението и след това драгомани водели жетвари и косачи в Южна България "на руманя". Много мъже отивали градинари по други краища

на страната и в други страни. Населението на селото взема дейно участие във Велчовата завера /1835г./, като дава 22 жертви.

Православният храм „Успение на Пресвета Богородица“ е основан през 1858г., а Читалище „Надежда" през 1904г.

Тодювци има 15 недвижими културни ценности.

Яковци

Село Яковци се намира на около 5 км в западна посока от град Елена. Произхода на името му се свързва с първия заселник на име Яко. Има предложение и за иконописеца Яков.

През 1978г. към селото са присъединени три махали - Писараци, Витевци (Витювци) и Билково (до 1951г. Горно Болерци). Днес Витевци е залята от водите на яз.Йовковци, Писараци е заличена, а Билково е обезлюдено.

Църквата „Св. Троица” е построена през 1879 година. Читалище „Съзнание” е основано на 19 декември 1928г., а училището е открито през 1868г., според някои източници годината е 1871.

Яковци има 9 недвижими културни ценности.

Очертаването на тенденциите в историческото развитие на населените места дава представа за условията, в които са били създадени отделните обекти - недвижими културни ценности, но не изяснява техния актуален статут. За да се определи тяхното съвременно състояние и перспективи за развитие е необходимо да се извърши анализ на съществуващото положение и да се изготви обоснована експертна оценка за състоянието на НКЦ в община Елена към настоящия момент.

➢ **Недвижими културни ценности по типологичен признак**

Община Елена е изключително богата на недвижими културни ценности. За по-лесна ориентация и по-ясно структуриране на анализа е прието те да се проучат и оценят по основен типологичен признак: *археологически обекти, архитектурно-строителни обекти, художествени обекти, исторически обекти, военни паметници и сгради на религията.*

- **Археологически обекти**

Съгласно писмо №133/05.02.2015г. на НАИМ при БАН – „на територията на община Елена няма регистрирани археологически обекти“.

Съгласно извадката от справочника за недвижимо културно-историческо наследство в област Велико Търново и приложения списък на обектите на територията на община Елена със статут на недвижими паметници на културата по смисъла на чл.12 от ЗПКН (отм.), който съгласно §10, ал.1 и §12, ал.1 от Преходните и заключителни разпоредби на ЗКН притежават статут на недвижими културни ценности (НКЦ), в община Елена са регистрирани следните археологически обекти:

- в землището на с. Големани – 7бр.;

От №90 до №96 от „Списъка на обектите на територията на община Елена със статут на НКЦ“:

- №90 – селище в местността „Иванчово“ – 2 км източно от селището;
- №91 – надгробна могила в двора на Й. Андреев и Т. Байчев;
- №92 – надгробна могила в двора на Н. Генчев и П. Байчев;
- №93 – надгробна могила на 0,5 км западно от махала Върлинката;
- №94 – надгробна могила на 0,5 км източно от селището;
- №95 – крепост на 0,5 км южно от селото, в местност "Усойната";
- №96 – селище на 2,5 км югоизточно, на десния бряг на дерето, между местност "Стръмната пътека" и местност "Пусти върбички".

От направените теренни проучвания екипът разработващ ОУПО установи, че с.Големани от община Елена се състои от 12 имота с къщи, собственост на следните стари фамилии: Тодорови, Керекови, Казакови, Бълхови, Еневи, Драганови, Късърови, Димитрови, Цоневи, Йорданови, Сивиляка, Овенките. Не бяха открити собственици на имоти с имена Й. Андреев, Т. Байчев, Н. Генчев и П. Байчев, както са дадени в списъка на НИНКН. Освен това в близост до с.Големани в община Елена няма махала Върлинката. Махала с това име съществува до с.Големани в община В.Търново, между селата Плаково и Нацовци на прохода Хаинбоаз.

В землището на с.Големани от община Елена липсват и местностите „Иванчово“ и „Усойната“. Селото е разположено на южен планински скат, където няма „усойни“ места. Село Големани от община Велико Търново заема подножието на северните планински склонове, което предполага наличието на „усойни“ местности в неговото землище.

Изнесените по-горе факти ни дават основание за изказване на теза, че посочените обекти от №90 до №96 от „Списъка на НИНКН“, класифицирани като археологически, не се отнасят за с. Големани от община Елена, а за това в община В.Търново. Настоящата теза се подкрепя и от официалното писмо отговор от НАИМ към БАН, с което не се регистрира наличие на археологически обекти на територията на община Елена.

Екипът разработващ ОУПО Елена счита, че е налице обективна необходимост от предприемане на действия по коригиране на списъка на НКЦ в община Елена от страна на НИНКН за да се отстранят констатираните неточности.

- **Архитектурно-строителни обекти**

Всички останали обекти от списъка на НИНКН на НКЦ са класифицирани като: „архитектурно-строителни“, „художествени“ или „исторически“. За целите на ОУПО Елена екипът извърши теренни проучвания за идентифициране на НКЦ на територията на общината по населени места и за оценяване на тяхното текущо състояние. За съставяне на оценката за състоянието на НКЦ е използван методът на „експертна оценка“, който класифицира обектите по следната скала:

o„разрушени“ – на терена няма физическо присъствие на обекти с характер на НКЦ. Възможно е на негово място да има изграден нов обект, без стойност на НКЦ.

o„критично“ – обектът е с нарушена цялост на конструктивната система и на практика не е възможно неговото съхраняване без изграждането му наново.

o„лошо“ – обектът е неподдържан и има нарушена покривна покривка с течове, компрометирани фасади, покривни и подови конструкции.

o„средно“ – обектът е лошо поддържан, с частични проблеми по покривната покривка и фасадите.

o„добро“ – обектът е цялостно поддържан, с добър конструктивен статус и външен вид.

o„много добро“ – обект, претърпял реставрационни намеси, с много добро състояние на конструктивната система, адаптиран за съвременни функции, съхранявайки в максимална степен архитектурно-художествения образ на оригинала.

В резултат на теренните проучвания и експертната оценка се разпределиха следния брой НКЦ по предложените по-горе оценка на състоянието *(табл.36)*:

Таблица №36

Общо състояние на НКЦ в община Елена към 2015г.

№	*Оценка на състоянието*	*Брой*	*%*
1	*Разрушени*	91	15.4
2	*Критично*	17	2.9
3	*Лошо*	47	8.0
4	*Средно*	144	24.4
5	*Добро*	220	37.2
6	*Много добро*	72	12.2
	ОБЩО проучени:	**591**	**100**

Източник: Списък на НИНКН и експертна оценка на екипа разработващ ОУПО Елена.

За 12 обекта няма информация, свалени са или попадат в гореизброените археологически обекти, които са в друга община, както е показано в Приложение 3.

По отношение на архитектурно-строителните обекти, които представляват 94,8% от всички НКЦ в списъка на НИНКН съотношението между тяхното разпределение по оценка на състоянието е представено в *табл.37.*

Таблица №37

Общо състояние на архитектурно-строителните НКЦ в община Елена към 2015г.

№	*Оценка на състоянието*	*Брой*	*%*

1	*Разрушени*	89	15.9
2	*Критично*	17	3.0
3	*Лошо*	47	8.4
4	*Средно*	138	24.6
5	*Добро*	201	35.9
6	*Много добро*	68	12.1
	ОБЩО:	**560**	**100**

Източник: Списък на НИНКН и експертна оценка на екипа разработващ ОУПО Елена.

От направения анализ на състоянието на НКЦ в категория „архитектурно-строителни“ обекти може да се заключи, че през последните 30 години 15,9% от НКЦ са изчезнали, други 3% са на път да изчезнат, като се саморазрушат от липса на поддръжка. В много лошо състояние са 8,4%, което е сигнал за вземане на спешни мерки по отношение на тяхното опазване. Ако тенденцията се запази след 10-15години ¼ от наследството на община Елена ще бъде изгубено. Настоящата констатация е резултат от външен теренен оглед, който би следвало да бъде подробно извършен (и вътре в обектите) за всеки обект от експертите на институциите, отговарящи за тази дейност.

Основните промени, които теренните проучвания констатираха са свързани с:

- преизграждане на фасадите на паянтовите сгради с тухлена зидария и измазване;
- промяна на дограмата и поставяне на по-големи прозорци с различни пропорции от оригиналните, което съществено изменя архитектурния образ на сградите;
- измазване на сградите и оформянето им с „пръскана мазилка“, което цялостно променя архитектурния им образ;
- топлоизолиране на външни стени с XPS с различна дебелина, което също води до съществени изменения на фасадите на сградите;
- подмяна на едноулучните стари керемиди с нови;
- цялостна подмяна на покривната конструкция, със значително увеличаване на „декоративното оформление“ на елементите на дървената конструкция, което не е характерно за оригиналите по този край.

Всички констатирани намеси в различна степен влияят върху общото въздействие и качества на обектите класифицирани като недвижими културни ценности.

- **Художествени обекти**

Към тази група са включени 11 църковни сгради, строени през първата половина на XIXвек (32, 51, 63, 66, 141, 314, 315, 526, 551, 570, 594). С изключение на църквата в с.Шилковци, която е съборена, останалите обекти са в не добро състояние, поради течове от покривите и се нуждаят от спешна реставрационна намеса, след ремонт на покривите.

Художествените ценности от църквата в с.Шилковци са изнесени преди нейното разрушаване и се съхраняват като движими културни ценности в музейния комплекс в гр. Елена.

- **Исторически обекти**

Към тази категория се отнасят общо 16 обекта от списъка на НИНКН, които са паметници свързани с руско-турската освободителна война – 5 броя (411, 412, 514, 515, 486 и 489 които се повтарят), 8 сгради (413, 414, 415, 416, 417, 418 и 418), от които 4 са отписани, 1 партизански паметник (487) и 1 историческа местност (420).

- **Военни паметници**

В община Елена са изградени 28 военни паметника и паметни плочи. Тяхното разпределение по вид се разпределя на: паметници – 14 бр., паметни плочи – 10 бр., паметни знаци „по пътя на българското опълчение“ – 4бр., един от които липсва в с. Яковци. От всички военни паметници 3 са в лошо състояние, 1 е изчезнал, за 1 няма информация, 2 са в отлично състояние и 21 в добро. Най-старият военен паметник в общината е изграден през 1914г. и се намира в с. Чакали, а най-скоро изграден е в с. Беброво, през 1987г. Местоположението и оценка на състоянието на военните паметници е представено в *(табл.№38).*

Таблица №38

Извадка от регистъра на военните паметници в община Елена и оценка на тяхното състояние към 2015г.

№	***Местоположение***	***Вид***	***Повод***	***Год. на изграж-дане***	***Състояние***
1	гр. Елена – Разпоповци, към читалището	Паметна плоча	Загинали във войните	1981	Добро
2	Елена, ул.“Орловска“	Паметен знак, по пътя на Опълчението	100 години от Освободителната война	1977	Добро
3	с. Беброво в центъра	Паметен знак	Загинали във войните	1987	Добро
4	с. Блъсковци, от източната страна на църквата	Портретен паметник пирамида	Загинали в Балканската война 1912-1918г.	1918	Лошо
5	с. Буйновци, на стената на читалището	Паметна плоча	Загинали в Балканската война 1912-1918г.		Добро
6	с. Буйновци, на стената на читалището	Паметна плоча	Загинали в Отечествената война 1912-1918г.		Добро
7	с. Велковци, в двора на църквата	Паметник	Загинали в Балкански войни		Добро
8	с. Дрента, на сградата на читалището	Паметна плоча	Загинали в Отечествената война		Добро
9	с. Дрента в центъра	Паметник	Загинали във войните 1912 – 1918г.		Добро
11	с. Илаков рът, на сградата на църквата	Паметна плоча	Загинали във войните 1912 – 1941г.		Добро
12	с. Константин, в центъра	Паметник - чешма	Загинали във войните 1912 – 1918г.		Добро
13	с. Костел, към сградата на читалището	Паметна плоча	Загинали във войните 1912 – 1918г.		Добро
14	с. Костел, в двора на църквата	Паметник	Героите от Освободителната война 1877 – 1878г.		Добро
15	с. Марян, в центъра	Паметен знак – по пътя на бълг. опълчение	100 години от Освободителната война	1977	Добро
16	с. Марян, към сградата на читалището	Паметна плоча	Загинали във войните 1912 – 1918г.	1981	Добро

№	*Местоположение*	*Вид*	*Повод*	*Год. на изграж-дане*	*Състояние*
17	с. Мийковци, към сградата на кметството	Паметна плоча	Загиналите в Отечествената война		Добро
18	с. Мийковци, преди центъра	Паметник	Загинали във войните 1912 – 1944г.	1921	Добро
19	с. Палици, стената на притвора на църквата	Паметна плоча	Загинали във войните 1912 – 1918г.		Добро
20	с. Петковци, в центъра	Паметник	Загинали във войните 1912 – 1945г.		Добро
21	с. Руховци, на южната страна на църквата	Паметна плоча	Загинали във войните 1912 – 1918г.		Добро
22	с. Средни колиби, в двора на църквата	Паметник	Загинали във войните 1912 – 1918г.		Лошо
23	с. Средни колиби	Монумент	Загиналите в Отечествената война		Мн.добро
24	с. Тодювци, до църквата	Паметник	Загинали във войните	1933	Мн.добро
25	с. Томбето	Паметник			Няма информация
26	с. Чакали, в двора на училището	Паметник	Загинали в Балканската война	1914	Лошо
27	с. Шилковци, в двора на църквата	Паметник	Загинали във войните	1938	Добро
28	с. Яковци	Паметен знак	По пътя на бълг. опълчение	1977	Липсва
29	с. Яковци, в двора на църквата	Паметник	Загинали във войните 1912 - 1913		Добро

Източник: Регистър на военните паметници към МО

**Забележка: Оценката на състоянието е съставена на база посещение на място и експертно мнение на екип от общинска администрация на община Елена.*

Легенда: Няма информация – бяло, Липсва – червено, Лошо – оранжево, Добро – жълто, Мн.добро – зелено.

- **Сгради на религията**

На територията на община Елена има изградени и регистрирани 30 обекта на религията. Те се разпределят както следва: 20 църкви, 4 параклиса, 3 джамии, 1 евангелистка петдесятна църква и 2 манастира.

От православната църква 2 са категоризирани като недвижими културни ценности (НКЦ) от „национално значение“. Останалите в общината не са категоризирани според списъците на НИНКН за НКЦ. От 20 църкви, 2 са се саморазрушили – в с. Шилковци и с. Велковци. Най-ценното от църквата в с.Шилковци – иконите и стенописът „Страшният съд“ са спасени и изложени в експозицията „християнско изкуство от 19век“ в сградата на Еленското класно училище „Даскалоливницата“.

Шест от църквите са оценени в „добро“ състояние, девет в „средно“ и четири в „лошо“. Църквата в с. Костел е основно ремонтирана, като покривната покривка от керемиди е заменена с битумни шиндли, а вътрешните стени са боядисани с латексова боя, с което са заличени съществуващите стенописи. В резултат на тези действия, църквата строена през 1851г. и възстановена след Освобождението през 1879г. е изгубила изцяло своя автентичен образ.

Пет от църквите са редовно действащи, а в тринадесет от тях служба се осъществява по конкретен повод, което затруднява тяхното поддържане в добро състояние. В с.Тънки рът храмът е изоставен, но физически здрав. Служба в него не се осъществява.

През последните петнадесет години в община Елена са изградени 4 нови параклиса в населени места, където няма религиозни сгради.

Молитвените обекти на другите религии (4 броя) са сгради без архитектурно историческа стойност и са редовно действащи *(табл.39).*

Таблица №39

Категоризиризация на сградите на религията

№	Населено място	Име, Година на създаване	Категория от НИНКН – номер,значение	Функция	Състояние
Християнски храмове					
1	гр. Елена	Св. Никола	НКЦ – N 314, национално значение	Музеен обект	Добро
2	гр. Елена	Успение на Пресвета Богородица, 1837г.	НКЦ – N 315, национално значение	Редовно действащ христ.храм	Средно
3	гр. Елена	Рождество Пресвета Богородица, 1868г.	НКЦ – N 376, местно значение	Редовно действащ христ.храм	Добро
4	с. Беброво	Св. Великомъченик Георги, 1835г.	НКЦ – N 32, местно значение	Редовно действащ христ.храм	Добро
5	с. Блъсковци	Св. Великомъченик Димитрий, 1860г.	НКЦ – N 51	Действащ христ.храм по поводи	Добро
6	с. Босевци	Успение на Пресвета Богородица, 1869г.	НКЦ – N 63, местно значение	Действащ христ.храм по поводи	Лошо
7	с. Велковци	Свети Никола, 1913г.	-	Недействащ храм	Почти разру-шен
8	с. Дрента	Св. Въведение на Пресвета Богородица, 1848г.	НКЦ – N 141, местно значение	Действащ христ.храм по поводи	Средно
9	с. Илаков рът	Св. Въведение на Пресвета Богородица, 1907г.	-	Действащ христ.храм по поводи	Средно

№	Населено място	Име, Година на създаване	Категория от НИНКН – номер,значение	Функция	Състояние
10	с. Константин	Св. св. Кирил и Методий, 1881г.	НКЦ, местно значение	Действащ христ.храм по поводи	Лошо
11*	с. Костел	Св. Великомъченик Димитрий, 1851г.	НКЦ, местно значение	Действащ христ.храм по поводи	Мн.добро- *Ремонт. със заличени стенописи*
12	с. Мийковци	Архангел Михаил, 1895г.		Действащ христ.храм по поводи	Лошо
13	с. Палици	Св. Василий Велики, 1898г.	НКЦ – N 532, местно значение	Действащ христ.храм по поводи	Лошо
14	Разпоповци (Елена)	Св. Никола Мирилийски, 1875г.	НКЦ – N 542, местно значение	Действащ христ.храм по поводи	Средно
15	с. Руховци	Успение на Пресвета Богородица, 1859г.	НКЦ – N 551, местно значение	Действащ христ.храм по поводи	Средно
16	с. Средни колиби	Св. Великомъченик Димитрий, 1894г.	-	Действащ христ.храм по поводи	Средно
17	с. Тодювци	Успение на Пресвета Богородица, 1858г	НКЦ – N 570, местно значение	Действащ христ.храм по поводи	Средно
18	с. Тънки рът	Свети Никола, 1863/1936г.	-	Недействащ храм	Средно - изоставена
19	с. Шилковци	Архангел Михаил, 1847г.	НКЦ – N 594, местно значение	Обор	Самоср. се през 1998г., запазена е само камба-нарията
20	с. Яковци	Света Троица, 1879г.	-	Действащ христ.храм по поводи	Средно
Манастири					
21	с. Буйновци	Св. Пророк Илия, 1890г.	НКЦ – N 66, местно значение	Редовно действащ манастир	Добро
22	с. Марян	Свето Преображение Господне, 1835г.	НКЦ – N 526, местно значение	Редовно действащ манастир	Добро
Параклиси					
23	с. Багалевци	Св. Николай	-	Редовно	Добро

№	Населено място	Име, Година на създаване	Категория от НИНКН – номер,значение	Функция	Състояние
		Мириклийски Чудотворец, 2003г.		действащ	
24	с. Вълчевци	Св. св. Константин и Елена	-	Редовно действащ	Добро
25	с. Марафелци	Света Троица, 2009г.	-	Редовно действащ	Добро
26	с. Чакали	Пресвета Богородица, 2012г.	-	Редовно действащ	Добро
Молитвени домове на други религии					
27	гр. Елена	Евангелистка Петдесятна църква	-	Редовно действаща	Средно
28	с. Каменари	Мюсюлмански молитвен дом, края на 19 век	-	Редовно действащ	Добро
29	с. Константин	Мюсюлмански молитвен дом	-	Редовно действащ	Средно
30	с. Майско	Мюсюлмански молитвен дом	-	Редовно действащ	Средно

Източник: НИНКН

**Забележка: Оценката на състоянието е съставена на база посещение на място и експертно мнение на екип от общинската администрация на община Елена.*

Легенда: Няма информация – бяло, Почти разрушен – червено, Лошо – оранжево, Средно – жълто, Добро – синьо, Мн.добро – зелено.

Като цяло населените места в община Елена са съхранили своя автентичен архитектурен облик и атмосфера, като по-голямата част от недвижимите културни ценности са запазени и са в добро състояние. Необходимо е да се създадат условия за възраждане на селата с техните традиционни дейности. Като основен ресурс за развитие на туризма се отчита наличието на съхранени обекти на недвижимото културно наследство, както в селата, така и около тях (архитектурни, исторически, археологически, етнографски). Тези ценности могат не само да се експонират, а и да предлагат по-богато преживяване на посетителите, чрез включването им в различни събития и дейности с активното участие на местната общност. Това би спомогнало за създаване на разнообразие на туристическото предлагане съобразно местната специфика, удължаване на престоя на туристите, преодоляване на сезонността на посещенията. Това би увеличило приходите от туристическа дейност в селата и би създало финансов ресурс за инвестиране в необходимите дейности по опазване, социализация и експониране на недвижимите културни ценности.

2.14.1.2. Движими културни ценности

Движимите културни ценности на територията на община Елена се съхраняват и управляват от *Музей на Възраждането „Иларион Макариополски”.*

Съгласно данните предоставени от тази институция, наличните движими културни ценности могат да се разделят в 5 основни направления:

- *Фонд „Етнография”*

В него се съхраняват 4559 фондови единици. Те отразяват битовата култура и производните на занаятите в Еленския регион от средата на 19 век до трийсетте години на 20 век. Част от експонатите са изложени в две експозиции: „Камбуров хан” и къща-музей „Иларион

Макариополски" (втори етаж). Останалите експонати се съхраняват във фондохранилищата на Музея.

- *Фонд „Художествен отдел"*

В него се съхраняват 1091 фондови единици: живопис, скулптура и графика (от 20 век) и икони и щампи (от 16 до 19 век). В приземния етаж на къща-музей „Иларион Макариополски" са показани живописни творби и икони. В приземния етаж на класно училище „Даскалоливницата" са изложени икони, щампи, хоругви, дърворезба и пренесеният стенопис „Страшният съд". В църквата „Свети Никола" са показани икони и стенописи от началото на 19 век. Останалите експонати се съхраняват във фондохранилищата на Музея.

- *Фонд „Оръжие"*

В него се съхраняват 204 фондови единици. Оръжията са от епохата на четническо хайдушко движение и Руско-Турската освободителна война. Част от оръжието е показано в експозицията „Елена през епохата на Възраждането", която се намира на втория етаж на класното училище „Даскалоливницата". Останалите експонати се съхраняват във фондохранилищата на Музея.

- *Фонд „Старопечатна литература"*

В него се съхраняват 343 фондови единици. Периодиката е от 15-18 век. Част от тях са изложени в църквата „Свети Никола", а останалите се съхраняват във фондохранилищата на Музея.

- *„Научно – спомагателен фонд"*

В него се съхраняват 11430 фондови единици. Това са книги, вестници и списания от периода 19-20 век. Съхраняват се във фондохранилищата на Музея и в административната сграда на музея „Гуневата къща".

Както вече бе споменато в *т.2.9.4. Култура*, движимите културни ценности в община Елена се експонират в музейни сгради, които сами по себе си са част от недвижимите културни ценности на общината.

Типични примери за подобна реализация на музейна дейност в гр.Елена са:

- *Музеен комплекс „Даскалоливницата";*
- *Къща-музей „Иларион Макариополски".*

Музейният комплекс „Даскалоливницата" се състои от шест сгради и две църкви: „Даскалоливницата", „Поп Николовата къща", „Дома на културните дейци", „Камбуров хан", „Златевата къща", „Гуневата къща", църквите „Свети Никола" и „Успение Богородично" (всички те са част от недвижимите културни ценности на община Елена). Комплексът носи името си от първото Еленско класно училище „Даскалоливницата", в което са получили образованието си много възрожденски деятели. „Поп Николовата къща" е строена през първата половина на 19в. (около 1830г.) и е една от най-характерните сгради за еленския край. „Камбуров хан" е преместен при изграждането на музейния комплекс от близко разположеното село Йовковци и носи името на собственика си Стоян Камбура. Църквата „Свети Никола" е най-старата в града. Тя е построена в началото на XVIв., но през 1800г. е опожарена. Възстановяването и обновяването ѝ се осъществяват през 1804г., а реставрацията на стенописите продължава до 1986г. Църквата „Успение Богородично" е разположена непосредствено до нея. Тя е втората по големина църква в Северна България.

Родната къща на Иларион Макариополски е превърната в къща-музей и е обект на засилен туристически интерес. Тя притежава богата етнографска експозиция, като същевременно се използва и за организирането на изложби в приземните помещения.

На практика музейната дейност в община Елена се реализира благодарение на удачното съвместяване на обектите на движимото и недвижимото културно наследство, при което се постига и синергичен ефект. Експонирането на обекти на движимото културно наследство спомага за популяризирането на недвижимото културно наследство и обратното.

Този принцип може да се проследи най-добре в къщата-музей „Иларион Макариополски". Тя привлича туристите в гр.Елена както със забележителната архитектура на сградата, така и с богатата етнографска експозиция, която е организирана вътре в нея. Като допълнение две от помещенията на сградата се използват като галерии – в едното се организират временни изложби, а в другото се експонира част от еленската иконографска сбирка. Този пример показва, че при добра организация би могло да се получи успешна формула за социализация и адаптация

на културното наследство по един устойчив и същевременно печеливш за местното население и предприемачи начин.

2.14.2. Нематериални културни ценности

Община Елена притежава богато нематериално културно наследство. То е свързано най-вече с ролята, която град Елена е имал в епохата на Възраждането, както и с честването на традиционни български празници. Културният календар на общината включва:

- **Празник на град Елена – „Свети равноапостоли Константин и Елена"**

Празниците на града се провеждат ежегодно в периода 21-24 май. Те са свързани с организирането на изложби, концерти, футболни срещи между ветерани, детски празници, конкурс „Царица Елена" и други културни прояви.

- **Неювски събор**

Този традиционен за община Елена събор е възстановен и се провежда на 1 май на Неювска поляна. Той е свързан с богата концертна програма и народно веселие.

- **Общински събор на народните читалища**

Този събор е своеобразен завършек на творческия сезон на самодейните състави към читалищата в община Елена. Той се провежда ежегодно на 24 май. За целта се използват сцените в читалищата в общината. Прието е всяка година различно населено място да бъде домакин на мероприятието.

- **„Балканът пее и разказва"**

Това е празник на културното богатство на балканските градове – Елена, Дряново, Котел, Трявна, Твърдица и Гурково. Статутът на мероприятието е приет на 15.09.1972г. На първата среща, състояла се на 05.10.1973г. в гр.Елена, участват представители от Елена, Котел, Трявна и Дряново. Основан е и организационен комитет с председател Димитър Балуков от града-домакин. В статута е прието, че „съкровеното културно богатство, което народът съхранява и което още не е открито изцяло, трябва да стане достояние на всички хора от тези градове". С цел да се изяви това богатство и да се предава от поколение на поколение се организира празник на балканските градове с името „Балканът пее и разказва". Първият празник е проведен на 20 и 21 юни 1974г. на Неювска поляна в община Елена.

- **Поклонение до Капиновския манастир**

Поклонението е свързано с манастирите „Свети Николай" и „Свети Илия", чиято дейност е била подкрепяна от еленчаните през вековете. Поклонението се провежда ежегодно през юли. Отслужва се молебен и водосвет за здраве и благополучие на еленчани. Освещава се и се раздава курбан.

- **Празник на Еленския балкан**

Празникът се провежда през месец юли и трае два дни, в които се провежда традиционен туристически поход и колокрос по маршрута село Мийковци – хижа „Чумерна" – връх „Чумерна". Организират се и забавни игри и състезания. На втория ден се провежда събор на самодейните състави от клубовете на пенсионера „На юг и север от Балкана".

- **Ден на народните будители**

Денят на народните будители (1 ноември) се чества всяка година с особена почит от еленчани. Това е свързано с факта, че в град Елена се намира първото класно училище в България – еленската „Даскалоливница".

- **„Бягането"**

На 5 декември всяка година населението на община Елена се покланя пред подвига и внушителните паметници на загиналите при село Марян и западния край на града. Това шествие е останало в историческата памет на еленчани като „Бягането".

- **„Празник на еленския бут"**

Провежда се всяка година в края на месец октомври в град Елена.

Освен посочените празници, събори и поклонения, в културния календар на общината са включени много празници, свързани с имената на възрожденските дейци: йеромонах Йосиф Брадати, Хаджи Юрдан Брадата, Иван Момчилов, Иларион Макариополски, Никифор Попконстантинов, Стоян Михайловски, братя Кършовски, Петко Юрданов Тодоров и други. Тези

празници се организират по повод годишнини и се отбелязват с научни конференции, изложби, рецитали и други културни прояви.

2.15. Планова обезпеченост на територията

Населените места в община Елена могат да се разделят на четири категории:

- селища с действащи застроителни и регулационни планове;
- селища с одобрени и действащи кадастрални и регулационни планове;
- селища с изработени, но неодобрени кадастрални планове;
- селища с околовръстен полигон.

Към **първата категория селища** може да се отнесе само гр.Елена. За него е разработен и одобрен първият кадастрален план и план за улична регулация с Указ №24 от 24.03.1905г. Дворищната регулация на града е одобрена през 1925г. Но чак през 1936г. е била приложена за пръв път една малка част от уличната регулация между двата площада. Постепенно уличната регулация е приложена по цялата дължина на главната улица на града, което е било съпътствано, в по-голяма или по-малка степен, със засягане на части от жилищните и стопански постройки, разположени по нея.

Вторият план на града (с автор арх.Гугов) е одобрен със Заповед №1473 от 26.03.1959г. Той е изработен в М 1:500 и предвижда значително увеличаване на селищната територия в северна и южна посока, както и създаването на източна производствена зона.

Със Заповед №632 от 15.04.1975г. е одобрен Застроителният и регулационен план на града (ЗРП), който е в сила и днес. Той е разработен в М 1:500 от екип на „Главпроект“, с ръководител арх.Мария Милева. През 1978г. е разработен и ЗРП на кв.“Север“ - в М 1:500 от екип с ръководител арх.Иван Енев от РПО – Велико Търново. Той също е в сила и днес.

През следващите години са правени няколко опита за актуализиране на действащите ЗРП на града, но не се е стигнало до краен резултат.

През 1991г. е изработен нов кадастрален план на града в М 1:500, но той не е одобрен. През 1998г. е започнат нов кадастрален план в М 1:1000 (в цифров вид), който е одобрен със Заповед №РД-17-1 от 19.04.2006г. от Агенцията по кадастъра и имотния регистър в гр.София.

Одобреният цифров кадастър е добра основа за изработването на нов План за регулация и застрояване на гр.Елена (ПРЗ), съгласно действащата в момента нормативна уредба в страната.

Втората група селища (17бр.) са с одобрени кадастрални и регулационни планове, които са в сила и днес. Те могат да бъдат подредени (по време на изработване и одобряване на плановете) в следната последователност:

- с.Беброво – Указ №355 от 03.08.1927г., Указ №2419 от 28.09.1927г.;
- с.Константин – Указ №77 от 02.03.1931г., Указ №548 от 09.03.1932г.;
- с.Палици – Указ №241 от 02.08.1932г., Указ №3997 от 30.04.1932г.;
- с.Марян – Указ №158 от 20.02.1939г., Указ №157 от 20.02.1939г.;
- с.Костел – Заповед №4289 от 15.07.1948г.;
- с.Руховци – Заповед №7019 от 10.12.1951г.;
- с.Чакали – Заповед №4811 от 09.07.1952г., Заповед №4812 от 09.07.1952г.;
- с.Мийковци – Заповед №300 от 17.02.1953г.;
- с.Вълчовци – Заповед №5499 от 03.09.1955г.;
- с.Майско – Заповед №4981 от 08.09.1955г.;
- с.Тодювци – Заповед №5290 от 31.10.1956г.;
- с.Средни колиби – Заповед №2103 от 30.08.1961г.;
- с.Шилковци – Заповед №2104 от 30.08.1961г.;
- с.Дрента – Заповед №426 от 02.03.1963г.;
- с.Яковци – Заповед №2766 от 05.09.1966г.;
- с.Буйновци – Заповед №870 от 12.12.1969г.;
- с.Илаков рът – Заповед №384 от 22.03.1978г.

За бившето село Разпоповци също е изготвен регулационен план, одобрен със Заповед №2931 от 07.12.1961г. По-късно обаче, това село е присъединено към гр.Елена и към настоящия момент е част от градската му територия.

В периода 1989-1997г. са възложени и изработени нови кадастрални планове на част от посочените населени места: с.Константин (1989г.), с.Костел (1989г.), с.Майско (1991г.), с.Беброво

(1991г.), с.Палици (1992г.) и с.Мийковци(1997г.). Тези планове обаче не са процедирани и одобрени.

Към **третата категория** спадат селищата с изработени, но неодобрени кадастрални планове (5бр.). Според годините на изработване, те могат да бъдат подредени в следната последователност:

- с.Каменари – 1989г.;
- с.Багалевци – 1989г.;
- с.Гърдевци – 1990г.;
- с.Хъневци – 1990г.;
- с.Валето – 1991г.

За бившето село Неювци също е изготвен кадастрален план през 1989г. По-късно обаче, това село (подобно на Разпоповци) е присъединено към гр.Елена и към настоящия момент е част от градската му територия.

Към **четвъртата категория** се отнасят всички останали населени места, чиято граница на селищната територия е определена с околовръстен полигон.

3. ДИАГНОЗА НА ФИЗИЧЕСКОТО, СОЦИАЛНОТО, ИКОНОМИЧЕСКОТО И ЕКОЛОГИЧНОТО СЪСТОЯНИЕ НА ОБЩИНА ЕЛЕНА

3.1. Оценка на социално-икономическото състояние на община Елена

3.1.1. Оценка на демографското състояние на община Елена

От направения дотук анализ могат да бъдат изведени следните изводи относно актуалното демографско състояние на разглежданата територия:

- Демографското развитие на община Елена през последните 10 години е неблагоприятно. Налице е трайна тенденция към намаляване на населението и обезлюдяване на всички населените места в общината.
- Естественият прираст на населението в община Елена е с твърде високи отрицателни стойности. Възможностите за възпроизводство на населението по естествен път са ограничени, като в някои по-малки населени места демографският потенциал е напълно изчерпан.
- Механичният прираст на населението в община Елена е относително по-благоприятен. Това се дължи на високия брой заселени лица в общината през последните десет години. По-голямата част от тези хора са привлечени от благоприятните условия за обитаване, отдих и туризъм, които съществуват в разглежданата територия, като значителен дял от тях участват пряко в развитието на туристическата дейност в региона.
- Възрастовата структура на населението в общината е неблагоприятна. Тя отразява процеса на застаряване на населението. Намаляването на броя на лицата от специфичните възрастови контингенти възпрепятства нормалното функциониране на обектите на образованието – детски заведения и училища.
- В община Елена преобладава броят на високообразованите хора (лица със завършено средно или висше образование). По този показател общината се нарежда на четвърто място в област Велико Търново.
- Като резултат от неблагоприятното демографско развитие намалява и броят на икономически активното население в общината. Налице е трайна негативна тенденция на нарастване на дела на икономически неактивното население, което към 2011г. преобладава над икономически активното.
- В структурата на наетите лица (без самонаетите и работодателите) в общинския социално-икономически комплекс водещи функции изпълняват отраслите от вторичния и третичния сектор.
- Неблагоприятната тенденция в развитието на заетостта е свързана и с негативното отражение на световната икономическа и финансова криза. Налице е съществен спад в трудовата заетост на населението и значително нарастване на равнището на безработица.
- Очаква се негативните тенденции в демографското състояние на общината да продължат да оказват неблагоприятно въздействие върху нейното развитие през следващите 15-20 години.

3.1.2. Оценка на икономическото състояние на община Елена

От направения дотук анализ могат да бъдат изведени следните изводи относно актуалното икономическо състояние на разглежданата територия:

- Икономическият профил на община Елена е промишлено-аграрен, като през последните години нараства значението и на сектора на услугите.
- Първичният сектор (селско и горско стопанство) играе най-малка роля във формирането на икономическите показатели на община Елена. Значителна част от обработваемите земи в общината не се използват, а преобладаващата част от използваемите земи са малки по площ и не са подходящи за прилагането на съвременна агротехника. Номенклатурата на отглежданите земеделски култури е твърде ограничена. Продукцията от животновъдството в общината е насочена предимно към самозадоволяване на населението. Като перспективни отрасли се очертават най-вече: говедовъдството, овцевъдството и пчеларството.
- Значителните горски територии в общината не се използва пълноценно на този етап. Основният дял от добиваната дървесина са дърва за огрев. Значително по-малка част е строителната дървесина и дървесината за производството на мебели. Освен за добив на дървесина и свързания с това отрасъл „Производство на дървен материал и изделия от дърво", този ресурс би могъл да се използва за развитието и на други икономически дейности, свързани с туризма в общината.
- Вторичният сектор на икономиката заема водещо място в икономическия профил на община Елена. Въпреки икономическата и финансова криза, този отрасъл все още регистрира най-високите икономически показатели. Налице е тенденция към намаляване на броя на по-големите предприятията в сектора. За сметка на това на тяхно място се появяват предприятия от типа на „средните" и „малките". Производствените мощности на преработващата промишленост са концентрирани в общинския център. Това затруднява една част от икономически активното население, което живее в останалите населени места в общината, да се реализира на трудовия пазар.
- Третичният сектор на икономиката се развива с най-устойчиви темпове през последните години. Това се дължи най-вече на развитието на търговските и туристическите функции на община Елена. Като най-перспективен се очертава отрасъл „Хотелиерство и ресторантьорство", в който през последните няколко години е постигнат ръст на икономическите показатели, какъвто не е характерен за нито един друг отрасъл на общинската икономика.
- Туризмът се очертава като най-устойчив и динамично развиващ се отрасъл на общинската икономика през последните години. Въпреки това туристическият потенциал на община Елена все още не се използва пълноценно.

3.2. Оценка на състоянието на селищната мрежа в община Елена

От направения дотук анализ могат да бъдат изведени следните изводи относно състоянието на селищната мрежа и селищната среда в разглежданата територия:

- Селищната мрежа на община Елена е формирана основно в периода XV-XIX век. Пространствената структура на селищната мрежа е повлияна от комплекс от фактори: сложния релеф на територията, местоположението на водните течения, направленията на основните комуникационни оси и трасета, както и историческите и политическите условия, при които е възникнала.
- В следствие на това се е формирала характерна дисперсна структура с тристепенна йерархия - един централен град, няколко опорни селища и множество малки населени места, гравитиращи около опорните селища.
- Опорните селища формират ясно изразена основна урбанизационна ос с направление изток – запад, която се явява гръбнак на селищната мрежа.
- В напречна посока (с направление север – юг), са формирани няколко вторични урбанизационни оси, които допълват пространствената организация на селищната мрежа в общината.
- Град Елена е безспорният център в структурата на селищната мрежа. Той е разположен в пресечната точка на двете главни комуникационни трасета (изток–запад и север–юг). Той изпълнява водещи функции в социално-икономическото развитие на общината. В него са съсредоточени и по-значимите обекти и елементи на социалната инфраструктура.
- След него се нареждат трите кметства в общината – Константин, Майско и Беброво, които изпълняват ролята на „опорни селища".

- Най-активните периоди в развитието на селищната структура на град Елена съвпадат с епохата на Възраждането и социалистическия период. Докато за по-малките населени места в общината основен тласък за развитие дават годините след Освобождението.
- През всичките периоди от развитието си селищата в община Елена са подложени на силни демографски промени. Най-интензивни са миграционните процеси след Освобождението (когато голяма част от жителите на населените места в по-високите планински части на територията се изселват в равнинната част на общината) и в края на 50-те години на ХХв. (след масовото кооперране на земеделските земи).
- Най-чувствителни към демографските процеси се оказват най-малките населени места. Те започват постепенно да се обезлюдяват и да деградират. Показателно в това отношение е намаляването на техния брой. Ако по време на Освободителната война те са били повече от 200, в момента те са едва 124, като при преброяването от 2011г. в 28 от тях не са регистрирани постоянни обитатели.
- През последните 20 години в някои от селата в общината се наблюдава известно оживление. То се свързва с появата на засилен инвестиционен интерес към изграждане на различни обекти за отдих – вилни сгради, къщи за гости и туристически комплекси. В някои от селата в общината новото строителство поражда и конфликти. Това се отнася най-вече до селищата в близост до язовир „Йовковци“, които попадат в неговата вододайна зона.
- Градоустройствената структура на селищата в община Елена е силно повлияна от сложния релеф, хидроложките и комуникационните условия, в които са се развили населените места. Поради тази причина те са придобили неправилна издължена и разчленена форма. Изключение правят само няколко села с по-компактна и правилна форма. Това се отнася най-вече за с.Майско и с.Константин, които са изцяло наново изградени, съобразно действащите регулационни планове.

3.3. Оценка на състоянието на функционалните системи в община Елена

3.3.1. Оценка на система „Обитаване”

От направения дотук анализ могат да бъдат изведени следните изводи относно актуалното състояние на система ”обитаване”:

- Наличният жилищен фонд и разполагаемата жилищна площ, съотнесени към общия брой на населението в община Елена, показват, че е постигнат относително добър стандарт на обитаване на населението.
- В структурата на жилищния фонд преобладават многостайните жилища (с 3 и повече стаи) с относително голяма площ (средната площ на 1 жилище е 77,7м^2).
- Част от жилищата в общината са с влошени параметри по отношение на степента им на благоустроеност. Това са предимно жилища без баня и такива, в които банята е извън жилищната сграда.
- Делът на необитаваните жилища в общината е много висок, като част от него е с влошени качествени параметри. Най-голям е делът на необитаваните жилища в най-малолюдните села, а най-нисък процент необитавани жилища има в общинския център – град Елена.
- Потенциалът, който община Елена притежава, базиран на съществуващите необитавани жилища, следва да бъде оптимално оползотворен.
- Основната част от жилищния фонд е концентриран в общинския център – град Елена, където е съсредоточена и основната част от населението на общината.
- Преобладаващата част от жилищния фонд в община Елена е собственост на частни физически лица. Делът на общинските и държавните жилища е относително малък (1,35%).

3.3.2. Оценка на система „Труд”

От направения дотук анализ могат да бъдат изведени следните изводи относно актуалното състояние на система ”труд”:

- Основната част от производствените мощности са концентрирани в град Елена, като са разпределени в две промишлени зони. През последните 25 години тези зони се изменят и от „чисто производствени” се трансформират в „складово-търговски”, което подсказва и тяхното бъдещо предназначение – „смесени многофункционални зони за труд”.
- Причината за тези изменения е масовото закриване или редуциране на дейността на основните производствени предприятия след 1989г. и появата на други предприятия от типа на

„малките” и „микро” предприятията, които са по-адаптивни към бързо променящата се икономическа среда.

- В резултат на тези промени се очаква традиционните „зони за труд” постепенно да се трансформират в „смесени многофункционални територии”, които да отговарят в по-пълна степен на променящите се изисквания на бизнеса и икономическата среда.
- Промишлени територии, извън общинския център град Елена, има само в още две от селата в общината – Беброво и Константин, но те също са със затихващи функции.
- В останалите населени места в община Елена функционална система „труд” е представена само от стопански дворове на бившите ТКЗС и АПК. Те също не се използват по предназначение и към настоящия момент не се оползотворяват пълноценно.
- Изброените съществуващи, но не функциониращи, „зони за труд”, следва да получат своето адекватно третиране в бъдещия ОУП на община Елена.

3.3.3. Оценка на система „Социална инфраструктура”

От направения дотук анализ могат да бъдат изведени следните изводи относно актуалното състояние на система „социална инфраструктура”:

- **Образование**
  - Капацитетът на обектите на образователната инфраструктура в община Елена е съобразен с действащите нормативи за обхват и пълняемост на групите и паралелките в детските заведения и училищата.
  - Предвид неблагоприятната демографска тенденция към намаляване на населението в общината може да се каже, че съществуващата образователна инфраструктура даже е преоразмерена. Това е наложило закриване на някои от обектите на образованието в по-малките населени места.
  - Образователната система в общината включва само обекти на основното и средното общо образование. Професионалното образование не е представено в община Елена. Част от учениците се обучават в професионални и профилирани гимназии извън общината (най-често в гр.Велико Търново).
  - Като основен образователен център се е утвърдил общинският център – гр.Елена (в който се намира и единственото СОУ в общината). Като вторични образователни центрове са се оформили още три села – Беброво, Константин и Майско (с по едно ОУ).
  - Всички общообразователни училища в община Елена са със статут на средищни училища. Това налага организирането на превоз на ученици от по-малките населени места, в които няма условия за функциониране на обекти на образователната инфраструктура.
- **Здравеопазване**
  - Здравеопазването в общината е представено само от извънболнична медицинска помощ. След закриването на МБАЛ „Д-р Димитър Моллов”, която функционира в гр.Елена до 2011г., болничната лечебна помощ се реализира извън рамките на общината (в градовете Горна Оряховица и Велико Търново).
  - Териториалната организация на обектите за извънболнична медицинска помощ е с ясно изразена концентрация на лекарските практики в общинския център – гр.Елена. Това създава значителни проблеми с обслужването на някои по-малки и/или по-отдалечени населени места.
  - Общопрактикуващите лекари работят в общинския център и посещават по график обслужваните от тях села. Това създава предпоставки за ненавременно оказване на медицинска помощ и създава неравнопоставеност в достъпа до здравни услуги между селското и градското население в общината.
- **Социални дейности**
  - Социалните дейности в община Елена не са достатъчно добре развити. Въпреки напредъка, който общината постига в последните години в тази област, към настоящия момент все още не са реализирани всички инициативи, залегнали в Общинската стратегия за развитие на социалните услуги (2011-2015г.).
  - Тенденцията в развитието на този сектор е свързана с разкриването на нови обекти, предоставящи социални услуги на нуждаещите се в обичайна семейна среда, което отговаря на действащия в страната модел за деинституционализация.

- Предвид неблагоприятния демографски профил на община Елена и влошената възрастова структура на населението в територията, може да се очаква, че социалните дейности ще играят първостепенна роля в сферата на „социалната инфраструктура" през следващите 15-20 години.

➢ **Култура**

- Основни средища за развитие на комплексни културни дейности в общината са читалищата, които функционират в общинския център и в някои от по-големите села. Те са традиционни културни центрове още от Възраждането, като към днешна дата в тях са застъпени различни културни дейности: библиотечна, кръжочна, музикална дейност и художествена самодейност. Материалната им база е в относително добро състояние.
- Музейната дейност е широко застъпена в община Елена, като тя е тясно обвързана с обектите, обявени за недвижими културни ценности на територията на общината. Повечето от музейните експозиции са организирани в сгради и ансамбли с висока архитектурна и историческа стойност, като по този начин се създава комплексен културен продукт – обект на значим туристически интерес.

➢ **Административно обслужване на населението**

- Основната част от институционалната инфраструктура в община Елена е с общинско значение. Тя включва структурите на местната власт, както и няколко поделения на административните структури на други ведомства.
- Част от правоохранителните институции в общината са с надобщински функции (Районен съд, Районна прокуратура, Районно полицейско управление, Районна служба за пожарна безопасност и защита на населението). Те обслужват населението както на община Елена, така и на община Златарица.

➢ **Спорт**

- Отделните населени места разполагат със спортна база, която може да бъде използвана за развитието на масов спорт. Спортната инфраструктура в населените места се допълва от спортните площадки и игрища, разположени в училищните дворове, които се използват основно от учениците.
- Освен традиционните спортни съоръжения (стадиони, футболни игрища и др.), на територията на община Елена е изградена и специализирана спортна инфраструктура за практикуване на алтернативни спортове като: спортно катерене, пешеходен и велосипеден туризъм и др.
- Като особено перспективни за общината се очертават конният спорт и зимните ски спортове, които имат отношение към развитието на туризма в община Елена.

3.3.4. Оценка на система „Отдих, туризъм и зелена система"

От направения дотук анализ могат да бъдат изведени следните изводи относно актуалното състояние на система „отдих, туризъм и зелена система":

➢ **Отдих**

- Условия за реализиране на ежедневен отдих на обитателите на община Елена съществуват най-вече в общинския център. В другите населени места в общината възможностите за ежедневен отдих са крайно ограничени.
- Седмичният и годишен отдих на населението се осъществява предимно в по-малките населени места в общината или в естествена природна среда. Основни форми на отдих за местното население са: посещение на родовата къща, лов, риболов, спорт, плуване, излети и др.
- През последните години община Елена се превръща в притегателен място за реализация на годишния отдих на населението от останалата част на страната. Това е свързано с развитието на туристическата дейност в региона и подобряване на предлаганите туристически продукти в разглежданата територия.

➢ **Туризъм**

- Община Елена притежава значителен потенциал за развитие на различни форми на туризъм, който на този етап не е достатъчно добре оползотворен. През последните години се наблюдава тенденция на повишаване на туристическия интерес към разглежданата територия, но степента на използваемост на наличната туристическа инфраструктура е все още твърде нисък.

- Общината има специфични ресурси за развитие както на традиционни форми на туризъм (зимни ски спортове), така и на алтернативни форми на туризъм като: познавателен, културен, селски, религиозен, еко, планински, риболовен, пешеходен, велосипеден и др.
- Като особено перспективни за община Елена се очертават конният спорт и зимните ски спортове, които имат потенциал да привлекат значим туристически поток от български туристи.
- За практикуването на конен спорт са изградени три бази - в землищата на селата Шилковци и Константин и в град Елена. Този вид спорт е относително добре обезпечен с необходимите обекти и съоръжения.
- За разлика от конния спорт зимните ски спортове не са достатъчно добре развити. Степента на изграденост на тяхната материална база не съответства на реалния потенциал на община Елена за развитие на подобен род спортни и туристически дейности.
- Община Елена предлага сравнително ограничен набор от туристически продукти. Те включват преди всичко обекти за настаняване и заведения за хранене. Необходимо е развитието на нови функции и обекти, които да допълнят основната туристическа дейност, като например: атракции, спорт, развлечения и др.
- Изградената леглова база на територията на общината е със сравнително малък мащаб. Преобладават къщите и стаите за гости, с малък леглови капацитет (от 2 до 20 легла) и ниска категория (една и две звезди). Това отговаря в пълна степен на мащаба на селищната среда в общината и е предпоставка за развитие на устойчив туризъм в бъдеще.
- Община Елена притежава специфична комбинация от ресурси и предлага точно определен набор от услуги, който е ориентиран към ясно дефинирана целева група туристи – млади хора и семейства с деца. Това придава на общината един индивидуален туристически профил, който е предпоставка за успешно и интензивно развитие на туристическата дейност в следващите 15-20 години.

➢ **Зелена система**

- Населените места в община Елена са разположени в естествена природна среда, със силно залесен характер.
- Въпреки сложния релеф и специфичните особености на ландшафта в територията, всички селища се вписват удачно и безконфликтно в заобикалящата ги среда. Постигната е естествена връзка между зелените площи, изградени в населените места и извънселищните територии.
- В рамките на урбанизираните територии са изградени сравнително малко на брой озеленени пространства. Единствено в общинския център се наблюдава ясно организирана зелена система. В останалите населени места в общината са налице само отделни озеленени площи, които не са в достатъчно добро състояние.
- Най-значимият елемент на зелената система в гр.Елена е градският парк „Калето“. В него се реализира не само отдиха на населението, а и голяма част от спортните дейности в града. В този смисъл той изпълнява комплексни функции. Парковата територия обаче, остава сравнително отдалечена от източните и западните части на града, които не са достатъчно добре обезпечени с елементи на отдиха и спорта.

3.3.5. Оценка на система „Транспортна инфраструктура”

От направения дотук анализ могат да бъдат изведени следните изводи относно актуалното състояние на система „транспортна инфраструктура”:

- Община Елена има осигурени транспортни връзки със съседните общини посредством пътища от националната пътна мрежа: II-53, III-408, III-551 и III-662. Тези пътища са в добро и средно състояние с изключение на път III-551, който е в лошо състояние и се нуждае от рехабилитация.
- Общинската пътна мрежа е с дължина 326,2 км и осигурява необходимите транспортни връзки между урбанизираните територии, но се намира в незадоволително състояние, което налага нейната рехабилитация.
- Необходимо е предвиждане на обходни пътища за град Елена, които да изнесат тежкотоварното движение от главната улична мрежа в града.

- Туристическият потенциал на общината и предпоставките за развитие на ски зона в района на с.Мийковци, създава необходимост от предвиждане на съответната пътна инфраструктура за обезпечаване на зоната.
- 41 ж.п. линия Горна Оряховица – Елена и гара Елена не функционират.

3.3.6. Оценка на система „Техническа инфраструктура”

3.3.6.1. Водоснабдяване и канализация

От направения дотук анализ могат да бъдат изведени следните изводи относно актуалното състояние на подсистема „Водоснабдяване и канализация”:

- Всички населени места в община Елена са водоснабдени. Необходимите водни количества са осигурени от водопровода от язовир „Йовковци”, който захранва значителна част от населените места в общината.
- Малките населени места се водоснабдяват от местни водоизточници, които се стопанисват от община Елена. В тези населени места през летните месеци има недостиг на вода.
- Необходимо е да се изследват възможностите за ползване на питейна вода от язовир „Йовковци” за селищата, които се водоснабдяват от местни водоизточници с недостатъчен дебит.
- В повечето от селищата водопроводната мрежа е стара и се нуждае от рехабилитация или подмяна.
- Изградена канализационна мрежа има само в общинския център – град Елена, но и тя се нуждае от доизграждане.
- Строителството на ГПСОВ - Елена е крайно належащо.
- По-големите населени места в община Елена се нуждаят от изграждане на канализационни мрежи.

3.3.6.2. Енергоснабдяване

От направения дотук анализ могат да бъдат изведени следните изводи относно актуалното състояние на подсистема „Енергоснабдяване”:

- Недостатъчен опит в използването на всички видове възобновяеми енергийни източници (ВЕИ).
- Необходима е подмяна на уличното осветление с енергоспестяващи осветителни тела.
- Сградният фонд (общинска и държавна собственост) е ремонтиран частично в годините, а енергоефективните мерки е необходимо да бъдат прилагани комплексно, за да се получи реален икономически и социален ефект.
- Остарели и неефективни енергийни мощности (технологии и оборудване) в големите публични сгради и част от промишлените предприятия.

3.3.6.3. Телекомуникации и ИКТ

От направения дотук анализ могат да бъдат изведени следните изводи относно актуалното състояние на подсистема „Телекомуникации и ИКТ”:

- Телекомуникационната мрежа в областта е сравнително добре развита.
- Достъп до интернет не се предлага във всички населени места, като ползването му от отделните домакинства е значително под средното ниво за страната.
- Необходимо е внедряването на ИКТ в читалищата и в библиотеките в общината, с цел осигуряването на достъп до информация на максимално широк кръг от жители.

3.4. Оценка на състояние на околната среда в община Елена

От направения дотук анализ могат да бъдат изведени следните изводи относно актуалното екологично състояние на разглежданата територия:

- Атмосферният въздух в община Елена се характеризира с много добри качества. Това е предпоставка както за развитие на висококачествена среда за обитаване, така и за пълноценна реализация на рекреационна дейност. Това създава и реални възможности за производство на екологична и биопродукция от земеделието.
- Наблюдава се подобряване на качеството на повърхностните води в община Елена в сравнение с предходни години. Основните източници на замърсяване са непречистените води от населените места в общината, както и отделни промишлени обекти. Необходимо е изграждането

на пречиствателни станции за отпадни води. Това важи най-вече за общинския център - град Елена, при който е налице най-значимо замърсяване на водите на р.Еленска.

- Почвената покривка в община Елена е в сравнително добро състояние. Няма регистрирано наднормено съдържание на вредни вещества в почвата. Ерозионните процеси също са сравнително ограничени. Интензифицирането на обработката на някои от селскостопанските земи през последните години крие потенциална опасност от възобновяване на ерозионните процеси в тези територии. Необходимо е да се вземат мерки за неутрализиране на вредното въздействие от аграрната дейност на човека.
- Организираното сметосъбиране и сметоизвозване в общината обхваща само 92,9% от населените места. Това се дължи на наличието на голям брой махали, единични имоти в планински райони и обезлюдените населени места.
- Значимо акустичното натоварване в рамките на община Елена има само в населените места, през които преминава второкласен път II-53 (с.Марян, с.Константин, с.Майско и ул.Разпоповци). Други значими източници на шум в територията не са регистрирани.
- Въпреки голямото биологично разнообразие и наличието на запазени екосистеми на територията на община Елена, делът на защитените обекти от Националната екологична мрежа (НЕМ) е значително под средното ниво за страната. Преобладават защитените територии по „НАТУРА – 2000". Защитените територии по ЗЗТ представляват едва 2,14% от територията на общината, което е над два пъти под средния дял за страната.
- Около една трета от територията на община Елена влиза в санитарно-охранителната зона на язовир „Йовковци". Предвид факта, че именно тези зони са най-привлекателни за развитие на туристическа дейност се появява значим конфликт между инвеститорските интереси и ограниченията и забраните, произтичащи от статута на санитарно-охранителната зона.
- Горският фонд в територията е в оптимални количествени и качествени граници, но трябва да бъдат предвидени ефективни мерки за стопанисването и рекултивирането му, залагайки на местните структуроопределящи видове и възползвайки се от широкия спектър от локални условия.
- Единствената значима нарушена територия за възстановяване е депото за отпадъци до град Елена. Предвидено е депонирането на отпадъците на общината да се извършва в Регионално депо – Велико Търново. Сега съществуващото старо градско депо следва да бъде поетапно закрито и рекултивирано.
- Община Елена не попада в силно земетръсна зона.
- Опасност от наводнения (макар и минимални) на територията на община Елена съществуват при разрушаване на язовирните стени на съществуващите осем микроязовира или при разливите на реките, протичащи през общината.
- Опасността от възникването на пожари в горските и селскостопанските територии е реална през топлите и сухи летни и есенни месеци. Борбата с тях е изключително затруднена поради сложния релеф и липсата на пътища.
- Свлачищата на територията на община Елена са сравнително малко, но те засягат предимно инфраструктурни обекти.

3.5. Оценка на състоянието на културните ценности в община Елена

От направения дотук анализ могат да бъдат изведени следните изводи относно актуалното състояние на културните ценности на територията на община Елена:

- Културното наследство на територията на община Елена в по-голямата си част е добре съхранено, но са необходими сериозни мерки за опазването и експонирането му. Основен проблем в поддържането на недвижимите културни ценности в общината е обезлюдяването на по-малките селища и затихването на техните функции. Голяма част от обектите в тези населени места се намират в много лошо състояние.
- Политиката на местните власти на този етап е насочена предимно към богатото културно наследство на общинския център град Елена. За сметка на това селата в общината остават сравнително пренебрегнати, въпреки че те притежават значим културен и исторически потенциал.
- Налице е спешна необходимост от реконструкция на ценни религиозни и културни обекти, както и превръщането им в атрактивни обекти за посещения. Опазването и опознаването на културното наследство са свързани с неговото активно използване. Опитът показва, че обектите,

които остават затворени за публиката бързо западат. Това е свързано с подобряване на инфраструктурата (обща и специфична) за по-добър достъп до културните обекти, модернизация на експозициите в тях, подобряване на тяхното информационно обслужване, маркетинга и рекламата.

- Съществуващото на територията на община Елена културно наследство (движимо и недвижимо, материално и нематериално) е отлична предпоставка за развитие на туристическата дейност, която има потенциал да се превърне в съществен фактор за социално-икономическото развитие на общината.
- Съществуват отлични предпоставки за създаването на качествен туристически продукт и обвързването му в културни маршрути и коридори от местно, регионално и национално значение. Това изисква коопериране със съседните области и общини – инициатива, която общината вече е стартирала с изработването на „Обща политика на региона Елена – Котел в областта на културно-историческото наследство за периода 2007-2013г."
- Необходимо е да се разработят цялостни културни маршрути, както и да се повиши качеството на туристическото предлагане в региона.
- Налице е необходимост от популяризиране на туристическия продукт, който общината предлага и създаване на атрактивен културно-исторически имидж на територията.
- Нематериалното културно наследство на общината не се оползотворява пълноценно. Налице е необходимост от популяризиране на съществуващите традиции и фолклор и възраждане на позабравени такива. Подобен потенциал имат и традиционните за региона занаяти, които биха могли да се възродят и промотират успешно.
- Съществуват добри предпоставки за интегрирано развитие и управление на нематериалното и материалното културно наследство на територията на общината. Недвижимите културни ценности биха могли да бъдат използвани за пресъздаване на занаяти, обреди, обичаи и други елементи на нематериалното културно наследство.

3.6. Оценка на плановата обезпеченост на територията

От направения дотук анализ могат да бъдат изведени следните изводи относно настоящата планова обезпеченост на територията на община Елена:

- Действащият Застроителен и регулационен план (ЗРП) на гр.Елена е от 1975г. и е с отдавна изтекъл срок на действие. Той е разработен в условията на друга обществено-политическа и социално-икономическа ситуация, съобразно друга законова и нормативна уредба и на практика е неприложим. Правени са опити за изработването на нов ЗРП на града от колектив с ръководител проф. д.а.н. арх. Иван Никифоров, но е завършена само фазата - предварителен проект. Основна пречка за изработването на нов ПУП - План за регулация и застрояване (ПРЗ) на гр.Елена е забавянето в изработването на актуален кадастър на града. Новият цифров кадастрален план е одобрен от Агенцията по кадастъра и имотния регистър чак през 2006г. От тогава не са предприети действия за изработването на нов ПУП на града поради липсата на финансови възможности.
- От останалите населени места в общината само 17 имат регулационни планове. Четири от селата имат планове от преди Втората световна война (1927-1939г.). Десет от селата имат планове от средата на 20 век (1948-1963г.). Три от селата са с планове, изработени в периода 1966-1978г. След 1978г. подробни устройствени планове не са правени. Очевидно е имало намерения за изработване на нови ПУП, тъй като в периода 1989-1997г. са поръчани и изготвени 12 нови кадастрални плана, но те не са процедирани и не са одобрени. По всяка вероятност това се дължи на настъпилите обществено-политически и социално-икономически промени в България в периода след 1989г., когато се спазваха други приоритети в дейността на държавната и общинската администрация.
- За град Елена и община Елена не са разработвани общи устройствени планове – ОУП или ОУПО. В началото на 80-те години на 20 век е реализирано кампанийно изработване на териториално-устройствени планове (ТУП) за всички селищни системи в границите на сега съществуващите общини. Такъв план е изготвен и одобрен и за община Елена. Но поради секретния характер на картите, върху които е изработен, планът е бил съхраняван в архива на Окръжния съвет – Велико Търново и на практика не е имал никакво реално приложение. След последвалите административни промени, не би могло да се установи къде се намира към

момента този териториално-устройствен план. В архива на община Елена няма налично негово копие, а срокът на действие на плана отдавна е изтекъл.

От направения анализ е видно, че за територията на община Елена липсват достатъчно кадастрални, общи и подробни устройствени планове. Тези от тях, които съществуват са значително остарели и са с изтекъл срок на действие. Очевидна е необходимостта от изготвянето на нови актуални устройствени планове, отговарящи на съвременните потребности и съответстващи на действащата към момента законова и нормативна уредба в страната.

4. АНАЛИЗ НА ПРОСТРАНСТВЕНИ И СТРАТЕГИЧЕСКИ ДОКУМЕНТИ ОТ ПО-ВИСОКО ЙЕРАРХИЧНО НИВО

4.1. Национално ниво

4.1.1. Национална стратегия за регионално развитие 2012- 2022г. (НСРР)

Националната стратегия за регионално развитие 2012 – 2022г. акцентира върху въвеждането на принципите на *териториалното сближаване* в националните интегрирани политики за развитие и в механизмите за пространствено планиране. Тя обхваща два района от ниво 1 и шест района от ниво 2 *(фиг.№15).*

Фигура №15

Граници на районите за планиране в България от ниво 1 и 2.

Източник: НСРР 2012- 2022г.

Община Елена попада в Северен централен район за планиране. Общите показатели за района са представени в *табл.№40.* По отношение на всички показатели с изключение на гъстотата на населението на района, той се нарежда на пето място в сравнение с останалите райони от ниво 2. По показателя гъстота на обитаване е на четвърто място Това показва, че СЦР е един от слабо развитите райони на България.

Таблица №40

Основни характеристики на Северен централен район за планиране (ниво2).

Райони	*Територия*	*Население*	*Гъстота на населението*	*БВП на човек в PPS. EU27 = 100%. 2009 г.*	*Коефициент на безработица*	*Коефициент на заетост*	*Население в градовете*	*Население над 20 хил. д.*	*Области и общини в района*
	км²	брой	д/км²	%	%	%	%	%	брой
Северен централен	**14 974**	**861 112**	**57.50**	**29.0**	**12.9**	**41.5**	**66.5**	**50.11**	**5 / 36**

Източник: НСРР 2012- 2022г.

НСРР определя модел на **териториално-урбанистична структура** на национално ниво и на регионално ниво, който обхваща съчетание **от три основни елемента**:

- **йерархичната система от градове – центрове**, простиращи влиянието си върху различни по големина ареали;
- **основни и второстепенни урбанизационни оси на развитие**, организирани по транспортните направления на коридорите от трансевропейската транспортна мрежа и на други транспортни мрежи от европейско и национално значение;
- **териториална структура на трите основни типа територии** (природни неурбанизирани, периферни слабо урбанизирани и централни силно урбанизирани).

Йерархичната система от градове-центрове се представя от пет йерархични нива, като **град Елена е от 4 ниво - малки градове** с микрорегионално значение, които имат значение за развитието на селските зони на районите за планиране *(фиг.№16).* Тези градове имат традиционно организираща роля. Характеризират се с относително стабилно развитие в миналото. Важна е тяхната обслужваща функция за съседни малки общини. Тези градове ще формират опорната мрежа от населени места, генерираща растеж и осигуряваща адекватно ниво на услуги за гравитиращите към тях територии.

Градовете от ниво 4 формират **Специфична цел 3: Стимулиране ролята на малките градове в селските райони за предоставяне на услуги и създаване на работни места.** В България мрежата от малки градове е развита равномерно в националната територия, което допринася за изпълнение на тяхната организираща роля за околните селски райони. Разчита се предимно на малки градове, исторически наложили се като центрове с традиции в обслужването на съседните селски територии и с успешно градско развитие и градски облик, в които попада и град Елена. Населението от селата в селския район ще намира в тези градове работни места и услуги от периодичен характер в сферата на здравеопазването, образованието, културата, а също и в търговското и битовото обслужване. НСРР цели полицентрично развитие на мрежата от населени места чрез стимулиране на малките градове, като опорни центрове на общините. В периферните територии без наличие на големи градове е необходимо стимулирането на налични средни и малки градове чрез целенасочена държавна политика, за да могат те чрез своето ускорено развитие да компенсират липсата на големи градове.

Община Елена тангентира до основна урбанизационна ос на развитие София – В. Търново - Варна и Русе – В. Търново – Стара Загора – Хасково – Кърджали - Маказа (определена от близостта на град Елена до град Велико Търново).

Принадлежността на общината като вид територия НСРР определя като **периферна, слабоурбанизирана територия**, като голяма част от нея е заета с природни (защитени) територии *(фиг.№17).*

Фигура №16

Полюси и оси на развитие.

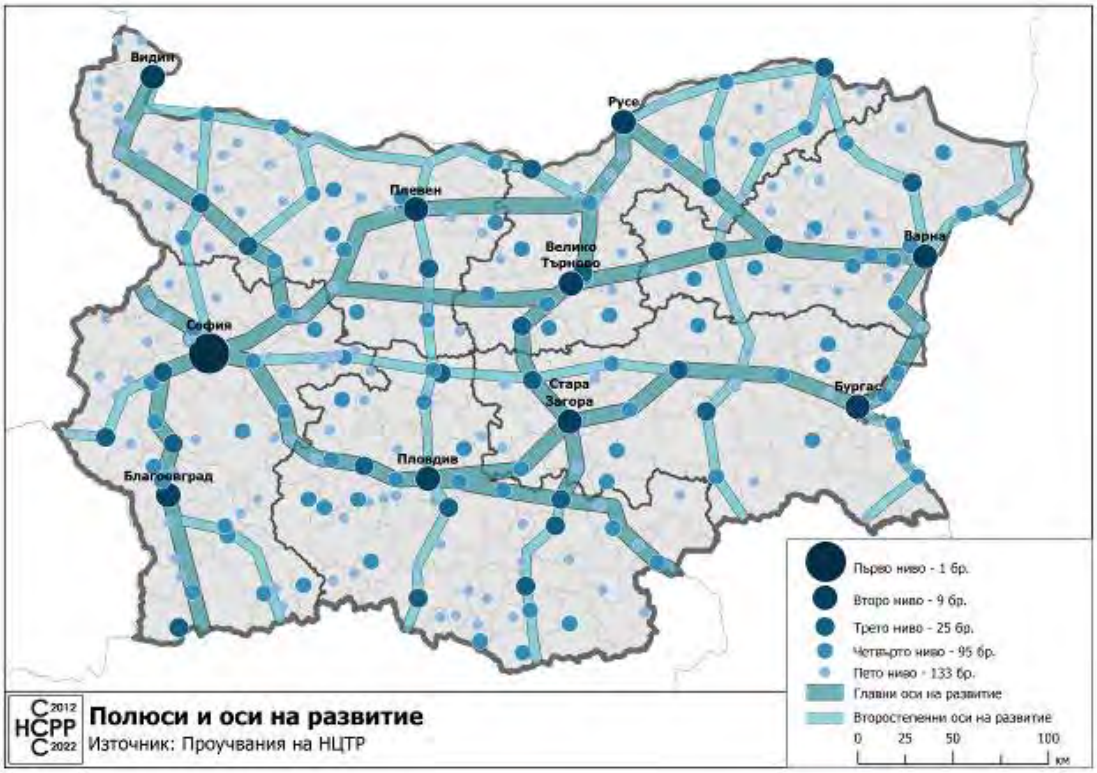

Източник: НСРР 2012- 2022г.

Фигура №17

Териториално-урбанистична структура.

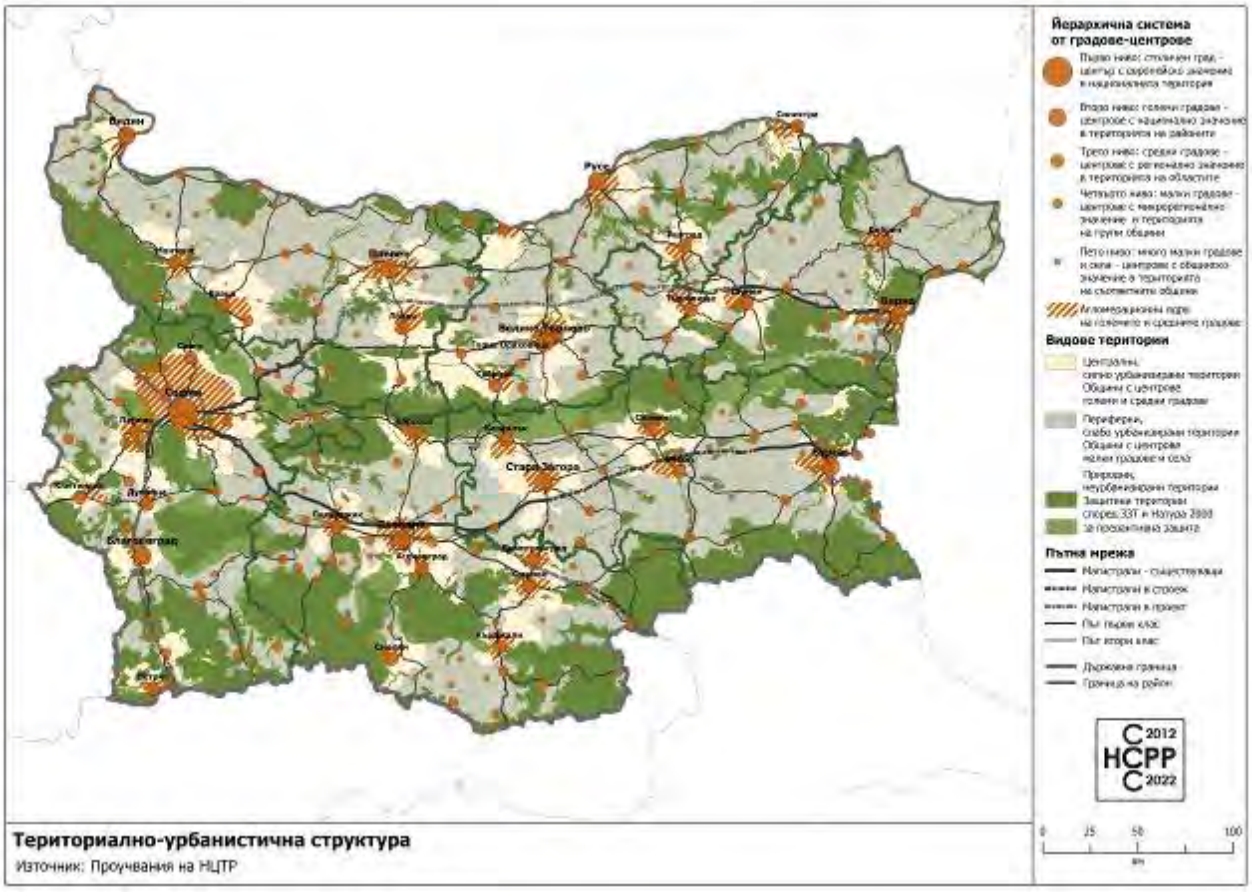

Източник: НСРР 2012- 2022г.

Географското положение определя мястото на община Елена спрямо пространствената структура на националната икономика. Общината може да се характеризира до голяма степен, като териториална единица със силно изявени периферни особености, които бележат нейното развитие през последните години. От друга страна съвременното социално-икономическо състояние на община Елена се намира в пряка зависимост от наличните локални ресурси, историческо развитие, местоположение, транспортни връзки, макроикономически условия, активност на местното население и в най-голяма степен културни и природни дадености.

4.1.2. Национална концепция за пространствено развитие 2013- 2025г. (НКПР)

Националната концепция за пространствено развитие (НКПР) 2025г. цели да определи: „начините за постигане на целите и задачите за устройство на територията на национално ниво, обвързано с общото устойчиво социално-икономическо развитие“. Тя въвежда два основни типа територия по признак “урбанизация“ - **централни**, силно урбанизирани територии (на общините с големи и средни градове) и **периферни,** слабо урбанизирани територии – на общините с центрове малки градове и села. Според нея територията на община Елена попада в класификация „**територии със специфични характеристики - планински общини”** и по-конкретно планински райони, според Наредба за определяне на критериите за необлагодетелстваните райони и териториалния им обхват. Като модул за определяне на планински територии е използвано землището, което отговаря на един от 3-те критерия /надморска височина над 700м., среден наклон над 20% или надморска височина над 500м. и наклон над 15%/.

„Слабоурбанизираните периферни територии отговарят на изостаналите селски, планински и крайгранични райони съгласно Закона за регионално развитие. Заемат от 70% до 80% от територията на страната. Това са територии с ниска гъстота на населението и дисперсно точково разположение на села и малки градове, главно със селскостопанска насоченост, отдалечени от големите градове. По – голямата част от тези територии и населените места в тях са с характеристиките на периферни - изостанали с ниско ниво на качеството на живота и с непрекъснато намаляващо население и функции през целия период на следвоенното индустриално развитие. Това са териториите, изсмуквани от

урбанизационния процес и натрупали множество негативни проблеми при наличието може би само на едно единствено позитивно качество - сравнително добре запазена природна среда.“(НКПР 2013- 2025г.)

Периферните територии са най-уязвимите пространства от социално-икономическа гледна точка. Повечето са едновременно гранични, планински и селски – с катастрофални демографски характеристики, с недобра техническа инфраструктура, с липса на заетост и затруднен достъп до социални услуги *(фиг.№18 и фиг.№19).*

Община Елена, като периферна територия изисква необходимост от специална национална политика за малките градове в периферните селски райони.

Фигура №18

Основни типове територии в Р. България.

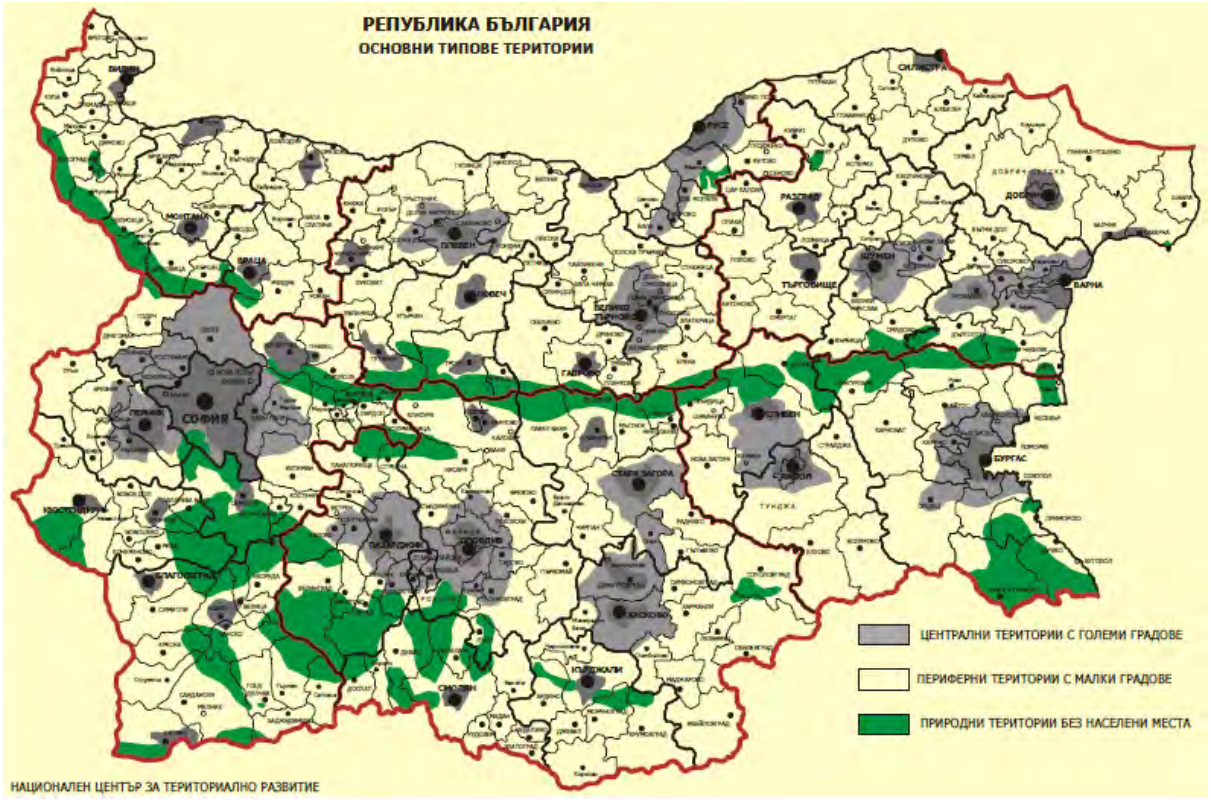

Източник: НКПР 2013- 2025г.

Фигура №19

Територии със специфични характеристики – планински общини.

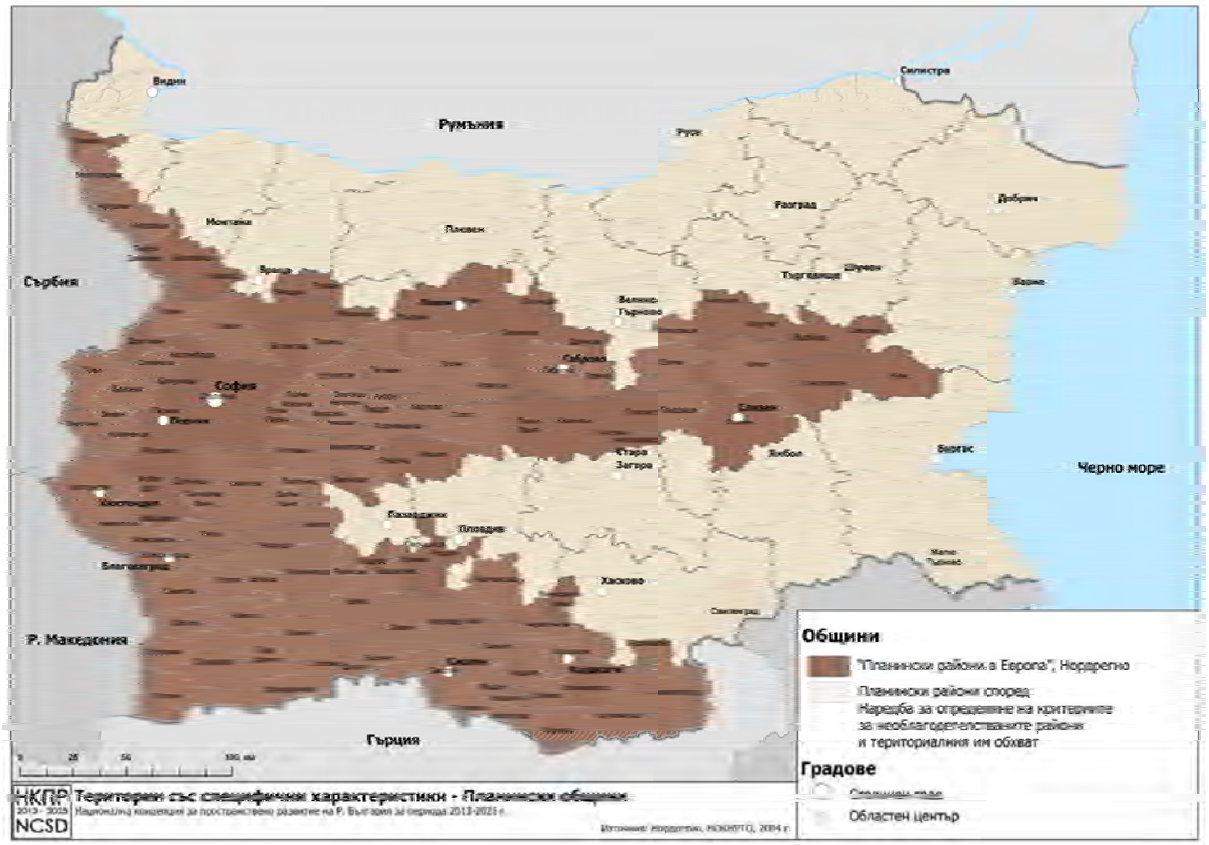

Източник: НКПР 2013- 2025г.

По отношение на комуникационната достъпност община Елена се намира в непосредствена близост до ареали с много добра достъпност (0-15мин.) – Велико Търново, Горна Оряховица. Тя самата е в зона с 30-45мин достъпност *(фиг.№20).* Тази близост до развити транспортни ядра дава възможност за осигуряване на достъп до различни типове услуги и ресурси.

Фигура №20

Пространствен модел на транспортната достъпност.

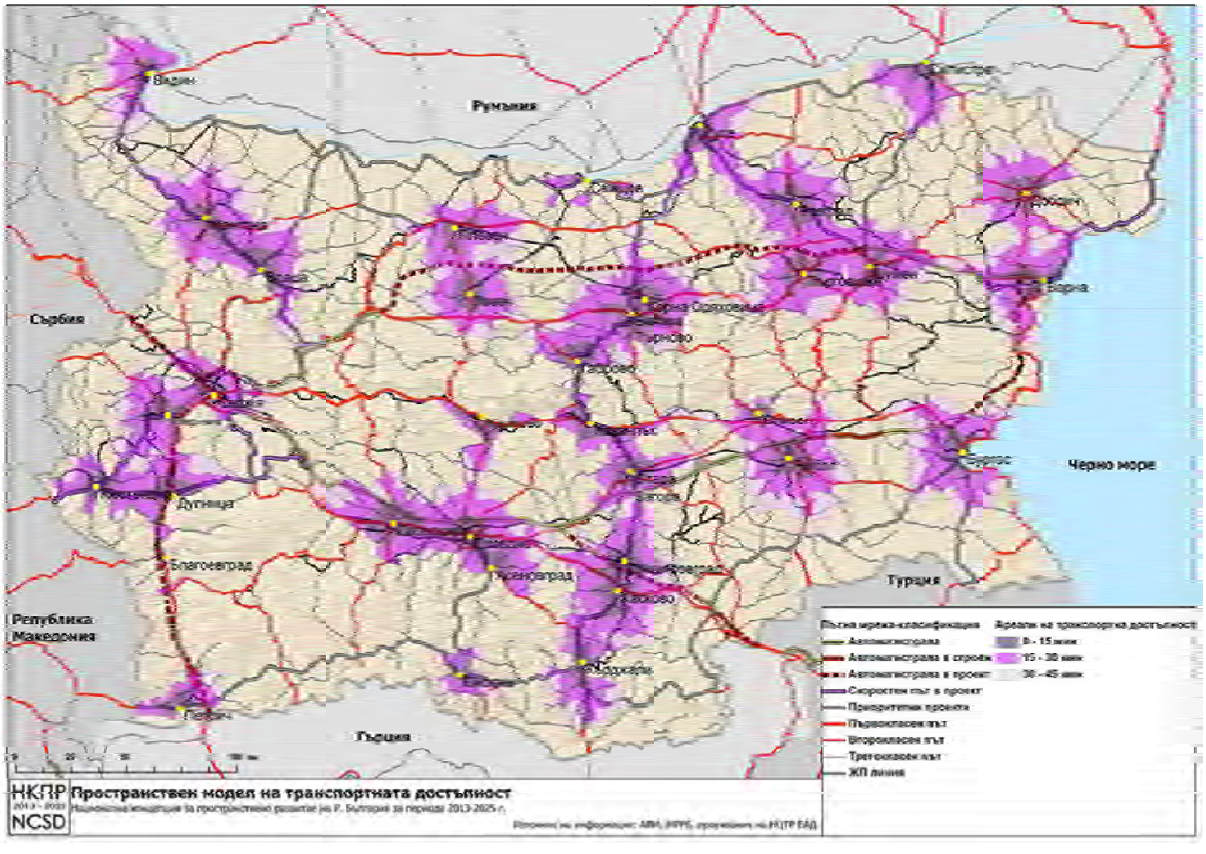

Източник: НКПР 2013- 2025г.

Община Елена може да използва като потенциал близостта си до големи транспортни коридори и урбанизационни оси (*фиг.№21),* в същото време да остане незасегната по отношение на транзитен трафик и замърсяване от тях.

НКПР 2025г. определя град Елена като център на културна значимост от 4^{то} ниво *(фиг.№22).* Територията на Община Елена непосредствено тангира културния коридор „Източен трансбалкански път“, прекосяващ Югоизточна Европа в посока север – юг през Румъния и свързващ Балтийско с Егейско море и Средиземноморието *(фиг.№23).* Общината притежава специфична регионална характеристика на балканската архитектура, като част от традиционните селищни агломерации по протежение на Източния трансбалкански път; населените места в Карпатите, Стара планина (Балкана, Предбалкана и Родопите). Източното културно направление включва темите: „Античност“, „Корени на европейската идентичност – Траки“, „Българско Средновековие 9-14 в.“, „Късно Българско Средновековие 17-19 в.“, „Византия“, „Европа и Османската империя 14 -19 в.“, „Традиционна архитектура, традиции и обичаи“, „XX в. Интернационализъм и модернизъм“, „XX в. Тоталитарна архитектура, изкуство, символи“, „Християнско изкуство“, „Природни и културни феномени“. Следи от всички тези теми са останали в територията на община Елена, въпреки че все още не са проучени.

Фигура №21

Пътна и ж.п. инфраструктура.

Източник: НКПР 2013- 2025г.

Фигура №22

Центрове на културна значимост в България.

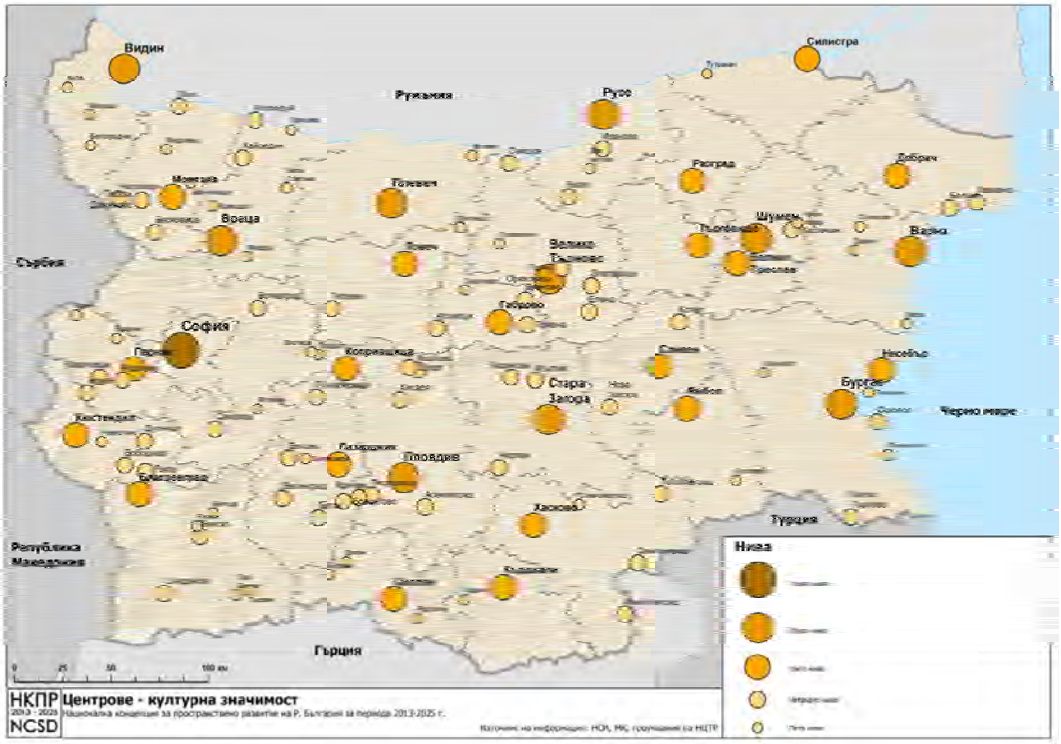

Източник: НКПР 2013- 2025г.

Това местоположение допринася за развитие на туристическия потенциал на общината на база нейните съхранени природни и културни ценности и достъп до основни комуникационни направления.

Фигура №23

Оценка на културното напластяване в България.

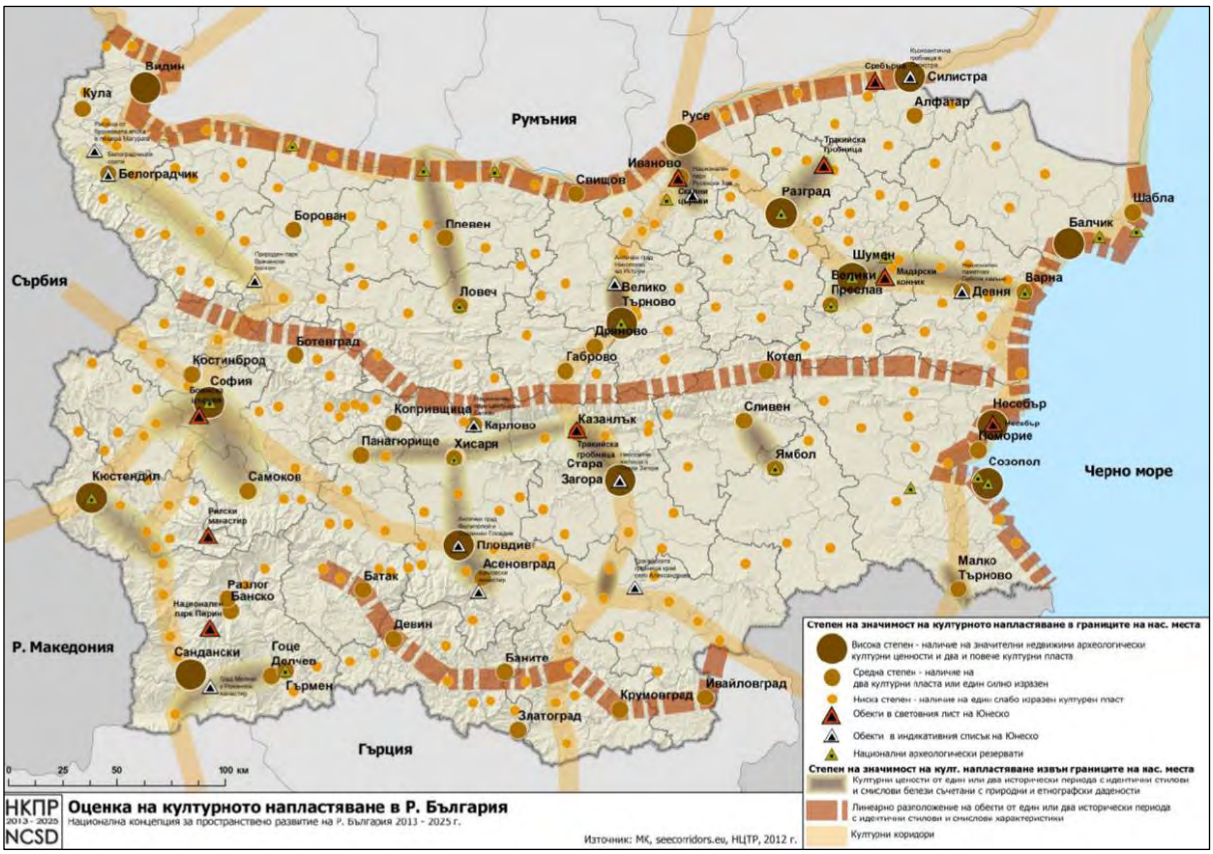

Източник: НКПР 2013- 2025г.

Специфична особеност на регионалния контекст, в който се развива територията на община Елена е обстоятелството, че общината е обградена предимно от идентични, като профил, потенциал и облик общини. Това от своя страна предполага търсенето на общ модел за териториално развитие за цялата група, който би позволил постигането на кумулативен растеж, ефект на мултипликатора /синергичен ефект/, при ефективното ползване на ресурсите, потенциалите и сравнителните предимства, както на Еленската, така и на съседните общини. Община Елена има възможности за сътрудничество със Златарица, В. Търново, Дряново, Трявна и Твърдица в разработването на общи проекти в областта на отдиха и туризма.

4.2. Регионално ниво – Регионален план за развитие на северен централен район от ниво 2 за 2014 – 2020г. (РПР)

С оглед постигане балансирано устойчиво развитие на територията на Северен централен район е подходящо чрез инструментите на политиката за регионално развитие да бъдат подкрепени и някои градове в селските райони, които се явяват центрове за предоставяне на публични и бизнес услуги за населението обитаващо по-малките населени места в селските райони. Такива за СЦР са Павликени, Елена, Трявна, Тутракан и Исперих. Чрез укрепването и разширяването на икономическите, социалните и административните функции на тези градове ще се въздейства за стабилизиране на демографските процеси и ще се ограничи обезлюдяването на малките населени места.

При формиране на концепцията за териториално-урбанистичната структура на северен централен район е възприет моделът за умерено полицентрично развитие на страната (НКПР). Районът има три категорично изразени направления за развитие от европейско значение *(фиг. №24)* – това са трансевропейските транспортни коридори №7 (река Дунав) и № 9 (в участъка от Букурещ до Стара Загора – пресечната точка с коридор №8), както и частта от международната транспортна ос ТРАСЕКА – направлението Русе – Варна (връзката Дунав – Черно море на българска територия). В допълнение на силно изявените транспортни връзки по трите основни направления на развитие ясно се очертават туристически зони и маршрути, които са съществен потенциал за бъдещо развитие на разнообразни форми на туризъм. Вътрешнорегионалните различия по отношение на туризма продължават да са ясно откроени, като област Велико Търново заема водещо място по изграденост на туристическата база, реализирани леглодни и приходи от нощувки. Обособилите се като туристически центрове са два. Първият е голямата концентрацията на туристическа активност в общините от Балкана и Предбалкана, най-вече Габрово, Трявна и Велико Търново, като с бързи темпове нарастват посещенията и в Севлиево и най-вече в Елена.

Фигура №24

Концепция за териториално-урбанистична структура на СЦР.

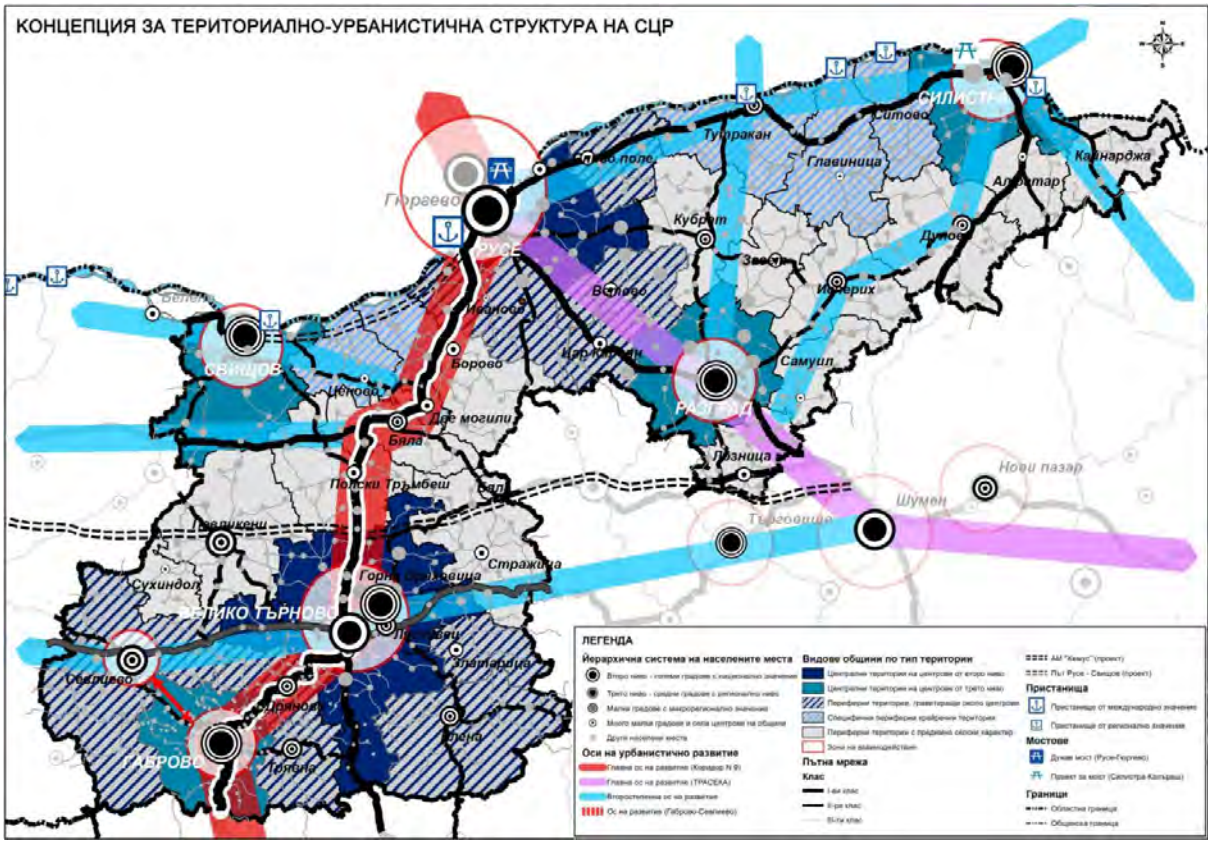

Източник: РСПР на СЦР 20134- 2020г.

Ключова роля за развитието на периферните и селските територии на СЦР имат някои градове определени в НКПР като градове от IV ниво като Павликени, Елена, Трявна, Тутракан и Исперих. Чрез тях се постига балансирано и равномерно покритие на територията на СЦР с градски центрове, в които са фокусирани важни икономически, социални и административни функции, включително в рамките на селските райони. В селските територии, повече или по-малко отдалечени от големите градове, е необходимо да се осъществява стимулиране на развитието на малките градове, чието разположение е достатъчно равномерно. Политиките за развитие на селските райони и малките градове в тях трябва да бъдат насочени към разнообразяване на структурата на селскостопанската заетост и към създаване на нови връзки град – село. Подходящо ще бъде да се насърчават малките градове в предоставянето на услуги за техния селскостопански хинтерланд и в разкриването на малки и средни предприятия, свързани със селскостопанското производство. Близостта на малките градове до селата е фактор, който трябва добре да се използва в бъдеще, тъй като създава възможности за подобряване връзката град – село и за превръщането на малките градове в опорни центрове на селищната мрежа, обслужващи селската местност. Взаимодействията между града и селото са от стратегическо значение за повишаване на конкурентоспособността на селските райони.

РСПР на СЦР: Основните постановки, произтичащи от състоянието и тенденциите в развитието на северен централен регион, заедно с тези, заложени в общоевропейските и национални документи, очертават контекста за формулиране на визията и целите на СЦР, а именно:

- *предизвикателствата на глобализацията, демографските промени, климатичните промени, недостиг на ресурси, енергийна зависимост, трудовата заетост;*
- *двигател на растежа е „икономиката на знанието и иновациите“, която се нуждае от здрави, високо образовани, свободни, мобилни и предприемчиви хора, добро управление на всички нива, нови технологии и качествени услуги;*

- *разглеждане опазването на околната среда, културното наследство и историческата идентичност като добавена стойност в развитието;*
- *засилване на териториалното измерение, поддържане на балансирана полицентрична мрежа от градове-центрове и подобряване на взаимодействието им със заобикалящите ги селски територии както и с периферните и пограничните територии;*
- *по-добра свързаност чрез подобряване на транспортната и другите инфраструктури, които гарантират достъп до здравеопазване, образование, високоскоростен Интернет и енергийни мрежи;*
- *използване на трансграничното, транснационалното, междурегионалното сътрудничество като влиятелен инструмент за решаване на проблеми на регионално и местно ниво с прилагане на конкретни пилотни практики;*
- *провеждане на политики за интегрирано развитие на градските райони.*

От така формулираните цели се синтезира визия за развитие на СЦР – „бързо и устойчиво развиващ се европейски район, интегрална част от Дунавското пространство, където младите хора виждат своето бъдеще и личностна реализация".(РСПР на СЦР 2014 – 2020)

Стратегическите цели за постигане на визията за развитие на района се фокусират в един от националните проблеми – това е задълбочаването на демографската криза – застаряване на населението, емиграция на млади, образовани и предприемчиви хора, недостатъчна квалификация и слаба заетост на населението в трудоспособна възраст. Този национален проблем има тревожно проявление в двата дунавски района и конкретно в СЦР. Те са формулирани в РСПР на СЦР като:

- *Стратегическа цел 1: Икономическо сближаване - достигане на средните нива на заетост, производителност на труда и приложение на иновации в икономиката, характерни за районите от Дунавското пространство;*
- *Стратегическа цел 2: Социално сближаване - преодоляване на междурегионалните и вътрешнорегионални различия в социалната сфера и ограничаване на риска от социална изолация и бедност;*
- *Стратегическа цел 3: Териториално сближаване – свързаност и балансирано, интегрирано и устойчиво развитие на територията и населените места;*
- *Стратегическа цел 4: Опазване на околната среда, съобразно предизвикателствата на климатичните промени и прилагане на европейските и национални стандарти за ограничаване на замърсяването и енергоемкостта и стимулиране развитието на добив на енергия от ВЕИ.*

В обобщение на стратегия за развитие на СЦР териториалното сближаване следва да се разбира като резултат от устойчивото активиране на общият потенциал на региона и потенциала на тези териториални единици, които имат отговорност и капацитет за това. **Увеличаване на конкурентоспособността на региона** ще бъде възможно чрез развитие на градовете, центрове от национално и регионално значение, заедно с пълното активиране на териториален потенциал и укрепване на този потенциал, спазвайки принципа за устойчивост. Чрез **развитие и модернизация на всички видове транспортни системи**, достъпът до региона ще се подобри. **Опазване и устойчиво използване на природното и културно наследство и природните ресурси** ще бъде в основата на идентичността на СЦР, както и в основата на стратегията за развитие на транспорта и туризма. При **функционална интеграция с граничещите региони**, ще се процедира в съответствие с европейските принципи на трансграничното, транснационалното и междурегионалното сътрудничество.

4.3. Областно ниво – Областна стратегия за развитие на Велико Търново 2014-2020г. (ОСР)

Община Елена е втората по площ за областта и характерна със своя планински и предпланински релеф. Броят на селищата в общината е най-голям в сравнение с останалите общини в състава на област Велико Търново, но по-голямата част от тези селища са почти напълно обезлюдени или с малко на брой постоянни жители – 90 от селата в общината са с население до 200 души. Общината се характеризира и с богати горски и водни ресурси, като на

нейната територия се намира и основният източник на питейни води за преобладаваща част от населението на областта – язовир Йовковци, притежаващ и ПСПВ. През Елена преминава една от важните връзки между северна и южна България – проходът Елена – Твърдица по направлението на третокласния път III-662. Общината е и една от богатите на културно наследство със забележителни свидетелства за епохата на националното Възраждане, като през последните години се наблюдава все по-засилващ се туристически интерес към културните й ресурси.

Икономическата активност в община Елена е слаба, като основни отрасли са хранително-вкусовата промишленост, дърводобива и животновъдството, а равнището на безработицата е над средното за страната. Ниски са приходите от дейността на предприятията, както и средните заплати на заетите. Населението на общината рязко намалява в периода 2007-2011г. (с 11.2%). Професионалното образование не е развито, а болницата в гр. Елена е закрита през 2012г.

По отношение на инфраструктурната осигуреност на общината, поради характера на релефа, една значителна част от селищата на нейната територия са без осигурена широколентова връзка с интернет. Общината не е свързана към газопреносната мрежа на страната и няма лиценз за развитие на газоразпределителна такава. На лице са и проблеми по отношение на осигуряването на водоснабдяването на една част от селищата. Няма изградена пречиствателна станция за отпадни води, а канализационната мрежа е развита частично само в общинския център. Въпреки това, състоянието на компонентите на околната среда е много добро, а на територията на общината се намира най-голямата защитена зона в областта, Твърдишка планина.

Определянето на териториалния обхват на районите за целенасочена подкрепа се базира на икономически, социални и инфраструктурни критерии. Избраните общини се характеризират с по-слабо развита икономика, по-ниска работна заплата от средната за страната, по-висока безработица от средната, застаряващо население, по-ниска гъстота на населението, недостатъчно развита пътна инфраструктура, възпрепятстваща връзките на населените места с общинския център и помежду им, дефицити в канализационната инфраструктура и проблемно водоснабдяване. **При дефинирането на районите за целенасочена подкрепа в област Велико Търново, община Елена е определена от III категория, което означава община с висока степен на уязвимост.**

В **стратегията за развитие на област В. Търново** (2014- 2020 г.) за община Елена се препоръчва:

- насърчаване на партньорствата между: местна власт и производители; производители и производители; производители и потребители; други, с цел създаване и защита на единна местна търговска марка и слоган, обхващащи територията на община Елена;
- растеж на малки предприятия за преработка на местни суровини в хранително-вкусовата промишленост, дърводобива и дървопреработването;
- развитие на животновъдството и алтернативните форми на екологично земеделие;
- съхраняване на туристическия ресурс и пълноценно използване на туристическия потенциал, включително и в зимните спортове;
- оптимизиране на системата от услуги, предлагани в обезлюдените райони;
- разширяване на дейностите по провеждане на общински събори, конкурси, битови обичаи, художествени дейности и занаяти;
- сътрудничество с национални и местни образователни и културни институции за популяризиране на туризма и превръщане на общината в желано място за научни и развлекателни мероприятия;
- насърчаване на ПЧП с цел възобновяване и съхраняване (реконструкция, адаптация и социализация) на туристическите обекти в т. ч и паметниците на културата;
- разкриване, документиране и разработване на концепция за опазване и социализация на богатото културно наследство, което е представено от археологически, исторически, художествени, архитектурно-строителни паметници, както и от природни ценности, народни традиции и културни обичаи Паметниците на недвижимите културни ценности следва да се експонират и да се свържат със съответни културно-туристически маршрути;

- приоритетно развитие на довеждащата транспортна и съпътстваща туристическа инфраструктура, даваща тласък за устойчиво развитие на туризма. Инфраструктурата да върви в тясна връзка с туризма т.е изграждане на необходимата допълваща инфраструктура към районите с доказан, изследван и проучен туристически потенциал;
- сътрудничество със съседни общини в областта (Златарица, Велико Търново) и извън нея (Дряново, Трявна, Твърдица) за развитие на туризма и разработване на общи проекти;
- подобряване на достъпа до интернет;
- рехабилитация и доизграждане на системата за водоснабдяване, изграждане и пречистване на отпадните води
- опазване и подобряване на околната среда, необходимо условие за здравословен живот и удобство в средата на обитаване, в тясна връзка с необходимостта от подобряване или изграждане на нова инфраструктура;
- стимулиране изграждането на нови енергийно ефективни системи и източници;
- изследване, описване и картотекиране на районите с опасност от свлачища и екологични проблеми, с цел превантивна защита;
- стимулиране създаването на "зелен кадастър" в рамките на населените места в Община Елена.

4.4. Общинско ниво

4.4.1. Общински план за развитие 2014-2020г.

Общинският план за развитие на община Елена за периода 2014 -2020г. дефинира следните визия, главна цел и приоритети за развитие на общината:

Визия: *Община Елена – просперираща туристически район с национално значение, осигуряващ привлекателна среда за учение, реализация и природосъобразен живот на основата на устойчиво развитие на туризма, биологично земеделие и съхранено културно-историческо наследство.*

Главна цел: *Подобряване качеството на живот на територията на община Елена.*

Приоритети:

1. Жизнеспособна местна икономика, осигуряваща устойчив растеж.
2. Развитие на туризма на базата на културно-историческото наследство и природния потенциал на територията.
3. Подобряване на социалната и културната среда за приобщаващ растеж.
4. Изграждане на техническа инфраструктура, осигуряваща оптимални условия за развитие на икономиката и качествена и здравословна околна среда за населението.
5. Създаване на условия за опазване и подобряване на околната среда и постигане ефективно използване на природните ресурси.
6. Подобряване на институционалната среда в подкрепа на местното развитие

Приоритет 1 адресира решаването на важни проблеми на местната общност, каквито са липсата на работни места и възможности за заетост, особено в съставните населени места на общината и за младите хора, ниското равнище на инвестиции на територията на общината и неблагоприятната среда за развитие на МСП. Растежът на местната икономика ще се основава освен на МСП (основно в сектора на услугите и производството) и на ново качество на земеделския сектор, чиято преориентация към биологично производство, съчетана с модернизация в рамките на допустимите параметри трябва да осигури суровина за преработващата промишленост и екологично чисти местни продукти, които да се експортират посредством туристите, посещаващи територията и като резултат да се осигури повече добавена стойност на територията на общината.

Приоритет 2 се фокусира върху туризма като важна икономическа дейност, която е съществен фактор за опазването и устойчивото използване на културно-историческото и природното наследство на територията на община Елена. Използването на туристическите ресурси като основа за създаване и предлагане на туристически услуги води до развитието на общината като привлекателно място за туризъм, генериране на доходи за местната общност и

като по-далечни резултати - съхранение, опознаване и по-добро експониране на наследството на територията.

Приоритет 3 допринася за повишаване на ефикасността и устойчивостта на политиката в областта на бедността, социалното включване и подобряване качеството на живот на населението в общината. Дейностите в Приоритета са насочени към провеждане на реформи и прилагане на иновативни мерки, чрез които да се развият нови подходи и модели за справяне със социалното изключване и/или да се допълнят провежданите към момента политики в посочените области. В тази връзка, ключов подход на политиката за насърчаване на социалното включване следва да бъде превенцията, както и преодоляването на последиците от бедността.

Приоритет 4 се фокусира върху техническата инфраструктура в община Елена и по-конкретно върху нейната рехабилитация или нейното доизграждане в секторите и териториите, където това е необходимо. Този приоритет е важен, защото е скелетът на местното развитие. Той осигурява предпоставките за по-добра свързаност и достъпност на територията, правейки територията по-привлекателна за инвестиции, бизнес и обитаване.

Приоритет 5 отчита новите акценти в устойчивото планиране до 2020г., които изискват отчитане на глобалните екологични цели в процеса на стратегическо планиране, включване на мерки, насочени към адаптирането на районите към климатичните промени и ориентация към нисковъглеродна икономика във всички сектори на развитие.

Доброто управление и достъп да качествени обществени услуги е хоризонтален принцип, т.е. има отношение към постигане на целите на всички останали приоритети. **Приоритет 6** е насочен към осигуряване на оптимална институционална среда и предоставяне на ефективни публични услуги като необходими условия за благоприятна бизнес-среда и икономически растеж. Като водещи фактори за конкурентоспособност и растеж, върху който са фокусирани политиките, са изведени по-нататъшното разгръщане на услугите в областта на електронното управление и разширяване употребата на ИКТ, откритото управление и оптимизираната и добре подготвена администрация. Необходимо е съсредоточаването на средства за осигуряването на добри електронни услуги, подобряващи цялостното административно обслужване и улесняващи бизнес инициативите, чрез въвеждане на модерни форми за административно обслужване на бизнеса и гражданите и осигуряване на достъпни обществени услуги. Опростяване на бизнес средата и намаляване на бюрокрацията чрез улесняване на процедурите и опростяване на регулаторните режими е необходимо условие за стимулиране на бизнеса.

4.4.2. Общинска концепция за пространствено развитие

Визия на КПРО Елена – *просперираща туристически район с национално значение, осигуряващ привлекателна среда за учене, реализация и природосъобразен живот, на основата на устойчиво развитие на туризма, биологично земеделие и съхранено културно-историческо наследство.*

Главната цел на КПРО Елена е: ***Създаване на оптимални условия за устойчиво комплексно пространствено развитие на общинската територия, осигуряващо по-добро качество на живот.***

4.4.2.1. Оси на урбанизация

Пространствено – йерархичната структура на селищната мрежа в община Елена е резултат на комплексното действие на определени природни и антропогенни фактори. На територията на общината се е формирала специфична линеарно – сателитна структура, съставена от една главна урбанизационна ос с направление изток-запад, включваща населените места: Средни колиби, Шилковци, Яковци, Елена, Марян, Беброво, Константин и Майско. Напречно на главната урбанизационна ос са се формирали седем по-малки, но добре изразени, урбанизационни оси на юг от главната ос пет и две на север. Характерно за структурата на селищната мрежа на община Елена е дисперсното струпване на много на брой малки населени места около опорните селища, формиращи главната и второстепенните урбанизационни оси. По този начин се формира специфичната линеарно – сателитна структура на селищната мрежа.

Като се отчита постепенното намаляване на населението в много малките населени места (в 79 от тях към 2020г. се очаква населението да е от 0 до 5 човека), урбанизационните процеси на територията на общината се очаква да предизвикат следните промени в развитието на осите на урбанизация през следващите години:

- обезлюдяване на значителна част (64%) от населените места и тяхното трансформиране в специфични вилни или ваканционни комплекси без постоянно население;
- засилване на значението и ролята на „опорните селища“, в които ще живее и работи постоянното население, посредством концентрацията на обслужващите обекти за цялата сателитна структура;
- концентрацията на постоянното население само в 21 опорни селища ще създаде по-ефективна селищна мрежа с по-добро обслужване и условия за живот;
- трансформацията на значителна част от традиционните населени места в общината във ваканционни комплекси ще подобри екологичните условия в тях и качеството на предлагания туристически продукт;
- засилване на междуселищните интеграционни връзки, най-вече в областта на обслужването и атракциите, за повишаване на съвместната им привлекателност в туристическия бизнес.

Фигура №25

Схема на оси на урбанистично развитие.

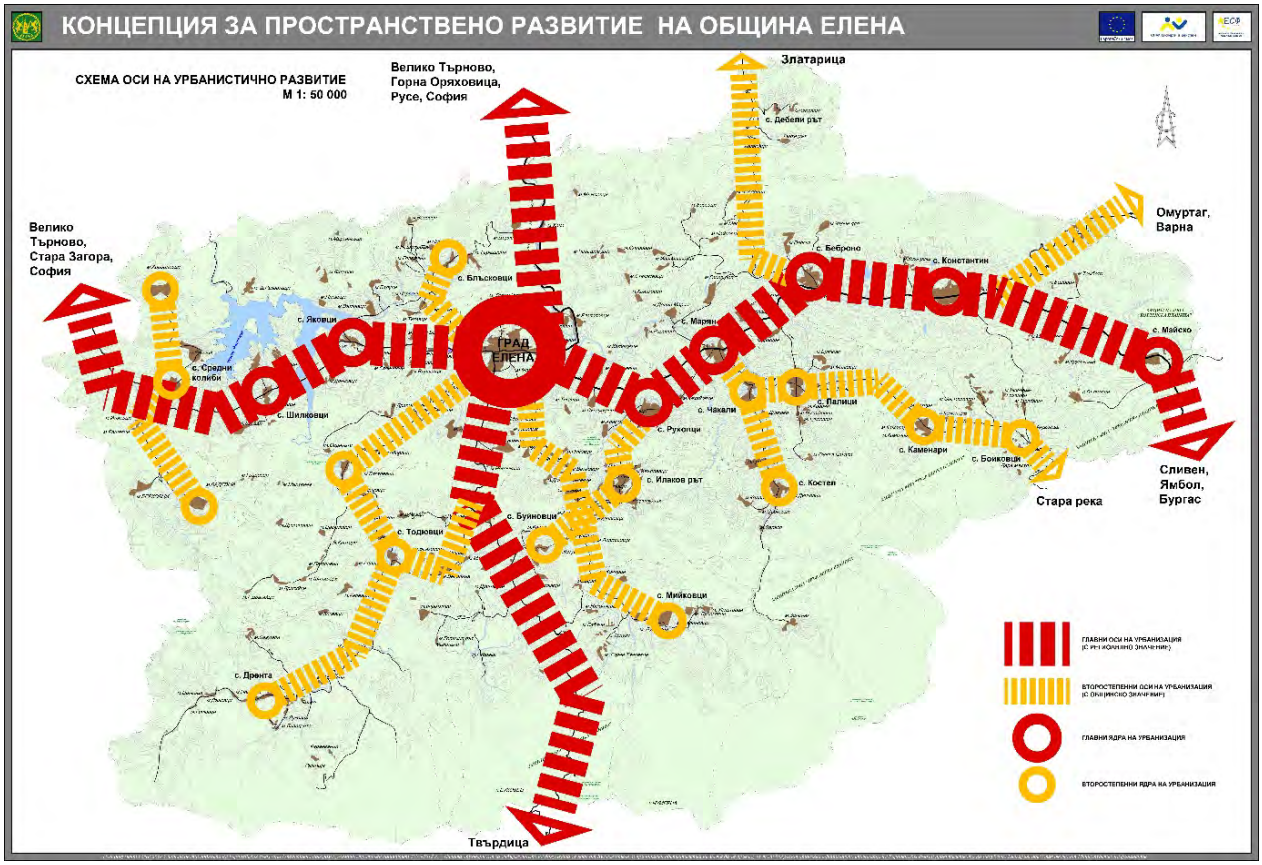

Източник: КПРО Елена

Тези процеси се очаква да доведат до формирането на седем нови агломерирани групи селища, както следва *(фиг. №25):*

- Средни колиби, Шилковци, Яковци и гравитиращите към тях по-малки селища;
- Тодювци, Багалевци, Дрента и гравитиращите към тях по-малки селища;
- Елена, Блъсковци с всички присъединени и гравитиращи около тях селища;
- Илаков рът, Буйновци, Мийковци и селищата, гравитиращи около тях;
- Марян, Руховци, Чакали, Палици, Костел с по-малките селища около тях;
- Беброво, Константин, Майско;
- Каменари, Бойковци.

Първите пет агломерирани групи селища по този начин ще увеличат значително туристическия си потенциал чрез по-разнообразния и качествен туристически продукт, който могат да предложат. Основа за агломериране на последните две групи селища ще бъде тяхната селскостопанска характеристика, разкриването на малки предприятия за преработване на аграрната продукция и съвместно излизане на външни за общината пазари. По този начин селищата ще имат възможност да повишат своята рентабилност чрез производство на продукти с повишена добавена стойност.

Възможни са и сезонни допълнителни обединения в по-голям териториален обхват. Например през зимния сезон е препоръчително обединяване на функциите на селищата от агломерацията на град Елена с тази на село Мийковци. През летния сезон е целесъобразно подобно обединяване на агломерацията на град Елена с тези на селата Яковци, Шилковци и Средни колиби.

Трябва да се има предвид, че обединяването не значи загуба на конкурентоспособност, а обратното – създаване на повишена привлекателност, вследствие на синергичен ефект.

Развитието на осите на урбанистично развитие в община Елена са в тясна зависимост от състоянието на пътната мрежа в общината и извън нея. От изключителна важност за общината са две пътни отсечки:

- Килифарево – Плаково – Средни колиби;
- Константин – Омуртаг.

Първата осигурява директна връзка до първокласен път (Е-55) през Хаинбоаз и цялата централна част на страната (северна и южна). Втората отсечка намалява разстоянието до Шумен и Варна с 34 км.

Вътрешните пътни връзки от голяма важност са съответно: Елена – Мийковци; Елена – Марян – Чакали – Костел; Елена – Тодювци – Дрента и Елена – Блъсковци.

4.4.2.2. Развитие на функционално-йерархичната структура на мрежата от населени места в община Елена

Функционално – йерархичната структура на мрежата от населените места в общината се формира на базата на пет групи фактори:

- демографско състояние;
- административни функции;
- икономическо развитие;
- степен на развитие на социалната инфраструктура;
- развитие на туристическата инфраструктура.

КПРО отчита комплексното действие на горепосочените фактори, при което се очаква развитие на функционално – йерархичната структура на мрежата от населени места в община Елена *(фиг.№26)* в следното направление:

Фигура №26

Схема на функционално-йерархичната структура на населените места.

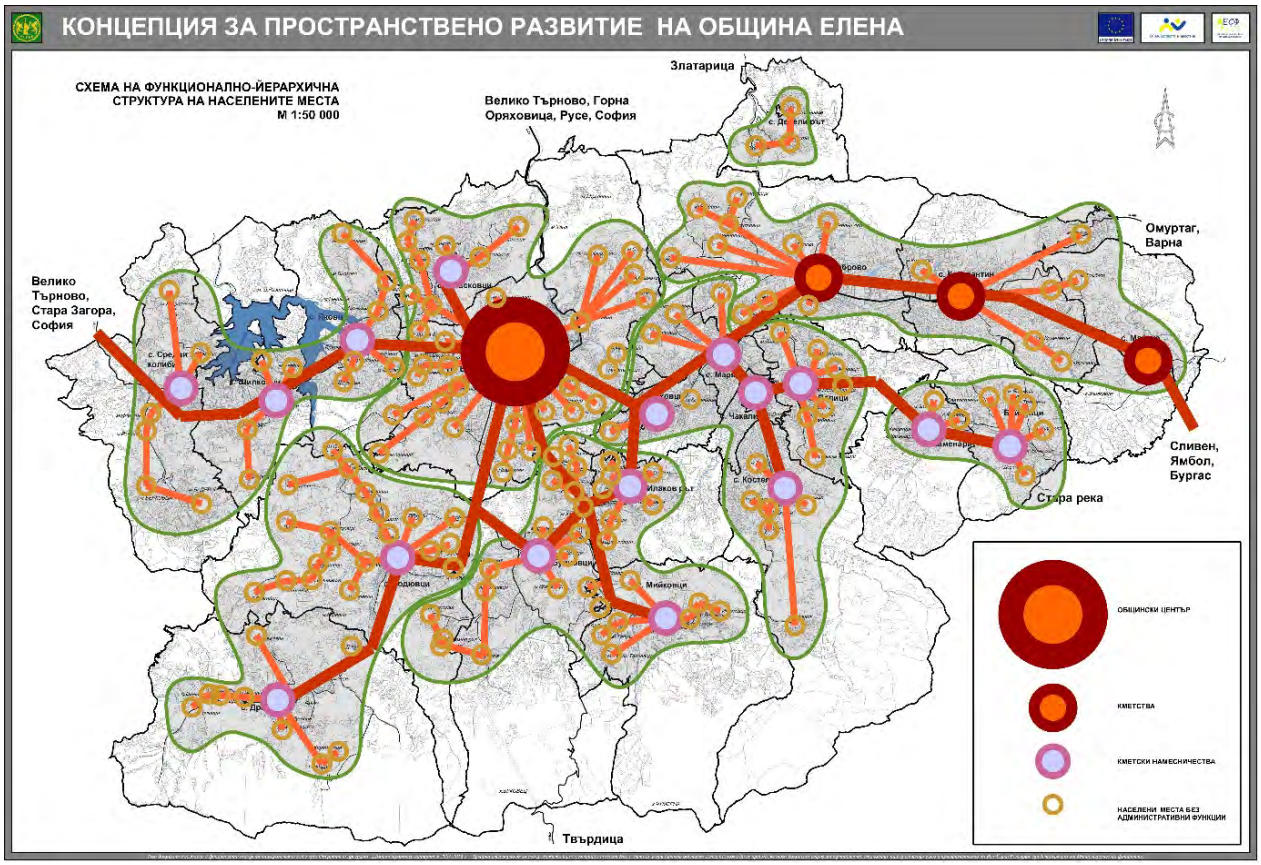

Източник: КПРО Елена

- От първо йерархично равнище е общинският център - град Елена, който концентрира основния демографски и икономически потенциал на общината. Тук се намират и основните обекти на образованието, медицинското обслужване, структурите на местната власт и правоохранителната система. Градът е главният туристически център в общината и разполага с 516 легла в средствата за подслон, което е 35,6% от всичките легла в средствата за подслон в територията.
- От второто йерархично равнище са селата - Беброво, Константин и Майско. Те разполагат с относително добър демографски потенциал и сравнително добре развита социална инфраструктура с обекти на образованието. Тези селища са със статут на кметства в административната йерархия на общината. Те имат известен икономически потенциал в областта на селското стопанство, с възможност за разкриване на малки производствени предприятия от преработващата индустрия. Тези селища не са развили туристическа инфраструктура и нямат потенциал за такова развитие в бъдеще.
- Третото йерархично равнище са населените места с население от 50 до 200 постоянни обитатели. Те представляват основната част от опорните селища в селищната мрежа на община Елена. Административният им статут е кметски наместничества. В тях е концентрирана по-голямата част от легловата база в средствата за подслон извън общинския център. Поради малкия брой на населението в тези селища, елементите на социалната инфраструктура включват само обекти в областта на търговията и храненето. В повечето от тях има функциониращи читалища и църкви. Няма обекти на образованието и медицинското обслужване поради малкия брой жители.
- Четвъртото йерархично равнище са населените места с население под 50 човека постоянни обитатели. Към 2020г. техният брой ще достигне 104. В тях обаче има значителен брой туристически обекти и те, губейки постоянното си население, постепенно ще се трансформират във вилни и ваканционни комплекси. Те ще загубят характера си на самостоятелно функциониращи селища и ще започнат да гравитират към близките опорни селища от първо, второ и трето йерархично равнище. Те ще формират сателитни структури около всяко от тях, с

изключение на Чакали и Майско, около които няма други гравитиращи селища. В някои от по-големите населени места от това йерархично равнище е възможно разкриването на сезонно действащи обслужващи обекти за търговия и хранене през най - интензивните туристически периоди.

4.4.2.3. Функционално зониране на общинската територия

С Концепцията за пространствено развитие на община Елена в територия се формират пет типа зони определени на база приоритети за развитие и характеристиките на природната и антропогенна среда *(фиг.№27):*

- **Горска зона** – обхваща планинските части на общинската територия, които включват северните склонове на главното било на Стара планина и хълмистата зона непосредствено до тях, както и най-високите части на първата предпланинска верига успоредна на главното било, разположена северно от гр. Елена. Тези територии са почти плътно покрити с горска растителност. В тях има много малко населени места – махали, останали без постоянно население. Те контактуват непосредствено с туристическите зони, развили се в община Елена и представляват един природен потенциал за активна туристическа дейност, посредством прекарване на еко туристически маршрути, велоалеи и трасета за екстремен велоспорт, места за скално катерене, ски писти и др.
- **Земеделска зона** – обхваща относително равнинната част от общината, включваща териториите южно и източно от гр. Елена. Подходяща за развитие на растениевъдство (зърнени култури, овощарство, технически култури и билки) и животновъдство (говеда, кози, овце, свине и птици) и производството на продукти с висока добавена стойност.
- **Туристическа зона** – формирани са шест: първата обхваща териториите около град Елена, втората около яз. Йовковци, третата около с.Мийковци, четвъртата обхваща хълмистата зона между главното било на Стара планина и равнинната зона около град Елена и на изток от него с най-голяма площ, петата включва с.Бадевица и гравитиращите около него села и шестата най-отдалечена от гр. Елена зона е около с.Дрента. Всяка от зони е характерна със спецификата на природни и антропогенни дадености потенциал за развитие на туристически дейности.
- **Бизнес зона** – предвижда се развитието на една основна бизнес зона и една по-малка спомагателна зона, съответно в град Елена и село Константин, които да са насочени към развитието на малкия и средния бизнес, ориентирани към преработващата промишленост, работещи с екологически чисти суровини от местния земеделски сектор и горското стопанство.
- **Атракционна зона** - локализация на атракционните съоръжения се осъществява в една главна и две по-малки атракционни зони: главна – южно и източно от градския стадион на Елена, включвайки вече изградения плувен комплекс и наличния тенис корт и две в планинската част на община Елена – едната в района на село Мийковци, а другата в района на хижа „Буковец” с алтернативни дейности (възжени паркове, детски площадки, места за скално катерене и спортно ориентиране) допринасящи за развитието на туристическия продукт.

Фигура №27

Схема функционално зониране на територията и устройствени политики.

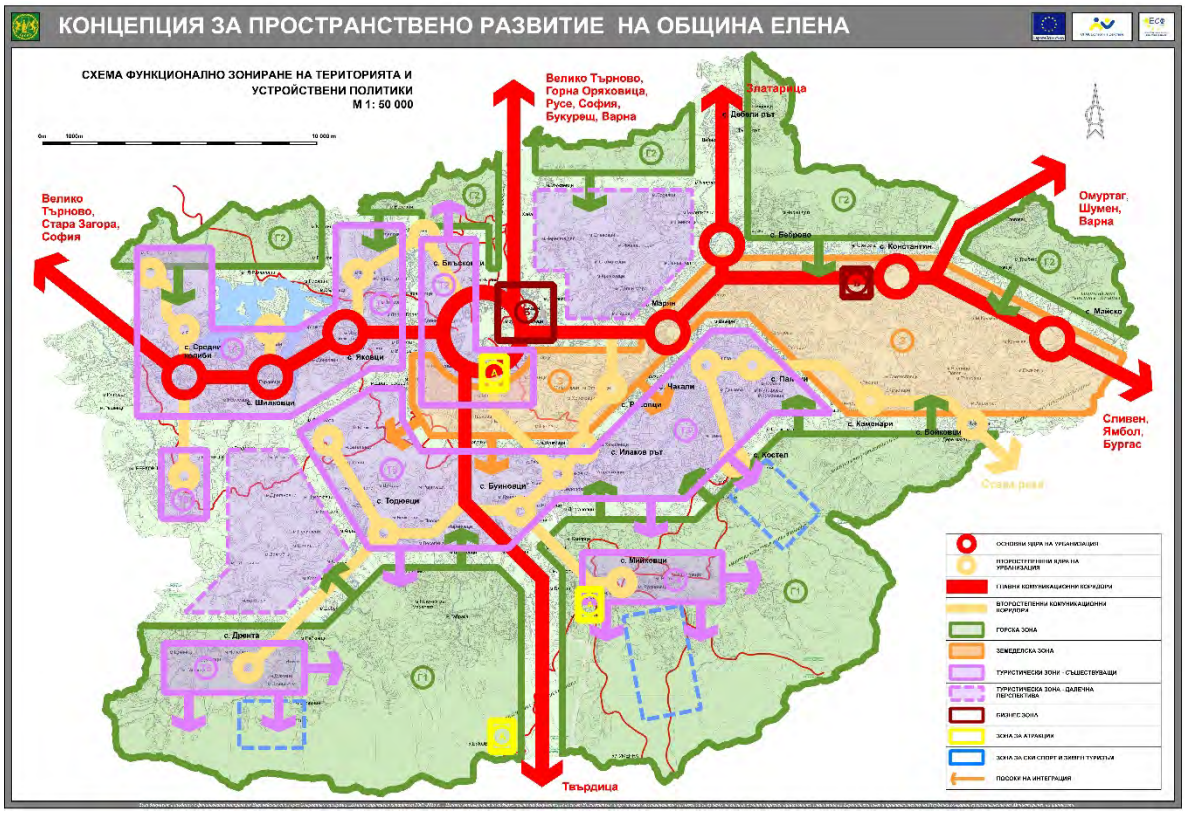

Източник: КПРО Елена

5. ПРОГНОЗА ЗА ФИЗИЧЕСКОТО, СОЦИАЛНОТО, ИКОНОМИЧЕСКОТО И ЕКОЛОГИЧНОТО РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНА ЕЛЕНА

5.1. Социално-икономическа прогноза за развитие на община Елена

5.1.1. Демографска прогноза

Отчитайки изискванията на приетото Планово задание за изработване на ОУП на община Елена, прогнозите за демографското развитие на общината са с **прогнозен хоризонт на действие на плана – 2035г.** Изискванията на Плановото задание са демографската прогноза да бъде представена минимум в два варианта. В тази връзка демографската прогноза общо за общината се предлага в два варианта:

- **тенденциален,** базиран на очакваното влияние на фактори свързани с относително неблагоприятно развитие на социално-икономическия комплекс на общината и продължаващо влошаване на демографските процеси;
- **умерено – реалистичен,** при който е заложено запазване на тенденциите от досегашното демографско, социално-икономическо и инфраструктурно развитие на община Елена, вкл. и влиянието на положителни фактори основно с икономически характер, които ще има и демографски измерения.

Специфичните особености на селищно демографската характеристика на община Елена – много голям брой населени места с минимален брой население (под 10 д.), а някои и напълно обезлюдени са основанието демографската прогноза по населени места да бъде представена само по умерено-реалистичния вариант.

При прогнозите за демографското развитие на община Елена се използват класическите демографски методи за прогнозиране. В основата им се залагат повъзрастовите вероятности за доживяване, очакваните коефициенти на раждаемост, смъртност, плодовитост, емиграция и имиграция и пр. Тези чисто демографски методи на прогнозиране се съпоставят с очакваните въздействия и на фактори с подчертан социално-икономически характер.

При разработване на демографската прогноза за община Елена за срока на действие на ОУП се отчитат тенденциите, заложени в демографската прогноза на страната и на област Велико Търново, разработена от НСИ. Тези тенденции са негативни и показват, че броят на населението и по двата варианта ще намалява.

5.1.1.1.Параметри на демографската прогноза за броя на населението по възприетите варианти

По отделните варианти на демографската прогнозата, като основни изходни параметри на хипотезата за демографското развитие на общината се възприемат следните стойности на:

- Репродуктивни очаквания за среден брой деца в семейството;
  - тенденциален вариант – 1,5 - 1,6;
  - умерено-оптимистичен вариант - 1,6 - 1,7.
- Общата раждаемост:
  - тенденциален вариант –7,9 – 8,1‰;
  - умерено-оптимистичен вариант – 8,2 – 8,4‰.
- Фертилност:
  - тенденциален вариант – 34-35‰;
  - умерено-оптимистичен вариант – 36-38‰.
- Задържане на общата смъртност на населението – и по двата варианта - 17,5 - 18,5‰.
- Запазване на средната продължителност на живота – и по двата варианта около 72 -73 години.

По отношение на механичния прираст се приема хипотезата, че благодарение на наличните ресурси и не напълно усвоените потенциали на територията и възможностите за развитие на туристическия сектор като една от водещите функции на общинската икономиката, общината ще привлича заселници, които обаче няма да компенсират напълно отлива на население по механичен път. В този смисъл, на демографската прогноза се отдава не много голямо значение на механичния прираст.

- **Прогнози за броя на населението**

Чрез прилагане на прогнозните стойности на посочените демографски показатели е определена и демографската прогноза за общия брой на населението на община Елена по двата варианта *(табл.№41).*

Таблица №41

Прогноза за броя на населението на община Елена за периода 2020-2035г. (по години).

Прогнозен хоризонт по години	***Варианти на прогнозата (брой)***	
	Тенденциален	***Умерено -оптимистичен***
2013 г. състояние	10212	10212
2015 г. – прогноза	9982	1103
2020 г. – прогноза	9112	9248
2025 г. – прогноза	8363	8499
2030 г. – прогноза	7532	7624
2035 г. – прогноза	7061	7188

По населени места, прогнозата за броя на населението е разработена само по умерено-оптимистичния вариант и е представена в *табл.№42.*

Таблица №42

Прогноза за броя на населението на община Елена за периода 2020-2035г. (по населени места)

Населени места	***Брой население към:***				
	Състояние 2013	***Прогноза***			
		2020 г.	***2025 г.***	***2030 г.***	***2035 г.***
Общ. Елена	***10245***	***9116***	***8363***	***7532***	***7061***
гр.Елена	5623	5304	4882	4330	4135
с.Багалевци	3	4	2	2	0
с.Бадевци	17	23	18	15	12
с.Баевци	16	17	15	10	7
с.Балуци	5	3	2	1	0
с.Беброво	279	229	215	207	200
с.Бейковци	3	1	0	0	0
с.Берковци	4	5	4	3	2
с.Блъсковци	32	14	10	6	5
с.Бойковци	51	47	42	40	34
с.Босевци	5	1	0	0	0
с.Брезово	5	0	0	0	0
с.Бръчковци	7	3	0	0	0
с.Буйновци	86	65	61		
с.Бялковци	5	6	5	4	3
с.Велковци	10	8	7	5	5
с.Веселина	16	14	12	11	7
с.Вълчовци	13	12	10	7	4
с.Вълчовци	17	14	10	7	3
с.Вързилковци	20	9	5	2	0
с.Глоговец	23	19	16	14	10
с.Големани	7	12	8	5	2
с.Горни Танчевци	6	18	14	12	11
с.Горни край	26	6	5	2	0
с.Горска	0	1	0	0	0
с.Граматици	13	10	9	8	5
с.Гърдевци	25	16	14	11	8
с.Давери	6	6	6	4	4
с.Дайновци	1	2	0	0	0
с.Добревци	9	3	1	0	0
с.Долни Марян	5	6	3	1	0

Населени места	*Брой население към:*				
	Състояние 2013	*Прогноза*			
		2020 г.	*2025 г.*	*2030 г.*	*2035 г.*
с.Донковци	16	11	8	5	2
с.Драганосковци	9	1	0	0	0
с.Драгийци	2	2	0	0	0
с.Драгневци	0	1	0	0	0
с.Дрента	82	59	56	50	40
с.Дуковци	2	1	0	0	0
с.Дърлевци	0	2	0	0	0
с.Зеленик	4	2	1	0	0
с.Игнатовци	8	8	6	4	3
с.Илаков рът	126	128	120	112	106
с.Илиювци	2	3	0	0	0
с.Каменари	226	221	215	201	188
с.Кантари	4	1	0	0	0
с.Кожлювци	2	9	6	5	3
с.Козя река	24	20	19	14	10
с.Колари	11	4	2	0	0
с.Константин	1111	1014	992	990	954
с.Костел	79	65	60	58	49
с.Котуци	1	4	2	1	0
с.Крилювци	6	5	1	0	0
с.Крумчевци	6	6	4	2	0
с.Лазарци	18	16	12	8	4
с.Майско	1119	836	805	780	756
с.Марафелци	10	5	2	2	0
с.Марян	107	93	85	80	77
с.Мийковци	46	24	22	19	13
с.Миневци	2	2	0	0	0
с.Мирчовци	8	1	0	0	0
с.Недялковци	0	2	0	0	0
с.Нешевци	19	10	7	5	2
с.Николовци	7	7	4	3	1
с.Николчовци	4	3	0	0	0
с.Ничовци	6	3	0	0	0
с.Палици	167	154	150	150	145
с.Папратлива	1	1	0	0	0

Населени места	Брой население към:				
	Състояние 2013	Прогноза			
		2020 г.	2025 г.	2030 г.	2035 г.
с.Пейковци	1	1	0	0	0
с.Петковци	6	6	4	2	2
с.Попрусевци	9	8	4	2	1
с.Попска	19	17	15	12	9
с.Радовци	5	3	0	0	0
с.Ралиновци	5	2	0	0	0
с.Раювци	32	15	8	4	0
с.Ребревци	10	9	6	3	0
с.Руховци	138	109	100	91	78
с.Светославци	30	26	22	16	10
с.Средни колиби	47	31	26	22	10
с.Стойчевци	5	7	4	1	0
с.Стояновци	13	13	9	6	5
с.Султани	4	1	0	0	0
с.Титевци	5	4	3	2	0
с.Тодювци	74	53	45	41	34
с.Топузи	4	1	0	0	0
с.Тумбевци	15	14	12	10	4
с.Тънки рът	1	2	0	0	0
с.Угорялковци	30	30	27	24	22
с.Харваловци	7	10	4	2	0
с.Христовци	2	9	4	1	0
с.Хъневци	2	3	2	0	0
с.Чакали	93	80	72	69	60
с.Червенковци	7	6	3	2	1
с.Черни дял	17	11	8	4	1
с.Шилковци	9	4	2	0	0
с.Шубеци	1	1	0	0	0
с.Яковци	48	34	28	22	14

- **Прогнози за възрастовите структури на населението**

Прогнозните разчети за възрастовата структура на населението и по двата варианта на прогнозата за община Елена се основават на хипотезата, че броят на населението в под трудоспособна възраст ще продължи да намалява за сметка на това в трудоспособна и в над трудоспособна възраст. При тенденциалния вариант предвижданията са за силно редуциране на броя на населението в под трудоспособна възраст. Този вариант на възрастовата структура е неблагоприятен за демографското развитие на населението, защото ограничава възможностите

за неговото нарастване по естествен път. При умерено-оптимистичния вариант предвижданията за намаляване броя и на относителния дял на младото население не са така силно очертани.

Прогнозата за възрастовите структури на населението е представена в два разреза – по основни възрастови групи - „в под трудоспособна“, „в трудоспособна“, и в „над трудоспособна“ възраст. От методическа гледна точка, при прогнозиране на възрастовата структура на населението се прилага метода на т.нар. „повъзрастово“ придвижване. Прогнозата за основните възрастови групи е от значение за прогнозиране на активното население, в т.ч. и на работната сила.

Прогнозата за стандартната възрастова структура на населението по двата варианта на прогнозата се отнасят към крайната година на срока на действие на ОУП на община Елена – 2035г.

Прогнозните разчети за стандартните възрастови групи в община Елена са представени в *табл.№43.*

Таблица №43

Прогноза за стандартните възрастови групи от населението на община Елена към 2035г. – по варианти на прогнозата

Варианти на прогнозата	***Прогноза за броя на населението по възрастови групи***			
	Общ Брой (прогноза 2035 г.)	***Под трудо способна възраст***	***В трудо способна възраст***	***Над трудо способна възраст***
Тенденциален	7061	756	4131	2174
Умерено-оптимистичен	7188	791	4293	2104

Таблица №44

Прогноза за стандартните възрастови групи от населението на гр. Елена – 2035г. (по варианти на прогнозата)

Варианти на прогнозата	***Брой по възрастови групи***			
	Общ брой (прогноза 2035 г.)	***Под трудо способна възраст***	***В трудо способна възраст***	***Над трудо способна възраст***
Тенденциален	4062	455	2429	1178
Умерено-оптимистичен	4135	508	2481	1146

За гр. Елена прогнозата за възрастовата структура на населението по стандартните възрастови групи – по трите прогнозни варианта е представена в *табл.№44.*

За целите на образователната инфраструктура и за планирането на потребността от детски заведения и училища, както и за тяхната териториална локализация се представят и прогнозни разчети за специфичните възрастови групи. Същите са разработени общо за община Елена и са посочени в *табл. 45.*

Таблица №45

Прогноза за специфични възрастови групи от населението на община Елена – 2035г. (по години)

Община	***Възрастови групи***	***Прогнозен брой лица по варианти на прогнозата***	
		Тенденциален	***Умерено-оптимистичен***
Състояние – 2013г.			
Община Елена	*0-2 г.*	152	152
	3-6 г.	321	321
	7-14 т.	612	612
	15-18 г.	424	424
Прогноза 2025г.			
Община Елена	*0-2 г.*	133	150
	3-6 г.	290	315
	7-14 т.	550	565
	15-18 г.	360	382
Прогноза 2035г.			
Община Елена	*0-2 г.*	112	119
	3-6 г.	247	262
	7-14 г.	480	491
	15-18 г.	296	308

- **Прогноза за броя на активното население**

Прогнозата за броя на работната сила се определя от прогнозния брой на *икономически активно население* (възрастовата група 16 - 65г.). Това са лицата способни да бъдат включени в икономическата (трудовата) дейност. В прогнозните разчети се отчита и тенденцията за промените на пенсионната възраст, която според някои стратегически документи, засягащи човешкото развитие ще бележи лек ръст на повишаване в периода до 2015-2020г.

В основата на прогнозните разчети за икономически активното население на общината се залагат прогнозите за очаквания брой на населението и прогнозните предвиждания за коефициентите на заетост и на безработица.

Таблица №46

Прогноза за икономически активното населението на община Елена – 2035г. (по години)

Показатели /варианти	***Прогнозна стойност към:***		
	2013 г. състояние	***2025 г. прогноза***	***2035 г. прогноза***
Тенденциален вариант			
Коефициент на безработица (%)	22,9	11,0	9,2
Коефициент на заетост (%)	44,8	48,8	49,2
Коефиц. на иконом. активност (%)	58,8	59,0	59,0
Икономически активно население (брой)	3568	2489	2213

Умерено-оптимистичен вариант			
Коефициент на безработица (%)	22,9	10,1	8,0
Коефициент на заетост (%)	44,8	49,4	50,4
Коефиц. на иконом. активност (%)	58,8	60	60,0
Икономически активно население (брой)	3568	2590	2268

5.1.2. Икономическа прогноза

При прогнозиране на икономическото развитие на община Елена представено като прогноза на функционална система "Труд" в проекта на ОУП на общината се отчета влиянието на някои основни фактори, както и положителния практически опит при изработване на ОУП. В концепцията за перспективното икономическо развитие на общината в срока на действие на ОУП се залагат стратегически цели с краткосрочен и средносрочен хоризонт на действие. При определяне на насоките и сценариите за перспективното икономическо развитие се отчитат:

- Очертаните в аналитичния раздел (Диагноза на състоянието на Икономическите активности на община Елена) тенденции в развитието на икономиката на общината и на човешкия потенциал и наличния трудов ресурс, последиците от икономическата криза, проявила се след 2008г.
- Фактическата структура на икономическия потенциал на общината и очакванията за преструктурирането му в съответствие с новите изисквания.
- Стратегическите цели и приоритети за развитие на местната икономика, съдържащи се в Общинския план за развитие на община Елена в програмния период 2014-2020г. (краткосрочен аспект на прогнозата за функционална система „Труд").
- Насоките за развитие на икономическия сектор на общината, съдържащи се в приетата „Пространствена концепция за развитие на община Елена" средносрочен времеви аспект на прогнозата за развитие на функционална система „Труд" и др.

Стратегическите насоки за развитие на икономическия комплекс на община Елена, отчитащ потенциалите на по-ефективно усвояване на територията (природни, поземлени, човешки и др.) са свързани с:

- развитие на конкурентен аграрен сектор и хранително-вкусова промишленост (базирана на „микро" и „малки" предприятия, с възможности за развитие на биологичен аграрен сектор);
- развитие на туризъм, основан на природно и културно наследство, традиции в бита и занаятчийството и интегриран с аграрния сектор.

В действащия **ОПР на община Елена в плановия период 2014-2020г.** са заложени следните стратегически цели, имащи отношение към развитието на икономическия комплекс на общината през първите години на прогнозния период на ОУПО:

- **Приоритет 1.** ***Жизнеспособна местна икономика, осигуряваща устойчив растеж***
  - *Специфична цел 1.1 :* Създаване на среда за подкрепа и насърчаване на малкия и среден бизнес на територията на община Елена;
  - *Специфична цел 1.2 :* Създаване на условия за оптимизиране на връзките между първичния сектор и преработващата промишленост за производство на продукти с висока добавена стойност;
  - *Специфична цел 1.3* Създаване на условия за устойчиво биологично земеделие и модерно животновъдство;
- **Приоритет 2**. ***Развитие на туризма на базата на културно-историческото наследство и природния потенциал на територията***
  - Повишаване капацитета на човешките ресурси и подобряване на институционалната рамка на туризма на територията на община Елена;
  - Разнообразяване на туристическото предлагане ;
  - Подобряване на маркетинга на община Елена като туристическа дестинация

Реализацията на посочените приоритети и на свързаните с тях специфични цели въздействат положително върху икономическото развитие на система “Труд”, включват създаване на подходяща среда за развитие на устойчива и конкурентна бизнес среда и подобряване качеството на човешките ресурси. Използването на туристическите ресурси като основа за създаване и предлагане на туристически услуги води до развитието на общината като привлекателно място за туризъм, генериране на доходи за местната общност и като по-далечни резултати – съхранение, опознаване и по-добро експониране на културното наследството на територията.

Устройственото решение (ОУПО) е друго важно условие за реализацията на икономическите цели и приоритети за развитие на общината. С него се създават устройствени условия и предпоставки за реализация на инвестиционни инициативи, заложени в ОПР на общината и на други, съпътстващи го стратегически и планови документи, имащи отношение към развитието на местната икономика, с отчитане на изискванията за опазване и развитие на природните дадености и ресурси на територията.

5.1.2.1.Прогнозни варианти за развитие на икономиката и отражението й в система “Труд” на ОУПО Елена.

В съответствие с действащите нормативни изисквания за изработване на ОУП (ЗУТ и Наредба № 8 на МРРБ), както и на Плановото задание за ОУП на община Елена, се изработва дву-вариантна прогноза за функционална система „Труд“ („Икономически активности“). Отчитайки степента на влияние на факторите със стимулиращ и със задържащ фактор се предлагат следните варианти на прогнозите: тенденциален и умерено-оптимистичен вариант на хипотеза за очаквано развитие на общинския икономически комплекс.

При **тенденциалния вариант** на прогнозата се залагат очертаните тенденции в развитието на местната икономика от изминалите години. Те се характеризират с определена цикличност в икономическото развитие на общината (и страната), като се редуват периоди на икономически спад с относително стабилизиране (стагнация). Като цяло очертаните ретроспективни тенденции и параметрите на икономическото развитие на общината отстъпват от тези на общините с относително по-стабилна икономика. Тенденциалният вариант на прогнозата за икономиката на общината е с по-силно подчертани негативни характеристики, на колеблив ръст на отделните икономически показатели. При този вариант с по-добри възможности за развитие са секторите - първичен („Аграрен“ – селско и горско стопанство) и третичен („Услуги“ – с превес на туризма).

Умерено оптимистичният вариант отчита възможностите за положително влияние на фактори стимулиращи икономическото развитие. Очакванията по този вариант на прогнозата са за подобрена инвестиционна активност с възможности за усвояване на средства по европейските програми, целева подкрепа за развитие на икономическите единици, обвързване на предприемаческата среда с всички видове елементи на техническата инфраструктура и др.

Важна особеност на прогнозните разчети и по двата варианта на хипотезите за развитие на икономиката на общината (функционална система „Труд“) са предвижданията за определено развитие. Не се използва хипотеза, обосноваваща негативни разчети за развитие на икономиката. Различията в двата варианта на прогнозата са в заложените темпове на развитие.

5.1.2.2.Прогнозни разчети за развитие на икономиката на община Елена

Първият, **тенденциален вариант** на прогнозата предвижда по-ниски средногодишни темпове на развитие на икономиката. Залагат се средногодишни темпове на развитие за целия прогнозен период в **границите на 2,5 – 3,0%.** По отношение на структурата на икономиката акцентът в този вариант е поставен върху първичния сектор (Селско и горско стопанство).

При втория вариант на прогнозата – **умерено-оптимистичния**, се залагат малко по-високи средногодишни темпове на развитие – в **границите на 3,0 – 3,5%,** което се обосновава със стимулиращото влияние на някои фактори. И при този вариант акцентите са поставени върху по-доброто развитие на първичния сектор и на отрасли от третичния сектор (Туризъм).

Предвидени са много близки темпове на развитие на вторичния и третичния сектор, следвайки тенденциите в развитието на една модерна икономика и предпоставката за тяхната взаимозависимост, представени в *таблица №47*.

Таблица №47

Средногодишни темпове на нарастване на икономиката на община Елена по варианти и сектори на икономиката в периода до 2035г.

Отрасли на икономиката	***Прогнозен период 2015 - 2020***		***Прогнозен период 2021 - 2035***	
	Тенденциален вариант	***Умерено-оптимистичен вариант***	***Тенденциален вариант***	***Умерено-оптимистичен вариант***
Икономика общо	**2,0%**	**2,5%**	**2,5%**	**3,0%**
Селско и горско стопанство	2,8%	3,3%	3.3%	4,0%
Индустрия	2,0%	2,3%	2,2%	2,5%
Услуги	2,5%	3,0%	2,8%	3,5%

Прогнозираната структура на икономиката по показателя произведена продукция е ориентирана към доминиращото развитие на вторичния сектор, но при запазване на силната роля на първичния и на третичния сектори. Според прогнозните оценки и по двата варианта на прогнозата се залага хипотезата за намаляваща значимост на индустрията. Ръстът на третичния сектор е за сметка на по-интензивното развитие на туристическата функция на общината.

И по двата варианта на прогнозата са заложени по-високи темпове на нарастване на сектори и отрасли, които са с по-добри потенциали за развитие – селско и горско стопанство, преработваща промишленост, свързана с аграрния сектор и туризъм.

Предвидени са много близки темпове на развитие на третичния и на първичния сектор, което личи и от данните в *табл. №47*. Според прогнозните оценки по двата варианта на прогнозите вторичният сектор е с намаляващ дял в общата структура на икономиката през 2020г. около 50-55%, достигащ до 42-48% към 2035г. Третичният сектор е с нарастващ относителен дял през целия прогнозен период и по двата варианта на прогнозата, което личи и от данните в *табл. №48.*

Таблица №48

Прогнозна структура на икономиката по основни сектори по показателя произведена продукция

Сектори	***2011 г.***	***2020 г.***	***2035 г.***
Тенденциален вариант	**100.0%**	**100.0%**	**100.0%**
Селско и горско стопанство	11,5%	14, 8%	21,0%
Промишленост и строителство	70,0%	65.7%	57,3.2%
Услуги	18,5%	19.5%	21,7%
Умерено-оптимистичен вариант	**100.0%**	**100.0%**	**100.0%**
Селско и горско стопанство	11,5%	15,9%	22,0%
Промишленост и строителство	70,0%	63,1%	55,2%
Услуги	18,5%	21,0%	22,8%

- **Прогнозни насоки за развитие на първичен сектор – Селско стопанство**

Първичният сектор (селско, горко стопанство, риболов) ще утвърждава мястото си в бъдещия икономически профил на общината. Фактори за това са разполагаемите природни ресурси (обработваеми земеделски земи, качествени горски територии, язовир), които ще се използват за развитие на планинско земеделие и животновъдство с нарастващ дял на екологична земеделска продукция.

- **Растениевъдство**

Прогнозната вътрешноотраслова структура на аграрния сектор към 2035г. е:

– относителен дял на произведената продукция от растениевъдството – 52,0% от общия обем реализиран от отрасъл „Селско стопанство“;

– относителен дял на произведената продукция от животновъдството – 42,0% от общия обем реализиран от отрасъл „Селско стопанство“;

– относителен дял на произведената продукция от други дейности – 6% от общия обем реализиран от отрасъл „Селско стопанство“.

В ОУП на общината се предвижда да бъдат създадени устройствени условия за осъществяване на определена промяна, изразяваща се в използване на териториалните (поземлени) и природо-климатични условия за отглеждане и на алтернативни култури, чрез използване на необработваеми, пустеещи земи. За целта в Проекта на ОУПО се предвиждат следните зони за развитие на растениевъдството:

– Зона за зърнопроизводство;

– Зона за развитие на трайни насаждения;

– Зона за алтернативно растениевъдство (върху слабопродуктивни и неизползваеми/необработваеми земеделски земи).

- **Животновъдство**

През следващите години, животновъдството ще продължи да се развива като стимулиран подотрасъл на селското стопанство. Преобладаващ характер ще има отглеждането на селскостопански животни в домашните дворове, като продукцията ще е с основно предназначение – самозадоволяване на домакинствата.

С ОУП на общината се предлагат устройствени условия и възможности за развитие на стоково ориентирано животновъдство, чрез осигуряване на необходимите терени за изграждане на малки животновъдни ферми – овцеферми, говедовъдни ферми, зайцеферми и др.. Условията и възможностите са за кравеферми, птицеферми, които се базират на възможността за осигуряване на фуражна база. Добри са и възможностите за развитие на пчеларството.

Перспективите за развитието на животновъдството се разглеждат и от гледна точка на ролята му като суровинен източник за малки промишлени производства на храни от животински произход.

- **Прогнозни насоки за развитие на вторичен сектор – Промишленост**

Насоките за развитие на вторичния сектор (преработващата промишленост), отчитани в работната хипотеза са свързани с възможностите за по-нататъшното развитие на промишлените функции на общинския център и на по-големите населени места в общината. Незаета ниша в промишлените функции на общината е разкриване на производствени мощности за преработка на селскостопански суровини – развитие на малки промишлени производства като съпътстващи на аграрните функции на населените места в общината.

В структурата на преработващата промишленост основно място се предвижда да заемат “микро” и “малки” предприятия в сферата на хранително-вкусовата промишленост. Новоизградените преработващи предприятия на селскостопански сурови ще се ориентират към първичната и дълбочинната им преработка.

5.1.2.3.Прогнозиране на заетостта

Прогнозните разчети за трудовата заетост в община Елена се основава на следните допускания (хипотези) и на данни за фактическото състояние:

– Частта от демографската прогноза за броя на икономически активното население на общината и на коефициентите на заетост.

– Отчетните данни за броя на заетите лица в социално-икономическия и инфраструктурен комплекс на общината през периода 2007г. – 2012г.

– Очакваното увеличаване на пенсионната възраст на работната сила.

– Очакваната бъдеща тенденция за намаляване на броя на безработните лица до около 7 - 10% от работната сила (активното население), което е в приемливите рамки на равнища на безработица.

При прогнозиране на динамичните характеристики на **отрасловата заетост,** е отчетено действието на следните основни фактори:

– промените в отрасловата структура на производството;

– изменения в трудоемкостта на производството;

– повишено равнище на организация на труда и производителност на труда;

– други интензивни фактори, като нови високопроизводителни технологии, ново образователно и квалификационно равнище на работната сила и др.

При прогнозните разчети за броя на общо заетите в община Елена са ползвани корекционни коефициенти за реално незаетите (учащи, безработни, инвалиди и др.) от населението в трудоспособна възраст, ежедневна трудова заетост на работна сила от други общини и заетост на част от работната сила на общината в други общини.

На този основа се предвижда към 2035г. заетостта на работната сила да достигне:

- При тенденциалния вариант – 1840 души**;**
- При умерено-оптимистичния вариант – 2020 души.

Конкретните прогнозни разчети за броя на заетите лице в община Елена по двата варианта към 2025 и 2035г. са представени в *табл. №49 и табл.№50.*

Таблица №49

Прогноза за броя на заетите лица в община Елена до 20135г.

Показатели /варианти	***Прогнозна стойност към:***		
	2012 г. състояние	***2025 г. прогноза***	***2035 г. прогноза***
Тенденциален вариант			
Икономически активно население (брой)	3615	3300	3240
Заети лица	2187	2070	1840
Коефициент на заетост	44,8	43,7	42,0
Умерено - оптимистичен вариант			
Икономически активно население (брой)	3615	3480	3310
Заети лица	2187	2150	2020
Коефициент на заетост	44,8	44,0	44,0

Както се вижда, маржът между отделните варианти не е голям. И двата варианта на прогнозата за заетостта се очертават като реалистични. Броят на заетите лица е изчислен при коефициент на заетост около 50-55%.

В структурата на заетите градацията на секторите и отраслите не се различава съществено от тази, извършена на основата на произведената продукция.

В *Табл. №50* е представена прогноза за броя на заетите лица по сектори. Тази прогноза е в основата на оразмеряване на необходимите производствени терени. Прогнозата е в два варианта, които съответстват на двата варианта на структурата на заетостта – тенденциален и умерено-оптимистичен.

Таблица №50

Прогноза на структура на заетите лица по сектори (в %) и периоди

Сектори	***2012 г. - състояние***	***2025 г. прогноза***		***2035 г. прогноза***	
		Тенден-циален	***Умерено-оптими-стичен***	***Тенденциален***	***Умерено-оптимисти-чен***
Структура (%)					
Първичен	9,1	10,3	12,0	11,0	12,5
Вторичен	24,1	23,0	24,0	22,2	23,0
Третичен	66,8	66,7	64,0	66,8	64,5
Заети лица (брой)					
Първичен		214	258	202	252
Вторичен		476	516	408	465
Третичен		1380	1376	1230	1303

5.2. Прогноза за функционално – пространственото развитие на територията

5.2.1. Функционална система „Обитаване“

Прогнозните разчети за обитаването следва да бъдат обосновани при отчитане на:

- общия наличен жилищен фонд в общината и в отделните населени места;
- жилищната задоволеност на населението от общината;
- физическата характеристика на разполагаемия жилищен фонд;
- нормативната потребност от жилища и др.

При определяне на потребностите от жилища се изчислява (по нормативен принцип) жилищното потребление. Същото се съпоставя с наличието на годния жилищен фонд и като резултат се извежда наличието на жилищни дефицити, или наличието на жилищен излишък.

Анализът на жилищното задоволяване, физическите параметри и другите характеристики на жилищния фонд показват, че в общината няма недостиг на жилища и на жилищна площ. Нещо повече, в общината има твърде висок брой необитаеми жилища, а параметрите на обитаемите жилища осигуряват нормите за жилищен стандарт.

При разработване на прогнозата за функционална подсистема „Обитаване“ са отчетени и качествените параметри на наличния жилищен фонд. Възприета и тезата, че необитаемите жилища, също трябва да бъдат отчитани в прогнозните разчети за потребността от жилища и жилищна площ.

Прилагайки възприетите в устройственото планиране стандарти за жилищно задоволяване се разработват и прогнозите за развитие на жилищния сектор в община Елена. Прогнозните разчети за потребността от жилища в община Елена са представени към края на прогнозния период – 2035г. и са по два от възприетите стандарти за жилищно задоволяване. За прогнозата се предлагат следните стандарти:

- жилища на 1000д. от населението – 470бр. (брой обитатели на 1 жилище – 2,1д.);
- стандарт за жилищно задоволяване – 1 жилище/домакинство;
- стандарт за жилищно задоволяване – 1 стая/обитател;
- стандарт за жилищно задоволяване – 40м^2 РЗП/обитател (полезна жилищна площ).

Съгласно демографската прогноза към края на прогнозния период 2035г., броят на населението на община Елена по двата варианта се предвижда да бъде:

- тенденциален вариант – 7061д.;
- умерено-оптимистичен вариант - 7188 д.

И по двата варианта на прогнозата възприетият стандарт на обитаване е 2,1 обитатели на жилище, който е съобразен с възрастовата и семейната структура на населението на общината. Това е и очаквания среден брой лица на едно семейство при еднодетен модел.

При тези параметри прогнозните потребности от жилища за очаквания брой на населението се очертава да бъде както следва:

- Тенденциален вариант на прогнозата:
  - прогноза за броя на населението (2035г.) – 7061 д.;
  - брой обитатели на 1 жилище – 2,1 д.;
  - прогноза за необходимия брой жилища – 3360.
- Умерено оптимистичен вариант на прогнозата
  - прогноза за броя на населението (2035г.) – 7188 д.;
  - брой обитатели на 1 жилище – 2,1 д.;
  - прогноза за необходимия брой жилища – 3420.

Данните за наличния брой жилища към 2011г. е 7346бр., от които 3547 бр. – обитаеми, формално показва, че с наличния жилищен фонд се покриват прогнозните потребности от жилища към 2035г. На практика, обаче следва да се отчитат някои фактори, които водят до обосноваване на потребности от нови жилища, а именно:

–в следващия 20 годишен период следва да се има пред вид очаквания „снос“ на жилища, поради тяхното физическо износване. Същият е в рамките на 5-7% от наличния жилищен фонд. Това са около 200 жилища;

–недобрите качества на жилищата, изградени от сурови тухли, които са около една четвърт от наличните жилища. Част от тях се включват в броя на жилищата, които ще отпаднат поради предвидения „снос“, а друга част ще бъдат заменени с нови жилища;

–качествата на жилищата, по отношение на благоустройството им също ще води до обновяване на част от тях.

Отчитайки посочените фактори се установява, че от наличния брой жилища по различни основателни причини ще отпаднат около 200 – 220 жилища от обитаваните към момента 3547 жилища. Същевременно част от необитаваните жилища не са изгубили своите качества и могат да бъдат използвани по предназначение. Така реалните потребности от изграждане на нови жилища са около 100 – 120 броя. Тази потребност, съобразена с демографската прогноза и с качествените характеристики на жилищния фонд по населени места, показва че този недостиг се очертава основно за гр. Елена и селата с население над 100 д., където жилищната задоволеност е ниска – с. Константин, с. Майско, с. Нешевци и др, където би следвало да се предвидят резервни територии за обитаване.

5.2.2. Функционална система „Социална инфраструктура“

В прогнозите за развитието на социалната инфраструктура се залагат определени работни хипотези за функционално-пространственото им бъдещо развитие. Като изходни параметри на прогнозните разчети се използват актуални данни за съществуващото състояние и очертаните тенденции в развитието на съответните функционални подсистеми на социалната сфера и на свързаната с нея обекти.

Отделно от това на базата на подробните аналитични проучвания на състоянието на отделните функционални системи се разработват конкретни **прогнозни разчети**, обосновани с действащите норми и нормативи за потребностите от социална инфраструктура.

Нормативен подход – това е основен приложим подход при обосноваване на прогнозните разчети за съответните функционални системи. За целта в прогнозите се използват широко прилагани в устройственото планиране норми, нормативи и стандарти. Същите се диференцират на две основни групи:

- **задължителни**, регламентирани в действащата нормативна уредба по устройство на територията;
- **работни**, ориентировъчни нормативи използвани в комбинация с други методи на

прогнозиране и отчитащи спецификата във функциите на територията.

За целите на Проекта за ОУП на община Елена са приложени следните норми и нормативи за потребности от **образователната инфраструктура:**

- В сферата на **предучилищното обучение**:
  - нормата за пълняемост на 1 група в детските градини – от 18 до 22 деца;
  - норматива за обхват на децата (в % от 100 деца от 3 до 6 годишна възраст – 94-98%).
- За **общото образование** – за нормалното протичане на учебно-възпитателния процес в училищата действащи са следните минимални нормативи, определени със Закона за народната просвета, с правилника за неговото приложение и с конкретни наредби:

– нормативно определен минимум за броя на учениците в една паралелка – 8 ученика;

– нормативно определен минимум за броя на децата в една група в детските заведения – 12 деца.

От нормативите в сферата на **здравеопазването**, като потребности от лекари и стоматолози в извънболничната медицинска помощ е прилаган този за **задължителните нормативи за обхват** (пациентска листа на един общопрактикуващ лекар и стоматолог).

– обхват на пациентите, обслужвани от един лекар (пациентска листа минимален брой пациенти – 800 -900 д.);

– минимално време за извършване на прегледите – 20 минути*;*

– стандарт за бърза и неотложна медицинска помощ – до 30мин. след заявката.

В сферата на **социалните дейности** се прилага нормата за минимален брой от 50 самотни възрастни хора, изявили желание за разкриване на звено за домашен социален патронаж. За разкриване на социални услуги от т.нар. „резидентен“ тип оптималния брой на ползвателите е около 8души.

Вариантен подход. Съобразно изискванията на Плановото задание за изработване на ОУП на община Елена прогнозата за развитие на социалната инфраструктура се предлага в два варианта:

- **тенденциален,** базиран на очакваното влияние на фактори свързани с относително неблагоприятно развитие на социално-икономическия комплекс на общината и продължаващо влошаване на демографските процеси;
- **умерено - реалистичен (тенденциален),** при който но основата на досегашните тенденции в демографското, социално-икономическото и инфраструктурно развитие на община Елена се залагат определени ръстове в това развити същите са съобразени с ресурсите и потенциалите на общината и заложените стратегически цели за нейното развитие.

5.2.2.1. Прогноза за развитие на образованието

Броят и капацитетът на заведенията за предучилищно обучение и на общообразователните училища в общината, са функция от броя на лицата в съответните възрастови групи и нормативите за пълняемост на група в детските заведения и на паралелка в училищата.

Прогнозните разчети за броя на децата, подлежащи на предучилищно обучение към 2025 и 2035г. и по двата варианта на прогнозата ще бъде по-малък от този през 2014г. Това е резултат от очакваното негативно развитие на демографските процеси в страната и в общината. В прогнозата се предвижда и по-висок нетен коефициент на записваемост – 0,98%.

При прилагане на нормите за обхват и на демографската прогноза за броя на лицата в специфичните възрастови групи в община Елена, прогнозата за броят на децата, които ще бъдат обхванати в образователните институции към 2035г. е:

- **Тенденциален вариант на прогнозата**
  - детските заведения – 327 деца;
  - ученици в общото образование – 540 ученика.

Съществуващите към момента детски заведения и училища са с капацитет надхвърлящ значително потребностите на прогнозния брой деца и ученици. Поради тази причина **не се предвижда разкриване на нови обекти** на образователната инфраструктура.

- **Умерено-оптимистичен (тенденциален) вариант на прогнозата**
  - детските заведения – 338 деца;
  - ученици в общото образование – 570 ученика.

Съществуващите към момента детски заведения и училища са с капацитет надхвърлящ значително потребностите на прогнозния брой деца и ученици. Поради тази причина и по този вариант на прогнозата **не се предвижда разкриване на нови обекти** на образователната инфраструктура.

5.2.2.2. Прогноза за развитие на здравеопазването

Прогнозата за потребността от лекари и стоматолози в общината се обосновава с възприетите нормативи за минималния и максималния брой на пациентската листа. И по двата варианта на прогнозата наличният броят на общопрактикуващите лекари и стоматолози е в рамките на действащите нормативни за удовлетворяване на потребностите на населението от първична извънболнична помощ.

Прогнозните разчети за броя на общопрактикуващите лекари са направени при среден относителен дял на здравно неосигурените лица – 7% и среден брой на пациентската листа – 1200 д.

Прогнозните потребности от общопрактикуващи лекари към 2035г. по двата варианта е 5души. Същите са и прогнозните потребности от стоматолози – 5 души.

Не се налага увеличаване на броя на общопрактикуващите лекари и стоматолози, както и тяхното териториално преразпределение.

5.2.2.3. Прогноза за развитие на социалните дейности

Анализът на състоянието на дейностите за социално подпомагане на територията на община Елена показа, че те са развити в съответствие с потребностите. Това налага в периода на действие на ОУП да се предвиди в устройственото решение резервиране на терени за развитие на социални услуги от „резидентен“ тип. Тези обекти са заложени в ОПР на община Елена 2015-2020г. и включват:

- Дом за стари хора - с. Тодювци – капацитет 15-20 души;
- Дневен център за възрастни хора в гр. Елена – капацитет 15 места;
- Център „За по-добро детство“ гр. Елена – капацитет 20 места;
- Център за обществена подкрепа в гр. Елена – капацитет 20 ползватели;
- Център „Приемна грижа“ в гр. Елена – капацитет 8 места.

5.2.2.4. Прогноза за развитие на културата

Развитието на културната инфраструктура в община задоволява потребностите на нейните жители. Необходимо е ремонтиране, обновяване и осъвременяване на фондовете и сградите за развитие на културни дейности.

Прогнозата за развитие на система култура, като част от социалната инфраструктура **не налага резервиране на нови територии** в решението за ОУПО.

5.2.2.5. Прогноза за развитие на административни дейности

Развитието на административните дейности в община задоволява потребностите на нейните жители. Необходимо е ремонтиране, обновяване и осъвременяване на сградите, както и въвеждане на по-висок процент на електронни услуги.

Прогнозата за развитие на административните дейности, като част от социалната инфраструктура **не налага резервиране на нови територии** в решението за ОУПО.

5.2.2.6. Прогноза за развитие на спорта

Аналитичните проучвания за наличните спортни обекти на територията на община Елена показват, че като брой и площ те са под действащите нормативи (5м^2/човек открити и 0,6 м^2/човек

покрити спортни площи). Същевременно бе констатирано, че игрищата и стадионите в селата Константин, Майско, Руховци и Марян не са в добро физическо състояние, което налага същите да бъдат реновирани.

Като потребност от нова спортна база в общината се очертава тази за развитие на **зимни спортове**. Наличната такава (ски писти) в зоната на х. Чумерна (ски – писта с дължина 750 метра и ски-влек тип " Помагалски ", както и ски-гардеробна към хижата със 100 чифта ски) и втора по-малка ски-писта в землището на с. Мийковци, не отговарят на потребностите и на наличния природен потенциал за развитие на този вид зимни спортове. Това налага **резервиране на територии за развитие на зимни спортове** в решението на ОУП на община Елена.

5.2.3. Функционална система „Труд“

Териториалното развитие на системата труд се обосновава на заложените параметри и перспективи в двата варианта на прогноза (тенденциален и умерено оптимистичен) за икономическото развитие на община Елена.

След настъпилите социално-икономически и политически промени през последните 25 години от всички функционални системи „трудът“ е най-засегната. В община Елена са преустановили работа най-големите производствени предприятия като: заводът за стъкло „Интериор“, завода за училищна мебел „Кирил и Методий“, завода за телевизори, Винпром, Месокомбината, предприятие „Текстил“ и други по-малки фирми. С редуциран състав и капацитет на продукцията работи и бившия завод за ремаркета – ДАП.

Всички производствени предприятия са приватизирани, като повечето от тях променят своя производствен профил и намаляват персонала и обема на продукцията си. Това на практика води до излишно големи терени за производство, с които разполагат отделните собственици. От друга страна никой от тях не предлага на поземления пазар, части от територията на своя имот или от предприятията си.

Всички тези характеристики на система „труд“ показват нейното затруднено функциониране, което е свързано с три аспекта:

- първи – нови социално-икономически потребности;
- втори - технологични нововъведения в производствения процес;
- трети – липса на пазар за свободни терени предназначени за развитие на система труд в нови съвременни и перспективни направления.

Това обосновава и предложените в КПРО Елена нови зони за развитие на труд около гр. Елена и с. Константин, където и демографския и икономически профил е относително стабилен.

Тези предпоставки изискват в прогнозата на териториално развитие на система „труд“ да бъдат предвидени, макар и малки, нови територии с производствена, складова и обслужваща функция, които да позволяват бързо, адекватно и ефективно да се осъществяват нови инвестиционни намерения за общината.

Анализът на условията, на които трябва да отговарят тези територии показва, че е необходимо:

- да са в контакт с добри комуникации;
- да разполагат с изградени и функциониращи инфраструктурни системи – вода, канал, ел. енергия и други);
- да са разположени върху нискокатегорийни земи, които не са подходящи за развитие на други стопански дейности, но и да са със сравнително равнинен релеф;
- да притежават устойчивост по-отношение на носимоспособността на почвата.

Отговарящи на тези условия нови терени са разположени:

- от изток на пътя Елена – Сливен, срещу съществуващата производствена зона и бившия двор на АПК;
- по пътя Елена – Велико Търново, срещу бившия завод за телевизори;
- в района на гара Елена, непосредствено до второкласен път II-53.

Тези територии съвпадат и с предложените в КПРО Елена локации за развитие на бизнес дейности.

Съществуващите две производствени зони в гр. Елена в западна и южна посока до голяма степен са загубили своите производствено – складови функции и постепенно са започнали процес на непланирана трансформация в смесени многофункционални зони, която отговарят на съществуващите процеси на търсене и предлагане на различни услуги и дейности в района. Особено интензивен е процесът на промяна в южната производствена зона в територия за спорт и атракции, тъй като е заобиколена от територии със сходна насоченост.

Освен в района на гр. Елена, КПРО предвижда и разполагане на малка бизнес зона в с. Константин. Нейното териториално разположение е подходящо да заеме района на бившия стопански двор в източния край на селото и съществуващите стари изоставени производствени терени по пътя за Сливен в западния край на селото. Подходящо за тези локации е развитието на малки преработващи предприятия свързани със селскостопанското производство и животновъдство.

Предвижда се запазване и развитие на производствената зона в западния край на с. Буйновци, близко до пътя Елена – Твърдица, на мястото на бившето дървообработващо предприятие. Прогнозата показва, че се очаква запазване на производствената ориентация за дървообработване.

При изпълнение на умерено – оптимистичната икономическа прогноза, като териториален резерв на система „труд“ за развитие на нови производствени, логистични и обслужващи дейности се явяват бившите селскостопански дворове в останалите населени места на общината. Предвидено е те да бъдат класифицирани като смесени многофункционални зони (Смф1), което осигурява възможност за осъществяване на различни бизнес инициативи.

5.2.4. Функционална система „Отдих и туризъм“

В ОПР на община Елена са приети следните приоритети за периода 2014-2020г. (стр.115 т.2): „Развитие на туризма на базата на културно-историческото наследство и природния потенциал на територията“:

- повишаване на капацитета на човешките ресурси и подобряване на институционалната рамка на туризма на територията на община Елена;
- разнообразяване на туристическото предлагане;
- подобряване на маркетинга на община Елена, като туристическа дестинация.

Необходимо е да се създадът условия за повишаване на капацитета на предлаганите основни и допълнителни туристически услуги ц цел превръщането на туризма като икономически отрасъл с водещо значение.

Община Елена разполага със значителни природни и антропогенни ресурси, които обуславят туристическия й потенциал. Тези ресурси могат да бъдат използвани в много по-голяма степен и много по-ефективно за целите на туризма. Това може да бъде направено като се съхранят природните и културно-историческите дадености на територията. Липсата на големи населени места и ниския сграден фонд в тях създават усещана за човешки мащаб, среда търсена от голям брой български и чуждестранни туристи. Това обуславя както типа настаняване предлаган от общината, така и видовете туризъм, които могат да се развиват, формирайки характерния туристическия продукт на територията.

В сферата на туризма ОУПО трябва да намери баланс:

- между потенциала на територията и бъдеща намеса на човек в нея;
- между капацитетите на легловата база, допълнителните туристически услуги и комуникационните връзки между тях.

Към настоящия момент в зони за развитие на туризъм от концепцията за пространствено развитие на общината основно се концентрира:

- в зони 1 и 2 разновидности на познавателен и културно-исторически, кулинарен, винен, ловен и риболовен туризъм;
- в зона 3 различни възможности на селски, еко, пешеходен и вело туризъм;
- в зона 4 различни възможности на планински туризъм - еко, пешеходен, вело, ученически лагери и школи;

- в зона 5 и по линията на билото на Стара планина различни възможности на планинския туризъм - еко, пешеходен, вело, спортно катерене и зимни спортове;
- в зона 6 различни възможности на селски, еко, пешеходен, вело туризъм.

Таблица №51

Структура на туризма в 6me зони на КПРО 2015-2020г.

№	Мотиви, определящи избора на туристите	Основни населени места	Хотели и сем.хотели		Места за настаняване		Общо легла	НКЦ
			обекти	легла	обекти	легла		
1.	Уикенд туризъм, риболов, (яз. Йовковци, близост до града)	Селата Яковци, Шилковци, Средни колиби	2	48	30	320	368	51
	Характерно за този тип туристи е търсенето на близост с природата и водата. От голямо значение са природните дадености, но и съществуващата туристическа инфраструктура, лесния и бърз достъп до града с неговите услуги, заведения, магазини и др.							
2.	Културен туризъм	Гр. Елена и присъединените към него селища	11	447	32	246	693	336
	Основен мотив за пристигането е културният продукт – съчетанието на културно-историческо наследство с културния календар. Туристите оценяват природните дадености и местоположението, но от значение за тях е и вида на туристическата база, наличието на характерната за града инфраструктура – транспорт, магазини и услуги.							
3.	Еко, селски и уикенд туризъм.	Селата Багалевци, Тодювци, Буйновци, Хъневци, Лазарци, Илаков рът, Руховци, Марян, Чакали, Палици и Костел, Каменари	1	30	37	368	398	124
	Хълмист релеф, живописен ландшафт с разпокъсани малки села и махали.							
4.	Планината, детските лагери	С. Мийковци и селищата около него	-	-	11	196	196	0
	Тук водещото е близостта с планината и всичко свързано с нея. Детските и ученически лагери предполагат по-затворен тип обслужване, но също са обвързани с местоположението, съществуващата туристическа инфраструктура и допълнителни туристически услуги.							
5.	Планинарство, Ски и екстремни спортове, катерене и др.	С. Дрента	-	-	2	40	40	0
		Хижите по билото	-	-	2	145	145	

	Основен фактор е наличието на поддържани маркировки и маршрути, работеща материално техническа база (Места за настаняване, възможности за активен туризъм, като скално катерене, писта за ски и сноуборд, лифт, въжена градина, въжен тролей линии, места за пикник и др.)							
6.	Близост до Прохода	С. Бадевци	-	-	8	56	56	0
	Неусвоени територии, които при инвестиционен интерес могат да се развиват в бъдеще.							

Като част от третичния сектор туризмът е един от малкото отрасли, които през последните години независимо от кризите бележи устойчив ръст. През периода 2007-2009г. **броят на леглата** бележи много голям ръст от около 400 до над 800. Следва спад, застой и отново покачване, но вече по-плавно, като към края на юни 2015 г. стават около 1900. Повечето от тези легла не са новопостроени, а уплътняват съществуващия сграден фонд, като променят предназначението му. Това са къщи и стаи за гости. Следователно все повече хора от общината търсят в туризма възможности за допълнителни доходи.

Заетостта на легловата база също бележи ръст, но тук ръстът е много по-малък от ръста на увеличение на леглата. Според общинския план за развитие средно годишната заетост на легловата база се покачва от 5,9% до 8,3% за периода от 2007 до 2013г. Средния престой на турист е 1-2 нощувки, това са кратки почивки по време на почивните дни в края на работната седмица. Броя на туристите през този период бележи постоянно и стабилно покачване. Малката разлика в процентно отношение се дължи на голямото увеличение на броя на леглата. Реално броя на пренощувалите за периода се покачва стабилно и сериозно от 4489 на 16837.

Отдихът на местното население, също влияе на туризма, защото много хора имат втора къща в малки села в общината, а живеят и работят в града или в други градове извън общината. Пребиването на тези хора, съответно търговията и услугите ползвани от тях и техни гости имат сезонен характер. Това натоварва територията по различен начин през различните сезони.

Прогнозата за развитие на туризма в зоните от Концепцията за пространствено развитие на общината се базира на съществуващите характеристики и тенденции в развитието на сектора в общината, както и на общинските намерения заложени в ОПР 2015-2020г. Те се изразяват в:

- **Първа и втора зони** са много близо една до друга. Основните населени места са на разстояния от около 5 км едно от друго, свързани с удобна пътна връзка. Независимо от това, че притегателния фактор в първата е общинския център с всичко характерно за него (НКЦ, читалища, музеи, спорт, заведения за хранене, търговия и др. услуги) във втората основния фактор е язовир Йовковци. Двете зони вероятно (следвайки тенденциите) ще функционират като едно цяло. За настаняванията около язовира несъмнено значение има и близостта с града в комбинация с удобната пътна връзка. От информацията в сайта на съвета по туризъм се вижда, че туристи настанени в едно от тези населени места ползват допълнителни услуги в съседните. В тези две зони е концентрирана и по-голямата част от легловата база (около две трети от всичките легла в общината).
- **Третата зона** е възможно да се развие и обособи много по-категорично, ако успоредно се подобрят транспортните връзки, увеличат се предлаганите услуги и легловата база. Ако не се развият услугите и легловата база тук и в същото време се допусне презастрояване в околните зони 1, 2 и 4 съществува риск те да привличат туристите към себе си и така тази зона да се разпокъса между околните и да изчезне. В подкрепа на този риск трябва да се добави и демографския фактор. Тук има много обезлюдени селища и ако се тръгне в негативна посока е възможно голяма част от тях да изчезнат, вместо да се стимулират и развият на базата на туризъм.
- **Четвъртата зона** с. Мийковци и околните селища вероятно ще претърпи сериозно развитие, особено ако се изгради планираната зона за зимни спортове, включваща ски писта в посока връх Чумерна. Развитие на зимен туризъм би довело до допълнителен туристически

поток, за който е необходимо да има предвидена леглова база, както и обекти за хранене и обслужване съобразени с нормативната уредба и изисквания. Не бива да се допуска грешката с известни наши зимни курорти с преуплътняване и презастрояване, а напротив, тук трябва да се създадат ясни правила, които да осигурят възможност за безконфликтно и балансирано вписване на новите обекти в съществуващата среда (като мащаб и образ).

- **Петата зона** може да се разшири по линията на билото на планината в посока на връх Чумерна, като включи международния пешеходен маршрут и двете съществуващи хижи. Появата на ваканционно селище до хижа Чумерна е доказателство, че легловата база по линия на този маршрут не е достатъчна и не е във вида потребен за туристите. В случай, че се развие активно това линейното разширение по билото и посредством мрежата от пешеходни и вело маршрути и повече атракции (от рода на скалното катерене, въжената линия и др. при с. Мийковци) е възможно в един момент зони 4 и 5 да започнат да функционират заедно като едно цяло.
- **Шестата зона** – развитието й зависи от посоката на развитие на останалите зони, както и намеренията на общинското ръководство и възможните бъдещи инвеститори. Тя представлява резерв в туристическия потенциал на общината (далекоперспективна прогноза), който да се развие при съществуващи условия за това.

Съществуващата пътна мрежа в общината предлага от една страна голяма гъстота, но от друга връзките между основните туристически зони са много тесни. За да се развие туризма като комплексна дейност е необходимо основните пътни връзки да се подменят с нови по-широки и по-издръжливи на натоварване пътища, което е и в отговор на изложените в ОПР проблеми на пътната инфраструктура (претоварени пътища от големите камиони и строителна техника, които започват да се движат с цел ремонтиране и подновяване на остарелия сграден фонд). По пътищата в общината липсват достатъчно отбивки. Те могат да се ползват от една страна за разминаване при тесните участъци, от друга на подходящи места могат да се изградят панорамни площадки и кътове за пикник. Пътната мрежа, пешеходните и веломаршрути в някои отсечки съвпадат. Това съществено увеличава **конфликтните точки между автомобили, велосипеди и пешеходци**. В случай, че легловата база в туристическите зони от 1 до 4 се увеличи и уплътни с туристи броя на превозните средства, броя на велосипедисти и пешеходци ще се увеличи. Тези участъци ще се превърнат в генератори на произшествия. Като начало тези участъци трябва да могат да предлагат нормално разминаване на всички участници в движението. Това е много важно, за да се запази усещането за спокойствие, характерно за туристическия продукт на територията в момента (при сравнително слабата заетост на легловата база). Следващият етап, ако трафика стане прекалено голям в тези участъци е да се направят отделни трасета за различните видове участници в движението. За момента това не е необходимо.

Пешеходните и веломаршрути са покрили добре част територията. В останалата част от територията на общината има откъснати места с леглова база или други възможности за допълнителни туристически услуги, които не са обхванати от тези маршрути. В този смисъл мрежата от такива маршрути трябва да се разшири, за да се предотврати прекалената концентрация на туристически дейности в едни селища и да се гарантира сравнително равномерното разпределение на туристите по цялата територия. Това ще запази специфичния за територията човешки мащаб и характерния за него туристически продукт.

Характерното за туристическия продукт на община Елена е, че той се различава съществено от големите курорти в страната. Тук няма големи хотели, няма големи комплекси подобни на жилищните комплекси в големите градове. В търсене на разтоварване от стреса градския жител все повече ще се нуждае от почивка в среда различна от средата, в която живее. Контактът с природата, човешкия мащаб на жизнената среда ще стават все по-търсени от туристите, защото те са все по-недостижими в големия град. Точно това предлага легловата база в община Елена. Но съвременния градски човек няма да се откаже от достъпа до услуги характерни за града. Това е предизвикателството в планирането на развитието на система „отдих и туризъм“ – едновременно да запази функционалната и градоустройствена структура от малки населени места, удребнената, разпокъсана леглова база и характера на територията, и в същото време да предостави по-широк спектър от услуги, насочен към по-голям набор от потребители на туристическия ресурс. Към това трябва да се прибави и фактът, че престоя на туристите в

момента е само 1-2 дни. Възможността туристите да бъдат задържани повече в общината е чрез предлагане на различен набор от допълнителни туристически услуги. Това от една страна ще увеличи движението на туристи между легловата база и местата за допълнителни услуги, от друга ще увеличи движението на обслужващ персонал предлагащ или доставящ тези услуги.

Трябва да се намери взаимна **връзка между маркетинга, рекламата и реализацията на туристическите продукти и продуктите на другите отрасли** в общината. Посещенията на туристи в мандри и други цехове от хранително вкусовата промишленост или в други отрасли на икономиката се превръщат в допълнителни туристически услуги и атракции. Едновременно с това тези посещения се превръщат и в реклама на съответните продукти пред туристите. Същите тези продукти рекламирани и продавани в други населени места могат да се превърнат в реклама на туристическия продукт на общината, където се произвеждат. По този начин се затваря един интересен кръг между отраслите в общината. Туризмът рекламира продуктите на другите отрасли, а рекламата и продажбата на другите продукти допълва и рекламира туристическия продукт на територията. В случай, че тази възможност се реализира, ще се увеличи движението по трасетата към обектите от първичния и вторичния сектор, предлагащи възможности за посещение, дегустации и др.

Също така трябва да се има предвид и **взаимодействието на общината със съседните територии**. Близостта до Велико Търново и Габрово влияе върху туризма в общината. Продажбата на билети в музеите показва, че много хора посещават общината, но не преспиват тук. Необходимо е създаване на цялостен конкурентен туристически продукт, който да задържа посетителите за по-дълго време в общината, а не да я посещават транзитно.

Общината тангира и с **международния пешеходен маршрут Е-3** по билото на Стара планина. Обектите по този маршрут, които не са в добро състояние трябва да се ремонтират, за да предложат добри условия. Възможно е в началото броя на леглата да не е голям, но е важно да се създадат условия на непрекъснатост в изминаване на маршрута в участъка му на територията на общината.

В **прогнозата на система „отдих и туризъм**“ може да се разгледат следните хипотези за развитие:

- Туризмът продължава да се развива активно само в първите две зони. В останалата територия има малко и разпокъсани обекти и се посещава на принципа на лъчеви маршрути в рамките на деня. Такова развитие в един момент ще доведе до презастрояване в участъци от първите две зони и изключително слабо развитие на останалата територия. Като се прибавят и демографските условия, вероятно голяма част от малките селища ще изчезнат. Туризмът ще се развие неравномерно по тази територия и туристическия продукт на общината ще изгуби своя характер и уникалност.
- Туризмът се развива в зона 4 с изграждане на ски писти, други услуги и атракции в района на с. Мийковци, без да се развиват и останалите туристически зони. Това би довело до сериозен инвестиционен натиск за презастрояване на района на с. Мийковци. Вероятно в общината ще се оформят два полюса с развит туризъм – единия в зони 1 и 2 и втория в зона 4 (с. Мийковци).
- Туризмът покрива сравнително равномерно зоните от 1 до 4 и в общината се оформя една централна развита част и разпокъсана слабо развита периферия по границите с другите общини. Възможно е туристическия потенциал на периферията да започне да подпомага развитието на туризма в съседните общини. Примерно територията около пешеходния маршрут Е-3 се развива активно от община Твърдица и икономическите резултати са за нея.
- Туризмът използва специфичния за общината ресурс на малките селища сравнително равномерно разположени по голяма част от територията и това води до равномерното му развитие в цялата община, което създава условия за създаване и развитие на устойчив туристически продукт.

5.2.5. Функционална система „Транспорт“

От анализа на състоянието на транспортната инфраструктура става ясно, че община Елена има общо 326,2 км пътна мрежа, от които 85 км национални и 241,2 км общински пътища. Тази относително голяма дължина е в резултат на големия брой населени места – общо 124, до които

е необходимо осигуряване на транспортен достъп. В перспектива се очертават следните четири насоки за развитие на транспортната инфраструктура:

- поетапна рехабилитация на пътищата в лошо и средно състояние;
- осигуряване на велосипедни трасета по основните веломаршрути, определени в *част Туризъм;*

Осигуряването на велосипедни трасета по маршрутите дефинирани в част Туристическо развитие и НКЦ към прогнозата и концепцията за ОУПО ще доведе до обогатяването на туристическия продукт, предлаган в общината и ще повиши туристическия й имидж.

Изграждането на отклонение на пътя от с. Мийковци до „Буржийска поляна“ е свързано с предвиденото в ОУПО развитие на ски зона в района от хижа „Чумерна“ до местност „Буржийска поляна“.

По отношение на ж.п. транспорта, линията Златарица – Елена няма перспективи да развива транспортните си функции поради липса на достатъчен товарооборот и пътникопоток. С ОУПО Елена се осигурява нейното теренно съхранение до намиране на подходяща конверсия, основно свързана с туристическия потенциал за развитие на общината.

6. КОНЦЕПЦИЯ ЗА ОУПО ЕЛЕНА

С разработване на ОУПО Елена следва да се създадат устройствени условия за реализиране на политиките и мерките за пространствено развитие на общината в съответствие със следните направления: земеделие, горско стопанство, туризъм, бизнес, спорт и атракции, екология, опазване и социализация на културно-историческите ценности, демография, инфраструктура, жилищна политика, социални дейности и превенция от предвидими природни бедствия. Основният механизъм за осъществяването на поставената цел се явява функционалното зониране на общинската територия съобразно нейните характеристики в отделните териториални системи. Успоредно с териториалното зониране се разработват и специфични режими за устройство, които налагат специфични изисквания, обусловени от конкретните характеристики на територията и обектите в нея. Със специфичните режими, съгласно приетата през 2014г. „Концепция за пространствено развитие на община Елена“ върху определени различни типове устройствени зони се наслагват допълнителни изисквания от количествен и качествен характер, както и определени ограничаващи или стимулиращи условия, с които се цели реализацията на политиките за пространствено и социално-икономическо развитие на общината в отделните направления.

С предложеното функционално зониране на територията на общината се осигуряват условия за реализирането на постановките в КПРО Елена:

- В областта на **селското стопанство** са предвидени четири устройствени зони – за алтернативно земеделие (Зa), за експериментално земеделие (Зе), за изграждане на малки ферми и съпътстващите ги обекти (Смф2) и земеделски земи без право на промяна на предназначението.
- В областта на **горското стопанство** с разработването на ОУПО за първи път се създава възможност за интегриране и съгласуване на целите и взаимодействието между лесоустройствените планове и останалите дейности в общината и най-вече с нарастващата туристическа дейност. Разработени са две устройствени зони и два устройствени режима – защитни гори (Оз1), курортни гори – (Оз2), горски територии с допустима промяна на предназначението и горски територии без промяна на предназначението, като по териториален обхват са съгласувани с останалите дейности в общината и наложените ограничения главно по линия на защитените територии по Натура 2000 и санитарно охранителните зони около язовир Йовковци.
- В областта на **туризма**, туристическите дейности са разгледани, като основа за социално-икономическото развитие на общината. За постигането на тази цел и съгласуването ѝ с останалите системи в общинската територия са предложени шест устройствени зони, в които да се реализира материалната база на туризма, които са: жилищна зона с малка височина до 10м (Жм), жилищна зона с малка височина до 7м (Жм1), рекреационна устройствена зона за курортни и допълващи дейности (Ок), зона за вилен отдих (Ов), зона за спорт и атракции (Атр), зони за зелени площи в населените места (Оз), както и вече споменатите по-горе зони Оз1 и Оз2. Курортно-туристическата дейност в общината е в пряка връзка с материалните и нематериални културни ценности. В тази връзка от съществено значение е опазването и адаптирането на културните ценности за съвременно утилизиране. За целта са определени съответните режими за опазване, съгласно ЗКН, ЗУТ и останалите имащи отношение нормативни документи, които разпростират своето действие върху съответните части от територията на общината. ОУПО предлага разработени маршрути по трасета на екопътеки – съществуващи и нови, вело маршрути за различни форми на велотуризъм, културно-познавателен туризъм, свързан с възможността за запознаване с богатото културно наследство и природни забележителности в общината. Определени са и възможни трасета и зони за ски спорт, в районите на хижа „Чумерна“. Предложени са ѝ възможности за инфраструктурно осигуряване на туристическите дейности.

Показателите за допустимото застрояване в цялата община са направени така, че да не допускат презастрояване, в която и да е част от територията на общината, но създават:

- условия за обединяване на имоти в селищата застрашени от обезлюдяване, при запазване на характерната улична мрежа. По този начин ще се създадат условия за формирането

на по-големи имоти за изграждането на хотелски и други туристически комплекси в рамките на съществуващите населени места.

- възможности за създаване на по-големи хотели. Като се има предвид задължителната ниска височина имотите трябва да са по-големи като площ.
- територии, удобни и препоръчителни за създаване на къмпинги.

С ОУПО се създават условия за повишаване на капацитета на предлаганите туристически услуги и атракции, чрез:

- Ремонтиране на участъците от пътя с концентрация на конфликтни точки между автомобили, велосипеди и пешеходци. При определянето на поредността и сроковете на ремонтиране на споменатите участъци, трябва да се следи в кои зони се увеличава туристопотока или се подготвят нови туристически услуги, генериращи по-голям обем туристи и съответния трафик.
- Създаване на отбивки по пътищата с по-голям туристически трафик за: разминаване на тесните участъци; кътове за пикник; панорамни площадки.
- Увеличаване на туристическите и вело-маршрути, за да може мрежата от тях да покрие равномерно по-голяма част от територията на общината.
- Създаване на мрежа от мобилни пунктове за предлагане на туристическа информация, храна, други стоки и услуги от първа необходимост, велосипеди под наем и т.н. Първоначално контейнери, каравани или др.подобни, след това преместване на не добре позиционираните точки и създаване на постоянни сгради там където се развиват добре тези дейности, като останалите продължават да функционират в мобилен вид.
- Създаване на тематични маршрути.
- Възможности за ски писта в районите на селата Мийковци, Костел и Дрента. Препоръчително е да се започне с пистата в с.Мийковци, защото там има възможности за най-дълга писта и достигаща до най-голяма надморска височина. Едновременно с пистата в Мийковци е препоръчително да се направи пътна връзка между с. Мийковци и с. Костел.
- Създаване на експериментален къмпинг в обезлюдено село или част от такова (в което сградите са полуразрушени и нямат архитектурна или историческа стойност). Повечето сгради се разчистват, запазват се само няколко за обществени цели и обслужване. Запазват се уличната и имотната структура и се създават условия за разполагане на каравани, кемпери палатки в старите имоти. Възможност за наемане на цял имот от едно семейство или компания.

➢ В областта на **бизнеса** основната насока е за създаване и подкрепа на малки и средни предприятия във връзка с туристическата насоченост на общината. За целта са предложени четири устройствени зони даващи възможност на бизнеса за начинания, съответстващи на техните инвестиционни намерения съответно: смесени многофункционални зони (Смф, Смф1, Смф2) и производствени зони (Пп). Смесените многофункционални зони дават възможност за реализиране на широк спектър от бизнес инициативи. Териториалното им разположение е главно около гр. Елена, където е и преобладаващото количество заети, но се предвиждат и по-малки зони в с.Константин и с.Буйновци. с определянето на бившите стопански дворове към селата в общината към зона Смф2 се открива възможност за осъществяване на инвестиционни намерения и в други селища, стига да са от областта на безвредните производства.

➢ В областта на **спорта и рекреацията** са предвидени две устройствени зони – за спорт и атракции (Атр) и само за спорт и озеленяване (Сп). Допълнителна възможност за изграждане на спортни съоръжения е създадена в горските територии с възможност за смяна на предназначението (Гд) главно в ски зоната на хижа „Чумерна“ и с.Мийковци.

➢ В областта на **културните ценности** – общината е богата на движимо и недвижимо културно-историческо наследство, както и на нематериално такова. В тази връзка с ОУПО се осъществява:

- идентификация на НКЦ и тяхната теренна локализация;
- оценка на физическото състояние на НКЦ по шестобална система на състоянието им;

- създаване на режими за опазване на НКЦ;
- създаване на специфични режими към съответните устройствени зони за защита на НКЦ;
- определяне на населени места със съхранена селищна структура и предвиждане на съответните режими за нейната охрана;
- определяне на маршрути за културно-познавателен туризъм и други.

Интеграцията на НКЦ и природни забележителности със селищната среда и пътна инфраструктура е съвременна тенденция в развитие на общините. Тя осигурява използването на тяхното културно наследство и природна среда, като стимулатори за стопански напредък и съхраняване на идентичност. Това е заложено в ОПР на община Елена 2014 – 2020, както и в националните стратегии и концепции за регионално и пространствено развитие.

Този подход в пространственото развитие е отправна точка и при пространствените политики, свързани с материалното и нематериалното културно наследство на България, които се залагат в НСРР и НКПР и са в пряка връзка с качеството на живот. Отчита се и промененото отношение към културните ценности и разширяване на пространствения обхват на културното наследство - от единичната ценност до ансамбъл с неговото обкръжение и цялостната градска и/или природна среда, в която е ситуиран, от интериора на сградата и нейната конструкция до характерния пейзаж, от културните коридори/маршрути до подводните културни ценности.

Основните насоки в опазването на културните ценности в цялото им времево и видово многообразие са свързани със съхраняване на техните уникални характеристики чрез интегрирана консервация и активно опазване, публична загриженост и адаптация в най-широк смисъл, запазване и развиване на духа на мястото /genius loci/ и на пространствената идентичност и развитие на потенциала им за стимулиране на икономическия растеж.

Интеграцията на НКЦ и природни забележителности със селищната и пътна инфраструктура на община Елена на ниво на разработвания ОУП и по-конкретно на неговия графичен материал, се изразява в разработването на т. н. „Схема на културно – познавателни маршрути“. Те са групирани в три основни части:

- маршрути в гр. Елена (къс и дълъг);
- маршрути в околоградската територия (северно и южно от града);
- маршрути в територията на общината , ориентирани по географските посоки;

Обхват на маршрути в град Елена:

- **гр. Елена- кратък, 2 часа – включва всички паметници от национално значение: к**ъща-музей „Иларион Макариополски“ → Долен площад → ул.„Д-р Хр. Момчилов“ → Часовникова кула → музеен комплекс „Даскалоливницата“, включващ сградата на „Даскалоливницата“, църквата „Свети Никола“ със стенописите и изложбата от икони, църквата „Успение Богородично“ с камбанарията и каменната ограда → Поп Николовата къща и Камбуровия хан → Етнографски комплекс → ул.“Йеромонах Йосиф Брадати“ → Ритуален дом (къща на Юрдан Кисьов) → ул. „Иларион Макариополски“ - горния площад със сградата на дом-паметник (гимназия) „Иларион Макариополски“ → ул. „Иван Кирилов“ → Долната църква „Рождество Богородично“ → Разсукановите къщи → родната къща на Емилиян Станев → моста пред автогарата → ул. „Стоян Михайловски“.

- **гр. Елена – удължен маршрут с 3 часа**, като в него се включат допълнително: ул.„Хаджи Сергий“ → ул. „Робовска“ → ул. „В. Левски“ → ул.„Никифор Попконстантинов“ → ул.„Г.С. Раковски“ → ул.„Поп Сава Катрафилов“ → ул.„Емилиян Станев“ → пешеходен мост → ул. „Стоян Михайловски“.

Обхват на околоградски маршрути:

- **Север –** Долни Чукани
- **Юг** – Младеново → Милковци → Лапавишко → Неювци → Елена.

- **Обхват на общински маршрути:**

- **Югоизточен маршрут :** Елена → Килъжевци → Руховци → Илаков Рът → Хъневци → Лазарци → Майтанеци → Неювци → Елена;

- **Северозападен маршрут, с изявена панорама на юг към билото на Стара планина:** Елена → Блъсковци → Търкашени → Блъсковци → Николовци → Велевци → Недялковци → Големани → Марафелци → Титевци → Червенковци → Балуци → Вълчовци → Яковци → Долни болерци → Казаци → Елена;

- **Западен маршрут, разположен около язовир Йовковци,:** Елена → Яковци → Бръчковци → Вързилковци → Донковци → Гърдевци → Шилковци → Средни колиби → Райковци → Елена;

- **Югозападен маршрут :** Елена → Мирославци → Горни Геновци → Мичкобиевци → Багалевци → ЗМ „Слона“ → Мирчовци → Карамдили → Султани → Тодювци → Веселина → Буйновци → Нешевци → Лазарци → Велковци → Майтанеци → Неювци → Елена;

- **Югозападен маршрут 1**: Елена → Дрента и околни махали → Елена;

- **Югоизточен кратък маршрут:** Елена → Руховци → Марян → Долни Марян → Чакали → Костел → ЗМ (Защитена местност) „Бяла крава“ → Палици → Давери → Беброво → Марян → Елена;

- **Югоизточен, дълъг маршрут:** Елена → Неювци → Майтаневци → Велковци → Лазарци → Мийковци → Ралиновци → Войновци → Игнатовци → Костел → Чакали → Елена;

- **Източен маршрут:** Елена → Марян → Чакали → Палици → Каменари → Бойковци → Константин → Беброво → Марян → Елена;

- **Североизточен :** Елена → Марян → Попрусевци → Петковци → Беброво → Попска махала → Ганев дол → Долни Марян → Марян → Елена.

➢ В областта на **транспортната и техническата инфраструктура** не се предвиждат съществени изменения. Транспортната мрежа осигурява достъп до всички населени места с малки изключения. Необходима е нейната рехабилитация и разширяване в някои участъци (особено ако нарасне ролята на туризма). Електропреносната мрежа е добре развита и не се налагат дейности по нейното разработване. По съществено развитие се предвижда по отношение на водоснабдяването с цел осигуряване на достатъчно водно количество за населените места с развитие на туристическа функция. Предвидени са отделни мерки по усъвършенстване на тази мрежа.

➢ В областта на **екологията** са предложени следните мерки:

- определен е терен за ПСОВ за гр.Елена;
- определени са терени за ЛПСОВ за с.Константин и с.Майско;
- определени са режими на санитарно охранителни зони около язовир Йовковци $СОЗ_1$, $СОЗ_2$, $СОЗ_3$ със съответните забрани и ограничения при усвояване на териториите в санитарно-охранителните пояси на язовира;
- предвидена е рекултивация на депото за ТБО в гр. Елена;
- определен е общински терен в района на завода за стъкло за временно складиране на строителни отпадъци до изграждането на регионално депо, където ще бъдат извозвани;
- предвидени са режими за превантивна устройствена защита, за територии с характерни и ценни природни и ландшафтни характеристики;

➢ В областта на **превенцията от предвидими природни бедствия**

- Най-съществено влияние върху комуникационната система оказват свлачищата в общината, които са 42. С ОУПО точно са посочени тяхното местоположение и необходимостта от съответните проучвателно-проектни дейности за тяхното овладяване;
- Община Елена попада в слабо земетръсна зона и в съчетание с ниското застрояване евентуално земетресение не би имало сериозни негативни последици за обитателите на общината;
- Наводненията са друго природно бедствие, което е отчетено в ОУПО с определяне на заливни зони, в които следва да се реализират съответните превантивни мерки.

➢ В областта на **жилищната политика** в община Елена няма недостиг на жилища. Проблемите в тази област произлизат от значителното количество амортизиран жилищен фонд, значителна част от който е НКЦ. Предвидени са малко нови жилищни територии, в които да се изградят луксозни жилищни сгради.

➢ В областта на демографията общината е с негативна характеристика. За нейното подобряване се предвиждат следните мерки:

- Разкриване на нови работни места, свързани с развитието на туристическия сектор, който да привлече млади кадри в общината.
- Подобряване на условията за живот в екологично чиста среда оказва положителна роля в задържането на младите семейства в общината.
- Подобряване на социалната политика и изграждане на обекти за социални дейности.

Всички разгледани **насоки** за развитието на община Елена следва да се оценяват в тяхното комплексно взаимодействие, където общинската територия се явява интегриращ фактор, върху който се наслагват всички въздействия. **Основната роля на ОУПО е да осигури устройствените условия за балансираното им развитие**.

7. ОБЩ УСТРОЙСТВЕН ПЛАН НА ОБЩИНА ЕЛЕНА

7.1. Баланс на територията

Балансът (съществуващ и проектен) е направен по видове територии за територията на общината въз основа на картите на възстановената собственост и на проектното решение на ОУПО.

Таблица №52

Баланс на територията към ОУПО Елена

БАЛАНС НА ТЕРИТОРИЯТА КЪМ ОБЩ УСТРОЙСТВЕН ПЛАН НА ОБЩИНА ЕЛЕНА						
Наименование на териториалния елемент	Площ на съществуващи елементи			Площ на проектни елементи		
	в ха	в % спрямо общата площ на територията на общината	кв.м/жител	в ха	в % спрямо общата площ на територията на общината	кв.м/жител
ТЕРИТОРИИ С НАЙ-ОБЩО ПРЕДНАЗНАЧЕНИЕ						
1. Жилищни функции	1695	2,525	1859	1781	2,653	1954
2. Обществено-обслужващи функции	21	0,031	23	17	0,025	19
3. Производствени дейности	76	0,113	83	76	0,113	83
4. Складови дейности	85	0,127	93	0	0,000	0
5. Територии с многофункционално предназначение	0	0,000	0	146	0,218	160
6. Рекреационни дейности, курортни и вилни зони	0	0,000	0	99	0,147	109
7. Озеленяване, паркове и градини	11	0,016	12	1062	1,582	1165
8. Спорт и атракции	7	0,010	8	11	0,016	12
9. Земеделски територии, в т.ч.:						
9.1. обработваеми земи - ниви	18187	27,094	19951	17858	26,604	19590
9.2. обработваеми земи - трайни насаждения	496	0,739	544	355	0,529	389
9.3. необработваеми земи	7330	10,919	8041	7249	10,799	7952
9.4. територии за алтернативно земеделие	0	0,000	0	168	0,250	184
9.5. територии за експериментално земеделие	0	0,000	0	20	0,030	22
10. Горски тертории	36158	53,866	39664	35304	52,594	38728
11. Водни площи	753	1,122	826	753	1,122	826
12. Транспорт и комуникации	1430	2,130	1569	1425	2,123	1563
13. Техническа инфраструктура	252	0,376	277	252	0,376	277
ДРУГИ ТЕРИТОРИИ						
14. Други урбанизирани територии	36	0,053	39	0	0,000	0
15. Животновъдни ферми и комплекси	38	0,057	42	0	0,000	0
16. Скали, пясъци, мочурища и дерета	525	0,783	576	524	0,781	575
17. Мини и кариери	1	0,001	1	1	0,001	1
18. Територии на сметища и депа/площадки за отпадъци	2	0,003	2	2	0,003	2
19. Исторически места, археологически обекти и други обекти на КИН	1	0,002	1	1	0,002	1
20. Гробищни паркове	23	0,034	25	23	0,034	25
21. ОБЩА ПЛОЩ	**67126**	**100**		**67126**	**100**	
в т.ч. ЗАЩИТЕНИ И НАРУШЕНИ ТЕРИТОРИИ						
А. Територии за природозащита	16497	24,576	18097	16497	24,576	18097
Б. Защитени територии за опазване на културно-историческото наследство	1	0,002	1	1112	1,656	1220
В. Територии за възстановяване и рекултивация	2	0,003	2	2	0,003	2
Г. Територии с активни и потенциални свлачища и срутища	10	0,015	11	10	0,015	11
Д. Други нарушени територии	1	0,001	1	1	0,001	1
Е. ОБЩА ПЛОЩ (А+Б+В+Г+Д)	**16511**			**17621**		
в т.ч. II. ЗЕМЕДЕЛСКИ ТЕРИТОРИИ						
Ж. Територии по Параграф 4	47	0,070	52	47	0,070	52
З. ОБЩА ПЛОЩ (Ж)	**47**			**47**		

7.2. Граници на урбанизираните територии

Съгласно чл. 16 от Наредба 8 за обема и съдържанието на устройствените планове, с общия устройствен план на община (ОУПО) се определят границите на урбанизираните територии, които са **„строителна граница на населено място“** и **„строителна граница на селищно образувание“** (включва и отделни имоти в извънселищната територия).

За съществуваща строителна граница на гр. Елена се приема границата по действащия план за регулация, одобрен със Заповед №632/15.04.1975г., а за селата - границата по действащите регулационни планове. За селата с околовръстни полигони за граница се приема – линията очертана от околовръстните полигони. За строителна граница на селищно образувание се приемат границите на имотите със статут на урбанизирани територии извън населените места.

7.3. Функционално – пространствено зониране на територията

Съгласно Закона за устройство на територията (ЗУТ), Наредба 7 за правила и нормативи за устройство на отделните видове територии и устройствени зони (ПНУОВТУЗ) и Наредба 8 за

обем и съдържание на устройствените планове (ОСУП) ОУПО определя териториите с общо предназначение и конкретизира устройствените зони, териториите с устройствени режими и терените със самостоятелен устройствен режим.

На основата на природния потенциал и условия, историческото развитие и традиции в икономическото развитие, както и след проведените проучвания във връзка разработването на проекта, с ОУПО Елена се предлага определено функционално-пространствено зониране на територията на общината.

Критериите за обособяване на териториите с общо предназначение, на устройствените зони и на устройствените режими са следните:

- Сравнителна еднородност на природните и на икономическите условия;
- Отчитане влиянието на:
  - ограничителите и стимулаторите за развитие;
  - устройствените цели и приоритети на ОУПО.
- Профилиране на зоните по отношение на преобладаващи функции и предназначение.
- Основните постановки, залегнали в Концепцията за пространствено развитие на община Елена.

На територията на община Елена с настоящия проект за ОУПО се определят следните **устройствени зони**, територии с **устройствени режими** и терени със самостоятелен устройствен режим:

7.3.1. Жилищна устройствена зона с преобладаващо комплексно застрояване (Жк)

Зоната заема територията на кв.“Север“ в североизточната част на гр. Елена. Застрояването е изградено през 70-80^{те} години на ХХвек с колективни 5 етажни секционни жилищни сгради със строителните системи на едропанелни жилищни сгради и „пакетно-повдигани“ плочи. Допустимо е изграждане на нежилищни сгради с обществено-обслужващ характер и допълващо застрояване с гаражи, навеси за горивни материали и др., съгласно чл.17 и чл. 18 от Наредба 7 за ПНУОВТУЗ. При изработване на ПУП се спазват разпоредбите на чл.22 от ЗУТ.

Пределно допустимите устройствени показатели в устройствена зона Жк са следните:

Зона	***Височина***	***Плътност***	***Кинт.***	***Минимално озеленяване***	***Допълнителни параметри***
Жк	H≤15м	50%	2,0	40%, в т.ч.1/3 дървесна растителност	

7.3.2. Жилищна устройствена зона с преобладаваща средна височина на застрояването (Жс)

Зоната заема най-източните и югозападни квартали на гр. Елена, застроени през 70^{те} години на ХХвек със секционни колективни жилищни сгради и единични застроени имоти в останалите части на града. Допустимо е изграждане на нежилищни сгради с обществено-обслужващ характер и допълващо застрояване с гаражи, навеси за горивни материали и др., съгласно чл.17 и чл. 18 от Наредба 7 за ПНУОВТУЗ.

Пределно допустимите устройствени показатели в устройствена зона Жс са следните:

Зона	***Височина***	***Плътност***	***Кинт.***	***Минимално озеленяване***	***Допълнителни параметри***
Жс	H≤13,50м	50%	2,0	30%, в т.ч.1/3 дървесна растителност	

7.3.3. Жилищна устройствена зона с малка височина на застрояването (Жм)

Зоната заема жилищни квартали в гр. Елена, застроени след 50^{те} години на ХХ век с предимно свободно разположени двуетажни и триетажни жилищни сгради, както и териториите на селата Константин и Майско. Допуска се изграждането на нежилищни обекти съгласно чл. 17 и чл. 18 от Наредба 7 за ПНУОВТУЗ на МРРБ.

Пределно допустимите устройствени показатели в устройствена зона Жм са следните:

Зона	*Височина*	*Плътност*	*Кинт.*	*Минимално озеленяване*	*Допълнителни параметри*
Жм	H≤10м	60%	1,2	40%, в т.ч.1/2 дървесна растителност	

7.3.4. Жилищна устройствена зона с малка височина на застрояването и занижени устройствени параметри (разновидност 1) **(Жм1)**

Зоната включва жилищните квартали в град Елена, определени с „План-концепция за опазване и социализация на КИН“ (разработен от НИПК) като „архитектурно-исторически резерват“ и предложена с ОУПО за формиране като „историческа зона“ (съгласно ЗКН). Устройствена зона Жм1 е предвидена и за населените места, присъединени като улици към град Елена и останалите малки населени места със съхранена специфична селищна структура в характерна природна среда. Допустимо е в селата изграждане на стопански сгради за отглеждане на домашни животни съобразно наредбата, приета от Общинския съвет. Допуска се изграждането на нежилищни обекти съгласно чл. 17 и чл. 18 от Наредба 7 за ПНУОВТУЗ на МРРБ.

Пределно допустимите устройствени показатели в устройствена зона Жм1 са следните:

Зона	*Височина*	*Плътност*	*Кинт.*	*Минимално озеленяване*	*Допълнителни параметри*
Жм1	H≤7м	50%	1,0	40%, в т.ч.1/2 дървесна растителност	кота било $\leq$ 10м

По изключение при стръмен терен (>10%) се допуска една от фасадите да бъде с височина до 10м (3 ет.).

За обекти на администрацията, търговията, битовото обслужване, културата, образованието и други нежилищни сгради в централните части на населените места се допускат следните устройствени показатели:

Зона	*Височина*	*Плътност*	*Кинт.*	*Минимално озеленяване*	*Допълнителни параметри*
Жм1	H≤10м	60%	1,2	30%, в т.ч.1/3 дървесна растителност	

7.3.5. Смесена централна устройствена зона (Ц)

Зоната заема централните части на гр. Елена, представляващи територия с многофункционално ползване и наличие на различни по предназначение сгради – с обществено-обслужващи, административно-делови, жилищни и други допълващи функции. Не се допускат дейности с вредни отделяния и влияния. Задължително се изисква осигуряване на достъпна среда за хора в неравностойно положение. В урегулираните поземлени имоти (УПИ) по главната улица на града минимум 30% от разгънатата застроена площ (РЗП) на приземно ниво следва да се оформи като публично пространство.

Пределно допустимите устройствени показатели в устройствена зона Ц са следните:

Зона	*Височина*	*Плътност*	*Кинт.*	*Минимално озеленяване*	*Допълнителни параметри*
Ц	H≤10м	80%	2,5	15%, в т.ч. 1/3 с дървесна растителност	30% от ЗП на приземно ниво за обществени функции

7.3.6. Устройствена зона за обществено-обслужващи дейности (Оо)

Зоната е предназначена за осигуряване на обекти за обществено-обслужващи дейности – образование, здравеопазване, социални грижи, култура, религия, административни и делови услуги, търговия и други видове дейности от третичния и четвъртичния сектор (финансово-кредитно обслужване, спорт, отдих, забавления, информационно обслужване и други) съгласно чл.39,ал.1 от Наредба 7 за ПНУОВТУЗ на МРРБ.

Пределно допустимите устройствени показатели в устройствена зона Оо са следните:

Зона	***Височина***	***Плътност***	***Кинт.***	***Минимално озеленяване***	***Допълнителни параметри***
Оо	H≤10м	70%	2,2	20%, в т.ч. 1/3 с дървесна растителност	

Терените за училища, детски заведения, болници и заведения за социални грижи попадат в устройствена зона Оо и се устройват със самостоятелни устройствени режими на базата на ПУП и съгласно чл.40-44 от Наредба 7 за ПНУОВТУЗ на МРРБ са със следните максимално допустими параметри на застрояване:

Зона - Оо	***Плътност***	***Кинт.***	***Минимално озеленяване***	***Допълнителни параметри***
За училище	40%	1,2	20%	
За детско заведение	30%	0,6	40%	
За болница	40%	1,2	30%	
За соц. дейности	30%	1,2	40%	

Съгласно чл. 39, ал.(3) от ЗУТ промяна на предназначението на терени, сгради или на части от тях, които са обекти на образованието, науката, здравеопазването или културата, както и на спортни обекти и съоръжения или на части от тях, може да се извърши само след писмено съгласие на съответния министър.

За терени на социалната инфраструктура, попадащи в друга устройствена зона, важат гореописаните условия, правила и пределно допустими устройствени параметри за терените за училища, детски заведения, болници и заведения за социални грижи.

7.3.7. Устройствена зона за обществено-обслужващи дейности (разновидност 1) **(Оо1)**

Това са територии, заети с обекти на социалната инфраструктура и услугите извън границите на гр. Елена и със занижени устройствени параметри. Предназначени са за изграждане на обекти за обществено-обслужващи дейности – образование, здравеопазване, социални грижи, култура, религия, административни и делови услуги, търговия и други видове дейности от третичния и четвъртичния сектор.

Пределно допустимите устройствени показатели в устройствена зона Оо1 са следните:

Зона	***Височина***	***Плътност***	***Кинт.***	***Минимално озеленяване***	***Допълнителни параметри***
Оо1	H≤7м	50%	1,2	40%, в т.ч. 1/3 с дървесна растителност	

7.3.8. Смесена многофункционална устройствена зона (Смф)

Това са територии предимно около входно-изходните комуникации на гр. Елена с многофункционално предназначение – обществено-обслужване, търговия, логистика, безвредни производства, спорт, атракции и други допълващи функции. Не се допуска изграждане на обекти с

отделяне на вредни емисии и влияние. Необходимо е изпълнение на всички изисквания за осигуряване на достъпна среда.

Пределно допустимите устройствени показатели в устройствена зона Смф са следните:

Зона	***Височина***	***Плътност***	***Кинт.***	***Минимално озеленяване***	***Допълнителни параметри***
Смф	H≤10м	70%	2,2	20%, в т.ч. 1/2 с дървесна растителност	

7.3.9. Смесена многофункционална устройствена зона (разновидност 1) **(Смф1)**

Това са територии с многофункционално предназначение със занижени параметри на застрояването за безвредни производства, логистични дейности, обществено обслужване, търговия, спорт и атракции и други допълващи функции, без да се допускат обекти за дейности с вредни отделяния и влияния.

Пределно допустимите устройствени показатели в устройствена зона Смф1 са следните:

Зона	***Височина***	***Плътност***	***Кинт.***	***Минимално озеленяване***	***Допълнителни параметри***
Смф1	H≤8,50м	60%	1,2	20%, в т.ч. 1/2 с дървесна растителност	

7.3.10. Смесена многофункционална устройствена зона (разновидност 2) **(Смф2)**

Това са територии с многофункционално предназначение със занижени параметри на застрояването, предназначени предимно за животновъдни комплекси и ферми и съпътстващите ги допълващи функции, безвредни производства или селски туризъм, без да се допускат обекти за дейности с вредни отделяния и влияния. За териториите, попадащи в зони II и III на СОЗ на язовир „Йовковци“ се прилагат забраните и ограниченията посочени в Заповед №225/05.06.2009 г. на директора на БДУВДР – Плевен.

Пределно допустимите устройствени показатели в устройствена зона Смф2 са следните:

Зона	***Височина***	***Плътност***	***Кинт.***	***Минимално озеленяване***	***Допълнителни параметри***
Смф2	H≤8,50м	50%	0,8	30%, в т.ч. 1/3 с дървесна растителност	

При последващо устройствено планиране и инвестиционно проектиране за имоти с номера 000183 и 000430 по КВС на с. Каменари и имот с номер 000193 по КВС на с. Бойковци, попадащи в устройствена зона Смф2 да се спазват следните изисквания:

- За имот 000183 по КВС на с.Каменари 0,5 дка в западната част на имота, заета от природно местообитание 8230 „Силикатни скали с пионерна растителност от съюзите Sedo-Seleranthion или Sedo albi – Veronicion dillenti”, да не се включват в зоната за застрояване, за да запази своя естествен природен характер.
- За имот 000430 по КВС на с. Каменари 12 дка в южната част на имота, заета от природно местообитание 8230 „Силикатни скали с пионерна растителност от съюзите Sedo-Seleranthion или Sedo albi – Veronicion dillenti”, да не се включват в зоната за застрояване, за да запази своя естествен природен характер.
- За имот 000193 по КВС на с. Бойковци 4 дка, заети от природно обитание 8220 „Хазмофитна растителност по силикатни скални склонове“, да не се включват в зоната за застрояване, за да запази своя естествен природен характер.

Зона	*Височина*	*Плътност*	*Кинт.*	*Минимално озеленяване*	*Допълнителни параметри*
Смф3	H≤8,50м	50%	0,8	30%, в т.ч. 1/3 с дървесна растителност	

Зоната обхваща терените на бившите стопански дворове на АПК Елена, попадащи в пояс III на СОЗ на язовир „Йовковци“ (защитена територия съгласно чл.8 от ЗУТ). Територии със занижени параметри на застрояване, с многофункционално предназначение предимно за животновъдни ферми и съпътстващите ги допълващи дейности, безвредни производства, селски туризъм или фотоволтаични паркове.

Спазват се процедурите по чл.125, ал.(7) от ЗУТ и ограниченията на §1,т.8 и т.9 от Допълнителните разпоредби на "Наредба №3 от 16.10.2000г. на МОСВ за условията и реда за проучване, проектиране, утвърждаване и експлоатация на СОЗ около водоизточниците и съоръженията за питейно-битово водоснабдяване и около източниците на минерални води, използвани за лечебни, профилактични, питейни и хигиенни нужди", както и забраните и ограниченията, посочени в Заповед №225/05.06.2009 г. на директора на БДУВДР – Плевен.

7.3.11. Предимно производствена устройствена зона (разновидност 1) **(Пп1)**

Това се територии с предимно производствени функции. Основното предназначение е за производствено-складови дейности и допълващите ги административни, търговски, обслужващи и транспортно-комуникационни сгради и съоръжения. Териториите с режим на устройствена зона Пп1 са разположени предимно в землището на гр.Елена и са със занижени параметри на застрояването. Ограничението за височина на застрояването не важи за производствените сгради, чиято технология изисква по-голяма височина.

Пределно допустимите устройствени показатели в устройствена зона Пп1 са следните:

Зона	*Височина*	*Плътност*	*Кинт.*	*Минимално озеленяване*	*Допълнителни параметри*
Пп1	H≤10м	60%	1,2	20%, в т.ч. 1/3 с дървесна растителност	Ограничението за височина на застрояването не важи за производствените сгради, чиято технология изисква по-голяма височина.

7.3.12. Рекреационна устройствена зона за курортни дейности в природна среда (разновидност 1) **(Ок1)**

Зоната заема територии извън границите на съществуващите урбанизирани територии, предназначени за курортни дейности. Допуска се изграждане на курортни обекти за настаняване и подслон, жилищни сгради за постоянно обитаване, сгради за обществено-обслужващи дейности, спортни и рекреационни обекти и съоръжения, курортни паркове и други зелени площи за широко обществено ползване, обекти на транспортна и комуникациите, както и обекти и съоръжения за стопанско и инфраструктурно обслужване. Устройват се на базата на ПУП по чл. 16 от ЗУТ за цялата зона или обособена структурна част. Обхватът на ПУП се определя с решение на ЕСУТ въз основа на заданието по чл.125, ал.(1) от ЗУТ.

За ново строителство следва да се прилагат предимно скатни покриви с традиционни наклони и материали.

Пределно допустимите устройствени показатели в устройствена зона Ок1 са следните:

Зона	*Височина*	*Плътност*	*Кинт.*	*Минимално озеленяване*	*Допълнителни параметри*

Ок1	Н≤10м	40%	1,2	40%, в т.ч. 1/3 с дървесна растителност	Скатни покриви с традиционни наклони и материали наклони

7.3.13. Рекреационна устройствена зона за курортни дейности в природна среда с ограничителни параметри (разновидност 21) **(Ок2)**

Зоната обхваща територии извън границите на съществуващите урбанизирани територии. Предназначени са за курортни дейности и са разположени предимно в южната планинска зона на общината. Допуска се изграждане на курортни обекти за настаняване и подслон, жилищни сгради за постоянно обитаване, сгради за обществено-обслужващи дейности, спортни и рекреационни обекти и съоръжения, курортни паркове и други зелени площи за широко обществено ползване, обекти на транспортна и комуникациите, както и обекти и съоръжения за стопанско и инфраструктурно обслужване. Устройват се на базата на ПУП по чл. 16 от ЗУТ за цялата зона или обособена структурна част. Обхватът на ПУП се определя с решение на ЕСУТ въз основа на заданието по чл.125, ал.(1) от ЗУТ.

За ново строителство следва да се прилагат предимно скатни покриви с традиционни наклони и материали.

Пределно допустимите устройствени показатели в устройствена зона Ок2 са следните:

Зона	***Височина***	***Плътност***	***Кинт.***	***Минимално озеленяване***	***Допълнителни параметри***
Ок2	Н≤7м	30%	0,9	50%, в т.ч. 1/2 с дървесна растителност	Скатни покриви с традиционни наклони и материали

7.3.14. Рекреационна устройствена зона за вилен отдих (Ов)

Зоната включва предимно земеделските земи по параграф 4 от ЗВПЗЗ. Допустимите дейности и начин на устройство са по чл.29 от Наредба 7 за ПНУОВТУЗ.

Пределно допустимите устройствени показатели в устройствена зона Ов са следните:

Зона	***Височина***	***Плътност***	***Кинт.***	***Минимално озеленяване***	***Допълнителни параметри***
Ов	Н≤7м, кота било ≤10м	40%	0,8	50%, в т.ч. 1/2 с дървесна растителност	

7.3.15. Устройствена зона за озеленяване, спорт, атракции и допълващи ги обслужващи дейности (Атр)

Зоната заема територии предимно в границите на землището на гр. Елена. Допуска се застрояване само с обекти за спорт и атракции и конкретни допълващи дейности за обслужването им. Площта на откритите спортни съоръжения влиза в общата площ за усвояване. Ограничението за височина на застрояването не важи за спортните и атракционни съоръжения, чието функциониране изисква по-голяма височина.

Пределно допустимите устройствени показатели в устройствена зона Атр са следните:

Зона	***Височина***	***Плътност***	***Кинт.***	***Минимално озеленяване***	***Допълнителни параметри***
Атр	Н≤7м,	50%	1,0	30%, в т.ч. 2/3 с дървесна растителност	

7.3.16. Устройствена зона за озеленяване (Оз)

Зоната заема предимно територии в гр. Елена с предназначение за изграждане на озеленени площи (паркове и градини) без промяна на предназначението им. Устройва се по чл.32 от Наредба 7 за ПНУОВТУЗ.

7.3.17. Устройствена зона за озеленяване (разновидност 1) **(Оз1)**

Зоната представлява курортна гора – горска територия с рекреационно значение за поддържане на ландшафта и с висока консервационна стойност съгласно чл. 5, ал. (3), т.3 от Закона за горите. Допуска се само отгледна сеч до 15%, залесителни дейности, както и принудителна и санитарна сеч.

7.3.18. Устройствена зона за озеленяване (разновидност 2) **(Оз2)**

Зоната представлява защитна гора – горска територия в местата с опасност от свлачища и снегонавявания около пътищата съгласно чл. 5, ал. (2), т.2 от Закона за горите. Допуска се само отгледна сеч до 30%, залесителни дейности, както и принудителни, санитарни и възобновителни сечи с удължен възобновителен период.

7.3.19. Устройствена зона за алтернативно земеделие (За)

Зоната включва територии, подходящи за алтернативно земеделие, с прилагане на високотехнологични и екологични методи за земеделско производство. Предназначена е за биоземеделие, капково напояване и отглеждане на трайни насаждения, зеленчукопроизводство, билки, етерично-маслодайни култури и други.

За териториите в устройствена зона **За** се предвижда възможността за изграждането на напоителна система, което би могло да бъде конкретен инвестиционен проект в Структурна програма „Земеделие“ от Рамковата програма за реализация на ОУПО. Като обекти на инженерно-техническата инфраструктура извън границите на урбанизираните територии за напоителните канали ще бъдат изработени парцеларни планове. За достъп до реките и за преминаване (включително и за водопой и паша на животни) следва да се предвидят свободни от насаждения и заграждения полоси. Тези и други специфични изисквания за устройство на зоната налагат изработването на цялостен устройствен план за териториите от зоната – специализиран подробен устройствен план (СПУП) по чл. 111 от ЗУТ.

Зона **За** (за алтернативно земеделие) се устройва на базата на СПУП по чл.111 от ЗУТ, а до изработването му - в съответствие с Наредба 19 за СЗЗБПП на МЗХ и МРРБ.

Със СПУП се определят конкретната структура на територията, като при преструктурирането й се допуска до 15 % от площта на ПИ да бъдат предоставени за публични инфраструктурни мероприятия; параметрите на застрояване и функционалното отреждане на новообразуваните УПИ.

Устройствените показатели определени със СПУП не могат да надвишават следните пределно допустими стойности:

Зона	***Височина***	***Плътност***	***Кинт.***	***Минимално озеленяване***	***Допълнителни параметри***
За	Н≤6м, кота било ≤8,5м	2%	0,03	90%	

В минимално изискуемия процент на озеленяване влиза и площта на отглежданите насаждения.

При прилагане на ОУПО за териториите с режим на устройствена зона **За** (за алтернативно земеделие) не се изисква промяна на предназначението на земеделската земя за неземеделски цели.

За отделни имоти от зоната се допуска промяна на предназначението на земеделската земя за неземеделски цели въз основа на отделен ПУП (или като част от СПУП за цялата зона), като с него се определят конкретните параметри на застрояване и функционалното отреждане на имота. Новото функционално предназначение следва да бъде свързано и съвместимо с допустимите функции в устройствената зона като цяло. Устройствените показатели за тези единични имоти не могат да надвишават следните пределно допустими стойности:

Зона	***Височина***	***Плътност***	***Кинт.***	***Минимално озеленяване***	***Допълнителни параметри***
За	H≤7м, кота било ≤10м	20%	0,4	55%	

7.3.20. Устройствена зона за експериментално земеделие (Зе)

Зоната е предназначена за развитие на експериментално земеделие – изграждане на опитни станции и разсадници за производство на посадъчен материал и създаване на нови сортове и провеждане на научно-изследователски и изпитателни дейности. Устройва се на базата на СПУП по чл.111 от ЗУТ, а до изработването му - в съответствие с Наредба 19 за СЗЗБПП на МЗХ и МРРБ.

7.3.21. Терени на нефункциониращи населени места

Терените на нефункциониращи населени места в санитарно-охранителните зони на язовир Йовковци с несъществуващо застрояване. Не се допуска застрояване и възстановяване на селищните им функции.

Пределно допустимите устройствени показатели са:

Височина	***Плътност***	***Кинт.***	***Минимално озеленяване***	***Допълнителни параметри***
H=0м	0%	0	100%	

7.3.22. Терени за възстановяване на земеделските функции

Това са земеделски земи с променено предназначение за неземеделски цели, но с изтекъл срок за реализиране на инвестиционните намерения, съгласно чл. 24 от ЗОЗЗ. За тези терени следва да се проведе процедура за възстановяване на земеделския им статут съгласно чл. 103а, ал.(1), (2) и (3) от ЗУТ.

7.3.23. Терени за гробищни паркове

Това са терени със самостоятелен устройствен режим за гробищни паркове – със специфични особености и изисквания. Конкретните устройствени параметри се определят с ПУП в съответствие с чл.31, ал.2 от Наредба №7 за ПНУОВТУЗ.

7.3.24. Терени за транспортно-комуникационна инфраструктура

Това са терени със самостоятелен устройствен режим за транспортна инфраструктура – със специфични особености и изисквания. Към тях се отнасят и бъдещите терени на съпътстващите транспортната инфраструктура крайпътни обслужващи обекти - сгради и съоръжения за обслужване на пътуващите и на пътните превозни средства, като площадки за отдих, къмпинги, мотели, бензиностанции, заведения за хранене, магазини, пунктове за техническо обслужване на автомобили и пунктове за помощ на аварирали по пътя автомобили. Поземлените имоти за бъдещите терени на крайпътните обслужващи обекти трябва да граничат непосредствено с път от републиканската пътна мрежа или от общинската пътна мрежа.

Конкретните устройствени параметри се определят с ПУП, като за крайпътните обслужващи обекти не трябва да надвишават следните показатели:

Височина	***Плътност***	***Кинт.***	***Минимално озеленяване***	***Допълнителни параметри***
H=10м	50%	1,5	30%	

7.3.25. Терени за инженерно-техническа инфраструктура

Това са терени със самостоятелен устройствен режим за различни видове инженерно-техническа инфраструктура – със специфични особености и изисквания. Тук попадат терени на водостопански и хидромелиоративни съоръжения, на енергосъоръжения и на противоградни ракетни площадки. Конкретните устройствени параметри се определят с
ПУП.

7.3.26. Терени за спорт

Терени, заети от обекти на спорта и със самостоятелен устройствен режим. Устройват се на базата на ПУП в съответствие с чл.33 от Наредба №7 за ПНУОВТУЗ.

7.3.27. Терени на сметища и депа за отпадъци

В община Елена не се предвиждат нови терени за сметища. Предвижда се съществуващото сметище да бъде закрито, а теренът да се рекултивира. Обработването и депонирането на ТБО от общината ще се осъществява на регионалното сметище в община Велико Търново. В района на завода за стъкло при гр. Елена, на общинска земя се предвижда разкриване на временна площадка за депониране на строителни отпадъци, която след откриване на регионалното депо следва да бъде закрита, а екологичните качества на земята възстановени.

7.3.28. Терени на мини и кариери

В община Елена според КВС има два терена с предназначение за мини и кариери с обща площ 1ха. Първият терен, намиращ се в източната част на град Елена в местността „Голямата чука“ е бивша каменна кариера за добиване на ломен камък за строителството. Тя е закрита и не функционира от преди повече от 50 години. По естествен път теренът се е залесил с храстова и дървесна (акации) растителност, като е възстановен естествения характер и не е необходимо предприемане на допълнителна дейност за рекултивацията му.

Вторият терен е в коритото на „Костелска река“, източно от с. Марян, за добив на инертни материали за строителството – пясък и баластра от естествените наноси на реката. Тази дейност също е прекратена в края на 60^{те} години на XXвек и реката отдавна е възстановила естествения характер на коритото си и не са необходими предприемане на дейности по рекултивация.

Общинската администрация следва да инициира процедура за промяна на НТП (начина на трайно ползване) на тези два терена в КВС, съобразно тяхното актуално състояние.

7.3.29. Терени на исторически места, археологически обекти и други обекти на КИН

Това са имоти с НТП по КВС „исторически паметници и места“. За тях с ОУПО се запазва функцията им, а при наличие на обект НКЦ според регистрационните списъци на НИНКН, НАИМ-БАН и областния регистър „Военни паметници“ в област Велико Търново се определя и съответен специфичен режим за опазване.

7.3.30. Терени с одобрен ПУП извън строителните граници на населените места (Т)

Това са терени – единични иммоти извън строителните граници на населените места, за които към момнета на изработване на ОУПО има одобрен ПУП. Тези територии се устройват съгласно одобрения ПУП.

7.3.31. Земеделски територии с допустима промяна на предназначението

В ОУПО Елена е предвидено ограничена част от околоселищните територии на населените места да бъдат със статут на земеделски територии с допустима промяна на предназначението им за неземеделски цели.

Тези територии са разположени предимно в непосредствена близост до съществуващите граници на населените места, което дава възможност за лесно продължаване на инфраструктурните системи от селището до крайселищната територия и ефективното разширяване на селищната територия върху околоселищните земеделски земи.

Промяната следва да бъде допускана в условията на устройствен режим и параметри на застрояване, съвместими с тези на непосредствено прилежащите урбанизирани територии.

При изработването на ПУП функционалното предназначение е в зависимост от възникналите инвестиционните интереси и намерения, а предвидените устройствени зони и/или терени със

самостоятелен устройствен режим следва да са измежду обособените с ОУПО видове със съответните устройствени параметри и допустими дейности (съгласно Приложение 1А към правилата и нормативите за прилагане на ОУПО).

Промяната на предназначението се допуска при наличието на реален инвестиционен интерес и въз основа на ПУП, решение на Общинския съвет и провеждане на съответните процедури.

До иницииране и реализиране на допустимата промяна на предназначението, тези територии запазват земеделския си характер.

7.3.32. Горски територии с допустима промяна на предназначението за планински и зимен туризъм

Това са територии от северните склонове на централното било на Стара планина от хижа „Чумерна“ до „Буржийска поляна“. Тези територии са подходящи за изграждане на ски писти и инфраструктурните системи свързани с развитие на зимни спортове и туризъм.

Промяната на предназначението се допуска при наличието на реален инвестиционен интерес и въз основа на ПУП, решение на Общинския съвет и провеждане на съответните процедури.

До иницииране и реализиране на допустимата промяна на предназначението, тези територии запазват горския си характер.

7.3.33. Земеделски територии със забрана за промяна на предназначението

Това са земеделски земи – обработваеми и необработваеми по НТП от КВС – за които се запазва функцията им и не се допуска промяна на предназначението. По изключение се допуска промяна на предназначението на конкретни имоти само за гробищни паркове; за сгради, съоръжения и линейни обекти на инженерно-техническата и транспортната инфраструктури. В тези случаи промяната на предназначението се допуска въз основа на ПУП, решение на Общинския съвет и провеждане на съответните процедури.

7.3.34. Горски територии със забрана за промяна на предназначението

Това са гори и горски земи по НТП от КВС, за които се запазва функцията им и не се допуска промяна на предназначението. По изключение се допуска промяна на предназначението на конкретни имоти само за гробищни паркове; за сгради, съоръжения и линейни обекти на инженерно-техническата и транспортната инфраструктури. В тези случаи промяната на предназначението се допуска въз основа на ПУП, решение на Общинския съвет и провеждане на съответните процедури.

7.3.35. Територии, заети от водни площи, със забрана за промяна на предназначението

Това са територии, заети от води и водни обекти, за които се запазва функцията им и не се допуска промяна на предназначението. По изключение се допуска промяна на предназначението на конкретни имоти само за сгради, съоръжения и линейни обекти на инженерно-техническата и транспортната инфраструктури. В тези случаи промяната на предназначението се допуска въз основа на ПУП, решение на Общинския съвет и провеждане на съответните процедури.

7.3.36. Територии за транспорт и комуникации със забрана за промяна на предназначението

Това са различни видове терени извън границите на населените места с предназначение за транспорт и комуникации по НТП от КВС, в т.ч. за пътища II, III и IV клас, за местни пътища, за ЖП линии, ЖП гари и спирки и за горски пътища. За тези територии се запазва функцията им и не се допуска промяна на предназначението, освен при отпадане на тяхната основна функция. По изключение се допуска промяна на предназначението на конкретни имоти само за сгради, съоръжения и линейни обекти на инженерно-техническата и транспортната инфраструктури, вкл. крайпътните обекти. В тези случаи промяната на предназначението се допуска въз основа на ПУП, решение на Общинския съвет и провеждане на съответните процедури. При отпадане на основната транспортна функция на ЖП гара Елена се допуска преструктуриране на територията ѝ и промяна на предназначението въз основа на ПУП, решение на Общинския съвет и провеждане на съответните процедури.

7.3.37. Територии за техническа инфраструктура със забрана за промяна на предназначението

Това са територии за различни видове техническа инфраструктура по НТП от КК или КВС извън границите на урбанизираните територии. За тези територии се запазва функцията им и не се допуска промяна на предназначението. По изключение се допуска промяна на предназначението на конкретни имоти само за сгради, съоръжения и линейни обекти на инженерно-техническата и транспортната инфраструктури, вкл. крайпътните обекти. В тези случаи промяната на предназначението се допуска въз основа на ПУП, решение на Общинския съвет и провеждане на съответните процедури.

7.3.38. Територии, заети от скали, пясъци, мочурища и дерета, със забрана за промяна на предназначението

Това са територии, заети от пясъци, мочурища и дерета, за които се запазва функцията им и не се допуска промяна на предназначението. По изключение се допуска промяна на предназначението на конкретни имоти само за сгради, съоръжения и линейни обекти на инженерно-техническата и транспортната инфраструктури, вкл. крайпътните обекти. В тези случаи промяната на предназначението се допуска въз основа на ПУП, решение на Общинския съвет и провеждане на съответните процедури.

7.4. Нарушени територии

Нефункциониращите/закрити сметища и депа за отпадъци на територията на община Елена са предвидени за рекултивация.

За съществуващите 40 на брой свлачища с ОУПО са предвидени мерки за тяхното стабилизиране.

7.5. Защитени територии

7.5.1. Територии с особена териториално-устройствена защита

Това са територии, определени съгласно чл. 10, ал. (2) от ЗУТ.

7.5.1.1. Санитарно-охранителни зони (СОЗ) около водоизточници

На територията на община Елена има учредени СОЗ около язовир Йовковци и за част от останалите водоизточници за питейно-битово водоснабдяване.

За териториите, попадащи в пояси I, II и III на СОЗ на язовир „Йовковци“, следва да се прилагат забраните и ограниченията, посочени в Заповед №225/05.06.2009 г. на директора на БДУВДР – Плевен.

СОЗ – пояс I (СОЗ-I)

Забранени са всички дейности с изключение на свързани с добива на повърхностна вода, поддръжката на водовземните съоръжения и експлоатацията на охранителната зона.

Разрешават се дейности, свързани с изпълнението на противоерозионни, залесителни и отгледни горскостопански мероприятия, които се изпълняват без увреждане на водоизточника, водовземните и измервателните съоръжения и не влошават качествата на водите. Не се допуска залесяване с инвазивни и/или чужди нехарактерни растителни видове.

СОЗ – пояс II (СОЗ-II)

Забраняват се:

- създаване на нови и разширяване на съществуващи урбанизирани територии, освен в указаните с ОУПО случаи;
- нови погребения в съществуващите гробища в санитарно-охранителните пояси;
- изграждане на тръбопроводи за нефт и други вредни и токсични вещества;
- изграждането на автосервизи, автомивки и паркинги;
- изграждане на съоръжения и промишлени дейности, водещи до повишаване на съдържанието на еутрофизиращи вещества във водите;
- изграждане на животновъдни ферми и свинекомплекси;
- създаване на къмпинги и ваканционни лагери, почивни станции и др. подобни извън границите на урбанизираните територии в пояс II;
- изграждане на торища за депониране на оборски тор.

В пояс II на СОЗ на язовир Йовковци се ограничават:

- добив на подземни богатства;
- прокарване на нови пътища и магистрали;
- изграждане на силажни ями;
- изсичане на гори с изключение на отгледна, принудителна и санитарна сеч, засягаща максимум 30% от горската растителност; не се допуска залесяване с инвазивни и/или чужди и нехарактерни растителни видове;
- лични животновъдни стопанства, съгласно наредбата на ОС на община Елена;
- изграждане на торища за депониране на оборски тор от личните животновъдни стопанства.

СОЗ – пояс III (СОЗ-III)

В пояс III на СОЗ се забраняват:

- полагането на тръбопроводи, провеждащи нефт и други вредни или токсични вещества
- изграждане на свинекомплекси

В пояс III на СОЗ се ограничават:

- добив на подземни изкопаеми;
- изграждане на животновъдни ферми;
- нови погребения в съществуващите гробища;
- създаване на нови и разширяване на съществуващи урбанизирани територии без предварително изградени канализационни и пречиствателни съоръжения и извеждане на пречистените канализационни води извън границите на СОЗ на язовир Йовковци;
- изграждане на къмпинги, ваканционни лагери, почивни станции и др. Подобни;
- изсичане на гори с изключение на отгледна, принудителна и санитарна сеч.

Всички учредени СОЗ са отразени графично на чертежа по пояси и за тях следва да се спазват определените режими в съответствие с издадените заповеди.

За останалите водовземания следва да се учредят СОЗ по съответния законов и нормативен ред.

7.5.1.2. Територии за природозащита

Територииите за природозащита включват защитените територии (по смисъла на Закона за защитените територии (ЗЗТ) и защитените зони (по смисъла на Закона за биологичното разнообразие(ЗБР).

Предвижданията на ОУПО не променят функциите и предназначението по начин на трайно ползване според КВС на горските и земеделски имоти, попадащи в границите на защитените зони и територии. Съществуващите урбанизирани територии, попадащи в границите на защитените зони не променят границите си и запазват настоящето си функционално предназначение.

ОУПО Елена не предвижда нови терени за урбанизиране, които попадат в защитени територии.

7.5.1.3. Територии за опазване на културно-историческото наследство с особена устройствена защита

- Терени с концентрация на единични НКЦ с национално и местно значение (Ткин1);
- Терени с единични НКЦ с национално значение (Ткин2);

Устройството и режимите на територииите с особена териториално-устройствена защита за опазване на КИН са описани подробно в т.7.5.3 „Територии за защита и опазване на недвижимите културни ценности“.

7.5.2. Територии с режим на превантивна устройствена защита

7.5.2.1. Зони с потенциален риск от природни бедствия и аварии

Това са чувствителни зони, уязвими зони, райони с потенциален риск от наводнения, свлачища и снегонавявания.

- **Райони с потенциален риск от наводнения**

Съгласно „План за управление на риска от наводнения в Дунавски район за басейново управление (2016-2021г.)“, приет с Решение №1104/29.12.2016г. на Министерски съвет, на територията на община Елена има определен един район със значителен потенциален риск от наводнения (РЗПРН) – р. Еленска при гр. Елена – с код BG1_APSFR_YN_061 и със степен на риска „висок“. Речното корито на р. Еленска през гр. Елена е коригирано и основната причина за наводненията там са повърхностните води от интензивни валежи. От 1960 г. досега са регистрирани 15 наводнения от повърхностни води. Затова мерките за Елена са насочени към този източник на наводнения. Предложено е проучване върху канализационната система (Мярка YN_061_A.1.3.6) и изграждане нови дрениращи съоръжения (Мярка YN_061_A.2.2.5). Предлага се също и мярка за обществена осведоменост и готовност за реагиране по време на наводнения (Мярка BM_A.4.1.5).

От паспорта за наводненията за Еленската река се виждат следните показатели:

- площ на засегнатите територии – 0,44км^2;
- площ на засегнатите урбанизирани територии – 0,27 км^2;
- засегнати жители – 479 души;
- средна дълбочина – 1,28м.

➢ **Потенциален риск от свлачища**

В община Елена има регистрирани 40 свлачища, които оказват негативно влияние главно върху пътната мрежа в общината. Местоплоложението им е показано в ОУПО, съобразно предоставените координати. Следва да се изготви програма от мероприятия за тяхното укрепване и неутрализиране на неблагоприятните последици от тях.

➢ **Потенциален риск от снегонавявания**

Територията на община Елена попада в хълмистата зона на Предбалкана и е защитена от силни ветрове. Това намалява значително опасността от снегонавявания и прекъсване на пътните връзки в общината. Въпреки това при обилни снеговалежи, които не са рядкост в тази част на страната е възможно образуването на снегонавявания (преспи) на следните места по пътищата в общината:

- по второкласен път II-53 – на завоя преди Разпоповци; на Дъбравата, на разклона за с. Давери на стария разклон за с. Беброво; на входа на с. Константин и с. Майско;
- по третокласен път III-551 – на двойния завой след старата асфалтова база; на входа на с. Яковци; на старото отклонение за с. Средни колиби;
- по третокласен път III-662 – от с. Шубеци до отклонението за с. Буйновци на всеки завой от пътя; на отклонението за с. Николовци и на почти всички завои до Предела.

По общинските пътища също има места със снегонавяване през зимата, но поради слабия автомобилен трафик те нямат толкова важно значение за комуникационната мрежа на община Елена и нейната проводимост при зимни условия.

Застрашените от бедствия територии за община Елена са определени съобразно картите, изготвени по реда на наредба за условията, реда и органите за извършване на анализ, оценка и картографиране на рисковете от бедствия (обн. дв, бр. 84 от 2012 г.) към датата на изготвяне на ОУПО.

Превантивните защитни мерки, които следва да се прилагат, са следните:

- относно свлачищата:

  -отводняване на терените

  -изграждане на укрепителни съоръжения

  -провеждане на залесителни мероприятия с подходящи дървесни видове

  -недопускане на строителни дейности без необходимите геоложки и хидроложки проучвания

- относно наводненията:

  -контрол на водоизпускателните съоръжения и преливниците на язовирите

  -обезопасяване на водните течения след язовирните стени

-поддържане на пропускливостта на речните корита съобразно високите водни нива

-обезопасяване на ниските територии, попадащи в заливните зони на реките

-недопускане на ново строителство в заливните зони на водните течения

- относно снегонавяванията:

-подходящи залесителни мероприятия

-мероприятия за снегозадържане (защитни прегради на определено разстояние от уязвимите пътни участъци)

При прилагане на ОУПО следва да се отчитат мерките и предписанията на утвърдения **„План за защита при бедствия“** на община Елена, ПУРН и ПУРБ.

7.5.2.2. Зони с повишена природно-ландшафтна и екологическа стойност

Това са територии, за които в процеса на разработване на ОУПО е установено, че са с повишена природно-ландшафтна и екологическа стойност и следва да се третират и доразвиват като такива.

Община Елена е със съхранена природна среда, разнообразен релеф и микроклиматични условия. Територията на общината попада в два от трите характерни лесорастителни пояса: долен (базален или топъл) и среден (планински).

Във фитогеографско отношение община Елена влиза в състава на Мизийската горскорастителна област, която обхваща територията на почти цяла северна България. Дървесната растителност е представена предимно от листопадни широколистни видове. Разликите в надморските височини допълнително диференцират облика на конкретните ландшафти. В община Елена се срещат и насаждения от бял и черен бор и смърч, но те имат ограничено разпространение и са изкуствено създадени в следствие на лесозалесителни мероприятия.

Характерна особеност за общината е органичното интегриране на населените места с тяхното природно обкръжение, което превръща урбанизираните територии и околоселищната природна среда в един интегриран териториален комплекс, явяващ се основен ресурс за развитието на туристическия сектор в общината. Това превръща мерките за неговото съхраняване в една от главните задачи на ОУПО Елена. В тази връзка са определени следните зони с повишена ланшафтно-екологическа стойност:

- околоселищната територия на гр. Елена с ширина от 300м непосредствено до строителната граница на града;
- територията от двете страни на Златаришка река с широчина 500м от с. Марян до с. Радовци – включително околоселищната територия на с. Долни Марян;
- територията от двете страни на пътя за с. Петковци и с. Попрусевци с ширина 500м;
- територията от с. Валето до с. Костел от двете страни на Костелска река с широчина 500м;
- територията около с. Илаков рът, с. Продановци, с. Угорялковци, с. Хъневци и с. Лазарци в радиус от 500м;
- целият пояс II на санитарно-охранителна зона на язовир Йовковци;
- територията около меандрите на река Веселина от с. Багалевци до с. Садината с ширина 300м;
- територията около с. Бадевци в радиус от 500м;
- територията около с. Тодювци в радиус от 1000м;
- територията около с. Дрента на 500м от строителната граница;
- територията около село Буйновци на 500м от строителната граница;
- територията около с. Мийковци, с. Ралиновци, с. Високовци и с. Игнатовци – на 500м от строителните им граници.

За зоните с повишена природно-ландшафтна и екологическа стойност се определя превантивен режим, съгласно чл.10, ал.3 от ЗУТ:

- не се допуска нарушаване на естествените природно-ландшафтни характеристики на зоните в следствие:
  - прокарване на нови пътища;
  - извършване на гола сеч;
  - промяна на традиционното ползване на земеделските земи.
- допускат се:
  - залесителни дейности, съобразно одобрени ландшафтноустройствени проекти;
  - отгледна сеч до 15%;
  - прекарване на екопътеки, оформяне на изгледни площадки и кътове за почивка;
  - поставяне на информационни табели и указателни знаци.

7.5.2.3. Територии с утвърдени балансови запаси от полезни изкопаеми

Това са територии с установени и утвърдени балансови запаси от полезни изкопаеми, върху които не се допуска строителство не свързано с тяхната експлоатация, до изземване на балансовите запаси. След приключване на експлоатация, терени подлежат на рекултивация за възстановяване на природосъобразния им характер.

7.5.2.4. Територии за опазване на културно-историческото наследство с превантивна устройствена защита

- Територии с концентрация на НКЦ и съхранена урбанизирана среда (Тпуз3)
- Територии с наличие на НКЦ и съхранена специфична урбанизирана среда (Тпуз4)
- Територии без наличие на НКЦ, но със съхранена специфична урбанизирана среда (Тпуз5)
- Зони за археологическо наблюдение (Ткин6, Ткин7)
- Охранителни зони на военни и възпоменателни паметници и знаци и обекти исторически НКЦ (Ткин8);
- Култови обекти - черковища (Тпуз9)

Устройството и режимите на териториите с превантивна териториално-устройствена защита за опазване на КИН са описани подробно в т.7.5.3 „Територии за защита и опазване на недвижимите културни ценности“.

7.5.3. Територии за защита и опазване на недвижимите културни ценности

С разработването на ОУПО Елена е създадена цялостна устройствена система за защита и опазване на материалните недвижими културни ценности. Тази система включва следните елементи на защита и опазване:

- определяне на териториите с наличие на НКЦ, обект на защита;

- теренно отлагане (идентифициране на териториите с различна степен на защита);

- класифициране на териториите в 9 различни категории съобразно количеството, вида ценностна характеристика и териториалното разположение на НКЦ и необходимост от специфична форма на защита;

- определяне на специфични режими на защита;

От задълбоченото проучване на актуалното състояние на НКЦ, представено в т.2.14 и *Приложение №3* е видно, че 335 броя или 56,5% от архитектурно строителните паметници са в гр. Елена и селата присъединени като улици към града през 1974г. с 63 броя обекта НКЦ. Ако се приспадне 7 броя обекта в с. Големани, за които бе установено, че попадат в землището на с. Големани, община Велико Търново (поради съвпадение в имената), то в селата от община Елена остават 258 обекта или 43,5%. Разположението на обектите на територията на общината е неравномерно. Това налага в проекта за ОУПО да се определят територии с различна степен на концентрация на НКЦ. Следвайки този подход с ОУПО Елена са определени 9 устройствени режима за опазване и защита на НКЦ:

- за терени с концентрация на единични НКЦ с национално и местно значение (Ткин1);

- за терени с единични НКЦ с национално значение (Ткин2);

- за зона с концентрация на НКЦ от местно значение и съхранена специфична урбанизирана среда (Тпуз3);

- за територии с наличие на НКЦ и съхранена специфична урбанизирана среда (Тпуз4);

- за територии без наличие на НКЦ, но със съхранена специфична урбанизирана среда (Тпуз5);

- за зони за археологическо наблюдение (Ткин6, Ткин7);

- за охранителни зони на военни и възпоменателни паметници и знаци и обекти исторически НКЦ (Ткин8);

- за културни обекти - черковища (Тпуз9)

7.5.3.1. Устройствени принципи за определяне на режимите за опазване на НКЦ:

Охранителните зони за опазване на НКЦ съгласно чл.79, ал.1 от ЗКН се определят с акта за тяхното деклариране или за предоставяне на статут. Съгласно чл.79, ал.4 от ЗКН – когато един обект на НКЦ няма определен териториален обхват в акта за деклариране или за предоставяне на статут за негови граници се считат границите на имота, а за охранителна зона – територията, обхващаща непосредствените съседни имоти, а при улици до 14м ширина и срещулежащите през улицата имоти, както и уличното пространство между тях.

Недвижимите културни ценности в община Елена са регистрирани през различни периоди при различна законова и нормативна уредба. Най-старата регистрация е в ДВ бр.69 от 1927г., а последната с писмо №1831 от 1984г. След 1984г. не е правена актуализация на обявените НКЦ и няма определени охранителни зони на НКЦ и режими за тяхното опазване. Следва да се отбележи, че през 80^{те} години на XXвек с разработването на „План – концепцията за опазване и социализация на културно-историческото наследство на гр. Елена“ от екип на НИПК (НИНКН) е направен сериозен професионален опит за създаване на система от режими за опазване на КИН (НКЦ) в гр. Елена, но през последните 30год. предвидените мерки не се прилагат на практика. В резултат повече от 15% от НКЦ на общината са изчезнали, а почти 50% са в лошо или променено състояние.

С разработването на ОУПО Елена се прави нов опит за създаване на система от правила, норми и зони, в съответствие на съвременната законова нормативна уредба за опазване на съхранилите се до сега НКЦ, както в града, така и в останалите населени места от общината.

По отношение на **гр. Елена**, поради големия брой обекти НКЦ – 273 броя плюс 63 в присъединените селища към града през 1974г. под формата на улици и необходимостта от охрана не само на отделните обекти, но и на цялостния градоустройствен облик на града с неговата характерна улична структура и облик, авторският екип счита за необходимо определянето на **„историческа зона“**, съгласно чл.48 от ЗКН. Формирането на „историческата зона“, заедно с разработените специфични режими към ОУПО ще осигури планова основа за опазване, обновяване и социализация на отделните обекти НКЦ, при съхраняване на градоустройствените и архитектурни характеристики на града, които се изразяват в:

- специфика на уличната мрежа и пространство;
- ограничена височина на сградите до 2 етажа;
- разполагане на сградите на основното застрояване на уличната регулационна линия;
- използване предимно на четирискатен покрив с керемиди и традиционен наклон;
- използване на традиционни материали за оформяне на фасадите – камък, дърво, бяла мазилка.

Тези градоустройствени и архитектурни характеристики формират общото въздействие на урбанизираната среда на град Елена, което се постига не само от отделните обекти НКЦ, но и от цялостния облик на „историческата зона“, която следва да се разглежда като **единна културна ценност**.

За граници на „историческа зона“ в град Елена в ОУПО е приета предложената в „План – концепцията“ (спомената по-горе) граница на „архитектурно-историческия резерват“. Мотивите за това са следните:

- предложените граници на „архитектурно-историческия резерват“ са определени в резултата на задълбочени изследвания на историческото развитие и архитектурното напластяване през различните епохи и е извършено от екип на НИПК (НИНКН) през 80^{те} год. на XXвек;
- през изминалия период от 80^{те} год. на XXвек до днес, до голяма степен се е съхранила структурата на селищата и обектите НКЦ, което е предпоставка за запазване на възприетата в „План-концепцията“ граница поради актуалността й и днес;
- изчезването на част от обектите НКЦ и недоброто състояние на друга значителна част от тях доказва необходимостта от въвеждане на комплексна политика за опазване на НКЦ в града, не само спрямо единичните обекти, но и към цялостно формиралата се исторически пространствена среда, което е най-голямата й ценност.

Според чл.48 от ЗКН, разделянето на НКЦ според пространствената им структура и териториалния им обхват е на: единични и групови, които биват: ансамбъл, комплекс, историческо селище, историческа зона, археологически резерват. Най-подходящо отнасяне на НКЦ в град Елена е към „историческа зона“.

Подобно на гр. Елена в общината има още две населени места с голяма концентрация на НКЦ – **село Беброво** (с 43 обекта НКЦ) и **село Долни Марян** (с 26 обекта НКЦ). В ОУПО Елена се предлага тези две населени места да бъдат отнесени към категорията **„историческо селище“,** съгласно чл.48 от ЗКН.

За друга голяма група селища – общо 35, към които следва да се включат и други 10, които са присъединени към гр. Елена, като улици на града, но в действителност са самостоятелни населени места и никога не са териториално обединявани с града, а само административно, е предложено да се създаде специфичен режим на охрана, като **„селища с наличие на НКЦ и съхранена специфична урбанизирана среда“.** Количеството на обекти НКЦ в тези селища е различно: от 1 до 20 за с. Костел. Характерно за тези населени места е дисперсното разположение на обекти НКЦ в селищната територия и изцяло съхранената им исторически формирана селищна структура, която включва уличната мрежа, кварталната и имотната структури. В съчетание с разнообразния релеф и характерната природна среда в околоселищния ландшафт, тези селища притежават специфична атмосфера, формирана през столетията, която е обект на интерес за съвременните обитатели на големите градове. В тази връзка авторският колектив на ОУПО Елена, счита за необходимо въвеждане на специфични режими за планирането и застрояването им, с цел съхраняване на исторически формиралата се селищна структура, характер и начин на застрояване в цялата територия на населеното място, както и запазване на съществуващите обекти НКЦ. За единичните обекти НКЦ се прилагат разпоредбите на чл.79, ал.4 от ЗКН, тъй като до сега не са дефинирани границите на НКЦ и охранителните им зони.

Към тази категория следва да се отнесат следните населени места:

- Бадевци
- Баевци
- Балуци
- Блъсковци
- Босевци
- Бръчковци
- Буйновци
- Валето
- Велковци
- Вълчовци
- Вързилковци
- Граматици
- Гърдевци
- Донковци
- Драганосковци
- Дрента
- Колари
- Костел
- Лазарци
- Марафелци
- Марян
- Махалници
- Николовци
- Палици
- Раювци
- Руховци
- Средни колиби
- Стойчевци
- Титевци
- Тодювци
- Тънки рът
- Чакали

- Червенковци
- Шилковци
- Яковци

и селата, присъединени административно като улици към гр. Елена:

- Неювци
- Казаци
- Малешковци
- Долни Болерци
- Долни Чукани
- Усои
- Пърчовци
- Новачкини
- Килъжевци
- Разпоповци

В община Елена съществува още една голяма група населени места – общо 28, в които няма регистрирани обекти НКЦ, но тези селища са със съхранена структура, характерна за населените места от този планински край, без проведена до сега регулационна трансформация на уличната мрежа. Тези населени места са изградени в разнообразна релефна среда и съхранен предпланински околоселищен ландшафт. В тези селища съществуват значително количество архитектурни обекти от XIXвек и началото на XXвек с потенциал да бъдат класифицирани като НКЦ в перспектива. Към тези селища има активен инвестиционен интерес за изграждане на обекти с туристически и рекреационен характер. Авторският колектив разработващ ОУПО Елена, разглежда цялата им специфична съхранена и исторически формирана селищна структура, като обект на защита със специфични режими, за да бъде съхранена в бъдеще в нейния максимално автентичен вид. За тях се определя специфичен режим на защита като **„селища без наличие на обекти НКЦ, но със съхранена специфична урбанизирана среда“.** Възможно е в бъдеще част от тези селища да бъдат класифицирани като НКЦ, след задълбоченото им проучване.

В тази категория са отнесени следните населени места:

- Багалевци
- Бойковци
- Велювци
- Веселина
- Ганев дол
- Големани
- Давери
- Добревци
- Дърлевци
- Ивановци
- Игнатовци
- Илаков рът
- Карандили
- Мийковци
- Недялковци
- Петковци
- Попрусевци
- Попска
- Радовци
- Султани
- Търкашени
- Харваловци
- Христовци
- Хъневци
- Чавдарци
- Шубеци

7.5.3.2. Терени с концентрация на единични НКЦ с национално и местно значение (Ткин1)

Към **първата категория** (**Ткин1**) се отнася **музейния комплекс „Даскалоливницата“** в гр. Елена. В границата му има 11 обекта, от които 4 с национално значение: сградата на „Даскалоливницата“, ц-ва „Св. Никола“, ц-ва „Успение на пресвета Богородица“ и Поп Николовата къща и 5 обекта с местно значение: Камбуровия хан, Златева къща, Гуневата къща, Камбанарията с каменната ограда и портата и чешмата- пренесена от подхода към парка „Калето“. Има и 2 сгради без статут на НКЦ: жилищна сграда за семейството на свещеника и стопанска сграда със сушина към „Поп Николовата къща“.

Музейният комплекс „Даскалоливницата“ е пример за успешна съвместна работа на НИПК, днес НИНКН и община Елена за запазване на застрашени от разрушаване НКЦ и доразвиване на формиралия се селищен ансамбъл с висока историческа и художествена стойност. В действителност комплексът е съставен от 6 обекта съществували на това място, това са 4^{те} паметника от национално значение, които формират урбанистичния скелет на комплекса,

Златевата къща и жилищната сграда за семейството на свещеника. Допълнително в терена на комплекса са пренесени и с високо професионално майсторство ситуирани сградите на Камбуровия хан и Гуневата къща, които са били застрашени от разрушаване на оригиналните си места в с. Йовковци, тъй като попадат в зоната на язовир Йовковци и на мястото където е изградена сградата на общинската администрация в гр. Елена. Допълнително са изградени стопанската сграда и сушината към Поп Николовата къща. Направено е и изцяло ново вертикално планиране и благоустройство на територията на комплекса. Последният пренесен обект в комплекса е чешмата, която се е намирала на входа на парк „Калето“ и е била застрашена от разрушаване. След демонтирането ѝ тя е подходящо ситуирана в ансамбъла на комплекса.

В основата на успешните строителни и благоустройствени мероприятия, са професионалните проекти изработени от специалисти на НИПК, днешно НИНКН и изграждането им от строителната организация към НИПК – Велико Търново през 70^{те} години на XXвек, което е осигурило максимално съхраняване на оригиналите и интегрирането на пренесените сгради в границите на комплекса с изключително майсторство, което не само че не нарушава качествата на исторически формиралата се среда, но напротив – обогатява я и доразвива нейните композиционни и функционални качества и превръща музейния комплекс „Даскалоливницата“ в най-забележителния ансамбъл на Възрожденска Елена.

В ОУПО Елена се възприе оценката за завършеност на архитектурно – градоустройствената композиция и благоустройството на музейния комплекс „Даскалоливницата“ в гр. Елена. За неговото опазване и защита е определен следния охранителен режим:

- не се допуска изграждане на нови строителни обеми.
- допускат се:

- строителни работи свързани с благоустрояването на терена и изграждане на подземни инфраструктурни обекти;

- ремонтни и реставрационни работи за поддържане и възстановяване на физическите и естетическите качества на обектите НКЦ;

- за обектите НКЦ с местно значение и вътрешни преустройства без промяна във външния образ;

- паркоустройствени работи свързани с поддръжката и подобряването на физическите и естетическите качества на растителността в комплекса.

Всички разрешени дейности в границите на комплекса се съгласуват с МК/НИНКН.

Авторският колектив на ОУПО Елена, счита че предложената забрана за ново строителство ще съхрани вече постигнатите качества на средата. Допустимите строителни дейности са насочени към поддръжка и подобряване на физическите, архитектурните и естетическите качества на обектите и пространствената среда на комплекса.

7.5.3.3. Терени с единични НКЦ с национално значение (Ткин2);

Към **втората категория (Ткин2)** защитени обекти с НКЦ попадат **терени с единични обекти НКЦ от национално значение**. В гр. Елена това са 4 обекта:

- къща музей Иларион Макариополски;
- часовниковата кула;
- петте Разсуканови къщи;
- родната къща на арх. Йордан Миланов.

Тъй като за тези ЕНКЦ няма определен териториален обхват в акта за деклариране или за предоставяне на статут, съгласно чл.79, ал. (4) от ЗКН за техни граници се смятат границите на имота, в който попадат, а за охранителна зона - територията, обхващаща непосредствено съседните имоти, а при улици до 14 метра - и срещулежащите през улицата имоти, както и уличното пространство между тях.

За опазване и защита на единичните обекти НКЦ от национално значение в гр. Елена се определя следния охранителен режим:

- o в границите на терени с единични обекти НКЦ от национално значение не се допуска:

- промени в отворите на прозорците;
- смяна на наклона и традиционните материали на покрива;
- изменение на оригиналните материали за оформяне на фасадите и цветовото им решение.

- o в границите на терени с единични обекти НКЦ от национално значение се допуска:

- реставрационни и консервационни дейности с максимално запазване на архитектурния образ на оригинала;
- минимални промени в плановите схеми и конструкцията на сградите за адаптирането им към съвременните функционални потребности.

Всички задания, устройствени планове, визи и проекти за намеси в НКЦ и охранителните им зони се съгласуват с МК/НИНКН по реда и в условията на чл. 83 и чл. 84 от ЗКН.

7.5.3.4. Територии с концентрация на НКЦ и съхранена урбанизирана среда (Тпуз3)

Към тази категория се отнасят територии с концентрация на обекти НКЦ и съхранена урбанизирана среда в три селища: гр. Елена, с. Беброво и с. Долни Марян.

За **град Елена** към тази категория се отнася частта от селищната територия, в която са ситуирани всички НКЦ. Границите й са определени с разработения през 80^{те} год. на XXвек ***„Директивен план – концепция за опазване и социализиране на културно-историческото наследство и предложение за обявяване на архитектурно-исторически резерват в гр. Елена“*** от НИПК, днешно НИНКН, с автори арх. Елена Конярска и арх. Росица Маринова.

Извършените анализи, констатираните проблеми, синтезираните изводи и предложените директиви за опазване и социализация на НКЦ в гр. Елена предложени в „План-концепцията“ от 1988г. са актуални и днес. Авторският колектив разработващ ОУПО Елена ги възприема за основа на предложените мерки за защита на НКЦ в града и общината, като ги адаптира към съвременната законова и нормативна система за да бъдат приложими в условията на реалната градоустройствена практика.

В чл.48 от ЗКН е направена класификация на недвижимите културни ценности, според териториалната структура и обхват, в която липсва понятието „архитектурно-исторически резерват“, авторският колектив счита за най-близко по смисъл и значение понятието „историческа зона“.

С ОУПО Елена се предлага да се обособи „**историческа зона“** с граници определени с „Директивния план-концепция за опазване и социализация на културно-историческото наследство“, приет през 1988г. До определяне на статут „историческа зона“ и режими за опазване по чл.65, ал.1,2 и 3 и чл.78 от ЗКН важат условията определени с чл.79, ал.4 от ЗКН и чл. 10, ал.3 от ЗУТ за превантивна териториално-устройствена защита. Територията включва две устройствени зони – зона (Ц) с многофункционално предназначение, включваща централната градска част и жилищна зона с намалени устройствени показатели (Жм1). С предвидените занижени количествени показатели на застрояване в жилищната зона се цели създаване на устройствени условия за оптимално съчетаване на допустимото ново строителство със съществуващите обекти НКЦ, които в тази част на града са 272 броя, както и съхраняване на исторически формирания градоустройствен мащаб на застрояването и градските пространства. За тази територия с ОУПО Елена е определен превантивен охранителен режим, на основание чл.10, ал.3 от ЗУТ, който да гарантира опазването на НКЦ в града и тяхното успешно социализиране в периода на действие на плана.

Тъй като за НКЦ, попадащи в обхвата на режим Тпуз3 няма определен териториален обхват в акта за деклариране или за предоставяне на статут, съгласно чл.79, ал. (4) от ЗКН за

техни граници се смятат границите на имота, в който попадат, а за охранителна зона - територията, обхващаща непосредствено съседните имоти, а при улици до 14 метра - и срещулежащите през улицата имоти, както и уличното пространство между тях.

Всички задания, устройствени планове, визи и проекти за намеси в НКЦ и охранителните им зони се съгласуват с МК/НИНКН по реда и в условията на чл. 83 и чл. 84 от ЗКН.

За имотите, попадащи в територията за превантивна устройствена защита на гр. Елена, но без НКЦ в тях и които са извън охранителната зона на НКЦ съгласно чл. 79, ал.4 от ЗКН, застрояването се допуска с виза по чл. 140, ал. (2),(3) и (4), без да се налага съгласуване с НИНКН.

Във всички случаи застрояването следва да е в съответствие със специфичните режими към ОУПО за зоната с превантивна устройствена защита, а именно:

- разполагане на новопроектираните обекти на основното застрояване на уличната регулационна линия, отчитайки традиционния начин на разполагане на сградите в имотите;

- предвиждане на двуетажно застрояване, по изключение частично триетажно при сложни релефни условия за зона Жм1 и до триетажно за зона Ц;

- включване на обекти с обслужващ и друг обществен характер в партерните нива на сградите по главните улици на града;

- прилагане на четирискатни и многоскатни покриви с традиционни наклони, покрити с керемиди;

- използване на традиционни строителни материали: дърво, камък и бяла мазилка за оформяне на фасадите;

- прилагане на прозорци с предимно вертикални пропорции на прозоречните отвори;

- за обектите НКЦ от категория „местно значение“, „ансамблово значение“ и „за сведение“, каквито са преобладаващата част в тази зона, основните методи на работа са консервация, реставрация и адаптация. Допускат се вътрешни функционални изменения за удовлетворяване на съвременните функционални, противопожарни и сеизмични изисквания. Допустимо е използването на съвременни конструктивни решения и материали без да се изменя външния вид на сградите.

Авторският колектив счита, че посредством съчетаването на устройственото зониране, с неговите количествени параметри на застрояване и системата от специфични режими за териториите с концентрация на НКЦ се осигурява ефективна и лесно приложима в практиката система за опазване и социализиране на НКЦ, без това да задържа и ограничава естественото урбанистично развитие на града и общината. Прилагането на въведения „зонален“ принцип, който осигурява комплексна защита по отношение на НКЦ, а не само на отделните обекти с тяхната непосредствена обкръжаваща среда, се счита за по-ефективна мярка, която да съхрани исторически формираната градска „тъкан“, която сама по себе си също представлява ценност и като такава следва да бъде обект на опазване и защита, като се отчита действието на чл.7, ал.2 от ЗУТ.

Другите две селища от територията на община Елена, които следва да бъдат разгледани като „урбанизирани територии с концентрация на НКЦ и специфична урбанизирана среда“ са с. Беброво с 43 обекта на НКЦ и с. Долни Марян с 26 обекта НКЦ.

Село Беброво е особен пример за концентрация на обекти НКЦ по протежението на уличния фронт на главната улица от площада на северозапад до края на селото. Това е почти свързано застроена улица с преобладаващо наличие на НКЦ, които превръщат тази селищна част в уникална за нашата строителна практика – с непрекъснатото свързано застрояване и не е типична за застрояване в малки населени места. С ОУПО се предлага тази част от село Беброво да се обособи като „историческа зона“. До определяне на статута й действат режимите на охрана съгласно чл.65, ал.1,2 и 3 и чл.78 от ЗКН важат условията определени с чл.79, ал.4 от ЗКН и чл.10, ал.3 от ЗУТ. Селото не е претърпяло съществени регулационни намеси, с изключение на оформения площад на мястото на жилищен квартал. Останалата част от селото е съхранила своя автентичен вид и има потенциал да бъде обект на превантивна

устройствена защита. Това би осигурило съхраняването на неговата урбанистична структура, която само по себе си представлява НКЦ и следва да бъде обект на охрана.

Село Долни Марян е по-различен случай от с. Беброво. Селото е значително по-малко, състои се само от 47 имота. В тях има регистрирани 26 обекта НКЦ. Това прави 55% от имотите да са застроени с обект НКЦ. Такава плътност на НКЦ няма дори в гр. Елена. село Долни Марян е съхранило своята автентична селищна структура и по всички характеристики отговаря на категорията **„историческо селище“,** съгласно чл.48 от ЗКН. Тази констатация и предложение на авторския екип, разработващ ОУПО Елена, следва да бъде съгласувана с НИНКН и одобрена от Министерство на културата. Признаването на този статут е необходим, за да се гарантира съхраняването на наличните НКЦ, тяхното подходящо адаптиране към съвременните потребности, както и съхраняването на селищната структура, която вече е подложена на засилен инвестиционен интерес. Липсата на защита би създала реална опасност от реализиране на недопустими промени, които драстично да променят исторически формиралия се облик на селището, изградено в специфична природна среда и околоселищен ландшафт.

До определяне на статут „историческа зона“/„историческо селище“, съгласно чл.65, ал.1,2 и 3 и чл.78 от ЗКН, в ОУПО Елена за село Беброво и село Долни Марян е предложена превантивна устройствена защита съгласно чл.10, ал.3 от ЗУТ, която предвижда:

- запазване на исторически формиралата се улична мрежа като трасе и пространствени характеристики;

- едноетажно и двуетажно застрояване – (Жм1);

- прилагане на четирискатни и многоскатни покриви с традиционни наклони, покрити с керемиди;

- използване на традиционни строителни материали: дърво, камък и бяла мазилка за оформяне на фасадите;

- прилагане на прозорци с предимно вертикални пропорции на прозоречните отвори;

- за обектите НКЦ от категория „местно значение“, „ансамблово значение“ и „за сведение“, каквито са преобладаващата част в тази зона, основните методи на работа са консервация, реставрация и адаптация. Допускат се вътрешни функционални изменения за удовлетворяване на съвременните функционални, противопожарни и сеизмични изисквания. Допустимо е използването на съвременни конструктивни решения и материали без да се изменя външния вид на сградите.

Тъй като за НКЦ, попадащи в обхвата на режим Тпуз3 няма определен териториален обхват в акта за деклариране или за предоставяне на статут, съгласно чл.79, ал. (4) от ЗКН за техни граници се смятат границите на имота, в който попадат, а за охранителна зона - територията, обхващаща непосредствено съседните имоти, а при улици до 14 метра - и срещулежащите през улицата имоти, както и уличното пространство между тях.

Всички задания, устройствени планове, визи и проекти за намеси в НКЦ и охранителните им зони се съгласуват с МК/НИНКН по реда и в условията на чл. 83 и чл. 84 от ЗКН.

За имотите, попадащи в територията за превантивна устройствена защита с режим Тпуз3, но без НКЦ в тях и които са извън охранителната зона на НКЦ съгласно чл. 79, ал.4 от ЗКН, застрояването се допуска с виза по чл. 140, ал. (2),(3) и (4), без да се налага съгласуване с НИНКН.

7.5.3.5. Територии с наличие на НКЦ и съхранена специфична урбанизирана среда (Тпуз4)

Към тази категория се отнасят голяма група населени места в община Елена – 35 броя, както и още 10 населени места, присъединени към град Елена през 1974г. под формата на улици, които никога не са губили своя самостоятелен селищен характер. Количеството на НКЦ в тези селища е различно: от 1 до 20 обекта.

Към тази категория следва да се отнесат следните населени места:

1. Бадевци
2. Баевци

3. Балуци
4. Блъсковци
5. Босевци
6. Бръчковци
7. Буйновци
8. Валето
9. Велковци
10. Вълчовци
11. Вързилковци
12. Граматици
13. Гърдевци
14. Донковци
15. Драганосковци
16. Дрента
17. Колари
18. Костел
19. Лазарци
20. Марафелци
21. Марян
22. Махалници
23. Николовци
24. Палици
25. Раювци
26. Руховци
27. Средни колиби
28. Стойчевци
29. Титевци
30. Тодювци
31. Тънки рът
32. Чакали
33. Червенковци
34. Шилковци
35. Яковци

и селата, присъединени административно като улици към гр. Елена:

- Неювци
- Казаци
- Малешковци
- Долни Болерци
- Долни Чукани
- Усои
- Пърчовци
- Новачкини
- Килъжевци
- Разпоповци

Това са малки населени места с дисперсно разположени обекти НКЦ и съхранена специфична урбанизирана среда. Тези селища не са претърпели съществени регулационни промени и са съхранили своя специфичен характер, исторически формиран в процеса на тяхното изграждане в условията на разнообразен за всяко населено място релеф и околоселищна природна среда.

Както и при по-горе разгледаните населени места, ценността представлява цялостната селищна структура със специфичната улична мрежа и традиционния за общината характер и начин на застрояване. Той е формиран през XIX и началото на XXвек и не е претърпял сериозни изменения през годините до сега.

До определяне на стаута на НКЦ и режимите за опазване съгласно чл.65, ал.1,2 и3 и чл.78 от ЗКН в ОУПО Елена се предлага превантивна устройствена защита Тпуз4, която да обхваща цялата селищна територия и да гарантира нейното опазване и застрояване със занижени параметри, подробно описани в специфичните режими за прилагане на ОУПО по отношение на културното наследство. Превантивният режим на защита включва:

- запазване на исторически формиралата се улична мрежа като трасе и пространствени характеристики;

- едноетажно и двуетажно застрояване – (Жм1);

- прилагане на четирискатни и многоскатни покриви с традиционни наклони, покрити с керемиди;

- използване на традиционни строителни материали: дърво, камък и бяла мазилка за оформяне на фасадите;

- прилагане на прозорци с предимно вертикални пропорции на прозоречните отвори;

- за обектите НКЦ от категория „местно значение“, „ансамблово значение“ и „за сведение“, каквито са преобладаващата част в тази зона, основните методи на работа са консервация, реставрация и адаптация. Допускат се вътрешни функционални изменения за удовлетворяване на съвременните функционални, противопожарни и сеизмични изисквания. Допустимо е използването на съвременни конструктивни решения и материали без да се изменя външния вид на сградите.

И при този тип селища охраната се осъществява посредством два компонента – количествен – определен с параметрите на застрояване за съответната устройствена зона (Жм1), които са определени като е отчетено наличието на НКЦ и необходимостта от тяхното опазване и качествен – определен с предложените специфични режими и допълнителни изисквания за опазване на НКЦ.

Особено внимание е отделено за създаване на система за съхраняване на специфичния характер на съхранената **селищна структура и мащаб на застрояването**, които са възприето от авторския екип на ОУПО Елена, като **специфична културна ценност**, обект на защита.

Тъй като за НКЦ, попадащи в обхвата на режим Тпуз4 няма определен териториален обхват в акта за деклариране или за предоставяне на статут, съгласно чл.79, ал. (4) от ЗКН за техни граници се смятат границите на имота, в който попадат, а за охранителна зона - територията, обхващаща непосредствено съседните имоти, а при улици до 14 метра - и срещулежащите през улицата имоти, както и уличното пространство между тях.

Всички задания, устройствени планове, визи и проекти за намеси в НКЦ и охранителните им зони се съгласуват с МК/НИНКН по реда и в условията на чл. 83 и чл. 84 от ЗКН.

За имотите, попадащи в територията за превантивна устройствена защита с режим Тпуз4, но без НКЦ в тях и които са извън охранителната зона на НКЦ съгласно чл. 79, ал.4 от ЗКН, застрояването се допуска с виза по чл. 140, ал. (2),(3) и (4), без да се налага съгласуване с НИНКН.

7.5.3.6. Територии без наличие на НКЦ, но със съхранена специфична урбанизирана среда (Тпуз5)

Тази категория включва 28 малки населени места от община Елена. Това са селища, в които няма регистрирани НКЦ, но са със съхранена селищна структура. Те не са били обект на регулационна намеса, което е дало възможност за съхранение на тяхната автентична улична мрежа. Съхранено е и реализираното застрояване в края на XIX и началото на XX век. Селищата са в характерна за района природна среда със съхранен околоселищен ландшафт и с потенциал за развитие на туристически и рекреационни функции.

Авторският колектив на ОУПО Елена счита, че съхранената селищна структура и специфичния за общината характер и начин на застрояване представляват културна ценност и следва да бъдат поставени под определена защита.

До предоставяне на статут на НКЦ по чл.65, ал.1,2 и 3 и чл.78 от ЗКН се предвижда превантивна устройствена защита на основание чл.10, ал.3 от ЗУТ. Тези населени места са отнесени към устройствена зона Жм1, със занижени показатели и с режим на охрана Тпуз5, който обхваща цялата селищна територия. И при тези селища е приложен принципът на охрана, чрез количествени и качествени параметри на защита, които следва да съхранят характеристиките на формираната селищна среда, възприета като специфична културна ценност, която следва да бъде обект на защита.

В тази категория са отнесени следните 28 населени места:

- Багалевци
- Бойковци
- Брязово
- Велювци
- Веселина
- Ганев дол
- Големани
- Давери
- Добревци
- Дърлевци
- Ивановци
- Игнатовци
- Илаков рът
- Карандили
- Мийковци
- Миневци
- Недялковци
- Петковци
- Попрусевци
- Попска
- Радовци
- Султани
- Търкашени
- Харваловци
- Христовци
- Хъневци
- Чавдарци
- Шубеци

За тези селища в ОУПО Елена е предвиден следният охранителен режим:

- запазване на исторически формиралата се улична мрежа като трасе и пространствени характеристики;

- отнасяне на селищата към жилищна зона със занижени параметри на застрояване Жм1, с едноетажно и двуетажно застрояване;

- прилагане на четирискатни и многоскатни покриви с традиционни наклони, покрити с керемиди;

- използване на предимно традиционни строителни материали: дърво, камък и бяла мазилка за оформяне на фасадите;

- прилагане на прозорци с предимно вертикални пропорции на прозоречните отвори.

За имотите, попадащи в територията за превантивна устройствена защита с режим Тпуз5, застрояването се допуска с виза по чл. 140, ал. (2),(3) и (4), без да се налага съгласуване с НИНКН.

Застрояването следва да е в съответствие със специфичните режими за прилагане на ОУПО по отношение на културното наследство за зоната с превантивна устройствена защита.

7.5.3.7. Култови обекти - черковища (Тпуз9)

Черковищата са разположени в близост до съществуващи населени места. Територията за превантивна устройствена защита е в радиус от 10 м около оброчния камък. Запазва се начинът на трайно ползване на земята и не се допуска застрояване. Допускат се благоустройствени и озеленителни дейности.

7.5.3.8. Зони за археологическо наблюдение (Ткин6, Ткин7)

В община Елена няма регистрирани археологически обекти НКЦ, но 6 от регистрираните архитектурно-строителни паметници притежават характеристиките на археологически НКЦ. Това са обекти №7,8,9 от землището на с. Беброво, обект №488 в землището на с. Костел, обект №513 в землището на с. Марян и обект №151 в гр. Елена *(виж Приложение №3).*

Обекти №7, 151, 488 и 514 се отнасят към територии с дефинирани граници, в които попада НКЦ, без да е установено точното им местоположение. За тях е определен режим на охрана Ткин6, който определя какво е допустимо да се реализира в тези територии.

Обекти №8 и 9, в землището на с. Беброво са отнесени към територии с неконкретизирани (предполагаеми) граници, в които попада НКЦ, без да е установено точното им местоположение. За тяхната охрана е определен режим Ткин7, който определя какво е допустимо да се реализира в тези територии.

За обектите в обхвата на Ткин6 и Ткин7 е определен охранителен режим „Б“, съгласно чл.35, т.2 от Наредба 7 за Правилата и нормативите за устройство на отделните видове устройствени зони, съгласно който не са допустими изкопни работи, дълбочинна обработка на почвата, засаждане на дървета и култури с дълбока коренова система, като се допуска плитка обработка на почвата (оран) до 25см.

7.5.3.9. Охранителни зони на военни и възпоменателни паметници и знаци и обекти исторически НКЦ (Ткин8);

Военните и възпоминателни паметници и знаци в община Елена са 28 военни паметника и паметни плочи и 4 паметни знака „По пътя на българското опълчение“ (според областния регистър „Военни паметници“ за област Велико Търново.

Историческите НКЦ на територията на община Елена са общо 15 броя. По-голямата част от тях – 10 броя са в границите на урбанизираните територии, за които са определени специфични охранителни режими от по-висока категория, отколкото изискват историческите паметници. Тези режими обхващат и терените с историческите паметници в урбанизираните територии, което отменя необходимостта от определяне на специални охранителни режими за тях.

Историческите НКЦ извън урбанизираните територии са 4 броя: №411, №412, №514 и №515 и една историческа местност №420 от списъка на НИНКН *(Приложение №3).* Тези

паметници са свързани със сраженията станали в община Елена през Руско-турската освободителна война. Изградени са непосредствено след Освобождението.

С ОУПО Елена се определя следния охранителен режим:

- охранителна зона от 3м, от всяка страна на НКЦ, което да осигурява възможност за тяхното поддържане в добро състояние и защита от разрушаване. При разполагане върху фасада на сграда, тяхната охранителна зона е на 3м пред фасадата на сградата.

- забраняват се строителни и други дейности в границите на обособените за паметниците охранителни зони (Ткин8), които не са свързани с тяхното поддържане и благоустрояване;

- допускат се дейности свързани с охраната, поддържането, благоустрояването и паркоустрояването на имотите на паметниците и самите паметници.

За историческата местност „Стаева страна“ №420 от списъка на НИНКН се определя следния охранителен режим:

- забраняват се строителни и други дейности, които не са свързани с нейните исторически характеристики;

- допускат се селскостопански и горскостопански дейности, които не променят физическите характеристики на местността и естествения ландшафт.

8. ПРАВИЛА И НОРМАТИВИ ЗА ПРИЛАГАНЕ НА ОУПО ЕЛЕНА

Чл. 1. Основна цел на ОУП на община Елена е да предложи условия и решения за създаване на оптимална пространствена и функционална структура за развитие, изграждане и комплексно устройство на общинската територия в хармонично единство на урбанизираните територии със съществуващите природни и антропогенни елементи и специфични социално-икономически условия за устойчиво възпроизводство на обществото и за предлагане на възможности за пространственото “вписване” на общината в групата от съседни общини в границите на област Велико Търново.

Чл. 2. (1) Правилата и нормативите за прилагане на общия устройствен план на община Елена определят изискванията и ограниченията при устройственото планиране на нейната територия.

(2) Неразделна част от настоящите правила и нормативи за прилагане на ОУП са показателите за устройство и застрояване на отделните видове територии, устройствени зони и самостоятелни терени, както и ограниченията и изискванията при изработване на подробните устройствени планове за устройствените зони и самостоятелните терени, определени в **Приложение № 1А**.

Чл. 3. (1) Общият устройствен план обхваща територията на община Елена в административно-териториалните й граници. Графичната част на плана е изработена в мащаб 1:25 000 за територията на цялата община и в мащаб 1:5 000 за територията на град Елена.

(2) Неразделна част от общия устройствен план са:

1. Правилата и нормативите за прилагането му;

2. Специфичните режими за устройство на териториите с недвижимо културно наследство на територията на община Елена – **Приложение №1Б;**

3. Придружаващите го схеми и обяснителни текстове.

Чл.4. (1) В общия устройствен план са определени:

1. Съществуващите и новите граници на урбанизираните територии на населените места и на селищните образувания;
2. Комуникационно-транспортните елементи;
3. Териториите с общо предназначение;
4. Нарушените територии за възстановяване и рекултивация;
5. Защитените територии, в т.ч.:
   5.1. защитени територии с особена териториално-устройствена защита;
   5.2. територии с режим на превантивна устройствена защита;

5.3. територии за природозащита;

5.4.територии за защита и опазване на културно-историческото наследство;

6. Устройствените зони и териториите с устройствени режими;

7. Терените със самостоятелен устройствен режим.

(2) С общия устройствен план на община Елена се обособяват следните устройствени зони, територии с устройствени режими и терени със самостоятелни устройствени режими:

1. Жилищна устройствена зона с преобладаващо комплексно застрояване (Жк)

2. Жилищна устройствена зона с преобладаваща средна височина на застрояването (Жс)

3. Жилищна устройствена зона с малка височина на застрояването (Жм)

4. Жилищна устройствена зона с малка височина на застрояването и занижени устройствени параметри - разновидност 1 - (Жм1)

5. Смесена централна устройствена зона (Ц)

6. Устройствена зона за обществено-обслужващи дейности (Оо)

7. Устройствена зона за обществено-обслужващи дейности - разновидност 1 – (Оо1)

8. Смесена многофункционална устройствена зона (Смф)

9. Смесена многофункционална устройствена зона - разновидност 1 – (Смф1)

10. Смесена многофункционална устройствена зона - разновидност 2 – (Смф2)

11. Смесена многофункционална устройствена зона - разновидност 3 – (Смф3)

12. Предимно производствена устройствена зона - разновидност 1 - (Пп1)

13. Рекреационна устройствена зона за курортни дейности в природна среда - разновидност 1- (Ок1)

14. Рекреационна устройствена зона за курортни дейности в природна среда с ограничителни параметри - разновидност 2- (Ок2)

15. Рекреационна устройствена зона за вилен отдих (Ов)

16. Устройствена зона за озеленяване, спорт, атракции и допълващи ги обслужващи дейности (Атр)

17. Устройствена зона за озеленяване (Оз)

18. Устройствена зона за озеленяване - разновидност 1 – Оз1

19. Устройствена зона за озеленяване - разновидност 2 – Оз2

20. Земеделска устройствена зона за алтернативно земеделие (За)

21. Земеделска устройствена зона за експериментални земеделски дейности (Зе)

22. Терени на нефункциониращи населени места (Т)

23. Терени за възстановяване на земеделските функции (Т)

24.Терени за гробищни паркове (Т)

25.Терени за транспортно-комуникационна инфраструктура (Т)

26.Терени за инженерно-техническа инфраструктура (Т)

27.Терени за спорт (Т)

28.Терени на сметища и депа/площадки за отпадъци (Т)

29.Терени на мини и кариери (Т)

30. Терени на исторически места, археологически обекти и други обекти на КИН (Т)

31. Терени с одобрен ПУП извън строителните граници на населените места (Т)

32. Земеделски територии с допустима промяна на предназначението

33. Горски територии с допустима промяна на предназначението за планински и зимен туризъм

34. Земеделски територии със забрана за промяна на предназначението

35. Горски територии със забрана за промяна на предназначението

36. Територии, заети от водни площи, със забрана за промяна на предназначението

37.Територии за транспорт и комуникации със забрана за промяна на предназначението

38.Територии за техническа инфраструктура със забрана за промяна на предназначението

39. Територии, заети от пясъци, мочурища и дерета, със забрана за промяна на предназначението

Чл.5. Границите на устройствените зони и самостоятелните терени се определят по имотни граници, квартали, трасета на съществуващи и новопроектирани улици и естествени ограничители (пътища, ж.п. линии, водни течения, теренни форми и др. под.).

Чл.6. (1) За определяне на конкретното предназначение, устройство и застрояване на поземлените имоти в новоурбанизираните територии се изработват подробни устройствени планове. Същите следва да бъдат съобразени с изискванията на нормативната уредба за устройство на територии с неурегулирани поземлени имоти и за територии с неприложена първа регулация.

(2) За определяне на конкретната структура и устройство на териториите за алтернативно и експериментално земеделие (устройствени зони „За“ и „Зе“) се изработват специализирани подробни устройствени планове по чл. 111 от ЗУТ.

(3) Проектите по ал.1 се изработват чрез възлагане от община Елена или от заинтересовани лица след разрешение от кмета на общината и обхващат цели устройствени зони или част от устройствена зона (части от съседни устройствени зони). За доказване на обхвата на проектите исканията за допускането им следва да се придружават от мотивирано предложение за изработване на ПУП и задание съгласно чл. 125 от ЗУТ, чието изработване предхожда възлагането на проекта за подробен устройствен план.

(4) За териториите с проблеми от екологичен, геоложки, социално-етносен и инфраструктурен характер, както и тези с наличие на обекти на недвижимото културно наследство, към подробните устройствени планове задължително се изготвят специфични правила и нормативи, които се изработват и одобряват заедно с проекта за подробен устройствен план.

(5) Терени и територии с обекти на недвижимото културно наследство се устройват съобразно специфичните режими за прилагане на ОУПО по отношение на културното наследство до провеждане на специализирани проучвания и изработване на планове за опазване и управление (ПОУ).

(6) Линейните обекти и съоръжения на комуникационно-транспортната и инженерно-техническата инфраструктурна мрежи се проектират и изпълняват, съобразени с предписанията на ОУПО Елена и на базата на подробен устройствен план (парцеларен план) и инвестиционни проекти.

(7) При изработването на ПУП (план за застрояване (ПЗ) или план за регулация и застрояване (ПРЗ)) и инвестиционни проекти за съоръжения на инженерно-техническата инфраструктура, височината на застрояване се определя от функционалните и технологичните изисквания на конкретното съоръжение. В тези случаи не важи ограничението за височина на застрояване, определена с параметрите на устройствената зона, в която попада имотът.

(8) Промяна на предназначението на поземлени имоти в териториите със забрана за промяна на предназначението се допуска само по изключение за обекти-публична собственост; за конкретни имоти само за гробищни паркове; за сгради, съоръжения и линейни обекти на инженерно-техническата и транспортната инфраструктури. В тези случаи промяната на предназначението се допуска въз основа на ПУП, без да се налага изменение на ОУПО.

(9) За изграждане на оранжерии не се изисква промяна на предназначението на земеделските земи, съгласно чл.2, ал.(4) от ЗОЗЗ и чл.3, ал.(2) от ППЗОЗЗ.

Чл. 7. (1) Всички устройствени планове, инвестиционни проекти и дейности при прилагането на ОУПО следва да се съобразяват с Плановете за управление на териториите за природозащита, Плановете за опазване и управление на обектите на културно-

историческото наследство, Плановете за управление на риска от наводнения и Плановете за управление на речните басейни.

(2) За частите от общината, попадащи в обхвата на защитени територии, важат режимите, определени с актовете за тяхното учредяване.

(3) При прилагане на ОУПО следва да бъдат спазвани мерките за предотвратяване, намаляване или възможно най-пълно отстраняване на предполагаемите неблагоприятни последствия от осъществяването на ОУПО, както и мерките за наблюдение и контрол на прилагането на ОУПО, изразени в становището по екологична оценка No.ВТ-02/28.04.2017г. на РИОСВ-Велико Търново.

Чл. 8. (1) Общината може да придобива имоти – собственост на физически и юридически лица, за устройствени нужди, породени с ОУПО Елена при наличие на подробен устройствен план, разработен в съответствие с ОУПО Елена.

(2) Придобиването на имоти става в съответствие с чл.16 и чл. 205 от ЗУТ и със ЗОС.

Чл. 9. Предвижданията на ОУПО Елена са задължителни при изготвянето на подробните устройствени планове, съгласно чл. 104, ал. (1) от ЗУТ.

Чл. 10. Общият устройствен план на община Елена може да бъде изменен:

(1) в случаите, предвидени в чл.134 (1) от ЗУТ;
(2) за обекти с национално значение;
(3) за национални обекти по смисъла на Закона за държавната собственост;
(4) за обекти с регионално значение;
(5) за обекти от първостепенно значение за общината;
(6) в случаите, предвидени в чл. 10 от специфичните режими за прилагане на ОУПО Елена по отношение на културното наследство.

Чл. 11. (1) Влезлите в сила или одобрените до датата на обнародването на заповедта за одобряването на общия устройствен план подробни устройствени планове за територията на община Елена запазват действието си с изключение на случаите по чл. 103а на ЗУТ.

(2) До изработване на подробен устройствен план по чл. 6, ал.1 и ал. 2 от правилата и нормативите за прилагане на ОУПО поземлените имоти могат да запазят начина на фактическото си ползване.

(3) При констатиране на явна фактическа грешка за неотразени в КВС/КККР единични стари жилищни имоти извън околовръстните полигони и строителните граници на населените места, както и единични имоти по §4, попадащи в територии със забрана на промяна на предназначението по ОУПО, се допускат устройствени процедури за регламентиране на жилищни, вилни и селскостопански дейности за отглеждане на домашни животни съгласно действащата нормативна уредба.

Чл. 12. Настоящите правила и нормативи за прилагане на ОУПО Елена не отменят действащите общи нормативни актове в областта на селищното устройство.

Чл. 13. За неуредените с настоящите правила и нормативи въпроси, свързани с устройството и застрояването на територията на община Елена, се прилагат разпоредбите на Закона за устройство на територията, Закона за собствеността и ползването на земеделските земи, Закона за горите, Закона за защитените територии, Закона за биологичното разнообразие, Закона за културното наследство, подзаконовата нормативна уредба към тях и всички други относими нормативни актове.

9. СПЕЦИФИЧНИ РЕЖИМИ ЗА УСТРОЙСТВО НА ТЕРИТОРИИТЕ С НЕДВИЖИМО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО В ОБЩИНА ЕЛЕНА

Чл.1. Специфичните режими са неделима част от ОУПО и се одобряват едновременно с него.

Чл.2. Специфичните режими се отнасят за териториите и обектите на културно-историческото наследство в границите на община Елена.

Чл.3. За обектите на недвижимото културно наследство (НКН) следва да бъдат изработени планове за опазване и управление (ПОУ).

Чл.4. До изработването на ПОУ за обектите на НКН се прилагат предвижданията на ОУПО.

Чл.5. Предвижданията на ПОУ са основание за изменение на ОУПО, ако това се налага.

Чл.6. ОУПО отразява защитените територии с недвижимо културно наследство и предлага мерки и предписания за опазването им, подробно описани в **Приложение № 1Б**, което е неделима част от специфичните режими.

Чл.7. В защитените територии за опазване на НКН не се допускаТ мероприятия и дейности, които застрашават опазването на НКЦ.

Чл.8. Съществуващите терени на инженерно- техническата инфраструктура, попадащи в териториите на КИН, продължават да функционират като такива при условията на ограничителния режим, в който попадат.

Чл.9. С ОУПО Елена се определят критерии за изменение на ОУПО във връзка със защитата, опазването, експонирането и социализацията на НКН на територията на община Елена.

Чл.10. Изменения на ОУПО Елена по чл. 9 са допустими в следните случаи:

- във връзка с осигуряване на устройствени мерки за защита на НКЦ и на експозиционната им среда от рискови фактори – преки и косвени, свързани с ново строителство за предотвратяване на разрушения в границите им или в охранителните им зони или влияещи върху възприемането на културния и историческия ландшафти;
- във връзка с отменяне по реда на ЗУТ и на ЗКН на проектни разработки по предходни устройствени планове и инвестиционни проекти, които предпоставят риск за опазването и експонирането на структурите на НКН, нарушават характеристиките на културния и исторически ландшафт, които нарушават спецификата на неговия локален и регионален ценностен контекст;
- във връзка с осигуряване на комуникационни съоръжения за достъп до НКЦ;
- във връзка с предвиждане на комплекс от устройствени мерки по разширяване на ценностния контекст и на свързаността на структурите на локалното КН с тези на регионалното за развитие на туристическата инфраструктура на територията на общината.
- вследствие на изработване, одобряване и влизане в сила на ПОУ по чл.3 за обектите на недвижимото културно наследство.

Чл.11. ОУПО Елена определя изисквания към Националния институт за недвижимо културно наследство (НИНКН) по отношение на НКН, както следва:

1. актуализиране на декларираните НКЦ от регистрационните списъци на НИНКН за община Елена и изготвяне на заключителни оценки по чл.61 от ЗКН;
2. провеждане на процедури за деклариране, окончателна оценка и предоставяне на статут на НКЦ в община Елена, за които това не е осъществено досега;
3. определяне на НКЦ, за които приоритетно ще се проведе процедура по ЗКН за определяне на границите им, на охранителните им зони и предписания за опазването им в съответствие с чл.78, ал.1 от ЗКН. За останалите НКЦ важи разпоредбата по чл. 79 от ЗКН;

Чл.12. ОУПО Елена определя изисквания към Националния археологически институт с музей (НАИМ) към БАН и Регионалния исторически музей (РИМ) – Велико Търново по отношение на НКН (археологическите обекти), както следва:

1. конкретизиране/прецизиране на обхвата и местоположението на зоните за археологическо наблюдение;
2. актуализиране на регистрационните списъци на АКБ за територията на община Елена;
3. проучване и оценка на археологическите НКЦ и определяне на границите на археологическите обекти и на охранителните им зони и предписанията за опазването им в съответствие с реда по ЗКН.

10. СИСТЕМА ЗА УПРАВЛЕНИЕ И РЕАЛИЗАЦИЯ НА ОУПО (примерен модел)

Основни компоненти на системата за управление на процеса на реализация на ОУПО Елена

Реализирането на предвижданията на ОУПО Елена налага създаването на цялостна система за управление, осигуряваща осъществяването на петте основни управленски функции – планиране, организация, ръководство, мотивация и контрол.

10.1. Планиране

Планирането се реализира на три равнища.

Първото равнище е стратегическо. В него се включват всички документи, имащи отношение към стратегическото планиране на перспективното развитие на община Елена. Това са:

- Концепцията за пространствено развитие на община Елена (КПРО)
- Общият устройствен план на община Елена (ОУПО)
- Общинският план за развитие 2014-2020г. на община Елена (ОПР)

Тези документи отчитат насоките, залегнали в стратегическите документи за развитие на област Велико Търново като:

- Областната стратегия за развитие на област Велико Търново 2014-2020г.
- Регионалната схема за пространствено развитие на област Велико Търново

Взаимодействието и връзките между трите документа за стратегическо планиране са показани на схемата в т.1.9.

Второ равнище е оперативното. То включва изготвянето на подробни устройствени планове (ПУП) за тези части от общинската територия, където ще се реализират инвестиционни проекти, съгласно предвижданията на стратегическите документи (ОПР, КПРО и ОУПО).

С ПУП се конкретизира устройството, характера и начина на застрояване, както и параметрите на застрояване на населените места, части от тях или техните землища, в които се предвижда съобразно ОУПО реализиране на инвестиционни инициативи (проекти).

Третото равнище е „реализацията“. То включва изготвянето на система от програми, обособени в две групи:

- Структурни програми
- Специализирани програми

С програмите се определя наборът от проекти, с които се осъществяват целите заложени в ОУПО Елена.

Фигура №28

Механизъм за прилагане на ОУПО.

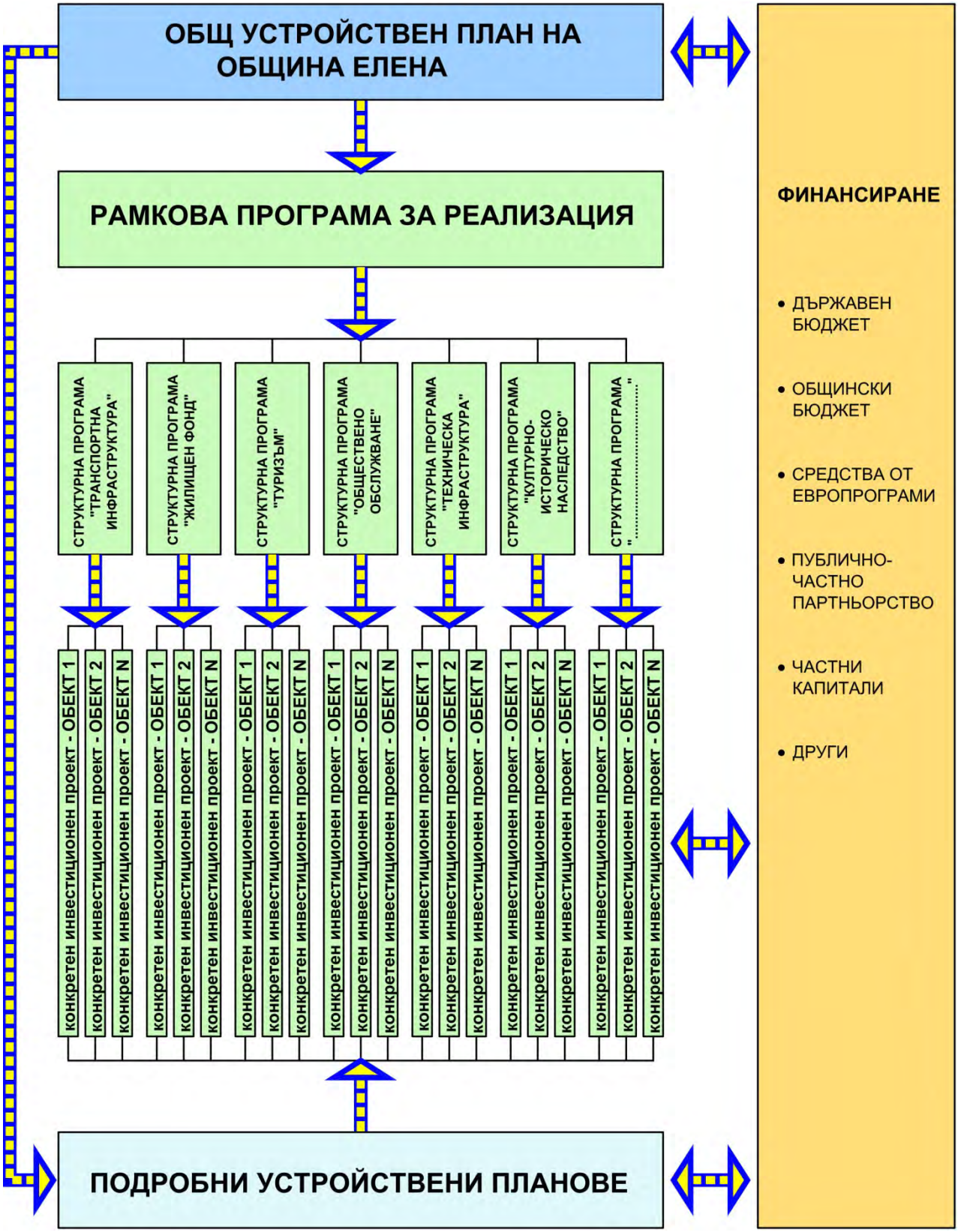

Структурните програми включват:

- Структурна програма **“Обитаване”;**

- Структурна програма **“Пространствена организация на трудовата активност”;**
- Структурна програма **“Земеделие”;**
- Структурна програма **“Обслужване и центрова система”;**
- Структурна програма **“Спорт, отдих и екология”;**
- Структурна програма **“Туризъм”;**
- Структурна програма **“Културно-историческо наследство”;**
- Структурна програма **“Транспортно комуникационна система”;**
- Структурна програма **“Техническа инфраструктура”;**
- други

Структурните програми се прецизират с поредица от **специализирани програми:**

- Специализирана програма **“Жилищна политика”;**
- Специализирана програма **“Обновяване на жилищния фонд ”;**
- Специализирана програма **“Социални жилища”;**
- Специализирана програма **“Производствени зони и комплекси”;**
- Специализирана програма **“Логистични центрове”;**
- Специализирана програма **“Алтернативно земеделие”;**
- Специализирана програма **“Животновъдни комплекси и ферми”;**
- Специализирана програма **“Политики в развитието на социалната инфраструктура и обслужващите дейности”;**
- Специализирана програма **“Вторични обществено-обслужващи центрове – с. Константин и с. Марян и с. Майско”;**
- Специализирана програма **“Обновяване на централното ядро на гр. Елена”;**
- Специализирана програма **“Спорт ”;**
- Специализирана програма **“Развитие на разнообразни форми за отдих в селищната и околоселищната среда”;**
- Специализирана програма **“Създаване на достъпна селищна среда”;**
- Специализирана програма **“Информационна система за КИН”;**
- Специализирана програма **“Териториално управление на системата от културните, историческите и природните ценности на територията на община Елена”;**
- Специализирана програма **“Пешеходно и велосипедно алейно движение в община Елена”;**
- Специализирана програма **“ВиК мрежи и тяхното развитие”;**
- Специализирана програма **“Електропреносни мрежи и тяхното развитие”;**
- Специализирана програма **“Алтернативни източници на енергия”;**
- **Други**

10.2. Организация и ръководство

За реализиране на заложените в плановете и програмите предвиждания за прилагане на ОУП Елена е необходимо осигуряването на адекватни управленски структури в общинската администрация- съществуващите и новосъздадени, имащи преки ангажименти към осъществяване на плановия документ.

Съгласно Законът за устройство на територията (ЗУТ) и подзаконовите нормативни актове и наредби са документите, които уреждат обществените отношения, свързани с устройството на територията в Република България (чл.1, ал. 2 от ЗУТ). В същия закон са регламентирани правата и отговорностите на отделните звена на национално, регионално и местно ниво в този процес. Според него отговорностите са разпределени по следния начин:

- Областният управител провежда държавната политика за устройство на територията в съответната област (ЗУТ, чл.4, ал. 1) .

- В зависимост от устройствените цели и задачи от областно и междуобщинско значение областният управител може да назначава областен експертен съвет по устройство на територията и да организира неговата дейност за изпълнение на функциите, предоставени му с този закон. Съставът на областния експертен съвет се определя според характера на разглеждания проект (ЗУТ, чл.4, ал.2).

- Общинските съвети и кметовете на общините в рамките на предоставената им компетентност определят политиката и осъществяват дейности по устройство на територията на съответната община (ЗУТ, чл.5, ал. 1).

- Главният архитект ръководи, координира и контролира дейностите по устройственото планиране, проектирането и строителството на съответната територия, координира и контролира дейността на звената за изпълнение на функциите на ЗУТ и издава административни актове съобразно правомощията, предоставени му по същия закон. Главният архитект на общината координира и контролира дейността на главните архитекти на райони (ЗУТ, чл. 5, ал. 3) .

- Кметът на общината назначава общински експертен съвет по устройство на територията. (ЗУТ, чл. 5, ал. 4) Той организира поддържането на архив на одобрените устройствени планове и измененията им, архив на издадените строителни книжа, регистър на всички решения за изработване на подробни устройствени планове и на измененията им, регистър на издадените разрешения за строеж и регистър на въведените в експлоатация строежи (ЗУТ, чл. 5, ал. 5).

- Общинският експертен съвет взима решения за правилата и нормативите по устройство на територията в границите на общината. Той е органът, който приема проектите за Общи устройствени планове (ЗУТ, чл.127, ал.3) и подробни устройствени планове (ЗУТ,чл. 128,ал.2).

- Общинската техническа служба съхранява и предоставя информация за техническите и нормативни параметри на общинската територия на кмета на общината, главния архитект и службата по кадастъра. Това звено е пряко свързано с инвестиционния процес. Основните дейности, характерни за Общинската техническа служба са: издаване на скици на поземлени имоти и строителни линии за инвестиционни проекти, както и узаконяване и одобрение на строителни обекти. По своята същност тя не е компетентна по всички въпроси на устройствената дейност на различните равнища. **Това налага необходимостта от създаване на самостоятелно звено, което да изследва, събира информация и да подпомага дейността на Общинския експертен съвет в сферата на устройствените дейности със стратегически характер: КПРО, ОУПО, ОПР.**

Съществено участие в управлението на ОУПО имат **гражданското общество и неправителствените организации.**

Гражданските сдружения имат редица обществени и политически функции. От тях принос в управлението на ОУПО най- вече имат:

- контрол върху дейността на администрацията;
- защитаването на обществения интерес;
- защитаването правата на социални и дискриминирани групи, включително малцинства;
- подпомагане на социалната интеграция;
- инициириане на обществени промени, например законодателни;
- съществото им влияние при Обществените обсъждания на планове и програми;

Допълващата им функция на дейността на публичната администрация в различни области – устройство на територията, образование, култура, здравеопазване и социални дейности.

В последните години се забелязва тенденция на сътрудничество между управляващите институции и гражданските сдружения и НПО. Държавата преодолява тоталния си негативизъм към НПО и започва да ги използва като коректив на политиката си и източник на опит и обучение, който допълва съществуващата в същата сфера експертиза на правителството. Партньорствата се изграждат около усвояването на нематериалните ресурси на НПО (знания, опит, информация, мрежи и контакти). Макар правителството да твърди, че държи на

партньорството с НПО, то най-сериозният принос, който очаква от тези организации е да предават правителствените послания на целевите групи чрез собствените си контакти и мрежи. НПО продължават да твърдят, че държавните институции приемат само формално ангажимента си за партньорство и не смятат НПО за важен участник в разработването на нормативна база или обществена политика. Затова преобладаващото усещане в НПО е на неудовлетвореност от досегашните парньорства с институциите на национално равнище. Отношението на държавните институции в повечето случаи е враждебно или покровителствено.

Необходимо е да се отчете, че истинското демократизиране на местната власт е свързано с укрепване и усъвършенстване самостоятелността на местните органи на власт при активна обществена подкрепа. Развитието на местната демокрация е немислимо без участието на населението, живеещо на територията на община Елена. По настоящем обществеността не е ангажирана активно при формиране на общинската политика, което води до непълноценно използване на местен човешки потенциал. Увеличаване на участието на гражданите във формирането на общинска политика и вземане на решения по приоритетни за общината въпроси може да се постигне и чрез участието на НПО. Необходимо е общинското ръководство да се ангажира с този дълъг процес, който включва в себе си обществени дебати, дискусии и внимателно разглеждане на много аспекти на управлението и на неговите разходи, на икономиката на града и на качеството на живота.

Условията за партниране са:

- трябва да има желание от страна на властта да води диалог с гражданите ;
- гражданството трябва да има достъп до вярна, актуална и разбираема информация;
- гражданите трябва да са готови да предлагат решения;
- трябва да бъдат създадени правила и процедури за водене на диалога;
- трябва да се намери посредник между управляващия орган и ГО/ НПО, които да съумее да преведе информационните потоци от управляващите на разбираемия език на управляваните.

10.3. Мотивация

След като се формира структурата за управлението на проекта следва да се реши въпросът с мотивацията на участниците в процеса, да се избере най- подходящият подход за стимулиране на актьорите да изпълнят задълженията си по проекта в срок и качествено. В този етап е необходимо прецизно да се отчете йерархичната зависимост между позицията на експерта в структурата на управление на проекта и възможностите за неговата мотивацията за изпълнение на поетите ангажименти. Механизмите за стимулиране ангажираността на участниците могат да се разгледат в четири групи: финансови, управленски, психологически и социални. Съществуват много теории за актуализация на личността и мотивацията. Към всички тях са отправени редица критики. За целите на устройственото планиране може да се приложат някои от акцентите в теорията за потребностите на А. Маслоу, а именно твърдението, че „потребностите на предходните по-ниски равнища е необходимо да бъдат задоволени, за да се появи мотивация за задоволяване потребност от по-горно равнище”.

Прилагането на различни мотивационни подходи гарантира изпълнението на планираните цели и задачи на управлението.

10.4. Система за мониторинг/контрол

Като елемент на системата за управление е и мониторинга на процесите на реализация на ОУП. Важни нейни изисквания са регулярните отчети на Кмета или на оторизиран от него заместник- кмет за реализацията на устройствените решения. Системата за мониторинг служи и за аргументиране на необходимостта от периодични актуализации на ОУП.

10.5. Източници за финансиране на програмите и проектите

Механизмът за финансиране на програмите и проектите, чрез които ще се реализира ОУП на община Елена следва да бъде разглеждан от гледна точка на връзките на ОУПО с другите стратегически и планови документи, имащи отношение към развитието на общината –

Регионалния план за развитие на Северозападния район, Стратегията за развитие на област Велико Търново и ОПР. Финансирането на някои от програмите и проектите, заложени в индикативните таблици съдържащи се в посочените планови и стратегически документи изисква наличието на съответните устройствени предпоставки и условия, заложени в ОУПО Елена.

Финансирането на програмите и проектите, чрез които ще се реализира ОУПО Елена може да се осъществява по няколко направления (финансови източника):

- чрез Общинския бюджет;
- чрез Националните Оперативни програми, финансирани от структурните фондове на Европейския съюз;
- по линия на публично-частното партньорство.

По линия на общинския бюджет основно ще се финансират програми и проекти, които са основно с прединвестиционен характер, както и с организационно-управленски и планов характер. Финансирането на проекти с прединвестиционен характер (вкл. и процедури по отчуждаване) също се предвижда са се осъществява от бюджета на общината. С бюджетни средства на община Елена ще се съфинансират и проекти с инвестиционен характер, които ще кандидатстват за финансиране от Оперативните програми и други донорски програми за България.

Финансирането на Програмите и включените в тях проекти с инвестиционен характер, имащи отношение към ОУПО Елена, ще се реализира основно по **Програма за развитие на селските райони 2014-2020, ОП "Околна среда" 2014-2020; ОП "Иновации и конкурентоспособност" 2014-2020, ОП "Развитие на човешките ресурси" 2014-2020, ОП "Наука и образование за интелигентен растеж" 2014-2020, ОП "Добро управление" 2014-2020 и др.** Важно предварително условие за такова финансиране е тези програми и проекти да бъдат включени в Индикативните таблици на Регионалния план на Северозападния район за планиране, Областната стратегия на област Велико Търново (което вече се изисква при тяхната актуализация) и в Общинския план за развитие на община Елена. Друго необходимо предварително изискване за подобно финансиране е наличието на актуален Общ устройствен план, с който да се създават устройствени условия и предпоставки за реализацията на програмите и проектите, които кандидатстват за финансиране.

Проекти с инвестиционен характер, които имат отношение към реализацията на ОУПО – Елена могат да бъдат финансирани и по линия на публично-частното партньорство.

11. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

За да се превърне ОУПО в реално работеща система за управление на урбанизационните процеси в общината, е необходимо разработването на Програма за неговата реализация. Тази програма следва да структурира и илюстрира заложените в ОУПО урбанистични намеси в отделните територии в ясна и логична схема за практическа реализация на идеите.

Програмата за реализация на ОУПО следва да се диференцира на отделни структурни програми, съответстващи на различните функционални направления - обитаване, труд, отдих и туризъм, обществено обслужване, техническа инфраструктура и други специфични тематични направления, характерни за разглежданата територия (по преценка на разработващия колектив). **Всяка от тези структурни програми би следвало да е съставена от набор от специализирани програми за реализация.** Например – Структурна програма „Обитаване" може да включва следната съвкупност от специализирани програми: „Саниране на жилищни сгради", „Реконструкция на амортизирания жилищен фонд в териториите, населени с малцинствени групи", „Изграждане на социални жилища" и др. Конкретният набор и формулировка на структурните и специализираните програми зависи от спецификата и проблемите на разглежданата територия, но **при всички случаи се запазва йерархичната връзка от общото към частното: програма за реализация – структурна програма – специализирана програма.**

Реализацията на всяка отделна специализирана програма спомага за реализацията на цялостната структурна програма, а тя от своя страна има своя принос за реализацията на общия устройствен план на общината.

Програмата за реализация на ОУПО е предназначена да координира действията на всички структури, имащи отношение към развитието и устройството на разглежданата територия. На първо място това са **Общинският съвет, Кметът и общинската администрация**, които провеждат политиката в устройственото планиране на общинско ниво. Освен тях, в процеса на управление на урбанизационните процеси в общината се включват и **други структури на местното самоуправление и местната администрация, гражданите и неправителствените организации, бизнесът и частният сектор**.

При разработването на Програма за реализация на ОУПО следва да се осигурят условия за прилагането на интегриран подход за устойчиво социално-икономическо и пространствено развитие на разглежданата територия.

В структурно отношение **Програмата за реализация на ОУП на община Елена** следва да включва:

- **набор от конкретни мероприятия**, заложени за изпълнение в рамките на съответната програма за реализация на ОУПО (препоръчително е тези мероприятия да са диференцирани по сектори, функционални системи и проблемни направления);
- **отношение на всяко едно от мероприятията към оперативните цели** на Областната стратегия за развитие на област Велико Търново, Общинския план за развитие на община Елена, както и на други стратегии и програми, свързани с устройственото развитие на територията;
- **отговорните институции** (по възможност и конкретните териториални структурни звена в тях), които имат ангажимент към изпълнението на съответното мероприятие;
- **сроковете за реализация** на мероприятието;
- **необходимите финансови ресурси** и основните източници за тяхното осигуряване;
- **очаквани ефекти** от реализацията на мероприятието.

Подобна програма за реализация следва да бъде изготвяна за всеки следващ мандат от управлението на местната власт. По този начин органите на местното самоуправление и местната администрация се ангажират да изпълнят набор от конкретни цели и задачи, заложени в ОУПО. Контролът върху прилагането на Програмата за реализация на ОУПО следва да се осъществява посредством представянето на ежегодни доклади за изпълнението на плана пред съответните оторизирани органи и гражданското общество.

Основна роля в този процес е на Кмета на общината. Това е заложено и в нормативната уредба на страната. Съгласно чл.127, ал. (9) от ЗУТ „Кметът на общината представя за приемане от Общинския съвет ежегоден доклад за изпълнението на Общия устройствен план на общината и прави предложения за изменение на плана, ако такова се налага.”

Наличието на Програма за реализация на ОУПО гарантира успешното прилагане на плана през целия жизнен цикъл на прогнозния му хоризонт на действие.

12. ПРИЛОЖЕНИЯ

- Приложение №1А – Правила и нормативи за устройство и застрояване
- Приложение №1Б – Специфични режими за устройство на териториите с недвижимо културно наследство на територията на община Елена
- Приложение №2 – Директивен план-концепция за опазване и социализиране на културно-историческото наследство и предложение за обявяване на архитектурно-исторически резерват в гр. Елена
- Приложение №3 – Обекти недвижими културни ценности в община Елена по списъка на НИНКН и оценка за физическото им състояние към 2015г.